ANTONIO G. ITURBE

Bibliotecara de la Auschwitz

Pentru cititorii care au îndrăgit
HOȚUL DE CĂRȚI

Romanul redă întâmplările din viața Ditei, o copilă de 14 ani, care, în blocul 31 de la Auschwitz, a luat în grijă cele câteva cărți interzise, folosite ca manuale de un grup de adulți, „profesori" ai copiilor deportați.

Blocul 31 era o mică oază de liniște în interiorul lagărului de concentrare, întrucât aici Fredy Hirsch, un prizonier, a căpătat permisiunea să creeze un spațiu rezervat copiilor, pe care acesta l-a transformat în școală.

Biblioteca Ditei este cea mai mică din istorie: opt cărți, însă una dintre cele mai valoroase, întrucât ea își riscă viața pentru a-i ajuta pe ceilalți ca, prin lectură, să poată evada din dura realitate.

Cititorul află, puțin câte puțin, nu numai povestea Ditei, ci și pe aceea a celorlalți supraveghetori și profesori din blocul 31.

Va descoperi Rezistența și va înțelege cum acționa aceasta și, inevitabil, se va confrunta cu doctorul Moarte (Josef Mengele), care trece adesea prin blocul 31, în căutare de noi victime pentru experiențele sale macabre, dintre care unele sunt descrise, în detaliu, în carte.

ANTONIO G. ITURBE

BIBLIOTECARA DE LA AUSCHWITZ



editura rao

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ITURBE, ANTONIO G.
Bibliotecara de la Auschwitz / Antonio G. Iturbe; trad.: Graal Soft SRL
București: Editura RAO, 2015
ISBN 978-606-609-880-9

I. Graal Soft (București) (trad.)

821.134.2-31=135.1

Editura RAO
Str. Bârgăului, nr. 9-11, sect.1, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

Traducere din limba spaniolă
GRAAL SOFT SRL.

2015

ISBN 978-606-609-880-9

Ditei Kraus

„Câtă vreme a funcționat, blocul 31 (din lagărul de exterminare de la Auschwitz) a găzduit până la cinci sute de copii, câțiva prizonieri care primiseră sarcina de „supraveghetori“ și, în ciuda regulilor stricte și împotriva tuturor așteptărilor, o bibliotecă clandestină pentru copii. Biblioteca era minusculă; conținea opt cărți, printre care se aflau *A Short History of the World (O scurtă istorie a lumii)* de H. G. Wells, un manual școlar rusesc și altul de geometrie analitică.

[O dată sau de două ori, un deținut din alt lagăr a reușit să aducă pe furiș câte o carte nouă, astfel că numărul volumelor a crescut la nouă sau la zece.] La sfârșitul fiecărei zile, cărțile, laolaltă cu alte obiecte de valoare, cum ar fi fost medicamentele sau unele alimente, erau date în grija uneia dintre fetele mai mari, a cărei îndatorire era de a le ascunde în fiecare noapte într-un alt loc.“

ALBERTO MANGUEL, *Biblioteca nopții*[1]

---

[1] Alberto Manguel, *Biblioteca nopții*, Editura Nemira, București, 2011, p. 213, traducere de Anca Stoiculescu (n.tr.)

Literatura are același rol ca o lumânare în mijlocul unui lagăr în miezul nopții. O lumânare aproape că nu luminează, dar ne permite să vedem cât întuneric există în jurul ei.

WILLIAM FAULKNER,
citat de Javier Marías

1

Auschwitz-Birkenau, ianuarie 1944

Acei ofiţeri care se îmbracă în negru şi privesc moartea cu indiferenţa groparilor ignoră că, deasupra acestei mocirle întunecate în care se cufundă totul, Alfred Hirsch a ridicat o şcoală. Ei nu ştiu asta şi nu trebuie să o ştie. La Auschwitz, viaţa omului nu valorează nici cât negru sub unghie; are atât de puţină valoare încât nici măcar nu mai e nimeni împuşcat, pentru că un glonţ e mai valoros decât un om. Există hangare unde se foloseşte gaz Zyklon pentru că reduce costurile şi cu un singur bidon pot fi omorâte sute de persoane. Moartea a devenit o industrie rentabilă doar dacă se acţionează la scară mare.

În şopronul din lemn, sălile de curs nu sunt altceva decât nişte grupuri de băncuţe înghesuite. Pereţii nu există, tablele de scris sunt invizibile, iar profesorii trasează în aer triunghiuri isoscele, accente circumflexe şi chiar şi cursul râurilor din Europa prin simpla mişcare a mâinilor. Există în jur de douăzeci de cete mici de copii, fiecare cu supraveghetorul ei, atât de aproape unele de altele încât profesorii trebuie să ţină lecţiile în şoaptă, ca povestea celor zece plăgi ale Egiptului să nu se amestece cu zumzetul tablei înmulţirii.

Unii n-au crezut cu putinţă acest lucru ori şi-au închipuit că Hirsch era un nebun sau un naiv: cum să fie posibil să fie şcolarizaţi copiii într-un lagăr de exterminare în care domneşte violenţa şi unde totul este interzis? Şi el zâmbea. Hirsch zâmbea mereu enigmatic, de parcă ar fi ştiut ceva care pentru ceilalţi rămânea o taină.

Nu contează câte școli vor închide naziștii, le răspundea. Ori de câte ori cineva se va opri într-un colț să povestească ceva și copiii se vor așeza în jurul lui să asculte, acolo se va fi înființat o școală.

Ușa pavilionului se deschide brusc și Jakopek, paznicul, aleargă spre camera șefului blocului, Hirsch. Saboții lui stropesc dușumeaua cu pământul umed din lagăr, iar atmosfera plăcută de siguranță din blocul 31 dispare. Din colțul său, Dita Adlerová privește hipnotizată micile pete de noroi: par nesemnificative, dar transmit realitate, la fel cum o singură picătură de cerneală pătează o strachină întreagă de lapte.

Șase, șase, șase!

Este semnalul care indică sosirea gărzilor SS în blocul 31 și în întregul pavilion se iscă un murmur. În acea fabrică de distrugere de vieți care este Auschwitz-Birkenau, unde cuptoarele funcționează zi și noapte având drept combustibil trupuri umane, blocul 31 este unul atipic, o ciudățenie. Mai bine zis, o anomalie. O reușită a lui Fredy Hirsch, care la început a fost un simplu antrenor sportiv pentru grupuri de tineri și acum este un atlet care aleargă la Auschwitz într-un maraton cu obstacole împotriva celui mai mare tăvălug de vieți din istoria umanității. A reușit să convingă autoritățile germane din *lager* că a-i ține ocupați pe copii într-o baracă ar înlesni munca părinților din acel lagăr BIIb, pe care-l numesc „lagăr familial“, căci, în celelalte, copiii sunt tot atât de rari precum păsările. La Auschwitz nu există păsări; se electrocutează în garduri.

Înaltul comandant al lagărului a acceptat să se creeze un loc pentru copii, poate că aceasta a fost intenția sa de la început, dar cu condiția ca acesta să fie un bloc cu activități ludice: era total interzisă predarea oricărei materii școlare.

Hirsch își scoate capul pe ușa camerei sale de Blockältester din blocul 31 și nu este nevoie să spună nimic nici asistenței, nici profesorilor care sunt cu ochii pironiți asupra lui. Încuviințează dând imperceptibil din cap. Privirea lui transmite exigență. El face întotdeauna ce trebuie să facă și se așteaptă ca toată lumea să procedeze la fel.

Lecțiile se opresc și se transformă în cântecele banale în germană sau în jocuri de ghicitori pentru ca, atunci când își vor arăta privirea gălbejită lupii arieni, să se creadă că totul este în regulă. În general, patrula alcătuită din vreo doi soldați intră firesc în baracă, dar de-abia trece de ușă, stă câteva secunde observându-i pe copii, uneori chiar aplaudă un cântec sau îl mângâie pe cap pe un micuț, și imediat după aceea își continuă rondul.

Dar Jakopek mai adaugă ceva la alarma convențională:

Inspecție! Inspecție!

Inspecția este altceva. Trebuie să se alinieze, au loc percheziții, uneori îi interoghează pe cei mai mici pentru a încerca să-i descoasă și să obțină astfel informații, profitând de naivitatea lor. N-au obținut niciodată nimic. Copiii cei mai mici înțeleg mai mult decât afișează fețele lor murdare de muci.

Cineva șoptește: „Preotul!..." Și țâșnește un murmur de dezolare. Așa este numit un subofițer SS (un *oberscharführer*) care umblă întotdeauna cu mâinile vârâte în mânecile vestonului ca un cleric, deși singura lui religie cunoscută este aceea a cruzimii.

Haide, haide, haide! Tu, Iuda, chiar tu, spune: „Văd, văd..."!

Și ce văd, domnule Stein?

Orice! Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, orice!

Doi profesori ridică îngrijorați capetele. Au în mâinile lor ceva strict interzis la Auschwitz și pot fi condamnați la moarte dacă îi descoperă. Acele unelte, atât de periculoase încât deținerea lor este motiv de pedeapsă capitală, nu sunt arme de foc, nici obiecte ascuțite, tăioase sau contondente. Acele obiecte de care se tem atât de mult gărzile implacabile ale Reichului nu sunt altceva decât cărți: cărți vechi, rupte, fără foi și aproape distruse. Dar naziștii le urmăresc, le hărțuiesc și le interzic în mod obsesiv. De-a lungul istoriei, toți dictatorii, tiranii și asupritorii, fie ei arieni, negri, orientali, arabi, slavi sau de orice culoare a pielii, fie că apărau revoluția populară, privilegiile claselor dominante, porunca lui Dumnezeu sau disciplina sumară a militarilor, oricare le-ar fi fost ideologia, cu toții au avut ceva în

comun: mereu au persecutat cu înverşunare cărţile. Acestea sunt foarte periculoase, stimulează gândirea.

Grupurile sunt la locul lor fredonând în aşteptarea sosirii gărzilor, dar o fată întrerupe armonia specifică unei barăci liniştite, destinată distracţiei, şi o ia la fuga, printre cercurile de scaune, provocând un întreg tărăboi.

La pământ!

Ce faci? Eşti nebună? aude strigându-i-se.

Un profesor încearcă s-o tragă de braţ ca să o oprească, dar ea se fereşte şi continuă să alerge împiedicându-se, când ceea ce trebuie ei să facă este să stea liniştiţi ca să treacă neobservaţi. Se urcă pe soba orizontală de un metru înălţime, care împarte pavilionul în două jumătăţi, şi sare zgomotos în cealaltă parte. Chiar întrece măsura şi dărâmă un scaun gol, care se rostogoleşte zgomotos, lăsând să se aştearnă pentru o clipă tăcerea peste activităţile susţinute de profesori.

Afurisito! O să ne dai de gol pe toţi! ţipă doamna Křízková, roşie de mânie. Copiii, când ea nu este de faţă, îi spun „doamna Burduf". Nu ştie că tocmai fata la care ţipă acum a fost cea care i-a inventat porecla. Aşază-te în fundul pavilionului, cu supraveghetorii, proasto!

Dar fata nu se opreşte, îşi continuă cursa frenetică, fără să ia seama la toate privirile dezaprobatoare. Mulţi copii se uită la ea fascinaţi cum hoinăreşte cu picioarele slabe acoperite cu nişte şosete lungi de lână, cu dungi orizontale. Este o fată foarte slabă, dar nu bolnăvicioasă, cu nişte plete castanii care flutură dintr-o parte în alta în timp ce ea fuge într-un zigzag rapid printre grupuri. Dita Adlerová se mişcă printre sute de persoane, dar aleargă singură. Mereu alergăm singuri.

Ajunge şerpuind până în centrul barăcii şi acolo îşi face loc, cu chiu, cu vai, în mijlocul unui grup. Îndepărtează cu bruscheţe un scaun şi o fetiţă cade rostogolindu-se.

Hei, cine te crezi! îi strigă de pe podea.

Profesoara din Brno priveşte cu uimire cum se înfăţişează în faţa ei, gâfâind, tânăra bibliotecară. Fără să aibă timp, nici răsuflare pentru a spune ceva, Dita îi smulge cartea din mâini şi profesoara se simte

brusc ușurată. Când, după o clipă, reacționează pentru a-i mulțumi, Dita este deja la câțiva pași mari distanță de ea. Mai sunt doar câteva secunde până la sosirea naziștilor.

Inginerul Marody, care a văzut manevra, o așteaptă deja în afara cercului. Îi dă din zbor cartea de algebră, de parcă i-ar preda ștafeta. Dita aleargă disperată spre supraveghetori care, în fundul barăcii, se prefac că mătură pe jos.

Se află încă la jumătatea drumului când observă că vocile grupurilor slăbesc pentru o clipă, se încovoaie la fel ca flacăra unei lumânări când se deschide o fereastră. Nu trebuie să se întoarcă pentru a ști că s-a deschis ușa și că intră gărzile SS. Se lasă să cadă brusc și aterizează într-un grup de fetițe de unsprezece ani. Vâră cărțile sub rochie și-și încrucișează brațele la piept pentru a evita ca acestea să pice. Fetițele o privesc pieziș, amuzate, în timp ce profesoara, foarte agitată, le face semn cu bărbia să fredoneze în continuare. La intrarea în baracă, gărzile SS, după ce privesc timp de câteva secunde panorama, strigă una dintre vorbele lor preferate:

Achtung!

Se așterne tăcerea. Încetează cântecelele și jocul „Văd, văd". Mișcarea paralizează. Și totuși, în mijlocul tăcerii, se aude cum cineva fluieră limpede a cincea simfonie a lui Beethoven. Preotul este un sergent de temut, dar chiar și el pare oarecum iritat, pentru că-l însoțește cineva și mai sinistru.

Doamne ajută-ne! se aude șoptind vocea profesoarei.

Înainte de război, mama Ditei cânta la pian și de aceea îl distinge perfect pe Beethoven. Își dă seama că a mai auzit și înainte acest mod atât de aparte de a fluiera simfoniile cu o precizie de meloman. Asta s-a întâmplat după ce au călătorit timp de trei zile îngrămădiți într-un vagon de mărfuri închis, fără mâncare și fără apă, venind din ghetoul din Terezin, unde fuseseră deportați odată expulzați din Praga și unde au trăit vreme de un an. Era noapte când au ajuns la Auschwitz-Birkenau. Îi era cu neputință să uite zgomotul de fier vechi al porții mari metalice când aceasta s-a deschis. Îi era cu neputință

să uite prima gură de aer rece, care mirosea a carne arsă. Îi era cu neputință să uite scânteierea luminilor intense în noapte: peronul era luminat ca o sală de operaţii. Apoi ordinele, loviturile cu patul puştii în tabla vagonului, împuşcăturile, fluierăturile, ţipetele. Și, în mijlocul confuziei, acea simfonie de Beethoven fluierată impecabil, cu un calm absolut, de către un căpitan, un Hauptsturmführer pe care chiar și gărzile SS îl priveau cu spaimă.

În ziua aceea, ofiţerul a trecut aproape de Dita, iar ea i-a văzut uniforma impecabilă, mănușile de un alb imaculat și Crucea de Fier pe pieptul vestonului; o medalie care nu se câștigă decât în luptă. S-a oprit în faţa unui grup de mame şi copii şi cu mâna înmănuşată l-a bătut pe umăr prietenos pe unul dintre micuţi. Ba chiar a şi zâmbit. A arătat spre doi fraţi gemeni de paisprezece ani Zdenek și Jirka şi un caporal s-a grăbit să-i scoată din rând. Mama s-a agăţat de poala tunicii gardianului și a îngenuncheat implorând să nu-i ia. Căpitanul a intervenit foarte calm:

Nicăieri nu vor fi trataţi cum îi va trata unchiul Josef.

Și, într-o oarecare măsură, așa avea să fie. Nimeni din întregul Auschwitz nu se atingea nici măcar de un fir de păr al perechilor de gemeni pe care le colecţiona, pentru experimentele sale, doctorul Josef Mengele. Nimeni nu avea să-i trateze ca el în macabrele sale experimente genetice, menite să cerceteze felul cum nemţoaicele ar putea să nască gemeni şi, astfel, să crească numărul naşterilor ariene. Fata şi-l amintește pe Mengele îndepărtându-se cu copiii de mână, neîncetând nicio clipă să fluiere liniștit.

Aceeași simfonie care acum se aude în blocul 31.

Mengele...

Ușa camerei responsabilului acelui bloc se deschide cu un usor scârțâit și Blockältester Hirsch iese din cămăruţa sa, prefăcându-se plăcut surprins de vizita gărzilor SS. Lovește sonor din călcâie pentru a-l saluta pe ofițer; este o formulă de respect prin care-i recunoaște rangul de militar, dar este și un mod de a indica o atitudine marţială, nici supusă, nici înfricoșată. Mengele abia dacă îl privește, este absent

și continuă să fluiere cu mâinile la spate, de parcă toate astea n-ar avea nimic de-a face cu el. Sergentul   Preotul, cum îi spun cu toţii scrutează încăperea cu ochii săi aproape transparenţi, fără să scoată încă mâinile din mânecile vestonului, căzute peste poală, nu foarte departe de tocul pistolului.

Jakopek nu s-a înșelat.

Inspecţie, șușotește Oberscharfuhrerul.

Gărzile SS care-l însoţesc îi repetă ordinul și îl amplifică, transformându-l într-un strigăt care intră în timpanele prizonierilor. Dita, în mijlocul corului de fete, simte un fior, își strânge braţele pe lângă trup și simte foșnetul cărţilor lipite de coaste. Dacă descoperă că are cărțile la ea, totul se va sfârși.

N-ar fi drept... șoptește.

Are paisprezece ani și toată viaţa înainte, multe de făcut. Nu a putut nici măcar începe ceva. Îi vin în minte cuvintele pe care mama ei le tot repetă de ani de zile, când fata se plânge de soarta ei: „De vină e războiul, Edita... războiul".

Era atât de mică încât aproape că nu-și mai amintește cum era lumea când nu exista războiul. La fel cum ascunde cărțile sub rochie în acel loc în care i s-a luat tot ce avea, păstrează, de asemenea, în mintea ei un album de fotografii făcute ca amintiri. Închide ochii și încearcă să rememoreze cum era lumea când nu exista teama.

Se vede pe sine însăși la vârsta de nouă ani, pironită în faţa ceasului astronomic din Piaţa Primăriei din Praga, la începutul anului 1939. Privea puţin pieziș vechiul schelet care supraveghea acoperișurile din acel oraș, cu enormele sale orbite goale, ca niște găuri negre.

La școală le spuseseră că marele ceas era o mașinărie mecanică inofensivă, concepută de maestrul Hanus cu mai bine de cinci secole în urmă. Dar legenda pe care o povesteau bunicile o îngrijora: regele i-a poruncit lui Hanus să construiască ceasul astronomic cu statuetele care defilau la fiecare oră fixă și apoi le-a ordonat portăreilor săi să-i scoată ochii, ca să nu mai poată niciodată reproduce o asemenea minunăţie pentru un alt monarh. Drept răzbunare, ceasornicarul a

introdus mâna înăuntrul mecanismului și l-a paralizat. Când angrenajele i-au tăiat mâna, mașinăria s-a blocat și nu a mai putut fi reparată timp de mulți ani. Noaptea visa uneori acea mână amputată șerpuind în sus și-n jos printre roțile dințate ale mașinăriei. Scheletul a agitat un clopoțel și a început festivalul mecanic: o defilare de păpuși automate care se desfășoară ca să le amintească cetățenilor că minutele se împing nervoase unele pe altele, iar orele trec una după alta, ca acele figurine care, de câteva secole, intrau și ieșeau grăbite din acea cutie muzicală neobișnuită. Totuși, acum își dă seama, împietrită de groază, că la vârsta de nouă ani o fetiță încă nu observă acest lucru și crede că timpul este o coadă groasă, o mare nemișcată și lipicioasă, în care nu înaintezi. De aceea, la acea vârstă, ceasurile înspăimântă doar dacă au schelete lângă sfere.

Dita, ținând strâns acele cărți vechi, care o puteau condamna la camera de gazare, o vede cu nostalgie pe fetița fericită de altădată. Când o însoțea pe mama ei la cumpărături prin centru, îi plăcea să se oprească în fața ceasului astronomic din Piața Primăriei, dar nu pentru a privi spectacolul mecanic, căci în realitate acel schelet o neliniștea mai mult decât voia să recunoască, ci pentru a se distra uitându-se cu coada ochiului la trecătorii duși pe gânduri, mulți dintre ei străini aflați în trecere prin capitală, care observau foarte concentrați apariția păpușilor automate. Se abținea cu greu să nu râdă văzând strâmbăturile de uimire și râsul prostesc al celor prezenți. Imediat le inventa porecle. Își amintește cu o urmă de melancolie că una dintre distracțiile sale preferate era să pună porecle tuturor oamenilor, îndeosebi vecinilor și cunoștințelor părinților ei. Pe înțepata doamnă Gottlieb, care își întindea mult gâtul ca să-și dea importanță, o numea „doamna Girafă". Iar pe tapițerul creștin de la prăvălia de jos, complet chel și costeliv, îl poreclise în sinea ei „domnul Cap de Sferă". Își amintește cum mergea câțiva metri în urma tramvaiului, care-și agita clopoțelul când se arcuia în intersecția din piața Staromestke și se pierdea șerpuind în cartierul Josefov, după care ea o lua la fugă spre prăvălia domnului Ornest, de unde mama

ei cumpăra țesături pentru a-i confecționa hainele și fustele de iarnă. Nu a uitat cât de mult îi plăcea acel magazin, care avea la intrare un afiș luminos cu niște beculețe colorate care se aprindeau unul după altul până ajungeau sus și o luau apoi de la capăt.

Dacă n-ar fi fost o fetiță care alerga cu acea fericire nepăsătoare a copiilor, poate că, trecând pe lângă chioșcul vânzătorului de ziare, ar fi băgat de seamă că era o coadă lungă de cumpărători și că, în grămada de exemplare ale ziarului *Lidove Noviny*, titlul, de patru rânduri și cu un corp de literă enorm, mai degrabă striga decât informa pe frontispiciu: „Guvernul acceptă intrarea armatei germane în Praga".

Dita deschide o clipă ochii și vede gărzile SS adulmecând prin fundul barăcii. Dau la o parte chiar și desenele atârnate de pereți cu niște cuie ale căror vârfuri sunt fabricate din sârmă, ca să vadă dacă nu cumva se ascunde ceva sub ele. Nimeni nu vorbește, iar zgomotul gărzilor cotrobăind se aude limpede în acel hangar care miroase a umezeală și a mucegai. Și a teamă. Este mirosul războiului. Din puținul pe care și-l amintește de pe vremea când era copilă, mereu îi vine în minte că pacea mirosea a supă concentrată de pui, care era lăsată la fiert toată noaptea de vineri spre sâmbătă. Cum să nu-și amintească gustul mielului foarte rumenit și cel al pastei de ouă cu nuci! Lungi zile de școală și după-amiezi jucând șotronul și de-a v-ați ascunselea cu Margit și alte colege, zile care se estompează în amintirea ei... Până când totul a intrat în declin.

Schimbările nu au avut loc brusc, ci progresiv. Deși a fost o zi în care copilăria s-a închis ca peștera lui Ali Baba și a rămas îngropată în nisip. Își amintește perfect acea zi. Ea nu știe în ce zi a săptămânii, dar s-a întâmplat pe 15 martie 1939. Intreg orașul Praga s-a trezit tremurând.

Lacrimile de cristal ale lămpii din salon vibrau, dar a știut că nu era un cutremur, pentru că nimeni nu alerga, nici nu se panica. Tatăl ei își bea ceașca de ceai la micul dejun și citea ziarul, prefăcându-se indiferent, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

A plecat la şcoală însoţită de mama ei şi oraşul se cutremura. A început să audă zgomotul abia când s-au îndreptat spre piaţa Wenceslao, unde trepidaţia solului era atât de puternică încât te gâdila în tălpi. Rumoarea surdă devenea din ce în ce mai perceptibilă pe măsură ce se apropiau, iar Dita era intrigată de acel fenomen ciudat. Când au ajuns, n-au putut să traverseze strada blocată de lume, nici să vadă altceva decât un zid de oameni stând cu spatele, haine, cefe şi pălării.

Mama ei s-a oprit brusc. I s-a încordat faţa şi a îmbătrânit dintr-odată. A luat-o de mână pe fiica ei ca să se întoarcă şi să facă un ocol pe alt drum până la şcoală, dar aceasta nu a putut să suporte curiozitatea şi, pe loc, s-a desprins de mâna care o ţinea. Fiind mărunţică şi slăbuţă, nu i-a fost greu să se strecoare prin mulţimea aceea de oameni înghesuiţi pe trotuar şi să se proţăpească în primul rând, tocmai acolo unde agenţii de poliţie ai oraşului formau un şir, cu mâinile înlănţuite.

Zgomotul era asurzitor: una după alta, motocicletele gri cu atas treceau prin faţă, transportând soldaţi îmbrăcaţi în jachete strălucitoare de piele şi cu ochelari de motociclist atârnându-le la gât. Caschetele lor sclipeau, erau recent aduse din fabricile din centrul Germaniei, fără vreo zgârietură încă, fără urmă de bătălii. În spatele lor, soseau care de luptă echipate cu mitraliere enorme şi apoi răsunau tancurile, care înaintau pe bulevard cu încetineala ameninţătoare a elefanţilor.

Işi aminteşte că i s-a părut că cei care defilau erau nişte păpuşi automate, ca acelea ale ceasului astronomic de la primărie şi că după câteva secunde în urma lor avea să se închidă o uşă şi că o să dispară. Şi cutremurul avea să înceteze. Dar de data asta, cei care formau acea procesiune mecanică nu erau păpuşi, ci bărbaţi. În acei ani avea să înveţe că diferenţa dintre unii şi alţii nu este întotdeauna evidentă.

Avea doar nouă ani, dar i-a fost frică. Nu exista muzică de fanfară, nu erau hohote de râs, nici hărmălaie, nu existau fluierături... Era o defilare mută. Ce căutau acolo acei bărbaţi în uniformă? De ce nu

râdea nimeni? Dintr-odată, acea paradă silențioasă i-a amintit de un cortegiu funebru.

Mâna de fier a mamei sale a scos-o târâș din mulțime. S-au îndepărtat în direcția opusă, iar Praga a apărut din nou în fața ochilor celor două ca orașul vioi dintotdeauna. Era ca o trezire dintr-un coșmar, când simți ușurare și constați că toate sunt din nou la locul lor.

Dar solul se mișca în continuare sub tălpile ei. Orașul tremura. Și mama ei tremura. O smucea cu disperare, încercând să lase în urmă parada și să scape de gheara uriașă a războiului, cu pași grăbiți în pantofii ei cocheți de lac. Dita suspină strângând cărțile la piept. Își dă seama cu tristețe că atunci, și nu în ziua când i-a venit ciclul pentru prima oară, a fost momentul în care a abandonat copilăria, pentru că nu i-a mai fost frică de schelete sau de mâinile din poveștile cu fantome și a început să-i fie teamă de oameni.

2

Gărzile SS au început cercetarea în baracă aproape fără să-i privească pe prizonieri, ocupându-se de pereți, de podea și obiecte. Nemții sunt foarte ordonați: mai întâi recipientul și apoi conținutul. Doctorul Mengele se întoarce să stea de vorbă cu Fredy Hirsch, care a rămas în tot acest timp aproape în poziție de drepți, fără să se miște nici măcar un milimetru. Se întreabă despre ce-or fi vorbind. Oare ce i-o spune Hirsch pentru ca acest ofițer, de care se tem chiar și membrii SS, să rămână acolo, pironit, lângă el, fără să gesticuleze și fără să arate vreo reacție, dar aparent atent? Foarte puțini evrei ar fi în stare să se adreseze cu atâta siguranță acelui bărbat pe care unii îl numesc doctorul Moarte, foarte puțini ar putea să facă asta fără să le tremure vocea sau fără ca gesturile să le trădeze nervozitatea. Dar, la acea distanță, Hirsch pare că menține o conversație cu aceeași naturalețe cu care ar face-o cineva care se oprește pe stradă să stea de vorbă cu un vecin.

Unii spun că Hirsch este un bărbat care nu se teme de nimic. Alții spun că le-a intrat în grații nemților pentru că el însuși este neamț, iar unii chiar insinuează că dincolo de aspectul său impecabil se ascunde ceva necurat.

Preotul, care dirijează cercetările, face un gest pe care ea nu reușește să-l descifreze. Dacă li se poruncește să se ridice și trebuie să stea drepți, cum o să țină cărțile fără ca acestea să cadă?

Prima lecție pe care orice veteran i-o dă unui nou-venit este că întotdeauna trebuie să aibă un scop clar: acela de a supraviețui. Să supraviețuiască alte câteva ore, și astfel să mai acumuleze o zi, care,

adăugată altora, va putea deveni încă o săptămână. Și tot așa: să nu-și facă niciodată planuri mărețe, să nu aibă niciodată țeluri importante, doar să supraviețuiască în fiecare clipă. A trăi este un verb care nu se conjugă decât la prezent.

Este ultima ei șansă să bage mâna pe sub rochie și să lase pe furiș cărțile sub un scaun gol, aflat la un metru distanță. Când se vor fi ridicat ca să se alinieze și le vor găsi acolo, nu o vor putea acuza, vinovați vor fi toți și niciunul. Și nu vor putea să-i ducă pe toți în camerele de gazare. Deși, în mod cert, vor închide blocul 31. Dita se întreabă dacă acea închidere ar fi într-adevăr ceva chiar atât de important. I s-a povestit cum, la început, unii profesori s-au răzvrătit: oare folosește la ceva să-i faci să învețe pe niște copii care probabil că nu vor scăpa niciodată cu viață de la Auschwitz? Are sens să le vorbești despre urșii polari sau să-i pisezi cu tabla înmulțirii, în loc să vorbești cu ei despre coșurile care, la câțiva metri depărtare, elimină fumul negru al trupurilor incinerate? Hirsch i-a convins cu autoritatea și entuziasmul său. Le-a spus că acel bloc 31 va fi o oază pentru copii.

Oază sau amăgire? se întreabă încă unii dintre ei.

Cel mai logic ar fi să se debaraseze de cărți, să lupte pentru viața ei. Dar șovăie.

Subofițerul ia poziție de drepți în fața superiorului său și primește niște ordine precise, pe care le transmite imediat, cu o voce autoritară:

In picioare! Drepți!

Acum chiar începe agitația oamenilor care se ridică. Este momentul de confuzie de care are nevoie pentru a se salva. Slăbind presiunea brațelor, cărțile au alunecat pe dedesubtul rochiei până în poala ei. Dar atunci le strânge din nou lipindu-le de pântec și face asta atât de tare încât le simte chiar pârâind, de parcă ar avea oase. Cu fiecare clipă cu care întârzie să se descotorosească de ele, viața ei este expusă din ce în ce mai mult primejdiei.

Ofițerii SS ordonă în mod imperativ să se facă tăcere, să nu se miște nimeni de la locul lui. Pe nemți, dezordinea îi enervează cel mai mult. E ceva insuportabil pentru ei. La început, când au pus în aplicare soluția definitivă pentru rasele inamice, precum cea a iudeilor,

execuțiile sângeroase au stârnit dezaprobare din partea a numeroși ofițeri SS. Le era foarte greu să suporte grămada de trupuri moarte amestecate cu cei care agonizau, sarcina anevoioasă de a-i omorî unul câte unul pe cei împușcați, balta de sânge prin care treceau călcând pe corpurile doborâte, mâinile muribunzilor încolăcite pe cizme ca niște plante agățătoare. De când au găsit metoda de a-i extermina pe iudei, în mod eficient și fără să genereze situații de haos, în centre precum cel de la Auschwitz, crima în masă ordonată de la Berlin n-a mai fost o problemă. A devenit pentru ei încă o rutină provenită din război.

Oamenii s-au ridicat în picioare în fața Ditei, iar ofițerii SS nu o pot vedea. Vâră mâna dreaptă sub bluzon și apucă tratatul de geometrie. Atingându-l, simte asprimea foilor și parcurge cu degetul urmele de gumă arabică de pe cotorul smuls. Își dă seama că cotorul gol al unei cărți este un câmp arat.

Și în acel moment închide ochii și strânge foarte tare cărțile. Știe ce a știut de la bun început: că n-o s-o facă. Ea este bibliotecara din blocul 31. Nu o să-l dezamăgească pe Fredy Hirsch, pentru că ea însăși l-a rugat, aproape i-a cerut să aibă încredere în ea. Iar el a făcut-o, i-a arătat cele opt exemplare clandestine și i-a spus: „Asta este biblioteca ta“.

In cele din urmă, se ridică cu grijă. Ține un braț de-a curmezișul pe piept pentru a susține cărțile și pentru ca acestea să nu cadă pe jos făcând zgomot. Se așază în centrul grupului de fete, care o acoperă puțin, dar ea este mai înaltă și poziția ei suspectă se dovedește prea evidentă.

Înainte de a începe inspecția prizonierilor, sergentul dă niște ordine și doi dintre ofițerii SS dispar înăuntrul camerei pe care o ocupă comandantul acelui bloc. Se gândește la restul cărților ascunse în camera lui Hirsch și-și dă seama că Blockältester este acum în mare primejdie. Dacă le descoperă, totul se va fi sfârșit pentru el. Cu toate acestea, ascunzătoarea i se pare un loc sigur. Camera are o podea din scânduri și una dintre ele, într-un colț, este detașabilă. Dedesubt s-a săpat în pământ cât pentru a crea o gaură unde să depoziteze mica

bibliotecă. Volumele încap cu o exactitate milimetrică încât, chiar dacă cineva ar călca pe scândură sau ar lovi-o cu nodurile degetelor, nu sună a gol şi nimic nu dă de bănuit că dedesubt există o mică ascunzătoare.

Dita este bibliotecară doar de câteva zile, dar par săptămâni sau luni. La Auschwitz timpul nu aleargă, ci se târăşte. Pământul se învârte cu mult mai lent decât în restul lumii. În câteva zile la Auschwitz un novice devine un veteran. De asemenea, un tânăr poate deveni bătrân sau o persoană voinică se poate transforma într-o ființă ramolită.

În timp ce nemţii cotrobăie înăuntru, Hirsch este tot în poziţia lui, nemişcat. Mengele, cu mâinile la spate, s-a îndepărtat câţiva paşi, fluierând câteva măsuri din Liszt. Vreo doi ofiţeri SS aşteaptă în fața camerei ca ultimii să termine percheziția și s-au relaxat deja şi-şi dau capul pe spate cu un gest leneş. Hirsch rămâne rigid ca bățul unui steag. Chiar este un steag. Cu cât ei își vor neglija mai mult prestanța, cu atât mai dârz va fi el. Nu va rata nici cea mai mică ocazie de a demonstra cu orice gest, oricât de neînsemnat ar fi, tăria unui evreu. El este convins că evreii sunt mult mai puternici decât naziştii, de aceea se tem de ei. De aceea vor să-i extermine. I-au înfrânt doar pentru că nu aveau o armată proprie, dar este convins că aceasta este o greşeală pe care nu o vor mai repeta. Nu are nicio îndoială: după ce totul se va sfârși, își vor crea o armată și va fi cea mai dură dintre toate.

Ofiţerii SS ies din cameră; Preotul ţine în mână niște coli de hârtie. Se pare că astea sunt singurul lucru suspect pe care l-au găsit. Mengele le cercetează superficial și i le dă subofiţerului cu dispreț, aproape lăsându-le să cadă peste el. Reprezintă rapoartele pe care șeful pavilionului le redactează pentru comandamentul lagărului în legătură cu funcţionarea blocului 31. Mengele le cunoaște foarte bine pentru că sunt scrise pentru el.

Preotul vâră din nou mâinile în mânecile vestonului său. Dă ordinele în șoaptă, dar gărzile sar ca arcurile, iar partida de vânătoare se lansează în căutarea unei prăzi. Înaintează spre interni dând violent cu piciorul în toate băncile care le ies în cale. Frica se dezlănţuie în copii şi în profesorii începători, cărora le scapă strigăte de nelinişte şi hohote de plâns. Veteranii se nelinişteșc mai puţin. Hirsch nu se mişcă

nici măcar un milimetru. Nu foarte departe, într-un colț, Mengele a rămas să observe totul de la distanță.

Veteranii știu că nu este vorba despre un acces brusc de vandalism, naziștii nu au înnebunit dintr-odată, nici nu o să înceapă să tragă cu mitralierele la nimereală. Este rutina războiului: să dea cu picioarele în scaune face parte din procedură. Să strige, de asemenea. Chiar și să lovească cu patul armei. Nu e nimic personal. Să dărâme scaune este un mod de avertizare că, imediat după aceea, pot să înceapă să ia vieți cu aceeași ușurință. Și a omorî este o rutină a războiului.

Ajungând în dreptul primului grup de interni, haita se oprește brusc. Când superiorul lor ia poziție de drepți, încep cercetarea cu încetinitorul. Se opresc în fiecare clipă scrutându-i prizonieri, percheziționandu-i pe unii, mișcând capetele în sus și-n jos, căutând nu se știe exact ce. Toți vor să pară că privesc în față, dar se uită cu coada ochiului spre tovarășul de lângă ei.

Îi ordonă uneia dintre profesoare să iasă din rând, o femeie înaltă care predă lucru manual și reușește să-i facă pe copii să obțină mici miracole cu niște cordoane vechi, așchii, linguri găurite sau resturi de țesături aruncate. Nu înțelege ce i se spune, nu distinge bine cuvintele, dar soldații zbiară la ea, unul o zgâlțâie. Probabil nu există vreun motiv. Să zbiere și să zgâlțâie face parte, de asemenea, din procedură. Profesoara, înaltă și slabă, pare o trestie gata să se rupă cu un foșnet sec. În cele din urmă, o îmbrâncitură și alt strigăt o reașază în grup la locul ei.

Gărzile înaintează din nou. Dita simte că-i obosește brațul, dar strânge cu și mai multă putere cărțile la pieptul ei. Se opresc în fața grupului de alături, la trei metri de ea. Preotul ridică bărbia și-i poruncește unui bărbat să iasă din rând.

Este prima dată când Dita îi dă atenție profesorului Morgenstern, un bărbat aparent inofensiv care, judecând după ridurile de sub bărbie, probabil că odinioară fusese rotofei. Are părul cărunt și creț, este îmbrăcat cu un costum în dungi subțiri foarte uzat, care-i este strâmt, și poartă niște ochelari rotunzi pe ochii lui miopi de castor. Dita nu aude prea bine cuvintele pe care i le adresează Preotul, dar vede cum

profesorul Morgenstern îi întinde ochelarii. Obersharführer îi ia și îi examinează; nu i s-a permis niciunui intern să păstreze obiecte personale, dar nimeni nu a considerat că niște ochelari ar fi un element de lux pentru un miop. Cu toate astea, subofițerul SS îi examinează de parcă n-ar ști că nu sunt de aur, că nu au nicio valoare, nici vreo altă utilitate decât aceea de a-i permite bătrânului arhitect să vadă ceva. Ii dă înapoi ochelarii, dar când profesorul întinde mâna ca să-i ia, Preotul le dă drumul să cadă și ochelarii se lovesc de un scaun, spărgându-se înainte să ajungă pe podea.

Neîndemânaticule! Prostule! țipă subofițerul.

Profesorul Morgenstern se apleacă docil să-și ia de jos ochelarii sparți. Când să se ridice, îi cad din buzunar vreo două păsărele din hârtie mototolite și trebuie să se aplece din nou. Făcând asta, îi cad din nou ochelarii. Preotul îi observă stângăcia și se abține cu greu să nu se enerveze. Se rotește înfuriat pe călcâie și continuă inspecția.

Din spate, Mengele observă totul fără să piardă niciun amănunt. Ofițerii SS, cu chipiele cu hârci și oase încrucișate de pe țestele lor și cu ghetele care strivesc totul, înaintează foarte încet, ațintindu-și privirea asupra internilor cu o sete de violență ce face ca ochii să le strălucească lacom. Dita îi simte apropiindu-se, nu îndrăznește să privească nici măcar cu coada ochiului. Din nefericire, se opresc chiar înaintea grupului ei, iar Preotul se pironește în fața ei, la o distanță mai mică de patru sau cinci pași. Dita le vede tremurând pe fete ca niște fire de iarbă. Ei i-a înghețat sudoarea pe spate. Știe că nu e nimic de făcut: înălțimea ei o face să se remarce printre celelalte fete și este singura care nu stă în poziție de drepți, cu brațele lipite de corp. Poziția ei ciudată este evident că susține ceva cu brațul o dă de gol. Este cu neputință să scape cineva de ochiul implacabil al Preotului, unul dintre acei naziști abstinenți, ca Hitler, care nu se îmbată decât cu ură.

Ea privește în față, dar simte privirea Preotului străbătând-o. De frică i se pune un nod în gât, îi lipsește aerul, se asfixiază. Aude o voce masculină și se pregătește să iasă din mijlocul grupului.

Totul s-a sfârșit...

Dar încă nu. Rămâne neclintită pentru că își dă seama că nu vocea Preotului este cea care o strigă, ci alta, mult mai timidă. Este vocea bezmeticului profesor Morgenstern.

Scuzați-mă, domnule subofițer, îmi dați voie să mă întorc la locul meu în rând? Dacă sunteți de acord, desigur, în caz contrar, voi rămâne aici cât timp mi se ordonă. Departe de mine gândul să provoc vreo neplăcere...

Preotul întoarce capul și face un gest mânios în direcția omulețului aceluia neînsemnat care a îndrăznit să i se adreseze fără să aibă permisiunea de a vorbi. Bătrânul profesor și-a pus din nou ochelarii, care au o lentilă crăpată și, ieșit din rând, îi observă pe ofițerii SS cu o față prostănacă de o bunătate infinită. Preotul face câțiva pași mari spre el, iar gărzile îl urmează. Pentru prima dată, ridică tonul:

Bătrân evreu prost și imbecil! Dacă nu ești la locul tău în trei secunde, te împușc!

Să trăiți, la ordinele dumneavoastră, îi răspunde el docil. Vă rog să mă iertați, nu voiam să vă supăr, am preferat să întreb înainte să comit vreo faptă de indisciplină care să contrazică ordinele, pentru că mie nu-mi place să mă port nepotrivit și dorința mea este să vă slujesc în cel mai corect mod...

Treci în rând, imbecilule!

Da, domnule, La ordinele dumneavoastră, domnule! Iertați-mă încă o dată. Nu era intenția mea să întrerup, tocmai...

Taci, înainte să-ți trag un glonț în cap! țipă nazistul la el, scos din sărite.

Profesorul face câțiva pași în spate, înclinându-și în mod exagerat capul, până reușește să se strecoare în grupul său. Preotul nu a băgat de seamă că gărzile lui s-au mișcat după el și, întorcându-se brusc si înfuriat, se lovește zgomotos de ei. O scenă demnă de comediile de la cinematograf: naziștii izbindu-se unii de alții ca niște bile de biliard. Câțiva copii râd pe înfundate, iar profesorii, alarmați, îi lovesc cu cotul ca să păstreze tăcerea.

Sergentul, vizibil tulburat, îl privește pieziș pe superiorul său, sumbrul căpitan medic, ce continuă să stea cu mâinile la spate într-un

colț, în penumbră. Preotul nu-i poate vedea chipul, dar își imaginează expresia lui de dispreț. Lui Mengele nimic nu-i provoacă mai mult dispreț decât mediocritatea și incompetența.

Subofițerul îi îndepărtează pe ai săi cu un gest de supărare și își reia inspecția. Trece prin fața rândului în care se află Dita și ea își strânge pe lângă ea brațul amorțit. Strânge și din dinți. Strânge din tot ce poate fi strâns. Dacă ar putea, ar strânge până și urechile. Dar cum Preotul este nervos și are impresia că a controlat deja acel grup, trece la următorul. Alte câteva țipete, câteva îmbrânciturі, vreo percheziție... și, după aceea, grupul se îndepărtează încet de sectorul ei.

Bibliotecara își recapătă respirația, deși, până nu dispar din pavilion, pericolul continuă să existe. Sunt șerpi veninoși: se pot întoarce când te aștepți mai puțin. Își presează cărțile de trup și, pentru prima dată, se bucură că nu are un piept proeminent. Sânii ei de copil îi permit să-și aranjeze discret cărțile. O doare brațul pentru că l-a ținut atât de mult timp în aceeași poziție. Simte înțepături, dar nu îndrăznește să se miște de teamă ca nu cumva cărțile să cadă pe jos, făcând zgomot. Ca să nu se gândească la durere, își reamintește cum hazardul a dus-o în blocul 31.

Sosirea transportului care a adus-o în decembrie a coincis cu ultimele pregătiri pentru o reprezentație teatrală a poveștii *Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici*. Era un mod de a sărbători Hannukkah, festivitatea care evocă revolta armatelor evreiești ale macabeilor împotriva grecilor. Înainte de numărătoarea de dimineață, mama ei s-a întâlnit cu o cunoștință din Terezín, doamna Turnovska, o vânzătoare de fructe din Zlín. O mică bucurie în mijlocul atâtor lipsuri.

Femeia aceea plăcută, care rămăsese văduvă la începutul războiului, a fost cea care i-a explicat că auzise vorbindu-se despre existența unei barăci-școală, unde mergeau copii cu vârsta de până la treisprezece ani. Când mama ei i-a spus că Edita avea paisprezece, doamna Turnovska i-a povestit că directorul școlii fusese isteț și îi convinsese pe nemți că avea nevoie de câțiva supraveghetori pentru a ajuta la menținerea ordinii în hangar. Astfel, angajase câțiva băieți cu vârsta între paisprezece și șaisprezece ani.

Acolo se face apelul la adăpost, nu se udă, nici nu îndură frigul ăsta în fiecare dimineață. Nu trebuie să muncească toată ziua. Chiar și porțiile de mâncare sunt ceva mai bune.

Doamna Turnovska, o persoană care află orice, știuse că Miriam Edelstein urma să se angajeze ca subdirectoare a lui Fredy Hirsch.

Miriam Edelstein doarme în blocul meu și mă cunoaște, hai să vorbim cu ea.

Au găsit-o mergând grăbită pe *lagerstrasse*, bulevardul principal al lagărului, care-l traversa dintr-o parte în alta. Era foarte ocupată și prost dispusă; lucrurile nu-i merseseră deloc bine după mutarea din ghetoul de la Terezın, unde soțul ei, Yakub, fusese președintele Consiliului Evreiesc. Încă de la sosire, îl despărțiseră de grup și îl închiseseră împreună cu deținuții politici la Auschwitz I.

Doamna Turnovska i-a turuit dintr-un suflet virtuțile Ditei, de parcă ar fi vândut cireșe, dar, înainte să încheie pomelnicul, Miriam Edelstein a întrerupt-o.

Numărul de supraveghetori este complet și multe alte persoane mi-au cerut același lucru înaintea dumneavoastră.

Și a pornit la drum foarte grăbită.

Dar când tocmai avea să se piardă în acalmia de pe *lagerstrasse*, s-a oprit. Și s-a întors. Cele trei femei rămăseseră cu buzele umflate într-atât încât nu se mișcaseră nici măcar un centimetru de la locul în care se aflau.

Ați spus că fata asta vorbește perfect ceha și germana și că citește foarte bine?

Intamplarea a făcut ca în acea dimineață să moară sufleorul piesei care urma să fie reprezentată chiar în acea seară în blocul 31.

Avem nevoie urgentă de un sufleor... ar fi în stare să facă asta?

Toate privirile au căzut asupra Ditei.

Firește că da!

In acea după-amiază a intrat pentru prima oară în blocul 31. În aparență, era una dintre cele treizeci și două de barăci care alcătuiau lagărul BIIb, împărțite pe două rânduri de câte șaisprezece și despărțite de strada principală, *lagerstrasse*, dacă mocirla cu pricina putea fi

numită stradă. Era unul dintre acele grajduri dreptunghiulare, cu o sobă de cărămidă orizontală pe pământul bătătorit, care împărțea spațiul în două jumătăți. Dar a constatat că în blocul 31 exista o diferență fundamentală: în locul șirurilor de câte trei paturi suprapuse în care dormeau deținuții, existau doar niște băncuțe; și, în loc de lemn putred, pe pereți se vedeau desene cu eschimoși și cu piticii din *Albă-ca-Zăpada*.

Aranjaseră băncuțele alcătuind un stal improvizat și acolo domnea un haos vesel de du-te-vino al voluntarilor care transformau o baracă mizerabilă într-un teatru. Unii terminau de așezat scaunele, alții luau și aduceau țesături colorate, iar un grup repeta anumite fragmente cu niște copii care se străduiau să le memoreze. În fundul barăcii, supraveghetorii se străduiau să aranjeze saltelele care alcătuiau o mică scenă, și vreo două femei de vârstă nedefinită potriveau pânzele verzi care aveau să devină pădurea din *Albă-ca-Zăpada*. În acel moment, Ditei i-a venit în minte ultima carte pe care o citise înainte de a părăsi Praga: se intitula *Vânătorii de microbi*, iar autorul ei, Paul de Kruif, explica viețile unor importanți cercetători al căror domeniu de activitate erau bacteriile și ființele microscopice. Și în baraca aceea s-a simțit întrucâtva precum Koch, Grassi sau Pasteur privind printr-o lentilă care mărește agitația nebunească a unor ființe minuscule, care se mișcau însuflețite într-o lume a cărei dimensiune nu depășea mărimea unei picături de apă. Precum în cea mai mică pată de mucegai, și în această gaură, contrar așteptărilor, viața își continua cursul cu încăpățânare.

Îi pregătiseră o cabină mică în fața scenei, din hârtie de ambalaj vopsită în negru. S-a apropiat de ea Rubicheck, regizorul, și i-a spus să fie atentă la micuța Sarah, căci atunci când se neliniștea nu-i ieșeau cuvintele în germană și le schimba în cehă fără să-și dea seama. Una dintre condițiile pe care le puseseră naziștii ca să îngăduie reprezentația a fost aceea că trebuia să se țină în germană.

De la acea piesă de teatru își amintește emoțiile pe care le-a avut înainte de a începe, povara răspunderii într-o baracă ticsită de public și prezența îngrijorătoare pe primul rând a unora dintre

ofiţerii care conduceau lagărul Auschwitz II, precum comandantul Schwarzhuber sau doctorul Mengele. Privea printr-o gaură a cartonului şi era surprinsă vazându-i râzând şi aplaudând. Păreau entuziasmaţi de acea interpretare. Erau aceeaşi care trimiteau mii de copii la moarte în fiecare zi? Da, erau.

Dintre toate piesele de teatru care s-au jucat în acel bloc 31, *Albă-ca-Zăpada* din decembrie 1943 a fost cea pe care nu a uitat-o niciodată niciunul dintre cei prezenţi în acea seară la punerea ei în scenă şi care au trăit ca să povestească.

Când a început reprezentaţia, oglinda fermecată care trebuia să-i spună mamei vitrege cine era cea mai frumoasă din ţară s-a bâlbâit.

Cea mai frumoasă eeeeeşti tu, re-re-re-gina mea...

Spectatorii au izbucnit în hohote de râs. Au crezut că era o glumă care făcea parte din piesă. Dita transpira înăuntrul cochiliei sale din hârtie. Bâlbâiala nu era prevăzută în scenariu, ci în emoţiile băiatului, dar orice scânteiere de umor era primită cu o veselie zgomotoasă, pentru că la Auschwitz râsetele erau mai rare chiar decât pâinea. Şi oamenii simţeau o nevoie disperată să râdă.

Când Albă-ca-Zăpada a rămas părăsită în pădure, râsetele au încetat. O interpreta o fată cu o privire tristă; machiajul de cearcăne roşiatice îi adâncea senzaţia de abandon. Părea atât de fragilă, hoinărind pierdută prin pădure, cerând ajutor cu vocea ei piţigăiată, încât Ditei i se punea un nod în gât văzându-se pe sine însăşi la fel de lipsită de apărare la acel hotar al Poloniei, pierdută într-o pădure ostilă şi plină de lupi în uniformă.

Râsetele sporadice datorate uitării unor fraze sau împiedicării vânătorului care o părăsea pe Albă-ca-Zăpada în voia sorţii în pădure (neîndemânaticul era să cadă în cap de pe scenă, îşi aminteşte Dita) s-au oprit brusc când micuţa Albă-ca-Zăpada a început să cânte. Cei care nu-şi puteau explica de ce, având la dispoziţie pentru a alege zeci de fete, fusese aleasă pentru rol tocmai aceea, atât de mărunţică şi de palidă, cu faţă de păpuşică demodată de porţelan, au găsit pe dată răspunsul. Vocea ei era minunată şi cântecele dulcegi, preluate din desenele lui Walt Disney, dobândeau o asemenea intensitate, fără

alt acompaniament muzical decât timbrul corzilor ei vocale, încât multora li s-au înmuiat inimile. Când oamenii sunt îngrămădiți, marcați și sacrificați ca animalele, ajung să creadă că sunt vite. Râsul și plânsul le amintise că sunt încă oameni.

În cele din urmă, a apărut printre aplauze, prințul salvator, foarte înalt în comparație cu ceilalți actori, cu umerii lați și cu părul umed pieptănat spre spate de parcă ar fi fost dat cu fixativ: însuși Fredy Hirsch. Albă-ca-Zăpada a fost trezită cu medicamentul cel mai vechi din lume, iar piesa s-a încheiat cu ovații puternice din partea publicului. Aplauda chiar și nepăsătorul doctor Mengele, deși, ce-i drept, fără să-și dea jos mănușile albe.

Însuși doctorul Mengele, care stă acum într-un colț al blocului 31 observând totul, cu mâinile la spate, de parcă n-are nicio legătură cu cele ce se întâmplă. Preotul își dirijează cortegiul funebru de gărzi spre capătul barăcii lovind cu picioarele în băncuțe și stârnind panică și-i face să iasă din rând pe câțiva interni, mai mult ca să-i sâcâie decât ca să-i examineze. Din fericire, se îndepărtează fără să fi găsit niciun pretext ca să aresteze pe cineva, cel puțin până în acel moment.

Naziștii își încheie trecerea în revistă din baracă. Ajung până în punctul final. Sergentul se întoarce spre căpitanul medic, dar acesta nu mai este acolo, a dispărut. Gărzile ar trebui să fie bucuroase că n-au găsit în cercetarea lor tuneluri de evadare, arme sau orice alt lucru care să le încalce ordinele. Totuși, sunt furioși că n-au găsit nimic să poată fi pedepsit. Scot câteva țipete de final, îl zgâlțâie violent pe un biet băiat care face pe supraveghetorul, lansează amenințări cu moartea și ies pe ușa din spate a barăcii. De data asta, lupii s-au limitat să răscolească frunzișul cu botul. Au plecat, dar se vor întoarce.

Când ușa se închide după ei, se aude un murmur de ușurare. Fredy Hirsch își duce la buze fluierul pe care îl poartă mereu atârnat la gât și fluieră ferm ca să poruncească celor prezenți să rupă rândurile. Dita are brațul atât de amorțit încât aproape că nu-l poate îndepărta de trup. O doare atât de tare că îi dau lacrimile, dar se simte atât de ușurată că naziștii au plecat, încât plânge și râde.

O anumită nervozitate a pus stăpânire pe oameni. Profesorii au chef să stea de vorbă, să-și povestească senzațiile, să-și explice unii altora ceea ce au văzut cu toții. Copiii profită de moment ca să alerge și să se dezlănțuie. Dita o vede venind din față pe profesoara Křízková. Înaintează spre ea în linie dreaptă, ca un rinocer. Când merge i se clatină pielea care-i atârnă de bărbie ca la curcani. Se pironește la mai puțin de un centimentru distanță de ea.

Ești nebună la cap, fetițo? Nu știi că atunci când se dă ordinul trebuie să îți ocupi locul în zona supraveghetorilor, în loc să începi să alergi ca o nebună? Nu-ți dai seama că te pot aresta și omorî? Nu-ți dai seama că ne pot omorî pe toți?

Eu am făcut ce am crezut mai bine...

Ce ai crezut tu... Și cine ești tu ca să schimbi regulile pe care le-am stabilit, de comun acord, noi toți? Crezi că le știi pe toate?

Fața femeii se zbârcește până se fărâmă în mii de crețuri.

Imi pare rău, doamnă Křízková...

Dita strânge pumnii ca să nu-i dea lacrimile. Nu-i va face plăcerea asta.

O să spun ce ai făcut...

Nu va fi nevoie.

Este o voce foarte bărbătească, pronunțând cuvintele în cehă, cu un puternic accent german, încet, dar în același timp categoric. Întorcându-se, amândouă îl văd pe Hirsch, perfect bărbierit și pieptănat cu grijă.

Doamnă Křízková, a mai rămas doar puțin timp până la terminarea orelor de curs. Ar trebui să vă ocupați de grupul dumneavoastră, care e foarte neastâmpărat.

Profesoara se fălește întotdeauna că, datorită fermității sale, are cel mai disciplinat și cel mai studios grup de fete din tot blocul 31. Nu spune nimic, deși se uită o clipă cu furie la șeful barăcii. Se întoarce și, foarte semeață, cu capul ridicat, pleacă foarte demnă și prost dispusă spre elevele sale. Dita suspină ușurată.

Mulțumesc, domnule Hirsch.

Fredy...

Îmi pare rău că am nesocotit ordinele.

Hirsch îi zâmbește.

Soldatul adevărat este cel care nu trebuie să aștepte să primească ordine, pentru că știe întotdeauna care îi este datoria.

Și, înainte de a pleca, se întoarce o clipă spre ea și privește cărțile pe care fata le ține în poală.

Sunt mândru de tine, Dita. Fii binecuvântată!

Văzându-l îndepărtându-se cu pașii săi energici, Dita se gândește la seara când a avut loc reprezentația piesei *Albă-ca-Zăpada*. În timp ce supraveghetorii demontau scena, a ieșit din ascunzătoarea ei de sufleor și s-a îndreptat spre ieșire, gândindu-se că poate nu va mai călca în acea baracă în stare să devină un teatru. Dar o voce ușor familiară a oprit-o.

Fetițo...

Fredy Hirsch încă avea fața albă de la machiajul cu cretă. Ditei i s-a părut surprinzător că-și amintește de ea. În ghetoul de la Terezín, Hirsch era șeful Oficiului pentru Tineret, dar nu-l văzuse decât în treacăt, de vreo două ori, când ea o ajuta pe o bibliotecară să împingă căruțul cu cărți printre clădirile acelui oraș-garnizoană.

Sosirea ta în lagăr este providențială, zise.

Providențială?

Categoric! I-a făcut un gest ca să-l urmeze în spatele scenei, unde nu mai era nimeni. De aproape, ochii lui Hirsch aveau un amestec ciudat de blândețe și insolență, iar cuvintele sale în cehă aveau un puternic accent nemțesc. Am nevoie urgent de o bibliotecară pentru blocul nostru de copii.

Dita a rămas perplexă. Ea nu era decât o fetiță de paisprezece ani care uneori se ridica puțin pe vârfuri ca să pară mai mare.

Scuzați-mă, domnule, cred că este o neînțelegere la mijloc. Bibliotecara era domnișoara Sittigova, eu doar o ajutam uneori să care cărțile dintr-o parte în alta.

Directorul blocului 31 zâmbea în felul său atât de particular, amabil și oarecum condescendent.

Am fost atent la tine de mai multe ori. Tu împingeai cărucul în care erau cărțile.

Da, pentru că ei îi era foarte greu și roțile se rostogoleau cu dificultate printre pietre. Dar nimic mai mult.

Tu trăgeai de cărucul în care erau cărțile. Ți-ai fi putut petrece după-amiaza lungită în patul tău, plimbându-te cu prietenele tale sau poate văzându-ți de treburile tale. Dar, în schimb, împingeai cărucciorul pentru ca oamenii să aibă cărți.

Ea îl privea perplexă, dar cuvintele lui Hirsch nu admiteau replică. El nu conducea o baracă, el conducea o armată. La fel cum generalul unei revoluții populare, care ridică armele împotriva unei trupe invadatoare, arată spre un țăran și îi spune: „Tu ești colonel", în seara aceea el a fixat-o cu aceeași solemnitate pe Dita în baraca aceea răvășită și i-a zis: „Tu ești bibliotecară".

Însă a mai adăugat:

Dar este periculos. Foarte periculos. Să te ocupi de cărți aici nu este un joc. Dacă ofițerii SS ar prinde pe cineva cu cărți, l-ar executa.

Și zicând asta, a ridicat degetul mare și a întins arătătorul. A țintit cu acel pistol imaginar fruntea Ditei. Ea a vrut să lase impresia că nu se tulbură, dar începea să se neliniștească în fața acelei răspunderi neașteptate.

Contați pe mine.

Este un mare risc.

Nu-mi pasă absolut deloc.

Ar putea să te omoare.

Nu-mi pasă.

Dita a încercat să vorbească răspicat, dar nu a reușit. Nu a reușit nici să-și controleze tremurul picioarelor, care făcea să-i tresalte tot trupul. Șeful blocului privea fix bâțâiala acelor piciorușe înnebunite, încălțate în ciorapii lungi de lână.

Este nevoie de cineva curajos care să se ocupe de bibliotecă...

Dita se înroși pentru că picioarele îi tremurau neîncetat. Cu cât se străduia mai mult să le oprească tremurul, cu atât se agitau mai tare. Și deja îi tremurau și mâinile, pe de-o parte gândindu-se la naziști, pe

de altă parte de teamă ca nu cumva directorul să creadă că-i era frică și să nu o accepte. Se gândi că-i era teamă tocmai de acea teamă.

Atu-atunci n-o să contați pe mine?

Mie îmi pari o fată foarte curajoasă.

Dar tremur! răspunse ea întristată.

Atunci, Hirsch zâmbi în felul lui caracteristic, de parcă ar fi privit greutățile lumii dintr-un fotoliu confortabil.

De aceea ești curajoasă. Curajoșii nu sunt cei cărora nu le este teamă. Aceștia sunt temerarii, cei care ignoră riscul și se pun în pericol fără a fi conștienți de consecințe. Cineva care nu e conștient de pericol poate expune unui risc pe oricine s-ar afla lângă el. Pe astfel de oameni nu-i vreau în echipa mea. Eu am nevoie de cei care tremură, dar nu cedează, cei care sunt conștienți de riscul pe care și-l asumă și, chiar și așa, merg înainte.

Ascultându-l, Dita a simțit că picioarele îi tremurau mai puțin.

Curajoșii sunt cei în stare să-și depășească propria teamă. Tu faci parte din această categorie. Cum te cheamă?

Mă numesc Edita Adlerová, domnule Hirsch.

Bine ai venit în blocul 31, Edita. Dumnezeu să te binecuvânteze! Te rog, spune-mi Fredy.

Își amintește clar cum în acea noapte când a avut loc reprezentația teatrală au așteptat discret să plece toată lumea. După aceea, Dita a intrat în camera lui Fredy Hirsch, o chichineață cu un pat mizerabil și vreo două scaune vechi. Era ticsită de pachete desfăcute, recipiente goale, hârtii cu timbre oficiale, fâșii de materiale care rămăseseră în plus de la decorul pentru *Albă-ca-Zăpada*, câteva castroane de tablă turtite și hainele sale, puține, dar perfect împăturite.

Când Hirsch a cerut să fie îmbunătățită alimentația foarte săracă a copiilor, doctorul Mengele a ordonat, cu o indulgență neașteptată, ca pachetele pe care le trimiteau rudele pentru internii care muriseră deja să fie duse la blocul 31. Intrările în blocul medical erau frecvente, iar morțile, zilnice. Dintre cei 5 007 de deportați care sosiseră în septembrie, aproape o mie muriseră până la sfârșitul lui decembrie. Pe lângă bolile respiratorii, ca bronșita și pneumoniile, se

răspândiseră erizipelul și hepatita, agravate din cauza malnutriției și a lipsei de igienă. Pachetele orfane ajungeau în blocul 31 atât de prădate după ce treceau prin mâinile ofițerilor SS încât uneori nu conțineau decât firimituri și ambalaje goale. Totuși, alteori, ajungeau câțiva biscuiți, puțin salam, ceva zahăr... Era o completare prețioasă pentru alimentația copiilor și constituia un motiv pentru organizarea unor concursuri și festivaluri, la care premiul era o jumătate de ceapă, o tabletă de ciocolată sau un pic de griș.

Mai întâi, Hirsch i-a povestit ceva care a lăsat-o cu gura căscată: posedau o bibliotecă ambulantă. Diverși profesori care cunoșteau temeinic vreo operă literară deveniseră persoane-cărți. Se învârteau prin diferitele grupuri ca să le spună copiilor povești pe care le știau aproape pe de rost.

Magda știe foarte bine *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson*, iar copiii se bucură când îi face să-și imagineze că zboară agățați de gâscani pe cerul Suediei. Shasehk explică foarte bine poveștile cu indieni și aventurile din Vestul Sălbatic. Dezo Kovak se dedică relatării acelor istorii ale patriarhilor, cu lux de amănunte, aproape ca o Biblie vorbitoare.

Dar Fredy Hirsch nu avea să se mulțumească doar cu atât. I-a povestit cum cărțile pătrunseseră treptat în lagăr, în mod clandestin. Un tâmplar polonez pe nume Mietek adusese trei și un electrician slovac încă două. Erau tipul de interni care se mișcau cu mai multă libertate între lagăre, fiind însărcinați cu lucrări de întreținere. Din magazia enormă în care ajungeau obiectele rechiziționate de la prizonieri când aceștia soseau la Auschwitz, magazie pe care o numeau Canada, au reușit să ia cu ei câteva cărți, pe care Hirsch le-a plătit cu provizii din pachetele pe care le avea la dispoziție.

Dita avea să aibă grijă cărui profesor îi împrumuta cărțile și să le strângă la încheierea orelor, pentru ca, la sfârșitul zilei, să le pună la loc în ascunzătoarea lor.

Camera era ticsită, dar nu dezordonată. Cel mult, exista o dezordine calculată minuțios de însuși Hirsch, care-i permitea să ascundă anumite lucruri care nu trebuiau să rămână la vedere. Șeful blocului

s-a îndreptat către un colț unde se îngrămădeau niște deșeuri și le-a dat la o parte. A dat la o parte o bucată de tablă și au început să se ivească niște cărți. Dita nu și-a putut stăpâni bucuria și a aplaudat de parcă ar fi fost vorba despre un număr de scamatorie.

Asta este biblioteca ta. Nu e cine știe ce. Și s-a uitat la ea pieziș, ca să vadă ce efect aveau toate astea asupra ei.

Nu era o bibliotecă foarte mare. În realitate, era alcătuită din opt cărți, dintre care unele în stare proastă. Dar erau cărți. În acel loc atât de obscur, unde omenirea ajunsese să-și atingă propria umbră, prezența cărților era un vestigiu din timpuri mai puțin lugubre, mai blânde, când cuvintele răsunau mai puternic decât mitralierele. O epocă apusă. Dita a luat în mâinile sale volumele, unul câte unul, cu aceeași grijă cu care ții în brațe un nou-născut.

Prima carte a fost un atlas rupt, căruia îi lipseau anumite foi și care ilustra o Europă cu țări dispărute și imperii care au încetat să existe cu timp în urmă. Coloritul hărților sale politice, în mozaicuri viu colorate roșu stacojiu, verde strălucitor, portocaliu, albastru marin contrasta cu atmosfera mohorâtă care o înconjura pe Dita, marcată de nuanța de maro-închis a noroiului, ocrul ponosit al pavilioanelor, griul cerului acoperit de cenușă. A început să răsfoiască atlasul și se simțea de parcă ar fi zburat pe deasupra lumii: traversa oceane, ocolea capuri cu nume exotice Bunei Speranțe, Hornului Tarifa , survola munți, sărea peste strâmtori care păreau că se ating ca strâmtoarea Bering, Gibraltar sau Panama , naviga cu degetul pe deasupra Dunării și a fluviului Volga și apoi deasupra Nilului. Să îndesi toate milioanele de kilometri pătrați de mări, de păduri, toate lanțurile muntoase de pe Terra, toate râurile, orașele și toate țările într-un spațiu atât de minuscul era un miracol posibil doar într-o carte.

Fredy Hirsch o privea în tăcere, satisfăcut, în fața privirii ei absorbite și a gurii ei căscate în timp ce răsfoia atlasul. Dacă avea vreo îndoială cu privire la răspunderea pe care i-o încredințase acelei fetițe cehe, aceasta i se risipi pe loc. A știut că Edita își va da toată silința să aibă grijă de bibliotecă. Avea acea legătură care le unește

pe unele persoane de cărți. O complicitate pe care el însuși nu o poseda, fiind mult prea activ ca să se lase captivat de mii de rânduri imprimate pe niște pagini. Fredy prefera acțiunea, exercițiul fizic, cântecele, discursul... Dar și-a dat seama că Dita avea acea empatie care face ca anumite persoane să transforme un pumn de foi într-o întreagă lume doar pentru ele.

Tratatul elementar de geometrie era ceva mai bine păstrat, așternând și el în paginile sale o altă geografie: un peisaj de triunghiuri isoscele, de octogoane și cilindri, de șiruri de numere ordonate ca batalioanele unor armate aritmetice, de mulțimi ca niște nori și paralelograme care semănau cu niște celule misterioase.

A treia carte a făcut-o să deschidă larg ochii. Era *A Short History of the World* de H. G. Wells. O carte populată de oameni primitivi, egipteni, romani, mayași... civilizații care au format imperii și care s-au năruit ca să apară altele noi.

Cel de-al patrulea titlu era o *Gramatică a limbii ruse*. Nu înțelegea nimic, dar îi plăceau acele litere enigmatice, făcute parcă să povestească legende. Acum că Germania era în război împotriva Rusiei, rușii erau prietenii ei. Dita auzise că la Auschwitz se aflau mulți prizonieri de război ruși și că naziștii se purtaseră cu ei extrem de crud. Nu se înșela.

O altă carte era un roman în franceză, foarte deteriorat, căruia îi lipseau pagini și care avea pe foile sale pete de umezeală. Dita nu înțelegea franceza, dar s-a gândit că avea să găsească până la urmă o metodă de a descifra secretul acelei povești. Mai exista și un tratat intitulat *Căile terapiei psihanalitice*, al unui profesor pe nume Freud. Mai era încă un roman în rusă care nu avea coperte. Și a opta carte era un roman în cehă într-o stare mizerabilă, o mână de foi susținute precar de câteva fire pe cotor. Înainte să o poată lua în mâinile sale, Fredy Hirsch a apucat cartea. Ea se uită la el cu o expresie de bibliotecară nedumerită. I-ar fi plăcut să aibă niște ochelari rotunzi pentru a-l putea privi pe deasupra lor, așa cum făceau bibliotecarele serioase.

Asta este prea ruptă. Nu ne folosește.

Am s-o dreg eu.

În plus... nu este o carte pe care să o citească minorii. Și cu atât mai puțin fetele.

Dita își deschise și mai larg ochii ei mari pentru a-și arăta iritarea.

Cu tot respectul, domnule Hirsch, am paisprezece ani. Chiar credeți că, după ce am văzut în fiecare zi cum oala cu micul dejun pentru noi trece pe lângă cărucul cu morți și după ce am privit zilnic zeci de oameni intrând în camerele de gazare de la capătul acestui *lager*, mă va mai impresiona ceea ce aș putea citi într-un roman?

Hirsch s-a uitat la ea surprins. Și era destul de greu să îl mai surprindă ceva. I-a explicat ca era vorba despre *Peripețiile bravului soldat Švejk*, scrise de un alcoolic și un defăimător pe nume Jaroslav Hasek, că în acea carte existau opinii scandaloase despre politică și religie și situații de o moralitate mai mult decât îndoielnică, prea puțin adecvate pentru vârsta ei. Totuși, însuși Hirsch își dădu seama că încerca să se convingă pe sine fără prea mare nădejde și că fata aceea cu ochi pătrunzători de un verde-albăstrui îl privea foarte hotărâtă. Hirsch își frecă bărbia de parcă ar fi vrut să-și elimine barba care îi crescuse în timpul zilei. Oftă. Își dădu din nou părul spre spate și, în cele din urmă, acceptă. Îi dădu și acea carte dezlipită.

Dita se uita la cărți, dar mai ales le mângâia. Erau rupte la colțuri și subliniate, ponosite, cu cercuri roșiatice de umezeală, unele dintre ele mutilate... dar erau o comoară. Faptul că erau atât de fragile le făcea și mai valoroase. Își dădea seama că trebuia să aibă grijă de acele cărți ca de niște bătrânei care supraviețuiseră unei catastrofe, pentru că aveau o importanță crucială: fără ele se putea pierde înțelepciunea unor secole de civilizație. Tehnica geografilor, care ne făcea să știm cum era lumea; arta literaturii, care îmbogățea viața cititorului de zeci de ori; progresul științific pe care îl reprezenta matematica; istoria, care ne amintea de unde proveneam și care poate că ne ajuta să hotărâm încotro trebuia să mergem; gramatica, permițând comunicarea între persoane... Mai mult decât o bibliotecară, din acea zi a devenit felcerița cărților.

3

Mănâncă foarte încet obișnuita supă de napi pentru că se spune că așa te saturi mai bine, deși nici dacă o sorbi nu îți potolește foamea, ci de-abia dacă o înșală. Pe bisericuțe, printre înghițituri, profesorii comentează comportamentul prea puțin lucid al bezmeticului profesor Morgenstern.

Este un bărbat foarte ciudat, uneori vorbește mult, iar alteori nu adresează nimănui niciun cuvânt.

Mai bine să nu vorbească. Spune numai prostii. E ramolit.

A fost rușinos modul în care înclina servil capul în fața Preotului.

Nu se poate spune că este un erou al mișcării de rezistență.

Nu știu de ce Hirsch permite ca un bărbat căruia îi lipsește o doagă să le predea copiilor.

Dita ascultă de la o oarecare distanță și simte milă pentru acel bărbat deja în vârstă, care i-l amintește întrucâtva pe bunicul ei. Îl vede în fundul barăcii, așezat pe o bancă, mâncând singur, chiar vorbind singur, ducându-și lingura la gură în mod ceremonios, ridicând degetul mic cu un rafinament ieșit din comun în acel grajd, de parcă ar lua masa în vreun palat, înconjurat de aristocrați.

Își dedică după-amiaza, ca de obicei, jocurilor și activităților sportive pentru copii, dar ea își dorește ca ziua să se termine și să se facă numărătoarea de seară ca să dea fuga să-și vadă părinții. În lagărul familial, veștile se răspândesc din baracă în baracă și, tot propagându-se dintr-o parte în alta, se denaturează.

Imediat ce are posibilitatea, se duce în grabă să-și liniștească mama, care probabil că deja a aflat despre percheziția de la blocul 31; cine

ştie ce i s-o fi povestit! În timp ce străbate *lagerstrasse*, îi iese în cale prietena ei Margit.

Ditinka, am auzit că aţi avut inspecţie la blocul 31!

Scârbosul de Preot.

- Trebuie să spui mereu atâtea cuvinte urâte? o întreabă lăsând să-i scape un chicot de râs.

Scârbos nu este un cuvânt urât, este adevărul. Provoacă... scârbă! Cum poate ceva să arate adevărul și în același timp să fie și un cuvânt urât?

Au găsit ceva? Au arestat pe cineva?

Absolut nimic, acolo nu există nimic ce să poată găsi. Și îi face semn cu ochiul. A fost și Mengele.

Doctorul Mengele? Doamne Dumnezeule! Aţi avut mare noroc. Se spun lucruri oribile despre acel bărbat. E nebun. Ca să reușească să-i facă pe oameni să aibă ochi albaștri, a încercat sa le injecteze în pupile cerneală albastră la treizeci și șase de copii. E oribil, Ditinka. Unii au murit din cauza infecţiei, iar alţii au rămas orbi.

Amândouă au tăcut. Margit este cea mai bună prietenă a ei și este la curent cu munca ei în biblioteca clandestină, dar a rugat-o să nu-i spună nimic mamei sale. Cu siguranţă, ar încerca să-i pună piedici, i-ar spune că este prea riscant, poate că i-ar da lacrimile și ar amenința-o că-i va povesti totul tatălui ei; nu este prea evlavioasă, dar ar începe să-l implore pe Dumnezeu sau ceva de genul ăsta. Nu, mai bine să nu-i spună nimic. Și nici tatălui ei, e şi-așa destul de abătut. Ca să schimbe subiectul, îi povesteşte lui Margit, printre râsete, incidentul cu profesorul Morgenstern.

– A făcut-o de oaie! Trebuia să-i fi văzut faţa Preotului în timp ce profesorului îi cădea totul din buzunare de fiecare dată cand se apleca.

– Știu cine este, un bărbat foarte bătrân, cu un costum cu dungi înguste care își înclină capul de fiecare dată când trece pe lângă o doamnă... Și cum sunt atât de multe, pare o păpușă din acelea care au un arc în cap! Eu cred că domnul ăla este un pic ţicnit.

– Și cine nu este, în acest loc?

Ajungând, vede că părinții ei stau jos, odihnindu-se, în partea exterioară, din lateral, a barăcii. Este frig, dar înăuntru este întesat de oameni. Îi vede obosiți, mai ales pe tatăl ei.

Ziua de lucru este lungă: sunt treziți înainte de răsăritul soarelui, îi fac să îndure o numărătoare nesfârșită sub cerul liber și apoi îi obligă să muncească toată ziua în ateliere. Tatăl ei fabrică centuri pentru puștile în bandulieră și de aceea, de multe ori, are mâinile negre și bășici la degete, din cauza rășinilor toxice și a adezivilor pe care-i folosesc. Mama ei lucrează într-un atelier de confecționat șepci, unde munca e mai ușoară. Sunt multe ore, mai ales cu o alimentație atât de săracă, dar măcar muncesc la adăpost și stând jos. Sunt oameni care au o soartă mult mai rea: cei care-i adună pe morți în căruță, cei care curăță latrine, cei de la evacuarea apei prin șanțuri sau grupurile de pe șantiere, care își petrec toată ziua cărând materiale.

Tatăl ei îi face semn cu ochiul și mama ei se ridică grăbită văzând-o.

Ești bine, Edita?

Daaa.

Nu mă păcălești?

Sigur că nu! Nu mă vezi?

În acel moment, trece pe acolo domnul Tomashek.

Hans, Liesl! Ce mai faceți? Văd că fata voastră are în continuare cel mai frumos zâmbet din întreaga Europă.

Dita, îmbujorată, spune că pleacă împreună cu Margit și cele două fete îi lasă singuri pe adulți.

Ce amabil este domnul Tomashek!

Și pe el îl cunoști, Margit?

Da, îi vizitează de multe ori pe părinții mei. Aici multă lume își vede de treaba ei, dar domnul Tomashek face parte dintre cei cărora le pasă de oameni. Îi întreabă cum le merge, se interesează de problemele lor.

– Și îi ascultă...

E de treabă.

Ce bine că mai sunt și oameni care n-au devenit corupți în acest infern!

Margit rămâne tăcută. Deși este cu doi ani mai mare, o deranjează acest fel atât de direct al Ditei de a spune lucrurilor pe nume, dar știe că are dreptate. Vecinele de pat fură lingurile, hainele sau orice găsesc. Fură pâinea copiilor când mamele lor nu sunt atente, le denunță capilor orice fleac pentru o lingură de supă în plus. Auschwitz nu-i omoară doar pe nevinovați, omoară și inocența.

La cât e de frig, părinții tăi stau acolo, afară, Dita! N-o să facă pneumonie?

Mama preferă să nu o întâlnească pe colega ei de pat. Este foarte țâfnoasă... deși nu mai arțăgoasă decât a mea!

Dar sunteți norocoase, dormiți în paturile de sus. Noi suntem toate repartizate în paturile de jos.

Probabil că se degajă multă umezeală de pe sol.

Ah, Ditinka, Ditinka! Cel mai rău nu e ce se degajă din sol, ci ceea ce poate să vină de sus. Vecinelor tale de deasupra poate să li se facă rău și să vomite fără să aibă timp să se uite unde o fac. Iar unele suferă de dizenterie și fac pe ele. Gârlă, Ditinka. Am văzut asta la alte paturi suprapuse.

Dita se oprește o clipă și se întoarce spre ea foarte serioasă.

– Margit...

Ce-i?

De ziua ta poți să ceri să ți se dăruiască o umbrelă.

Prietena ei, cu doi ani mai mare, mai înaltă, dar cu un chip de fetiță, neagă dând din cap. Are dreptate mama ei când spune că Dita este dată naibii: este în stare să glumească din orice!

Și cum ați obținut voi locurile acelea în paturile de sus? replică.

– Doar știi ce încurcătură s-a iscat în lagăr când a sosit transportul nostru în decembrie.

Pentru o clipă amândouă rămân tăcute. Veteranii din septembrie nu numai că erau cehi, ci erau și cunoscuți, prieteni, chiar rude pe care, de asemenea, îi deportaseră din ghetoul de la Terezín, la fel ca pe ei. Dar nimeni nu s-a bucurat să-i vadă pe nou-veniți. Internarea altor cinci mii de noi prizonieri în lagăr însemna că trebuiau să-și împartă

firicelul de apă care ieşea din robinete, că numărătorile sub cerul liber aveau să devină interminabile și că barăcile aveau să fie ticsite.

Când eu și mama am intrat în baraca pe care ne-au atribuit-o pentru a încerca să împărțim paturile cu vreo veterană, acolo era un haos.

Margit continuă să încuviinţeze. Și ea își amintește discuțiile din baraca ei, țipetele și certurile dintre femei, care-și disputau o pătură sau o pernă jegoasă.

În baraca mea, explică Margit, era o femeie foarte bolnavă, care tușea întruna, și când încerca să se așeze pe o saltea, cea care împărțea patul cu ea o trântea la pământ îmbrâncind-o. Atunci femeia tușea și mai tare și gemea, neavând putere să se ridice de pe podea. „Nevolnicelor ce sunteți! le striga *kapo*. Credeți că sunteți sănătoase? Credeți că are vreo importanță că aveți o bolnavă contagioasă în același pat sau în patul de lângă voi?"

În cazul acela, era o *kapo* înțeleaptă.

Nici pomeneală! După ce a zis asta, a scos un baston și a început să împartă lovituri în stânga şi în dreapta. O lovea chiar și pe femeia care căzuse pe podea, pe care, chipurile, voia să o ajute.

Dita își amintește învălmășeala de țipete, alergături, plânsete, și vorbește mai departe:

Mama a vrut să ieșim din baracă până se liniștea situația înăuntru. Afară era frig. O femeie a zis că nu vor fi paturi suficiente nici dacă le-am împărți pe toate, că vor fi femei care vor trebui să doarmă pe jos, pe pământ.

Și ce ați facut?

Păi, am înghețat în continuare afară. Doar știi cum e mama, nu-i place să atragă atenția. Dacă într-o zi ar călca-o un tramvai, n-ar țipa, ca să nu dea motive de bârfă. Dar pe mine treaba asta mă călca pe nervi. Așa că nu i-am cerut voie. Nu mi-ar fi dat. Am pornit-o și am intrat în fugă înăuntru, înainte să-mi poată spune ceva. Și mi-am dat seama de un lucru...

– De ce anume?

Că paturile de sus erau aproape toate ocupate. De aceea mi-am dat seama că trebuie că erau cele mai bune. Nu știam exact de ce, dar într-un loc ca acesta trebuie să fii atent la ceea ce fac veteranele.

Eu am văzut că unele veterane te lăsau să dormi în patul lor dacă le plăteai cu ceva. O femeie a reușit să fie acceptată într-un pat în schimbul unui măr.

Un măr este o avere, răspunde Dita. Probabil că nu cunoștea prețurile. Cu o jumătate de măr se pot cumpăra multe lucruri și multe favoruri.

Tu aveai ce să oferi?

Nimic. M-am uitat care dintre veterane nu aveau colegă. În paturile în care erau deja două femei, acestea stăteau cu picioarele atârnate spre exterior, ca să-și marcheze teritoriul. Erau femei din același transport ca și noi, care hoinăreau în căutarea unui loc, sus sau jos, oriunde, cerând îndurare. Le căutau pe internele cele mai blânde ca să le lase să se lungească pe saltelele lor. Dar veteranele amabile acceptaseră deja să împartă patul cu cineva.

Și nouă ni s-a întâmplat tot așa, îi mărturisește Margit. Noroc că până la urmă am întâlnit o vecină de cămăruță din Terezín care ne-a ajutat pe mama, pe sora mea și pe mine.

Eu nu cunoșteam pe nimeni. Și nu aveam nevoie de un loc, ci de două.

Ai găsit, în cele din urmă, vreo veterană miloasă?

Era târziu. Nu mai rămăseseră decât egoistele și furioasele. Și știi ce am făcut?

– Păi, nu.

Am căutat-o pe cea mai rea dintre toate.

De ce?

Pentru că eram disperată. Am văzut o veterană de vârstă mijlocie, cu părul scurt, de parcă i-ar fi fost tuns prin mușcături, așezată pe un pat mizerabil de deasupra. Figura ei era sfidătoare. O cicatrice neagră îi brăzda fața. Un tatuaj albastru pe dosul mâinii te lăsa să înțelegi că făcuse închisoare. O femeie s-a apropiat de ea, implorând-o,

iar aceasta a alungat-o cu țipete. A încercat chiar să o împingă cu picioarele ei jegoase. Ditamai picioarele enorme și răsucite!

Și ce ai făcut?

M-am pironit în fața ei ștrengărește și i-am zis: „Hei, tu!"

Aiurea! Nu-mi vine să cred! Umbli cu brașoave! Vezi o veterană cu înfățișare de delincventă și, fără să o cunoști, te duci și-i zici: „Hei, tu!" așa, liniștită?

Cine a zis că eram liniștită? Eram moartă de frică! Dar la o astfel de femeie nu te poți duce să-i spui: „Bună seara, stimată doamnă, credeți că anul ăsta o să se coacă la timp caisele?" Te-ar alunga în șuturi! Ca să mă asculte, trebuia să-i vorbesc în limbajul ei.

Și te-a ascultat?

Mai întâi mi-a aruncat o privire ucigătoare. Eu probabil că eram albă ca varul, dar am încercat să n-o las să-și dea seama. I-am zis că doamna *kapo* avea să le repartizeze la voia întâmplării pe femeile care nu se instalaseră: „Afară mai sunt încă douăzeci sau treizeci și o poți nimeri pe oricare. E una foarte grasă care ți-ar strivi ficatul. Alta a cărei răsuflare miroase mai urât decât picioarele. Unele sunt dintre acelea care au o digestie proastă și put".

Dita, ești dată naibii! Și ce a zis?

S-a uitat urât la mine. Dar femeia asta nu ar putea să se uite frumos nici dacă ar vrea. In orice caz, m-a lăsat să vorbesc în continuare: „Cântăresc mai puțin de patruzeci și cinci de kilograme. Nu vei găsi pe nimeni așa de slab în tot transportul. Nu sforăi, mă spăl în fiecare zi și știu când trebuie să tac. N-ai găsi o colegă de pat care să-ți convină atât de mult în tot lagărul Birkenau, chiar dacă ai căuta cu lupa".

Și ce a făcut?

Și-a întins capul spre mine și m-a privit cum privești o muscă și nu știi dacă să o strivești cu o palmă sau să o lași în pace. Dacă nu mi-ar fi tremurat atât de rău picioarele, aș fi fugit.

Bine, dar ce a făcut?

– Mi-a zis: „O să rămâi cu mine, bineînțeles".

Ți-ai atins scopul!

Nu, încă nu. I-am spus: „După cum vezi, sunt o partidă bună cu care să împarți patul, dar o să fiu colega ta doar dacă mă ajuți să obțin pentru mama mea alt pat din cele de sus". Habar n-ai cât de tare s-a înfuriat! Nu i-a plăcut deloc că o mucoasă ca vai de lume îi spunea ei ce trebuia să facă, era clară treaba. Dar eu băgam de seamă cum le privea cu scârbă pe femeile care hoinăreau prin pavilion. Știi ce m-a întrebat, foarte serioasă?

Ce?

„Tu faci pe tine în pat?" „Nu, doamnă. Niciodată", i-am răspuns. „E spre binele tău", mi-a răspuns, la rândul ei, cu vocea ei puternică, de băutoare de votcă. Apoi s-a întors spre colega din patul de alături, care era singură. „Hei, Boskovic, i-a zis, nu știi că ni s-a poruncit să împărțim salteaua?" Cealaltă a făcut pe leneșa. „Rămâne de văzut, argumentele tale nu mă conving."

Și ce a făcut veterana ta?

Avea și alte argumente. A căutat prin paiele din saltea și a scos o sârmă răsucită, lungă de o palmă și cu un vârf foarte ascuțit. S-a sprijinit cu o mână de patul vecinei și cu cealaltă i-a pus sârma la gât. Aceste argumente au convins-o mai repede, cred și eu. Consimțea dând din cap foarte rapid. Panica o făcea să deschidă atât de larg ochii, încât păreau că aveau să-i cadă din orbite! Și Dita râde.

Mie nu-mi vine să râd. Ce femeie îngrozitoare! Dumnezeu o să o pedepsească.

Mă rog, odată l-am auzit pe tapițerul creștin care avea prăvălia sub casa noastră că Dumnezeu scrie drept cu rânduri strâmbe. Poate că și sârmele răsucite sunt de folos. I-am mulțumit și i-am zis: „Mă numesc Edita Adlerová. Poate vom deveni prietene bune".

Și ce ți-a răspuns?

Nimic. Probabil s-a gândit că a pierdut destul timp cu mine. S-a întors spre perete și de-abia dacă mi-a lăsat patru degete ca să mă lungesc, cu capul la picioarele ei.

– Și nu ți-a mai zis nimic?

Niciodată nu mi-a mai adresat vreun cuvânt, Margit. Iți vine să crezi?

Ah, Ditinka! Eu deja cred orice. Dumnezeu să ne apere!

Este ora cinei și își iau rămas-bun pentru a se întoarce la barăcile lor. Noaptea s-a așternut și doar becurile portocalii luminează lagărul. Vede doi *kapo* stând de vorbă la ușa uneia dintre barăci. Îi distinge datorită îmbrăcăminții lor, mai bune, brățării maro a prizonierilor speciali și datorită triunghiului care arată că nu sunt evrei. Triunghiul roșu îi distinge pe deținuții politici, mulți dintre ei comuniști sau social-democrați. Culoarea maro este pentru țigani. Verdele pentru criminalii și delincvenții comuni. Negrul este pentru cei asociali, retardați sau lesbiene. Homosexualii poartă un triunghi roz. Rareori se întâlnesc la Auschwitz *kapo* cu triunghiuri negre sau roz, sunt prizonieri de cea mai proastă categorie, aproape la fel ca evreii. În lagărul BIIb excepțiile sunt o regulă. Cei doi *kapo* care vorbesc, un bărbat și o femeie, poartă unul un triunghi negru și altul unul roz, probabil că acolo nimeni nu mai vrea să stea de vorbă cu ei.

Își atinge steaua ei galbenă și se îndreaptă spre baracă gândindu-se la acea bucată de pâine pe care o va primi. Pentru ea este o delicatesă, singura mâncare consistentă pe zi, pentru că supa este o zeamă lungă, care nu e bună decât ca să-ți potolească setea pentru o vreme.

O umbră neagră, mai neagră decât toate celelalte, merge și ea pe *lagerstrasse* în direcție opusă. Oamenii se dau la o parte din calea ei ca să treacă și să nu se oprească. Oricine ar spune că este moartea. Chiar este. Melodia *Cavalcata delle Valchirie* de Wagner pătrunde prin întuneric.

Doctorul Mengele.

Când ajunge în dreptul lui, Dita se pregătește să plece capul și să se dea la o parte, la fel ca toți ceilalți. Dar ofițerul se oprește și o țintuiește cu privirea.

Pe tine te caut.

Pe mine?

Mengele o observă cu atenție.

Nu uit niciodată un chip.

Cuvintele lui răsună calm, ca atmosfera dintr-un cimitir. Dacă moartea ar vorbi, ar face-o exact cu această cadență înghețată. Dita își reamintește întâmplarea din blocul 31 din acea după-amiază. Preotul nu i-a dat atenție din cauza certei care a avut loc cu profesorul țicnit

și a crezut că scăpase. Dar nu s-a gândit la doctorul Mengele. Era mai departe, dar e clar că a văzut-o. Era imposibil ca privirea lui de judiciar să nu-și dea seama că fata nu se afla la locul corespunzător, că ținea un braț de-a curmezișul pe piept, că ascundea ceva. Citește asta în răceala care se revarsă din ochii lui, deosebit de întunecați pentru un nazist.

Numărul?

– 67 894.

O să te supraveghez. Când n-o să mă vezi, eu o să te observ. Când o să crezi că nu te aud, eu o să te ascult. Eu știu totul. Dacă încalci chiar și cu un milimetru ordinele din lagăr, o să aflu și vei sfârși întinsă pe masă, în sala mea de autopsii. Autopsiile pe viu sunt foarte revelatoare.

Și spunând asta, încuviințează, de parcă ar vorbi doar pentru sine.

Vezi cum ajung în stomac ultimele valuri de sânge pe care le pulsează inima. Este un spectacol extraordinar.

Mengele este furat de gânduri, gândindu-se la laboratorul de medic legist foarte bine pus la punct, pe care l-a creat în crematoriul 2, unde dispune de instrumentarul cel mai modern din câte există. Îi place la nebunie pardoseala de ciment roșu, precum și masa de disecție din marmură șlefuită cu chiuveta în mijloc și robinetele de nichel. Este altarul său dedicat stiintei. Este mândru. Brusc, își aminteste că are niște copii țigani care-l așteaptă pentru a completa experimentul pe cranii și se grăbește cu pași mari, căci n-ar fi o dovadă de bună creștere din partea sa să-i facă să aștepte.

Dita rămâne în mijlocul lagărului, amețită. Îi tremură picioarele, care par niște scânduri. Acum câteva clipe, pe *lagerstrasse* erau o mulțime de oameni, dar a rămas singură. Cu toții au dispărut prin șanțurile de asanare ale lagărului. Nimeni nu se apropie să vadă dacă se simte bine sau dacă are nevoie de ceva. Doctorul Mengele a însemnat-o. Câtorva prizonieri care au rămas să privească scena de la o distanță prudentă le e milă să o vadă atât de speriată, atât de dezorientată. Poate vreo femeie chiar o cunoaște din vedere din ghetoul de la Terezín. Dar ei decid să grăbească pasul și să se dea din drum. Supraviețuirea este pe primul plan. Este o poruncă de la Dumnezeu.

Reacționează și se îndreaptă spre aleea ei. Chiar avea să o supravegheze? se întreabă ea. Iar răspunsul este acea privire de gheață. În timp ce pășește, întrebările i se înmulțesc în cap. Și ce trebuie să facă începând din acel moment? Cel mai prudent este să renunțe la postul ei de bibliotecară. Cum să aibă grijă de cărți cu doctorul Moarte umblând pe urmele ei? E ceva în el care o îngrozește, ceva ce nu e pe deplin normal. A văzut în anii aceștia mulți naziști, dar ăsta are ceva diferit. Presimte că posedă o putere deosebită pentru a face rău.

Îi dă bună seara mamei sale cu un murmur grăbit, ca să nu-i observe neliniștea, și se lungește cu grijă lângă picioarele urât mirositoare ale veteranei. Șoptește un noapte bună care se pierde printre crăpăturile tavanului.

Nu poate să doarmă și nici să se miște. Trebuie să-și mențină trupul liniștit, în timp ce capul i se învârte. Mengele a avertizat-o. Și poate că ăsta fusese un privilegiu, pentru că, fără îndoială, nu vor mai exista și alte avertismente. Data viitoare îi va înfige un ac hipodermic în inimă. Nu mai poate să aibă grijă de cărțile din blocul 31. Dar cum va renunța la bibliotecă?

Dacă face asta, vor crede că îi este frică. Ea va da tot felul de explicații, toate foarte înțelepte și rezonabile. În locul ei, oricine ar avea o fărâmă de minte ar face același lucru. Dar știe că veștile la Auschwitz sar din pat în pat mai repede decât puricii. Iar dacă în primul pat cineva spune că un bărbat a băut un pahar cu vin, când vestea ajunge la ultimul pat, bărbatul deja a băut un butoi întreg. Și nu fac asta din răutate. Toate sunt femei foarte respectabile. Chiar și doamnei Turnovska, care este o femeie bună și se poartă foarte bine cu mama Ditei, i se întâmplă: are mâncărici la limbă.

Deja le aude cuvintele: „Desigur, acelei fetițe i s-a făcut frică..." Și o vor spune cu acel ton condescendent, care se preface a fi înțelegător și care o face să-i fiarbă sângele în vine. Și cel mai rău e că mereu va exista vreuna atât de cumsecade încât va spune: „Sărăcuța, este de înțeles. S-a speriat. E o copilă".

O copilă? Nici vorbă, doamnă! Ca să fii copilă trebuie să ai o copilărie.

4

O copilărie...

Într-una dintre acele nopți de insomnie a născocit jocul de a-și transforma amintirile în fotografii și mintea în singurul album pe care nimeni nu i-l va putea lua cu forța. După sosirea naziștilor la Praga, au trebuit să părăsească apartamentul din casa unde aveau curent electric. Locul acela îi plăcea mult, pentru că era cel mai modern din oraș, cu spălătorie la parter și un interfon care stârnea invidia tuturor colegelor sale de clasă. Își amintește de tatăl său, la întoarcerea ei de la școală, stând în picioare în salon, la fel de elegant ca întotdeauna, cu costumul său gri la două rânduri de nasturi, dar neobișnuit de serios. A anunțat-o că aveau să schimbe acel apartament minunat cu unul în apropiere de castel, în Hradcany.

Este mai luminos, i-a spus fără să o privească în ochi. Nici măcar nu a glumit, cum obișnuia să facă atunci când voia să reducă importanța lucrurilor. Mama ei răsfoia o revistă și nu a zis nimic.

Eu nu am de gând să plec de aici! a zbierat.

Tatăl ei a plecat capul abătut și mama ei a fost cea care s-a ridicat din fotoliu, s-a dus lângă ea și i-a dat o palmă care i-a lăsat degetele imprimate pe obraz.

Dar, mamă, i-a răspuns Dita, mai mult perplexă decât amărâtă, obișnuită fiind ca mama ei să nu ridice nici măcar glasul la ea, tu ai spus că apartamentul ăsta din casa unde avem curent electric era visul vieții tale...

Și Liesl a îmbrățișat-o.

E război, Dita. E război.

Un an mai târziu, tatăl ei era din nou în picioare în mijlocul salonului. Același costum gri la două rânduri de nasturi. Pe vremea aceea nu prea mai avea treabă la biroul de siguranță socială, unde lucra ca avocat, și petrecea multe după-amiezi acasă, concentrat să studieze hărți și să rotească globul său pământesc. I-a spus că se vor muta în cartierul Josefov. Toți evreii trebuiau să se concentreze acolo, din ordinele acelui Reichsprotektor nazist care cârmuia întreaga țară. A trebuit să se mute ei trei și bunicii într-un apartament minuscul și răvășit de pe strada Elisky Krásnohorske, foarte aproape de acea sinagogă atât de extravagantă pe care o cunoștea bine, pentru că tatăl ei, când treceau pe acolo, îi explica mereu că era de arhitectură spaniolă. Nu a mai pus întrebări și nici nu a mai încercat să se opună.

Era război, Edita, era război.

Și, pe acel tobogan pe care viața normală aluneca iremediabil, într-o seară a sosit, în cele din urmă, citația de la Consiliul Evreiesc din Praga prin care erau somați să se mute din nou, de data asta în afara capitalei. Trebuia să se ducă la Terezín, un sat mic care fusese o fortificație militară și care devenise în final un ghetou al evreilor. Un ghetou care, la sosire, i s-a părut îngrozitor și de care acum îi este dor, și de unde au mai coborât încă o treaptă în această prăbușire spre întuneric când au căzut în nămolul de cenușă de la Auschwitz. N-au mai rămas alte trepte de coborât.

Sau poate că da...

După acea iarnă a anului 1939 când a început totul, un an care a adus defilarea naziștilor fără zgomot, ca un virus gripal care a congestionat realitatea, lumea în jurul ei nu s-a năruit dintr-odată, nici nu s-a scufundat pe neașteptate. Dar totul a început să se prăbușească, mai întâi încet-încet și apoi din ce în ce mai repede. Cartelele, interdicțiile de a intra în cafenele, de a merge la cumpărături în magazine la aceeași oră cu ceilalți cetățeni, de a avea aparate radio, de a asista la filme și la piese de teatru, de a cumpăra mere... Apoi avea să vină expulzarea copiilor evrei din școli. Li s-a interzis chiar și

să se joace în parcuri. Era ca și cum ar fi vrut să le interzică copiilor să aibă copilărie.

Dita zâmbește ușor... Nu au putut.

O fotografie apare în albumul din mintea ei. Doi copii merg ținându-se de mână prin vechiul cimitir evreiesc din Praga, printre morminte marcate de pietricele puse peste însemnări pe hârtie, ca să nu le ia vântul. Naziștii nu puseseră restricții în ceea ce privește mersul la cimitir, care se păstra în stare bună din secolul al XV-lea. In planurile sale, organizate și demențiale, Hitler voia să transforme sinagoga și cimitirul într-un muzeu despre ceea ce avea să fie dispăruta rasă evreiască. Un muzeu antropologic unde evreii ar fi ca niște dinozauri dintr-o eră îndepărtată, pe care școlile de copii arieni, bineînțeles aveau să-l viziteze fără pic de curiozitate.

Droaia de copii evrei din oraș, al căror acces în parcuri și școli era interzis, transformase vechiul cimitir într-un parc de joacă. Printre lespezile centenare cu bărbi de iarbă, afundate în secole de tăcere, hoinăreau copiii.

Sub castan, stând în spatele a două lespezi mari înclinate, aproape căzute, Dita i-a arătat colegului ei de clasă numele de pe o lespede mai mare pe care se citea Jehuda Low Ben Becadel. Erik nu știa cine era și ea i-a povestit, pentru că tatăl ei, când își punea *kipa* și intrau în cimitir să se plimbe, îi relatase de multe ori povestea acelui bărbat.

Fusese un rabin din ghetoul din cartierul Josefov, unde trebuia să locuiască toți evreii, la fel ca acum. Acolo studia științele oculte și a aflat cum să-i dea viață unei statui din argilă.

Asta nu e cu putință! a întrerupt-o Erik printre râsete.

Atunci, și încă mai zâmbește amintindu-și, a folosit trucul tatălui ei: a coborât glasul, și-a apropiat capul de el și a șoptit cu voce groasă:

Golem.

Erik a devenit palid. Toți din Praga auziseră vorbindu-se despre giganticul Golem, monstrul de piatră.

Dita i-a povestit, așa cum îi explicase tatăl ei, că rabinul reușise să descifreze cuvântul sfânt pe care l-a folosit Iahve pentru a dărui

viață. A făcut o mică statuetă din argilă și i-a introdus în gură o hârtie conținând cuvântul secret. Iar statueta a tot crescut până când a devenit un colos cu viață proprie. Dar rabinul Low nu a știut cum să-l controleze, iar omul de piatră fără creier a început să devasteze cartierul și să provoace panică. Era un titan indestructibil și părea imposibil de învins. A existat doar un singur mod: să aștepte ca acesta să adoarmă și, dând dovadă de mult curaj pentru a-i băga mâna în gură profitând de o sforăitură, să-i scoată hârtia pentru a reuși să fie adus din nou în stadiul de piatră neînsuflețită. Rabinul a rupt în mii de bucățele hârtia care conținea cuvântul magic și l-a îngropat pe Golem.

Unde? întreba nerăbdător Erik.

Nimeni nu știe, într-un loc secret. Și a lăsat vorbă că, atunci când poporul evreu se va afla în încurcătură, va apărea un rabin iluminat de Dumnezeu, care va descifra din nou cuvântul magic și Golem se va întoarce pentru a ne salva.

Erik s-a uitat cu admirație la Ditinka, văzând că știa povești atât de misterioase ca aceea cu Golem. A mângâiat-o blând pe obraz și, la adăpostul zidurilor aspre ale cimitirului și al confidențelor, și-a pus inocent buzele pe obrazul ei.

Zâmbește ștrengărește aducându-și aminte.

Primul sărut, oricât de neînsemnat ar fi, nu se șterge niciodată, poate pentru că trasează primul rând al dragostei pe o pagină albă. Își amintește cu plăcere acea după-amiază și se miră de acea capacitate de a face să încolțească bucuria în deșertul războiului. Adulții se consumă inutil căutând o fericire pe care nu o găsesc niciodată; în schimb, copiilor fericirea le țâșnește din palmele mâinilor.

Dar ea acum se simte deja femeie și nu va permite să fie tratată ca o fetiță. Nu o să renunțe. O să meargă înainte, pentru că asta trebuie să facă. Asta e ceea ce a spus Hirsch: mesteci teama și o înghiți. Și mergi înainte. Curajoșii se alimentează din propriul sentiment de teamă. Nu, nu o să lase biblioteca.

Niciun pas înapoi...

Nu le va face această plăcere nici bătrânelor țațe răutăcioase, nici acelui satanic doctor Mengele. Dacă vrea inima ei ca să o despice de sus până jos, să vină să o ia.

După acel moment de orgoliu, deschide ochii în întunericul din baracă și intensitatea flăcării sale interioare devine o flăcăruie de candelă. Accesele de tuse, sforăiturile, gemetele vreunei femei care poate că agonizează. Poate că nu vrea să recunoască nici față de ea însăși faptul că ceea ce o neliniștește cel mai mult nu este ce ar putea spune ceilalți prizonieri, fie doamna Turnovska sau oricine altcineva. Ceea ce o îngrijorează cu adevărat este ce ar putea crede despre ea Fredy Hirsch.

Cu câteva zile în urmă l-a auzit vorbind cu un grup pe adulți care alcătuiesc o echipă de atletism și care se antrenează după-amiaza alergând în jurul barăcii. Fie că ninge sau plouă, fie că e frig sau foarte frig, Hirsch aleargă împreună cu ei, în fața lor, primul.

„Atletul cel mai rezistent nu este cel care atinge primul ținta. Acela este cel mai rapid. Cel mai rezistent este cel care de fiecare dată când cade se ridică. Cel care atunci când simte durerea în coaste nu se oprește. Cel care nu se dă bătut când vede ținta foarte departe. Când acest alergător atinge ținta, chiar dacă ajunge ultimul, este un câștigător. Uneori, chiar dacă ai vrea, nu stă în puterea ta să fii cel mai rapid, pentru că picioarele tale nu sunt suficient de lungi sau plămânii tăi sunt mai înguști. Dar poți întotdeauna să alegi să fii cel mai rezistent. Depinde doar de tine, de voința ta și de efortul tău. Nu o să vă cer să fiți cei mai rapizi, dar o să vă pretind să fiți cei mai rezistenți."

Este sigură că, dacă i-ar spune că trebuie să abandoneze biblioteca, ar avea pentru ea vorbe amabile, extrem de politicoase, chiar încurajatoare... dar nu știe dacă ar putea să suporte privirea lui decepționată. Dita se gândește la el ca la un bărbat indestructibil, ca acel Golem de neoprit din legenda evreiască și care, într-o bună zi, o să-i salveze pe toți.

Fredy Hirsch...

Îi rostește numele ca să-și insufle curaj în acea noapte atât de întunecată.

Între imaginile păstrate în mintea ei, găsește una de acum vreo doi ani, pe delicatele câmpuri de la Strašnice, în afara orașului Praga. Acolo evreii puteau să respire puțin aer, dincolo de restricțiile stricte din oraș. Acolo se aflau instalațiile sportive din zona Hagibor.

În fotografia aceea este vară, o zi călduroasă, pentru că mulți băieți sunt fără cămașă. In imagine se văd, în mijlocul unui mare grup de copii și tineri, trei persoane. Una dintre ele este un băiat cam molâu, de doisprezece sau treisprezece ani, care poartă ochelari și este îmbrăcat doar cu niște pantaloni scurți de culoare albă. In mijloc, un magician care s-a prezentat cu gesturi teatrale ca Borghini face o reverență. Este îmbrăcat elegant, cu cămașă, sacou și cravată în dungi. În celălalt capăt e un bărbat tânăr încălțat cu sandale și care nu poartă decât niște pantaloni scurți, care lasă să se vadă un corp slab, dar atletic. În ziua aceea a aflat că numele lui era Fredy Hirsch și că dirija activități ale tinerilor la Strasnice. Băiatul cu ochelari ține de capătul unei sfori, magicianul o sprijină la mijloc și Hirsch ține de celălalt capăt. Dita își amintește perfect poziția antrenorului: cu o mână pe talie cu oarecare cochetărie, pe când cu cealaltă ținea unul din capetele sforii. Hirsch se uită la magician cu un zâmbet cam șiret.

Profesorul acela de sport și instructor de tineri i s-a părut foarte chipeș, dar altceva te făcea să te uiți întruna la el. Nu erau numai trăsăturile sale regulate sau corpul lui de atlet, era eleganța fiecărei mișcări a mâinilor sale, precizia fiecărui cuvânt, modul pătrunzător de a-l privi în ochi pe cel care-l asculta, chiar și felul de a-și privi din când în când întregul public, fără să omită pe nimeni. Avea un aer oarecum marțial în gesturile sale categorice, dar și o armonie proprie dansului clasic. Vorbea cu atâta fermitate, explica într-un mod atât de seducător cum vor face drumeții până pe crestele Golan și îi făcea să se simtă atât de mândri că sunt evrei, încât era greu să nu-ți dorești să faci parte din echipa lui. Nu vorbea ca un rabin, era mult mai pasionat și mult mai puțin ortodox. Poate că datorită constituției sale fizice, mai degrabă

decât un om religios, părea un colonel îmbărbătându-și trupele de tineri, o armată visătoare care se încredea în cuvintele lui.

După aceea a început spectacolul, iar curajosul Borghini încerca să se opună genunchiului strivitor al războiului cu micile sale trucuri de magie: batiste colorate sub mânecă împotriva tunurilor, ași de treflă împotriva avioanelor de vânătoare-bombardament; extraordinar a fost că, timp de câteva clipe, pe mulțimea de fețe prostite și zâmbitoare, a învins magia.

O fată foarte hotărâtă s-a apropiat de Dita cu o grămadă de foi și i-a întins o hârtie.

Poți să ni te alături. Organizăm tabere de vară pentru a practica sporturi și pentru a ne întări spiritul iudaic la Bezprávi, lângă râul Orlice. Pe foaia asta sunt detaliate activitățile.

Tatălui ei nu-i plăceau lucrurile acelea. Auzise cum îi povestea unchiului ei că nu-i plăcea ca sportul să se amestece cu politica. Se spunea că acel Hirsch organiza cu copiii jocuri de gherilă, că săpau tranșee din care se prefăceau că trag cu arme și că le vorbea despre tehnici de război, de parcă ar fi fost o mică armată sub comanda lui.

Dacă comandantul este Hirsch, ea este gata să se vâre în orice tranșee. În orice caz, este deja vârâtă până-n gât. Sunt evrei, oameni greu de jumulit. Nu vor putea să-i țină piept nici ei, nici lui Hirsch. Nu va renunța la bibliotecă... dar va trebui să fie foarte atentă, să aibă patru urechi și opt ochi, să supravegheze umbrele printre care se mișcă Mengele ca să nu se lase prinsă de ele. Ea este o fetișcană de paisprezece ani, iar ei sunt cel mai puternic dispozitiv militar de distrugere din istorie, dar nu va mai asista mută la defilare. De data asta nu. Se va lua în gură cu ei.

Fie ce-o fi!

Dita nu este singura persoană din lagăr pe care o frământă gândurile din cauza insomniei.

Fredy Hirsch, ca șef al blocului 31, are privilegiul de a dormi într-o cameră proprie și, în plus, într-o baracă în care este singurul locatar. După ce a lucrat o vreme la unul dintre rapoartele sale, iese

din camera sa și rămâne singur într-o tăcere în care încă plutesc urme de voci și forfota din timpul zilei. S-au stins murmurele, s-au închis cărțile, s-au terminat cântecele... Când droaia de copii pleacă în grabă, școala este din nou un hangar ordinar din lemn.

Ei sunt tot ce avem mai bun... își spune în sinea lui.

A mai trecut o zi și încă o inspecție. Fiecare zi care trece este o luptă câștigată. De parcă în acel moment ar scoate dopul unei mingi gonflabile, pieptul său bombat de atlet se contractă și claviculele sale drepte se cufundă în umeri. Se lasă să cadă apatic pe o bancă și închide ochii. Brusc, își dă seama cât e de obosit. Este epuizat, dar nimeni nu trebuie să știe. El este un lider. Nu are dreptul să se simtă descurajat. Ei au încredere în el, nu-i poate dezamăgi.

Dacă ei ar ști...

Îi minte pe toți. Dacă ar ști cine este el cu adevărat, cei care acum îl admiră l-ar urî.

Se simte vlăguit. De aceea se ridică și se lungește pe burtă, cu palmele sprijinite pe sol și începe o serie de flotări. Le spune de multe ori membrilor echipelor sale: oboseala trece prin efort.

Sus, jos, sus, jos.

Fluierul pe care-l are mereu atârnat de gât se lovește ritmic de pământul bătătorit. Să ascunzi lucrurile înseamnă să târăști zi și noapte o bilă grea de fier legată de gleznă, dar, de asemenea, știe că este neapărat necesar să facă asta, la fel cum este necesar să strângă din dinți când îl dor brațele încercând să-și ridice trupul cu o nouă flotare. Trebuie să continue să se ridice și să se lase în jos. Loviturile neîntrerupte ale fluierului metalic pe sol nu trebuie să înceteze. Să strângă din dinți.

Sus, jos.

Slăbiciunea este un păcat, șoptește aproape fără răsuflare.

Crede că a spune adevărul îi face pe oameni liberi. A spune adevărul conferă mult prestigiu, asta este ceea ce fac curajoșii. Dar este cert și faptul că uneori adevărul distruge tot ce atinge. De aceea continuă să strângă din dinți și începe o nouă serie de flotări și, în timp

ce sudoarea îi curge pe spate, se gândește că a păstra acel adevăr mizerabil în lăuntrul său și a suporta singur acel foc mistuitor pentru ca restul lumii să nu sufere arsurile poate fi tot o dovadă de generozitate. De generozitate sau de lașitate? Oare nu simte panică la gândul că ar putea pierde admirația pe care și-a dobândit-o depunând atât de mult efort? Preferă să nu se mai gândească, să numere în continuare flotările și să strângă din dinți.

De aceea sportul nu a fost niciodată pentru el un sacrificiu, ci o eliberare. La Aquisgran, unde s-a născut în 1916, foarte aproape de frontiera Germaniei cu Belgia și Olanda, toți copiii se duceau la școală mergând la pas. El era singurul care alerga, ținând caietul și cartea legate de spate cu o sfoară. Negustorii de pe stradă îl întrebau în glumă unde se ducea atât de grăbit, iar el îi saluta foarte politicos, dar fără să micșoreze viteza. Nu e vorba că ar fi întârziat sau s-ar fi grăbit din vreun motiv, doar că îi plăcea să alerge. Când vreun adult îl întreba de ce alerga mereu pretutindeni, el răspundea întotdeauna că i se părea foarte obositor să meargă, că se moleșea imediat, dar că atunci când alerga nu ostenea.

Ajungea în fugă în piațeta din fața porții principale a școlii și, cum la acea oră nu erau bătrâni care să stea la soare, profita de impulsul de a sări cu un salt mare peste vreo băncuță ca și cum ar fi participat la o cursă cu obstacole. Dorința lui era să devină un atlet profesionist și le spunea asta tuturor colegilor săi de clasă ori de câte ori i se ivea ocazia.

Când avea zece ani, copilăria lui, compusă din pași mari și viguroși și din partide de fotbal pe terenurile virane din cartier, s-a făcut țăndări din cauza morții tatălui său. Luând o pauză pentru a se odihni pe banca din baracă, încearcă să evoce imaginea tatălui său, dar memoria lui era un ciment încă prea moale. Ceea ce-și amintește cel mai bine despre el este golul pe care l-a lăsat absența lui. Acel gol, care i-a ajuns până în străfundurile inimii, nu s-a umplut niciodată. Chiar și în ziua de azi continuă să aibă acea senzație neplăcută de a se simți singur, chiar și când este înconjurat de oameni.

Au început să-i slăbească puterile chiar și pentru a alerga. A pierdut chiar și plăcerea pentru alergări. Era dezorientat. De atunci, mama lui își petrecea toată ziua muncind și, ca să nu stea atâta timp singur în casă sau să se certe cu fratele său mai mare, l-a înscris în Judischer Pfadfinderbund Deutschland (JPD), o grupare cu activități tinerești care era o versiune evreiască și nemțească a *boy scouts*, cu un sector sportiv numit Maccabi Hatzair.

Prima dată când a intrat în acea incintă spațioasă și puțin cam dezordonată, cu o listă de reguli înfiptă pe ușă cu o piuneză acolo, mirosea a leșie. Își aduce bine aminte, și nu uită nici faptul că a trebuit să-și înghită lacrimile ca să nu plângă. Totuși, în JPD micul Fredy Hirsch a descoperit încet-încet căldura pe care nu o găsea într-o casă goală, la un tată dispărut și la o mamă aproape mereu absentă. Si-a găsit acolo locul în lume. Camaraderia, jocurile de masă în zilele ploioase sau excursiile, în care nu lipsea niciodată o chitară și cineva care să povestească vreo istorie frumoasă despre martirii din Israel. Partidele de fotbal, baschetul, cursele în saci sau atletismul au fost pentru el un colac de care să se agațe. Când venea sâmbăta și toți rămâneau acasă cu familiile lor, el se ducea singur pe pista sportivă să arunce cu mingea în inelele ruginite de pe terenul de baschet sau făcea o serie lungă de abdominale până îmbiba cămașa de sudoare.

Antrenamentele până la extenuare îi înlăturau grijile, îi risipeau incertitudinile. Își plănuia mici provocări: să se ducă și să se întoarcă de cinci ori până la colț în mai puțin de trei minute, să facă zece flotări, iar la ultima să lovească aerul cu mâna, să înscrie patru coșuri unul după altul de la o anumită distanță dintr-un număr prestabilit de încercări... Cât timp se concentra asupra acestor obiective nu se gândea la nimic, chiar se putea spune că era fericit și nu-și amintea că pierduse un tată când avea cea mai mare nevoie de el.

Mama lui s-a recăsătorit și, în timpul adolescenței sale, Fredy se simțea mai în largul său în sediul JPD-ului decât în propria casă. Când ieșea de la școală se ducea direct acolo, avea întotdeauna o scuză pentru mama lui pentru a se întoarce acasă foarte târziu: adunări ale

consiliului de conducere   din care făcea deja parte   , organizarea de excursii, turnee sportive, lucrări de întreținere a sediului... Totuși, pe măsură ce creștea, capacitatea sa de a interacționa cu băieții și fetele de vârsta lui a scăzut; mulți dintre ei nu-i împărtășeau înflăcăratul misticism sionist, care-l făcea să-și imagineze întoarcerea în Palestina drept o misiune, nici exagerata lui pasiune de a face sport la orice oră. Au început să-l invite la vreo petrecere unde se formau deja primele cupluri, dar Fredy nu se simțea în largul său și a tot găsit scuze ca să nu se mai ducă, până când nu l-au mai invitat.

A descoperit că cel mai mult îi plăcea să organizeze echipe și turnee pentru cei mici, că se pricepea. Pasiunea cu care organiza echipele de volei și de baschet îi molipsea pe elevi de entuziasmul lui Fredy. Echipele sale se luptau întotdeauna până la final.

  Haide, haide! Înainte! Cu mai multă putere, mai multă! le striga copiilor de pe margine. Dacă nu lupți pentru victorie, să nu plângi după aceea din cauza înfrângerii!

Fredy Hirsch nu plânge. Niciodată.

Sus, jos. Sus, jos. Sus, jos.

Doar mușchii lui încordați elimină lacrimi de sudoare, continuând să se întindă și să se contracte mecanic până când se încheie seria lungă de flotări. Se ridică mulțumit de sine însuși. Atât de satisfăcut cât poate să fie un bărbat care ascunde adevărul.

5

Rudi Rosenberg este de aproape doi ani la Birkenau, iar asta este o adevărată ispravă. O întâmplare ciudată care l-a transformat într-un veteran de nouăsprezece ani și i-a fost de folos pentru a obține un post de registrator, care constă în a ține la zi registrele de intrare și ieșire ale celor internați, într-un loc unde deplasarea persoanelor este în mod tragic constantă. Este o slujbă foarte prețuită de naziști, care sunt meticuloși chiar și când omoară. De aceea, Rudi Rosenberg nu poartă uniforma în dungi a deținuților convenționali. Etalează cu mândrie niște pantaloni uzați de călărie care, în oricare alte vremuri, ar fi fost de lepădat, dar care la Auschwitz se dovedesc a fi un articol de îmbrăcăminte de lux. În afară de liderii numiți *kapo*, de bucătari și cei din posturile de încredere precum registratorii sau secretarii de bloc, toți cei internați poartă jegoasele uniforme în dungi. Cu rare excepții, ca de pildă lagărul familial.

Trece pe lângă postul de control al cantonamentului de carantină de care aparține, afișând în fața gărzilor cu care se întâlnește un zâmbet binevoitor de deținut model. Nu i se ridică prea mari obiecții când îi informează că se îndreaptă spre lagărul BIId, să ducă niște liste.

Merge pe bulevardul de pământ care face legătura prin perimetrul exterior între diferitele lagăre din complexul Birkenau și privește în depărtare șirul de arbori care delimitează pădurea, care la acea oră de după-amiază de iarnă este o linie încețoșată. O rafală de aer îi aduce chiar și puțin din aroma dulceagă a buruienilor umede, a

ciupercilor și mușchilor. Închide o clipă ochii, ca să o savureze. Libertatea are miros de pădure umedă.

A fost convocat la o reuniune clandestină pentru a discuta despre acel enigmatic lagăr familial. Tânărul registrator rememorează niște amintiri de acum câteva luni, deși în acel loc în afara realității care este *lager*-ul, i se par întâmplări antice dintr-o eră vagă. La fel cum busolele își pierd orientarea când se apropie de Polul Nord, la Auschwitz calendarele o iau razna.

S-a întâmplat într-o dimineață de septembrie. Aștepta același lucru ca întotdeauna: oameni zbârciți în uniformele lor de ocnași, tunși zero și încă amețiți de sosirea în lumea împrejmuită cu sârmă de la Auschwitz, care duhnește a carne arsă. Chipuri identice pline de stupoare, căci lipsa de protecție îi face pe oameni egali. Dar când a ridicat privirea deasupra mesei a dat peste fețișoara vioaie a unei fetițe pistruiate cu două codițe împletite blonde, care se agăța de ursul ei din pluș. S-a zăpăcit. Copila a rămas uitându-se la el. După atâtea atrocități, slovacul uitase că lumea putea fi privită în felul acesta: fără teamă, fără ranchiună, fără urme de nebunie. Avea șase ani și era în viață la Auschwitz. I s-a părut un miracol.

Nici el, nici Rezistența nu și-au explicat atunci de ce naziștii lăsaseră în viață copii în acel *lager*. Așa ceva nu se întâmplase decât în lagărul cu țigani, pe care doctorul Mengele îi folosea pentru experimentele sale rasiale, dar niciodată cu evrei. Și în decembrie sosise un alt transport, din nou din ghetoul ceh de la Terezín.

Procedura cu toate transporturile care sosesc este mereu aceeași. Oamenii sunt determinați să coboare prin îmbrânceli și lovituri. Se despart bărbații și femeile în două mari blocuri. Pe același trotuar sunt făcuți să treacă unul câte unul sub privirea unui medic, care-i împarte la dreapta și la stânga. Persoanele sănătoase, care pot fi exploatate ca mână de lucru, sunt așezate într-o parte. Bătrânii, copiii, femeile însărcinate și bolnavii formează un grup care nici măcar nu va călca în *lager*: sunt conduși direct în partea superioară a lagărului,

unde sunt situate crematoriile, care funcționează zi și noapte. Acolo sunt executați în camerele de gazare.

Când Rudi Rosenberg ajunge la punctul de întâlnire, în spatele unei barăci din lagărul BIId, doi bărbați îl așteaptă. Unul poartă șorț de bucătărie și are o paloare bolnăvicioasă; se prezintă ca Lem, doar atat. David Schmulewski, care la început era tinichigiu și acum este asistentul Blockältesterului blocului 27 al lagărului BIId, este îmbrăcat în civil: pantaloni de bumbac uzați și un pulover pe atât de mototolit pe cât de zbârcit îi era obrazul. Întreaga viață îi este întipărită pe chip.

Primiseră deja informația de bază în legătură cu sosirea noului contingent din decembrie în lagărul familial BIIb, dar voiau ca Rosenberg să le dea cât mai multe detalii cu putință. Slovacul le confirmă sosirea în decembrie a cinci mii de evrei deportați din ghetoul de la Terezín. Au ajuns la lagărul familial în două trenuri, la o diferență de trei zile unul după altul. Așa cum s-a întâmplat și în septembrie, și-au putut păstra hainele de civili, chiar și părul, și a fost permisă intrarea copiilor.

Cei doi conducători ai Rezistenței ascultă în tăcere cuvintele lui Rudi Rosenberg. Este o informație pe care o cunoșteau deja, dar pe care le este greu să o asimileze: o fabrică a morții ca Auschwitz-Birkenau, în care se profită la maximum de munca de sclavi a celor internați, a optat pentru ceva atât de puțin rentabil ca transformarea unuia dintre lagărele sale într-o incintă familială. Ceva nu se potrivește în această ecuație.

Tot nu înțeleg... șușotește Schmulewski. Naziștii sunt niște psihopați și niște criminali, dar nu sunt proști: de ce vor copii mici într-un lagăr de munci forțate dacă aceștia consumă mâncare, ocupă spațiu și nu aduc niciun beneficiu?

Oare o fi vreun experiment pe scară largă al țicnitului doctor Mengele?

Nimeni nu are răspunsuri. Rosenberg insistă asupra uneia dintre chestiunile cele mai paradoxale. Fișele de transport din septembrie aveau o însemnare specială: „*Sonderbehandlung* (tratament special) după

șase luni". Și pe tatuajul său, confirmând asta, se putea citi alături de numărul său „SB6".

S-a mai aflat ceva despre acel „tratament special"?

Întrebarea rămâne plutind prin aer fară ca nimeni să o prindă. Bucătarul polonez se concentrează să râcâie cu unghia o urmă de murdărie foarte uscată de pe șorțul său, care de mult nu mai este alb. Să răzuie coji pe materialul murdar a devenit pentru el o dependență, cum este pentru alții fumatul. Schmulewski șoptește ceea ce toți gândesc: că aici felul în care sunt tratați este atât de aparte încât provoacă moartea.

Dar ce rost are? îl întreabă Rudi Rosenberg. Dacă vor să se descotorosească de ei, de ce să cheltuie bani pentru a-i alimenta timp de șase luni? Nu are logică.

Păi, probabil că are. Dacă înveți ceva atunci când lucrezi în apropierea lor este faptul că totul are mereu o logică, oricare ar fi ea, teribilă, nemiloasă... dar o are. Nimic nu este întâmplător și nici nu se petrece așa, pur și simplu. Trebuie să existe ceva în plus. Nemții nu sunt în stare să trăiască în afara unei anumite logici.

Și chiar dacă tratamentul special ar consta în a-i duce în camerele de gazare... ce am putea să facem?

Deocamdată, nu prea multe. Nici măcar nu avem certitudinea că așa este.

În acel moment sosește alt bărbat, înalt și robust, care se arată agitat. Nici el nu poartă uniformă de deținut și etalează un pulover pe gât, un privilegiu puțin obișnuit între cei internați. Rudi dă semne că vrea să plece ca să nu se amestece în discuție, dar polonezul, cu un gest, îi cere să rămână.

Îți mulțumesc că ai venit, Shlomo. Avem prea puține informații despre Sonderkommando.

N-o să pot să stau mult, Schmulewski.

Tânărul gesticulează exagerat din mâini. După acest amănunt Rudi deduce că este latin și nu se înșală, pentru că Shlomo provine dintr-o comunitate evreiască italiană din Tesalonic.

Nu știm prea multe despre ceea ce se petrece în camerele de gazare.

Azi-dimineață, încă trei sute numai în al doilea crematoriu. Aproape toți erau femei și copii. Face o pauză și îi privește. Se întreabă dacă într-adevăr se poate explica inexplicabilul. Agită teatral din mâini și privește în sus, dar cerul este înnorat. A trebuit să o ajut să se descalțe pe o fetiță, pentru că mama ei avea un bebeluș în brațe și trebuiau să intre dezbrăcați în încăpere. Se juca scoțând limba la mine în timp ce îi dădeam jos sandalele, n-avea nici patru ani.

Și nu bănuiesc nimic?

Dumnezeu să mă ierte... Tocmai au sosit dintr-o călătorie de trei zile vârâți într-un vagon. Sunt amețiți, speriați. Un ofițer SS cu un pistol-mitralieră le spune că o să-i dezinfecteze, că îi vor duce la niște dușuri, iar ei îl cred. Ce altă opțiune mai au? Îi pune să-și atârne hainele în niște cuiere și le spune chiar să fie atenți la număr pentru a le recupera apoi și, în felul acesta, îi face să creadă că o să se întoarcă. Îi pune chiar și să-și lege încălțămintea la un loc pentru a nu se pierde. În felul acesta este mai ușor să strângă după aceea încălțămintea în mod ordonat și să o ducă în blocul Canada, unde aleg cele mai bune obiecte pentru a le trimite în Germania. Nemții profită de orice.

Și tu nu poți să avertizezi lumea? sare Rudi.

Imediat simte cum privirea severă a lui Schmulewski se aținteşte asupra lui. Rudi nu are acolo niciun drept să-și spună părerea. Dar italo-grecul îi răspunde cu acel fel al său trist de a vorbi, cerând iertare cu fiecare cuvânt care-i iese din gură.

Dumnezeu să mă ierte. Nu, nu îi previn. Pentru ce? Ce ar face o mamă cu doi copii? S-ar răzvrăti împotriva gărzilor înarmate? Ar lovi-o în fața copiilor ei, ar da cu picioarele în ea în noroi. De fapt, fac deja asta. Dacă cineva întreabă ceva, îi rup dinții dintr-o lovitură cu patul armei, ca să nu mai vorbească, și nimeni nu mai spune nimic, cu toții privesc în altă parte. Ofițerii SS nu permit să le fie tulburată în vreun fel procedura. Odată, o bătrână foarte bine îmbrăcată și foarte semeață a sosit ținându-și de mână nepotul care avea vreo șase sau

șapte ani. Femeia asta știa, nu-mi dau seama cum, dar știa că aveau să-i omoare. S-a trântit la picioarele unui ofițer SS, a îngenuncheat: l-a implorat să o omoare pe ea, dar să-l lase să trăiască pe nepotul ei. Știți ce a făcut santinela? Și-a desfăcut șlițul, și-a scos mădularul și a început să urineze pe ea ca din senin. Femeia s-a întors la locul ei, umilită. Azi era o femeie foarte elegantă, fără îndoială că făcea parte dintr-o familie înstărită. Îi era foarte jenă să se dezbrace. Eu m-am pus în fața ei, cu spatele, ca să-i ofer un oarecare paravan. Apoi îi era atât de rușine să stea dezbrăcată în fața noastră încât o punea pe fata ei înainte ca să o acopere, dar mi-a mulțumit cu un zâmbet atât de gingaș... Se oprește o clipă și ceilalți îi respectă tăcerea, chiar lasă capetele în jos, ca și cum n-ar vrea să se uite impudic la mama dezbrăcată care-și îmbrățișează fiica. Au intrat cu ceilalți... Dumnezeu să mă ierte. Îi presează, știi? Bagă mai mulți decât încap. Dacă printre ei sunt oameni sănătoși, îi lasă ultimii și apoi îi obligă să intre cu lovituri de baston ca să-i înghesuie și să-și facă loc împingându-i pe cei dinăuntru. Apoi se închide camera, care are niște pere de duș ca să nu le fie teamă și ca să creadă în continuare că se duc să se spele.

Și după aceea? întreabă Schmulewski.

– Deschidem capacul de la depozit și un ofițer SS aruncă bidonul cu gaz Zyklon. Apoi trebuie să așteptăm cincisprezece minute, poate chiar mai puțin... Apoi, liniștea.

– Suferă?

Mai întâi un suspin, apoi o privire spre cer.

Dumnezeu să mă ierte... nu știți ce-i acolo. Când intri găsești un munte de cadavre, talmeș-balmeș unele peste altele. Cu siguranță, mulți mor prin strivire și asfixiere. Când ajunge acea otravă la ei, probabil că trupul reacționează oribil, cu sufocări, convulsii. Cadavrele sunt acoperite de excremente. Au ochii scoși din orbite, trupul sângerând, de parcă organismul ar fi explodat pe dinăuntru. Și brațele crispate, ca niște gheare, încâlcite în corpurile altora într-o atitudine de disperare, gâturile atât de lungite în sus căutând aer încât par să se rupă.

Care este misiunea ta?

Eu trebuie să le tund părul, mai ales cel lung sau cozile împletite. Apoi îl adună într-un camion. Cum sarcina mea este mai ușoară, din când în când fac schimb cu alți colegi pentru a smulge dinții de aur. Și pentru a târî cadavrele până la instalația de încărcare și care-i urcă din subsol până în crematoriu. Este oribil să le târăști. Mai întâi trebuie să le descâlcești din celelalte trupuri, o încurcătură de brațe, pătate de sânge și de mizerie. Îi tragi de mână și este umedă. După puțin timp, ai mâinile atât de vâscoase încât nu mai poți să apuci nimic. În cele din urmă, ne folosim de bastoanele bătrânilor care au murit și îi prindem de ceafă, e cea mai bună metodă. Sus sunt arși.

Am auzit spunându-se că uneori se folosește armament.

Doar pentru ceea ce se numește „camionul mătură". Este cel din urmă. Îi aduce de pe peron pe aceia care nu mai pot să meargă: invalizi, bolnavi, oameni foarte bătrâni. În fața crematoriului, basculanta îi descarcă și îi trântește pe oameni pe jos ca și cum ar fi pietriș. Să-i dezbrăcăm și să-i băgăm în camera de gazare ar fi prea greu. Ceea ce trebuie să facem este să-i ridicăm unul câte unul de o ureche și de un braț, iar un ofițer SS le trage un glonț în cap. Și apoi trebuie să le înclinăm repede capul, în timp ce-i lăsăm să cadă, pentru că sângele țâșnește ca o fântână arteziană, iar dacă-l împroașcă pe ofițerul SS, acesta se supără și ne pedepsește, chiar ne poate trage un glonț pe loc.

Despre câte asasinate pe zi ar fi vorba?

Cine știe! Există tură de zi și de noapte, nu se oprește niciodată. Cel puțin două sute sau trei sute de persoane la fiecare repriză, și asta doar în crematoriul nostru. Uneori are loc o repriză într-o zi, alteori două. Deseori crematoriile devin neîncăpătoare pentru a arde trupurile și ne cer să ducem cadavrele într-un spațiu luminos din pădure. Le urcăm într-o camionetă și apoi trebuie să le descărcăm din nou.

Și îi îngropați?

Asta ar necesita prea multe unități de lucru! Nu vor. Dumnezeu să mă ierte. Sunt stropite cu benzină și arse. Apoi trebuie să strângem

cenușa cu lopata și să o aruncăm într-un camion. Cred că o folosesc pe post de îngrășământ. Oasele șoldurilor sunt prea mari și nu se carbonizează, trebuie să le fărâmițăm.

Doamne Dumnezeule... murmură Rudi.

În caz că e cineva care nu a aflat, le spune Schmulewski cu o expresie severă, aici suntem la Auschwitz-Birkenau.

În timp ce are loc această reuniune tristă, la două lagăre distanță Dita ajunge în fața blocului 22, lângă cel de-al doilea bloc de latrine. Privește în toate părțile: nu sunt gărzi și nici nu se vede vreo persoană suspectă prin împrejurimi. Chiar și așa, nu-și poate îndepărta senzația lipicioasă că este supravegheată. Dar intră înăuntru.

În acea dimineață, după numărătoare, îi atrăsese atenția o femeie în vârstă care, sfidând interdicția, dădea târcoale în apropiere de gardul de sârmă. Doamna Turnovska, pe care o numește Radio Birkenau, i-a povestit mamei sale că gărzile îi lasă acelei femei oarecare libertate. Este croitoreasa, pe care toată lumea o cunoaște ca Dudine, pentru că este originară din acest oraș din sudul Slovaciei. În apropiere de gard găsește mici fire de sârmă rupte pe care, după ce le ascute cu o piatră, le folosește ca ace de cusut rudimentare.

Dita a luat ferma hotărâre de a continua cu rolul ei de bibliotecară, dar trebuie să găsească cel mai prudent mod de a-l îndeplini. După ultima numărătoare și înainte de dangătul care anunță stingerea și care interzice ieșirea din barăci, este momentul tranzacțiilor; la ora aceea Dudine își primește clientela. Spune că peticelile ei sunt cele mai ieftine din Polonia: pentru a scurta o haină primește o jumătate de pâine; pentru a repara cureaua unor pantaloni - două țigări; pentru a coase o rochie întreagă cu material inclus o rație întreagă de pâine.

Femeia slovacă stă pe patul ei mizerabil cu un chiștoc lipit de buze, în timp ce măsoară un material cu un metru pe care și l-a fabricat singură din ochi, pe o fâșie de piele. Când ridică privirea ca să vadă ce-i acoperă lumina, dă peste o tânără slabă, cu părul răvășit și privirea hotărâtă.

Vreau să-mi coaseți două buzunare pe dinăuntrul bluzonului meu, la nivelul coastelor. Trebuie să fie rezistente.

Femeia ia cu vârful degetelor restul de țigară și trage adânc un fum.

Niște ascunzători pe sub haine, înțeleg. Și pentru ce o să folosești acele buzunare secrete?

Eu n-am zis că ar fi secrete...

Dita îi zâmbește exagerat, încercând să pară bleagă. Femeia o privește arcuind sprâncenele.

Ascultă, eu nu m-am născut ieri.

Incepe să-i pară rău că s-a dus până acolo. Circulă prin lagăr povești despre denunțători care-și vând tovarășii pentru o strachină de supă sau pentru o jumătate de pachet de țigări. Și observă cum fumează croitoreasa, cu un oarecare aer de vampă căzută în ruină.

Contesa Chiștoc, o botează Dita în sinea ei.

Deși se gândește, de asemenea, că, dacă ar obține privilegii de confidentă, nu ar avea nevoie să-și petreacă serile cosând la lumina slabă a lămpilor din pavilion. Și simte pentru ea o oarecare duioșie.

Nu, mai bine contesa Cârpitură.

Mă rog, da. Este un pic secret. Vreau să țin la mine niște amintiri de la răposatele mele bunici.

Dita adoptă din nou o atitudine de fată inocentă.

Uite, o să-ți dau un sfat. Și, în plus, o să ți-l dau gratis. Dacă nu știi să minți ca lumea, e mai bine ca de acum înainte să spui mereu adevărul.

Femeia trage încă un fum atât de adânc încât jarul îi ajunge deja pe vârful degetelor sale îngălbenite. Dita se înroșește și lasă capul în jos. De data asta, bătrâna Dudine este cea care zâmbește ușor, ca o bunică în fața năzdrăvăniei nepoatei sale.

Uite, fetițo, mă doare-n cot de ce o să bagi acolo, chiar de-ar fi și un pistol. Măcar de-ar fi și l-ai împușca pe vreunul dintre blestemații ăia. Și zicând asta, scuipă o salivă închisă la culoare. Te întreb doar ca să știu dacă ceea ce vrei să ascunzi cântărește mult, căci dacă este ceva greu, o să-ți deformeze toată bluza și o să se observe foarte tare.

În cazul ăsta, ceea ce ar trebui să facem ar fi să punem niște pense de întărire la nivelul coastelor, ca să reziste.

Cântărește mult. Dar mă tem că nu este un pistol.

Bine, bine, nu mă interesează. Nu vreau să știu mai mult. Dar e de muncă. Ai adus material? Nu, desigur. Bine, mătușa Dudine are pe aici niște resturi care să-mi folosească. Cusătura o să te coste o jumătate de pâine și o bucată de margarină, iar materialul încă un sfert de pâine.

De acord, îi spune.

Croitoreasa se uită la ea stupefiată, mai mult decât atunci când credea că voia să ascundă un pistol.

Nu te tocmești?

Păi, nu. Dumneavoastră faceți o muncă și meritați o răsplată.

Femeia începe să râdă și să tușească în același timp. După aceea, scuipă într-o parte.

Voi, tinerii! Nu știți nimic despre viață. Asta vă învață directorul ăla atât de chipeș? Mă rog, nu e rău nici să mai rămână puțină decență. Uite ce e, n-o să-ți mai cer untul, sunt sătulă de acea grăsime galbenă. Doar o jumătate de pâine, materialul e un fleac, ți-l fac cadou.

Deja e întuneric când o lasă pe contesa Cârpitură și se îndreaptă cu pas grăbit spre baraca ei. Nu vrea să aibă parte la acea oră de alte întâlniri neașteptate. Dar o mână o apucă de braț și un țipăt isteric iese din gâtlejul ei.

Sunt eu, Margit!

Dita își recapătă răsuflarea, care i se tăiase, și prietena ei o privește îngrijorată.

Ce țipăt! De ce ai reacționat așa? Îmi pari foarte agitată, Dita. Ai pățit ceva?

Margit este singura persoană căreia îi poate povesti.

E din cauza blestematului de doctor... Nu e în stare nici să-i găsească o poreclă, mintea ei se blochează când se gândește la el. M-a amenințat.

Despre cine vorbești?

Despre Mengele.

Margit își duce mâna la gură într-un gest de spaimă. Ca și cum l-ar fi numit pe dracul însuși. De fapt, chiar asta și făcuse.

Mi-a zis că nu mă va pierde din ochi. Că dacă mă prinde că fac ceva ce nu trebuie, o să mă despice ca pe o vițică la abator.

Asta e îngrozitor, Dumnezeule! Trebuie să ai grijă!

Și ce vrei să fac?

Trebuie să fii cu băgare de seamă.

Deja sunt.

Ieri povesteau în paturi ceva înfiorător!

– Ce?

Am auzit-o pe o prietenă de-a mamei mele povestind că Mengele practică un cult al diavolului, că noaptea pătrunde în pădure cu niște lumânări negre.

Ce prostie!

Serios, se spunea acolo. Însăși *kapo* povestise asta. Spunea că între liderii naziști chestia asta este bine văzută. Că nu au religie.

Se spun multe lucruri...

Păgânii fac chestii de-astea. Îl adoră pe Satana.

În fine, pe noi ne apără Dumnezeu. Mai mult sau mai puțin.

Nu vorbi așa, nu e bine! Firește că Dumnezeu ne apără.

Păi, eu nu mă simt aici prea apărată.

El ne învață că și noi trebuie să avem grijă de noi înșine.

Eu fac asta.

Bărbatul ăla este diavolul. Se spune că despică burta femeilor însărcinate cu un bisturiu și fără anestezie, și apoi despică și feții. Injectează bacterii de tifos persoanelor sănătoase pentru a observa cum se dezvoltă boala. Pe un grup de călugărițe poloneze le-a supus unor ședințe cu raze X până le-a ars. Se spune că obligă perechi de surori gemene să aibă relații sexuale cu frați gemeni ca să afle dacă în felul acesta zămislesc tot gemeni. Îți imaginezi ce scârboșenie? A făcut grefe din piele umană și pacienții au murit din cauza cangrenei...

Rămân o clipă tăcute, închipuindu-și laboratorul cu ororile lui Mengele.

Trebuie să fii atentă, Dita.

– Ți-am spus deja că sunt!

Mai atentă.

– Suntem la Auschwitz. Ce vrei să fac? Să-mi fac o asigurare de viață?

Trebuie să iei mai în serios acea amenințare a lui Mengele! Trebuie să te rogi, Dita.

Margit...

Ce?

Vorbești ca mama.

Și ce e rău în asta?

Nu știu.

Amândouă tac până când Dita se hotărăște să vorbească din nou.

Mama nu trebuie să afle, Margit. Te rog din suflet. Și-ar face griji, n-ar dormi și neliniștea ei ar sfârși prin a mă chinui pe mine.

– Și tatăl tău?

Nu-i este bine, deși el spune că se simte excelent. Nu vreau să-l îngrijorez.

– N-o să spun nimic.

– Știu.

Dar cred că ar trebui să-i povestești mamei tale...

– Margit!

Bine, bine. E problema ta.

Zâmbește. Margit este sora mai mare pe care nu a avut-o niciodată.

Se întoarce în baracă însoțită de foșnetul pașilor ei pe noroiul înghețat. O însoțește și acea senzație ciudată că niște pupile sunt ațintite asupra spatelui ei, deși, întorcându-se, singurii ochi pe care îi vede în întuneric sunt flăcările roșiatice ale crematoriilor, care, văzute de la distanță, au un aer de irealitate sau de vis neliniștitor. Ajunge vie și nevătămată în baracă și, după ce-și sărută mama, se ghemuiește între picioarele enorme ale veteranei. I se pare că femeia îndepărtează

puțin picioarele ca să se poată aranja mai bine, deși, când îi urează amabil noapte bună, nici măcar nu-i răspunde. Știe că nu-i va fi ușor să adoarmă, dar închide ochii și strânge din pleoape cu toată puterea, ca să atragă somnul. Este atât de încăpățânată, încât în cele din urmă adoarme.

După numărătoare, primul lucru pe care-l face în acea dimineață este să ajungă înaintea oricui în camera Blockältesterului. Bate de trei ori rar și Hirsch știe că este bibliotecara. Îi deschide ușa și o închide imediat. Desface repede gaura din podea și alege cărțile care i-au fost solicitate pentru acea zi, în număr de cel mult patru. Dacă mai sunt și alte cereri, trebuie să aștepte până a doua zi, pentru că nu mai încap și altele în compartimentele secrete ale rochiei Ditei.

Ca să poată vârî cărțile în buzunarele interioare, trebuie să-și descheie mai mulți nasturi din partea de sus a rochiei. Fredy se uită la ea și șovăie o clipă. O fată decentă n-ar trebui să stea singură cu un bărbat în camera lui. Și cu atât mai puțin să-și descheie rochia în fața acestuia. Dacă mama ei ar ști, ar fi o catastrofă. Dar nu e timp de pierdut, e prea riscant, ar putea să vină cineva să-l cheme în orice moment pe șeful blocului. Își descheie rochia și unul din sânii ei mici rămâne la vedere. In acel moment, el bagă de seamă și își întoarce privirea spre ușă. Ea s-a înroșit, dar se simte mândră. Hirsch și-a dat seama că nu o poate privi ca pe o fetiță.

Buzunarele din pânză de doc sunt legate între ele, la nivelul burții, cu un cordon pentru ca nu cumva cărțile să se clatine. Cele patru volume abia dacă se pot ghici sub acea rochie largă pe care Dita nu o umple pe de-a-ntregul. Directorul blocului încuviințează mulțumit de ideea fetei de a camufla cărțile. În acea dimineață nu are decât două solicitări primite cu o zi în urmă: cartea de algebră și *A Short History of the World.*

Iese din camera Blockältesterului aparent la fel cum a intrat, fără să aibă nimic în mâini, cu micile volume perfect camuflate sub rochie. Nimeni care ar vedea-o intrând și ieșind n-ar ști ce pune la

cale. Profită de momentul de agitație în care se rup rândurile și copiii își caută locul în grupurile lor pentru a se duce în capătul barăcii. Se ascunde în spatele unui jgheab din lemn și își scoate de sub rochie cărțile. Ceilalți o văd venind cu ele în mână, dar nu știu exact de unde au apărut. Un truc de magie care îi oferă admirația zâmbitoare pe care o au copiii pentru magicieni.

Profesorul Avi Ofir este cel care a solicitat tratatul de matematică pentru elevii săi, care sunt dintre cei mai mari din școală. Dita se consideră o fată obişnuită, care trece neobservată, poate chiar prea neluată în seamă: uneori i-ar plăcea să fie mai înaltă și să aibă forme. De aceea, când a început să-și îndeplinească rolul de bibliotecară credea că se va duce la un grup, va da cartea profesorului și nimeni nu-i va da atenție. Că se va pierde în mulțimea din pavilion ca o umbră. Dar se înșela.

De îndată ce se apropie, un amestec de instinct și curiozitate îi face chiar și pe cei mai neastâmpărați cei care se trag de haine sau cei care sunt absorbiți de o conversație despre mărci de mașini să lase dintr-odată ceea ce fac și să-i privească gestul: întinde mâna și oferă o carte. Profesorul ia coperta și o deschide. Să deschizi o carte acolo este un ritual.

Mulți dintre ei urau cărțile când învățau la şcoală. Cărțile însemnau studii grele, lecții lungi de ştiințe, sesiuni de lectură sub privirea amenințătoare a profesorului, teme pentru acasă care-i împiedicau să iasă să se joace pe stradă. Dar acolo cartea pare un magnet; nu-și pot lua ochii de la ea și mulți chiar nu-și pot reprima impulsul de a se ridica de pe băncile lor şi de a se îndrepta spre Avi Ofir ca să le permită să o atingă. Tulburarea lor creează un mic vacarm și profesorul le poruncește energic să se întoarcă la locurile lor.

Ditei îi atrage atenția Gabriel, un băiat roşcat plin de pistrui și şmecherie. E imposibil să nu-l vezi pe Gabriel imitând zgomote de animale în timpul orelor, trăgând de părul unei fetițe sau punând la cale orice altă năzdrăvănie. Dar privește absorbit cartea. Toți privesc la fel.

În primele zile nu înțelegea interesul brusc pentru cărți chiar și la cei mai puțin silitori, dar încet-încet și-a dat seama că ele reprezintă o conexiune cu examenele, studiul și temele mai puțin plăcute ale școlarității, dar și un semn al vieții fără garduri din sârmă și fără teamă. Chiar și cei care nu au vrut să deschidă niciodată o carte decât în silă recunosc acum în acel obiect de hârtie un aliat. Dacă naziștii interzic cărțile înseamnă că acestea sunt de partea deținuților.

Să țină cărți în mâini îi apropie cu încă un pas de normalitate și acesta este visul tuturor. Ceea ce-și doresc cu toții și cer în rugăciunile lor, când se roagă cu ochii strâns închiși, nu sunt jucării scumpe, nici lucruri mărețe; ceea ce îl roagă pe Dumnezeu este să se joace de-a v-ați ascunselea într-o piață, să bea apă dintr-o fântână.

Când se pregătește să înmâneze cealaltă carte, Dita vede că alți profesori îi fac semne arătându-i că le-ar plăcea și lor să dispuna de vreunul dintre exemplare. Un profesor din grupul de alături întinde gâtul și spune că și el ar fi interesat. Apoi cel de mai încolo zice același lucru. Întâlnindu-l pe subdirectorul Lichtenstern, ea îi comentează uimirea ei.

Nu știu ce s-a întâmplat. Dintr-odată s-au dezlănțuit cererile de cărți...

Și-au dat seama că serviciul de bibliotecă funcționează.

Zâmbește, puțin stânjenită datorită complimentului și răspunderii. Acum toți așteaptă multe de la ea. Dar este doar o fată de paisprezece ani, în vizorul unui nazist nebun care nu uită niciodată un chip!

Nu contează.

Uitați, domnule Lichtenstern, am o sugestie. V-a povestit domnul Hirsch sistemul de a camufla cărți sub haine pe care l-am inventat?

Da, i se pare foarte potrivit.

Bun, acel sistem înlesnește lucrurile dacă apare o inspecție pe nepusă masă. Asta nu e chiar ceva ce se întâmplă des. Ceea ce propun este ca, luând drept model buzunarul meu secret, să puneți să se mai confecționeze vreo două pentru alt supraveghetor voluntar.

Astfel, am putea să avem cărțile aici pe timpul zilei, la dispoziția profesorilor. Atunci chiar că ar fi ca o bibliotecă adevărată.

Lichtenstern o privește fix.

Nu știu dacă te-am înțeles bine...

Aș ține cărțile pe sobă în timpul orelor de dimineață și astfel, de fiecare dată când s-ar schimba orele, profesorii ar putea să vină să le ceară; un profesor ar putea chiar să solicite mai multe cărți diferite în aceeași dimineață, dacă dorește. Dacă ar avea loc vreo inspecție, le-am ascunde în compartimentele secrete de sub haine.

Vrei să ții cărțile pe sobă? Este o imprudență. Nu sunt de acord.

Și credeți că domnul Hirsch va fi?

Formulează întrebarea cu o candoare atât de exagerată încât pe subdirector îl apucă toți dracii. Oare mucoasa aia vrea să-i submineze autoritatea? Este clar că da, dar preferă să-i explice el asta lui Hirsch, ca nu cumva să se lase convins de acea copilă obraznică.

O să-i spun directorului, dar uită de subiectul ăsta. Eu îl cunosc pe Hirsch.

În privința asta se înșală. Nimeni nu cunoaște adevărul ascuns al lui Hirsch.

Nimeni nu cunoaşte pe nimeni.

6

Lichtenstern deține singurul ceas existent în lagăr și, la sfârșitul dimineții, bate un gong, fabricat dintr-o strachină metalică deosebit de fină, care vibrează zgomotos pentru a marca terminarea orelor de curs. Este ora supei. Jumătate de litru de apă amară în care uneori plutește o bucată de nap sau, în zilele de sărbătoare, un cartof. In ciuda dorinței arzătoare de a-și potoli foamea continuă, copiii trebuie să formeze un șir ordonat ca să se îndrepte spre closete și să se spele în marile adăpătoare metalice cu rol de lavoar.

Dita se îndreaptă spre colțul în care se află profesorul Morgenstern și ia de la el cartea lui H. G. Wells, cu ajutorul căreia le-a explicat elevilor săi căderea Imperiului Roman. Profesorul are un aer de Moș Crăciun răvășit, cu părul alb mereu nepieptănat, barba încărunțită crescută și niște sprâncene care sunt ca niște sârme albe. Poartă un sacou vechi, foarte uzat, descusut la umeri și fără nasturi, dar el merge foarte semeț îmbrăcat astfel, cu o demnitate ceremonioasă, iar manierele sale sunt de o politețe vetustă și puțin cam excesivă, ca de pildă obiceiul de a le spune „domn“ și „doamnă“ chiar și copiilor celor mai mici.

Dita ia cartea cu amândouă mâinile, să nu cumva să-i cadă din mâini acelui bărbat atât de neîndemânatic. De la incidentul acestuia din timpul inspecției, care ei i-a prins foarte bine ca să-l evite pe Preot, Dita a simțit pentru el o curiozitate deosebită și uneori, după-amiaza, se apropie să-l vadă. Profesorul Morgenstern se ridică întotdeauna în grabă de îndată ce o vede venind și îi face o reverență

afectată. O amuză că uneori, fără să fie cazul, începe să vorbească hodoronc-tronc despre orice subiect.

Îți dai seama de importanța distanței dintre sprâncene și ochi? o întreabă foarte intrigat. Este greu să găsim persoane cu distanța exactă, nici prea aproape, nici prea departe.

Are un debit verbal mare și vorbește cu entuziasm despre subiectele cele mai absurde, dar poate să rămână și tăcut, dintr-odată, privind tavanul sau în gol. Dacă cineva încearcă să-l întrerupă, face un gest cu mâna ca acea persoană să aștepte o clipă.

Aud învârtindu-se rotițele din creierul meu, afirmă el foarte serios.

Nu participă la discuțiile pe care le au profesorii la sfârșitul zilei. Nici n-ar fi bine primit. Cei mai mulți cred că nu e zdravăn la cap. În după-amiezile în care elevii lui se joacă în spatele barăcii cu alte grupuri, el stă de obicei singur. Din puținele foi uzate care se aruncă atunci când pe ele nu mai încape niciun rând, profesorul Morgenstern face păsărele din hârtie.

Când Dita se apropie de el în acea după-amiază, el lasă pe jumătate îndoit un vârf de hârtie și se ridică în grabă ca să-și încline capul în fața ei și să o privească prin ochelarii săi sparți.

Domnișoară bibliotecară... Este o onoare.

Ditei îi vine să râdă de această întâmpinare, care o măgulește și o face să se simtă mai mare. Pentru o clipă își pune problema dacă nu cumva profesorul își râde de ea, dar alungă ideea aceea. Privirea lui este plină de bunătate. Profesorul îi vorbește despre clădiri, pentru că „înainte de război fusese arhitect“. Când ea îi spune că încă este arhitect, că după acea paranteză a războiului va ridica în continuare clădiri, el zâmbește binevoitor.

Nu mai am puteri să ridic nimic, nici măcar să mă ridic de pe această bancă atât de joasă.

Înainte să ajungă la Auschwitz, a petrecut mai mulți ani fără să-și poată exercita meseria din cauză că era evreu și îi spune că începe să-l lase memoria.

Nu-mi mai amintesc formulele pentru calculul greutății și mâna îmi tremură atât de tare încât n-aş fi în stare să trasez nici planul unei piscine.

Și, spunând asta, zâmbește.

Morgenstern îi mărturisește că uneori cere să i se aducă o carte, dar după aceea își pierde interesul pentru ea vorbind despre alte chestiuni și nu ajunge nici măcar să o deschidă.

Și de ce mi-o cereți? îi reproșează Dita supărată. Nu vă dați seama că avem puține cărţi şi nu pot fi solicitate din capriciu?

Aveți dreptate, domnișoară Adlerová, aveți toată dreptatea din lume. Vă cer scuze. Sunt un bătrân egoist și un capricios.

Și apoi tace, iar Dita nu știe ce să spună. Bărbatul chiar pare mâhnit. După puțin timp, zâmbește dintr-odată. Îi povestește în șoaptă, ca și cum ar fi un secret, că a ține pe genunchii lui o carte în timp ce le vorbește copiilor despre istoria Europei sau despre exodul evreilor îl face să se simtă un profesor adevărat.

În felul acesta, copiii îmi dau mai multă atenție. Vorbelor unui bătrân ţicnit nu le-ar acorda nicio atenție, dar dacă sunt cuvintele dintr-o carte... e cu totul altceva. Cărţile păstrează în paginile lor înțelepciunea celor care le-au scris. Cărţile nu-și pierd niciodată memoria.

Și își apropie capul de Dita ca să-i mărturisească ceva foarte secret și misterios. Ea îi vede acea barbă căruntă și răvășită și acei ochi minusculi.

Domnișoară Adlerová... cărţile știu tot.

Il lasă pe Morgenstern absorbit de origami, încercând să creeze ceva care pare o focă din hârtie. Are impresia că bătrânului profesor i s-au deşurubat piulițele creierului, dar chiar și așa... lucrurile pe care le spune sunt absurde, dar în același timp au sens. Nu ştie să spună cu adevărat dacă este un nebun sau un înțelept.

Lichtenstern îi face nervos semne ca să se apropie să stea de vorbă cu el. Are pe faţă o plictiseală fără limite. Aceeași pe care o are când i se termină ţigările.

Directorul a zis că i se pare bună propunerea ta.

Subdirectorul o observă ca să-i vadă reacția victorioasă, dar Dita nu este o fetiță: știe să râdă în sinea ei. De fapt, afișează o față serioasă și foarte concentrată, în timp ce Lichtenstern adoptă o mutră acră. Pe dinăuntru, sufletul ei țopăie de bucurie, sărind nebunește ca într-un pat elastic.

A spus că da și așa va fi. El este șeful, dar la cea mai mică înștiințare de inspecție trebuie să ascundeți cărțile în mare grabă. Răspunderea asta îți revine ție.

Ea consimte.

Intr-o anumită privință n-am căzut la învoială sub nicio formă, afirmă mai însuflețit, de parcă asta i-ar fi reabilitat orgoliul rănit. Hirsch insista să poarte chiar el buzunarele interioare în caz de inspecție. I-am demonstrat că asta este o prostie. El trebuie să-i primească pe ofițeri, o să se afle la două palme de ei, nu poate să care bocceaua aia. S-a încăpățânat foarte tare. Doar știi, e neamț. Dar eu sunt ceh. El este încăpățânat, dar eu sunt rezistent. Și am ieșit învingător. În fiecare zi, un alt supraveghetor va sta cu tine la bibliotecă.

Perfect, domnule Lichtenstern! Mâine inaugurăm biblioteca publică!

Mie toată povestea asta cu cărțile mi se pare o nebunie. Și oftează în timp ce se îndepărtează. Dar e ceva aici care să nu fie o nebunie?

Iese bucuroasă din baracă, dar și neliniștită, gândindu-se cum se va organiza pentru ca împrumutul de cărți să funcționeze bine. Cufundată în aceste gânduri se întâlnește cu Margit, care o așteptase afară. Chiar în față, ele îl văd ieșind din pavilionul care uneori are rol de spital pe un bărbat trăgând de un cărucior în care se află un cadavru acoperit cu o pânză. Trecerea cadavrelor este atât de firească încât pare că nimeni nu-și mai dă seama. Cele două fete se privesc și nu spun nimic, e mai bine să nu vorbească. De aceea, merg în tăcere până când le iese în cale Rene, o fată roșcată cu care Margit s-a împrietenit într-o zi, stând la coadă la supă. Are hainele murdare de noroi după o zi de muncă în șanțurile de drenare și cearcănele o fac să pară mai mare.

– Ce ghinion ai avut cu munca asta, Rene!

Ghinionul mă urmăreşte... Şi o spune într-un fel oarecum enigmatic, așa încât celelalte două să o asculte cu atenție.

Le face semne cu mâna și se adâncește pe străduța dintre două barăci. In spatele uneia dintre ele, caută un loc retras, la câțiva metri distanță de un grup de bărbați care, după modul în care șușotesc și ridică neîncrezători capetele pentru a le privi, probabil că vorbesc despre politică. Se înghesuie toate trei una într-alta ca să nu le mai fie atât de frig, și atunci Rene le povestește.

E un gardian care mă privește.

Cele două se uită mirate una la alta. Margit nu știe ce să spună și Dita face pe șireata.

Gardienii pentru asta sunt plătiți, Rene. Ca să-i privească pe prizonieri.

Se uită la mine într-un mod aparte... foarte fix. Aşteaptă să ies din rând după ce se face apelul și îmi dau seama că mă urmăreşte cu privirea. Iar la numărătoarea de seară, din nou aceeași situație.

Dita e cât pe ce să facă o altă glumă pe seama ei și să-i spună că e foarte vanitoasă... dar o vede atât de îngrijorată, încât se hotărăște să tacă.

La început nu i-am dat importanță, dar azi după-amiază, în timp ce-şi făcea rondul prin lagăr, s-a abătut din drumul său prin centrul *lagerstrasse* şi a venit până la șanțul unde muncim. Eu n-am îndrăznit să mă întorc, dar am observat cum trecea foarte aproape. Apoi s-a îndepărtat.

– Poate că doar inspecta munca din șanț.

Dar imediat s-a întors în mijlocul *lagerstrasse*. L-am observat și nu s-a mai abătut din drum până nu și-a terminat rondul. Este ca și cum nu m-ar supraveghea decât pe mine.

Și ești sigură că întotdeauna e același ofițer SS?

– Da, e scund, îl recunoşti uşor. Şi, zicând asta, își acoperă fața cu mâinile. Mi-e frică.

Rene se duce să-și vadă mama, abătută și îngrijorată.

Fata asta e prea obsedată, spune Dita pe un ton cam disprețuitor.

E speriată. Și eu sunt. Ție nu ți-e frică niciodată, Dita? Tu chiar ești supravegheată. Tocmai tu ar trebui să fii cea mai speriată și, cu toate astea, ești cea care se teme cel mai puțin. Ești foarte curajoasă.

Ce prostie! Sigur că mi-e frică! Dar nu o spun în gura mare.

Uneori, simți nevoia să spui ce ai pe suflet.

Rămân o vreme în tăcere și apoi își iau rămas-bun. Dita se întoarce pe *lagerstrasse* și o pornește spre baraca ei. A început să ningă și oamenii se strâng în adăposturile lor. Sunt niște grajduri infecte, dar măcar e mai puțin frig. De departe, vede că la ușa blocului 16, care este cel în care stă ea, nu există oameni îngrămădiți, ca de obicei, mai ales din cei căsătoriți, care se grăbesc înainte de a se da stingerea, ca să se iubească. Descoperă imediat motivul pentru care nu este nimeni. Muzica operei *Tosca* de Puccini plutește în aer. Dita o cunoaște bine, este una dintre preferatele tatălui ei. Cineva fluieră acordurile cu precizie și, încordându-și vederea, descoperă o siluetă sprijinită de balamaua ușii, purtând chipiul ofițerilor SS.

Dumnezeule...

Pare că așteaptă pe cineva. Dar nimeni nu vrea să fie așteptat de el. Dita se oprește în mijlocului acelei *lagerstrasse;* nu știe dacă a văzut-o. In acel moment o depășește un grup de patru femei care merg în pas alergător ca să ajungă înainte de a se da stingerea, pălăvrăgind agitate despre soții lor. Dita face doi pași mari, lasă capul în jos și se pune chiar în spatele lor ca să se ascundă. In momentul sosirii la ușa pavilionului, fără să ridice fața din pământ, le depășește repede și intră aproape în fugă.

Odată, a citit într-o carte despre fauna africană că, dacă cineva se află în fața unui leu, nu trebuie niciodată să alerge, ci să se miște foarte încet. Poate că a comis o greșeală fatală intrând în fugă, dar este de părere că acea carte, deși știa multe despre lei, nu spunea cum să te comporți cu psihopații din gărzile SS. A intrat ținând capul în jos ca să treacă neobservată, dar nu a putut evita să nu se uite o clipă cu coada ochiului la căpitanul medic. Odată, a venit să-l viziteze pe tatăl ei un veteran al Primului Război Mondial; își pierduse un ochi din cauza schijei unei bombe și avea un ochi de sticlă. N-a uitat

niciodată privirea neutră a acelui ochi care, într-adevăr, nu vedea nimic, pentru că nu era altceva decât materie neînsuflețită. Exact așa este și privirea lui Mengele, a unor ochi de sticlă înghețați, în care nu există viață, nici vreun fel de emoție.

Crede că leul înfometat va porni pe urmele ei. Ajunge aproape alergând până la patul ei și se urcă în el dintr-un salt. Pentru prima dată se bucură să o vadă acolo pe veterana cu cicatricea și se pitește între picioarele ei murdare, de parcă ar crede că ghemuită acolo s-ar putea ascunde de acel căpitan medic care vede totul. Nu aude pași grăbiți, nici ordine date în germană. Mengele nu aleargă după ea și asta o liniștește deocamdată.

Ea nu știe că nimeni nu l-a văzut alergând vreodată. Nu i se pare elegant. De ce să alerge? Un deținut nu se poate ascunde nicăieri. E ca și cum ai pescui un pește dintr-un acvariu.

Mama ei, văzând-o sosind atât de agitată, îi spune să nu-și facă griji, că încă mai e puțin până la anunțarea stingerii. Ea încuviințează, reușește chiar să se prefacă și să zâmbească, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Dita îi urează noapte bună mamei sale și apoi le urează același lucru și șosetelor murdare ale veteranei, care emană un miros urât de brânză veche. Nu primește răspuns. Nici măcar nu-l mai așteaptă. Se întreabă ce făcea Mengele acolo, la intrarea în baraca ei. Dacă o aștepta, dacă cineva atât de puternic ca el crede că Dita îi poate ascunde ceva comandamentului lagărului... de ce nu o arestează? Habar n-are. Mengele despică mațele a mii de persoane și se uită în interiorul lor cu ochi lacomi, dar nimeni nu a putut să vadă ce e în capul lui. Se sting luminile și, în sfârșit, se simte în siguranță. Dar începe să se gândească și își dă seama că s-a înșelat.

Când Mengele a amenințat-o, ea a șovăit dacă să-i mărturisească asta directorului blocului 31. Dacă o făcea, avea să fie scutită de acea răspundere, ca să nu se expună primejdiei. Dacă s-ar întâmpla asta, toți ar crede că ea solicitase să-și părăsească postul pentru că îi era frică. De aceea a făcut exact contrariul: accesul mai ușor și mai vizibil la bibliotecă. A riscat mai mult, pentru ca nimeni să nu

aibă nici cea mai mică îndoială că Dita Adlerová nu se sperie în fața niciunui nazist.

Și cu ce drept? se întreabă.

Dacă ea se expune riscului, îi expune și pe toți ceilalți. Dacă pe ea o descoperă cu acele cărți, vor închide definitiv blocul 31. Pentru cinci sute de copii s-ar sfârși visul de a duce o viață asemănătoare celei normale. Dorința de a se simți curajoasă a făcut-o să renunțe la prudență. De fapt, doar a schimbat o teamă cu alta: teama pentru integritatea sa fizică cu teama referitoare la ceea ce vor crede ceilalți despre ea. Se crede foarte curajoasă cu biblioteca și cărțile ei, dar de ce fel de curaj dă dovadă? Este dispusă să pună în pericol întregul bloc doar de teama discreditării. Hirsch a vorbit despre cei care ignoră pericolul și îi compromit pe ceilalți. Temerarii, a spus. Pe aceia nu-i voia alături de el. Nu sunt de folos. Se spală cu benzină în timp ce fumează. Când le iese bine îndrăzneala, li se dă o medalie și se umflă în pene. Când le iese prost, târăsc în căderea lor pe toată lumea.

Deschide ochii și șosetele înnegrite o privesc în întuneric. Nu poate ascunde adevărul în compartimentele din pânză de doc ale rochiei sale. Adevărul este prea greu, sfârșește prin a descoase orice căptușeală, căzând zgomotos, distrugând totul. Se gândește la Hirsch. El este un bărbat transparent și ea nu are dreptul să-i ascundă faptele doar din vanitatea de a se simți curajoasă.

Asta ar însemna să joace murdar. Fredy nu merită așa ceva.

Se hotărăște ca a doua zi să discute cu el. Îi va explica faptul că doctorul Mengele o supraveghează îndeaproape și că, mergând pe urmele ei, poate să ajungă până la bibliotecă și să descopere adevăratul rol al blocului 31. Hirsch o va elibera din funcție, firește. Nimeni nu o va mai privi cu admirație. Asta o întristează puțin. Nimeni nu-i laudă pe cei care dau înapoi. Își dă seama că este ușor să apreciezi dimensiunea eroismului, să-l cuantifici în onoruri și medalii. Dar cum se cântărește curajul celor care renunță?

7

Rudi Rosenberg se apropie până la gardul care desparte lagărul de carantină, unde-și are biroul, de vânzoleala din lagărul familial. Registratorul i-a trimis un mesaj lui Hirsch ca să stabilească o întâlnire și să stea de vorbă, chiar dacă o vor face cu gardul de sârmă între ei. Rosenberg respectă foarte mult munca pe care o depune instructorul tinerilor în blocul 31. Mai există și câte un răuvoitor care crede că Hirsch colaborează cu prea mult entuziasm cu autoritatea supremă a lagărului, dar în general stârnește simpatie și pare de încredere. Schmulewski, cu acea voce a sa atât de groasă, a spus că este „cât se poate de cinstit pentru o persoană care se află la Auschwitz". Rosenberg s-a tot apropiat de Hirsch prin conversații fugitive și i-a făcut mici favoruri în ceea ce privește listele. Nu numai pentru că-i este simpatic: Schmulewski l-a rugat să cerceteze discret tot ce îi este cu putință despre el. Informația este mult mai valoroasă decât aurul.

Dar nu se aștepta ca în acea dimineață responsabilul blocului 31 să vină să stea de vorbă cu el însoțit de o fată care, chiar și îmbrăcată cu o fustă lungă plină de pete de grăsime și o haină scurtă de lână care-i vine prea largă, are eleganța unei gazele.

Fredy îi vorbește despre problemele de aprovizionare pe care le are în blocul său, despre încercarea lui de a i se aproba o nouă îmbunătățire a hranei pentru copii.

Am auzit spunându-se, afirmă Rosenberg pe un ton neutru, ca și cum ar fi un comentariu lipsit de importanță, că piesa de teatru prin care ați sărbătorit Hannukkah în blocul 31 a fost un succes. Se

parc că ofițerii SS au aplaudat mult. După cum se vede, comandantul Schwarzhuber s-a simțit foarte bine.

Hirsch știe că Rezistența nu are deplină încredere în el. Nici el nu are încredere în Rezistență.

S-au simțit bine, e-adevărat. Am profitat că doctorul Mengele era binedispus ca să mă apropii de el și să-l rog să ne cedeze magazia anexă a barăcii, în care se ține garderoba, pentru că vrem să facem o creșă pentru cei mai mici.

Doctorul Mengele binedispus? Rosenberg deschide larg ochii, ca și cum i s-ar părea imposibil ca o ființă care în fiecare săptămână trimite la moarte sute de persoane fără să se tulbure ar putea să aibă un sentiment atât de uman ca acela.

Azi a sosit ordinul cu autorizația sa. Astfel, cei mici vor putea să aibă propriul spațiu și nu le vor distrage atenția celor mari.

Rosenberg consimte și zâmbește. Fără să-și dea seama, registratorul a rămas cu privirea țintă în ochii fetei, care încuviințează în tăcere, la o distanță prudentă de vreo doi pași. Hirsch, care bagă de seamă, i-o prezintă ca fiind Alice Munk, una dintre tinerele supraveghetoare care ajută în blocul 31.

Rudi încearcă să întoarcă fața spre ce îi povestește Hirsch, dar ochii i se rotesc ca niște bile spre tânăra supraveghetoare, ale cărei buze de adolescentă îi zâmbesc gingaș. Hirsch este în stare să nu miște un mușchi și să se mențină impasibil în fața unui batalion de ofițeri SS, dar se simte stânjenit când își dă seama de flirtul dintre cei doi tineri. Pentru el, dragostea a fost din adolescență o sursă de probleme. În acești ani a încercat să fie mereu ocupat cu turneele sale și cu antrenamentele și a organizat în același timp o mulțime de evenimente pentru a-și menține mintea ocupată. De asemenea, faptul că avea mereu ceva de făcut îi permitea să ascundă și că, deși era o persoană atât de populară și de solicitată de toată lumea, în cele din urmă rămânea întotdeauna singur.

În final, hotărăște să le spună acelor doi tineri cărora le strălucesc ochii că are ceva urgent de făcut. Se retrage discret pentru ca firele de păianjen ale dragostei să se poată țese în continuare, atât de

transparente și în același timp atât de puternice, și atât de lipicioase uneori, încât rămâi prins chiar dacă nu vrei.

Mă numesc Rudi.

Știu. Pe mine mă cheamă Alice.

Rămânând singuri, Rosenberg încearcă să-și etaleze cel mai bun repertoriu de seducție, care, la drept vorbind, e mai degrabă sărac; niciodată nu a avut o iubită. Nu a avut niciodată nici relații cu o femeie. La Birkenau, totul se poate cumpăra și vinde, mai puțin libertatea; chiar și sexul se cumpără și se vinde. Dar el nu a vrut sau nu a îndrăznit niciodată să se apropie de această afacere carnală, care se desfășoară în mod clandestin. Urmează un moment de tăcere pe care și el se grăbește să-l umple, pentru că-și dă seama brusc că tot ce-și dorește mai mult pe lume este ca acea fată zveltă ca o tânără căprioară să nu plece, tot ce-și dorește este ca ea să rămână pentru totdeauna acolo, de cealaltă parte a gardului și să-i zâmbească cu acele buze trandafirii crăpate de frig, pe care i-ar plăcea să le vindece cu un sărut.

Cum e munca în blocul 31?

Destul de plăcută. Noi, supraveghetorii, ne ocupăm să fie totul la locul lui. Unii se ocupă cu aprinderea sobei când există cărbune sau lemne, ceea ce se întâmplă doar din când în când. Alții ajută dându-le să mănânce copiilor celor mici. Mai și măturăm. Eu fac parte acum din grupul creioanelor.

Creioane?

Sunt foarte puține creioane adevărate și sunt păstrate pentru ocazii speciale. Noi fabricăm unele cam brute, dar sunt de folos.

Și cum faceți asta?

Mai întâi ascuțim niște lingurițe cu două pietre până încep să taie. Apoi, cu acel cuțit pe care l-am fabricat ascuțim așchiile pe care le obținem din lemnele nefolositoare. De obicei, eu mă ocup de partea finală: să pârlesc vârful la foc până când devine negru ca un cărbune. Cu asta copiii pot să scrie câteva cuvinte. De aceea, în fiecare zi trebuie să ascuțim și să pârlim noi bucăți de lemn.

La cât de mulți copii sunt! S-ar putea să vă pot procura și eu niște creioane...

Serios? Lui Alice îi strălucesc ochii și asta îi place lui Rudi. Dar ar fi foarte greu să le trecem gardul în lagăr.

Asta îi place și mai mult. Îi dă ocazia să iasă puțin în evidență.

Aș avea nevoie doar de cineva de încredere de cealaltă parte a gardului... ai putea fi tu.

Ea consimte foarte vehement, fericită să-i poată fi de mai mare ajutor lui Hirsch, pentru care simte, la fel ca toți tinerii supraveghetori, o profundă admirație.

După ce-i spune asta, pe registrator îl apucă îndoiala. Până atunci, lucrurile i-au mers bine la Auschwitz și a obținut un post privilegiat, pentru că și-a jucat bine cărțile. A știut să și-i câștige de partea sa pe cei mai influenți deținuți, care dețineau funcții de încredere, și a avut abilitatea de a risca doar strictul necesar și de a vinde cu amănuntul produse și servicii puțin primejdioase și foarte rentabile pentru statutul său. Să facă rost de creioane, pentru care va trebui să ofere ceva în schimb, ca să le distribuie unui pavilion infantil total neproductiv nu este nici avantajos, nici prudent. Dar privește zâmbetul și strălucirea neagră din ochii acelei fete și uită de toate celelalte lucruri.

Peste trei zile. Exact în locul ăsta al împrejmuirii. La aceeași oră.

Alice acceptă și se îndepărtează alergând foarte agitată, de parcă ar fi apucat-o graba din senin. O privește îndepărtându-se, cu părul răvășit de vântul rece al după-amiezii. Va trebui să încalce regula de supraviețuire care până acum i-a funcționat foarte bine: să nu ceară favoruri pentru care să nu primească nimic în schimb. Când câștigul e neînsemnat, pierderea este aproape. Iar la Auschwitz nu-ți poți permite luxul de a pierde ceva. Cu fata aia a făcut o afacere proastă și totuși, nu înțelege de ce, este bucuros. În timp ce se întoarce spre baraca sa din lagărul BIIa, se simte slab, ca și cum i s-ar fi muiat picioarele. N-a crezut niciodată că faptul de a te îndrăgosti seamănă atât de mult cu o gripă.

Și Ditei Adlerová îi tremură picioarele. Scobiturile genunchilor se lovesc între ele ca o pereche de nuci seci. Copiii și profesorii încep să

intre și își dau seama că bibliotecara se află în spatele sobei și că în fața ei sunt vreo zece volume. Arată ca și cum ar părea dispusă să-și servească clienții din spatele unei tejghele. De multe luni, cel puțin de pe vremea când locuiau la Terezín, nu mai văzuseră atâtea cărți laolaltă. Profesorii se apropie și citesc cotoarele care sunt lizibile, întreabă din priviri dacă le pot lua ca să le răsfoiască, iar Dita încuviințează. Dar nu-i slăbește din ochi. Când o femeie deschide cu prea mult elan cartea de psihanaliză, Dita o roagă să procedeze cu mai multă delicatețe. De fapt, mai bine zis, îi cere acest lucru, dar mascând totul cu un surâs, iar profesoara rămâne uitându-se la ea, puțin cam stânjenită că o ceartă o supraveghetoare de paisprezece ani.

Sunt foarte fragile, îi spune Dita cu un zâmbet forțat.

Cărțile trebuie să fie înapoiate după o oră, ca să circule și ea să le țină sub control. În timpul dimineții le vede împrăștiate prin toată baraca. Le recunoaște chiar dacă ar fi fost luate de vreunul dintre grupurile din cel mai îndepărtat colț. O vede în capăt de tot pe o profesoară care gesticulează mult ținând în mână cartea de geometrie. În apropiere, vede așezat pe o bancă atlasul, cartea cea mai voluminoasă dintre toate, chiar dacă încape bine în buzunarul ei interior. Distinge foarte ușor culoarea verde a gramaticii limbii ruse, pe care o folosesc uneori profesorii pentru ca elevii să se mire de acele litere chirilice, care par atât de misterioase. Romanele au mai puțină căutare. Unii profesori au cerut permisiunea de a le citi, dar trebuie să o facă fără a părăsi blocul 31.

Trebuie să discute cu Lichtenstern să vadă dacă îi dă voie să le împrumute în cursul după-amiezii profesorilor care rămân liberi când se organizează jocuri sau când se întrunește corul lui Avi Ofir, care îi entuziasmează atât de mult pe copii și care inundă baraca de voci vesele cântând *Alouette*.

La sfârșitul dimineții toată lumea înapoiază cărțile, iar Dita le primește cu ușurarea unui copil care se ivește la fereastră și-și vede părinții bătrâni întorcându-se acasă, după ce au ieșit sprijinindu-se în baston să facă o plimbare. Se strâmbă puțin și îl privește încruntată pe profesorul care-i înapoiază vreo carte mai ruptă decât era când o

luase. Odată cu trecerea zilelor, a ajuns să cunoască fiecare cută a fiecărei cărți, fiecare ruptură, fiecare pată. Când îi sunt înapoiate le verifică la fel cum o mamă severă cercetează zgârieturile de pe genunchi ale unui copil care se întoarce acasă după ce s-a jucat pe stradă.

Fredy Hirsch, care ține în mână niște hârtii și pare ocupat, trece prin fața fetei de la sobă. Chiar și așa, se oprește un moment și observă mica bibliotecă. Fredy face parte dintre acele persoane care mereu se grăbesc, dar întotdeauna au timp.

Ia te uită, fată dragă! Asta e deja o bibliotecă.

Mă bucur că vă place.

Asta e bine. Noi, evreii, am fost întotdeauna poporul cel mai cult. Și, spunând asta, zâmbește. Dacă pot să fac ceva pentru tine, zi-mi.

Hirsch fac stânga-mprejur și începe să meargă cu pași mari, energici.

Fredy! Ditei încă îi vine greu să-i spună pe nume cu atâta familiaritate, dar el îi poruncise să o facă. Da, puteți să faceți ceva pentru mine.

O interoghează cu privirea.

Faceți-mi rost de plasture, lipici și foarfecă. Aceste sărmane cărți au nevoie de câteva îngrijiri.

Hirsch încuviințează. În timp ce se îndreaptă spre ieșire, zâmbește. Repetă neostenit tuturor celor care vor să-l asculte: „Copiii sunt tot ce avem mai bun pe lume".

După-amiaza, în ciuda frigului, micuții profită că a încetat ploaia ca să se joace afară de-a prinselea sau de-a căutarea unor comori invizibile în noroiul umed. Cei mari și-au așezat băncile într-un semicerc larg. Dita a strâns deja cărțile și se apropie ca să asculte. In centru se află Hirsch și le vorbește despre unul dintre subiectele sale preferate: *aliyá*, deplasarea spre tărâmurile din Palestina. Îl ascultă cu interes, absorbiți. Atât de vulnerabili, cu stomacul mereu gol și amenințarea morții amintită permanent de acel miros de piele arsă pe care îl aduce vântul, directorul blocului îi face să se simtă invincibili.

– *Aliyá* este mai mult decât o emigrare. Nu, nu e vorba despre asta. Nu e vorba despre a merge în Palestina ca în orice alt loc pentru a-ți câștiga traiul și atâta tot. Nu, nu, nu. Nu e vorba despre asta. Și face

o pauză lungă, în care domnește o tăcere plină de nerăbdare. Este o călătorie care reface legătura cu puterea strămoșilor voștri. Înseamnă reluarea unui fir care s-a rupt. Înseamnă a lua în stăpânire pământul și a vi-l însuși. Este *hagshama atzmit*[1]. Ceva mult mai profund. Poate că nu vă dați seama, dar înăuntrul vostru aveți un beculeț. Da, da, nu vă uitați la mine cu fețe uimite, îl aveți chiar acolo, în voi... Și tu, Marketa! Dar îl aveți stins. Cineva o să spună: „Și ce contează? Eu până acum am trăit așa și mi-a mers bine". Sigur că puteți trăi ca până acum, dar va fi o viață mediocră. Diferența între a trăi cu acel beculeț stins sau aprins este aceeași cu a ilumina o peșteră întunecată cu o lumânare sau cu o lampă puternică. Dacă realizați acest *aliyá* și porniți la drum spre tărâmul strămoșilor noștri, când veți pune piciorul pe pământul Israelului acel beculeț se va aprinde cu o putere incredibilă și vă va ilumina pe dinăuntru. Este un lucru care nu poate fi povestit, un lucru pe care trebuie să-l trăiți voi înșivă. Atunci o să înțelegeți totul. Și atunci veți ști cine sunteți.

Copiii îl privesc foarte concentrați. Au ochii foarte larg deschiși, unii se ating inconștient pe piept, ca și cum ar căuta vreun întrerupător care ar putea să aprindă acele lumini stinse despre care Hirsch spune că le au înăuntrul lor.

Îi privim pe naziști cu armamentul lor modern și uniformele lor strălucitoare. Și credem că sunt puternici, chiar invincibili. Nu, nu, nu. Nu vă lăsați păcăliți: sub acele uniforme care strălucesc atât de mult nu e nimic. Sunt o carcasă. Nu reprezintă nimic. Noi nu suntem interesați să strălucim pe dinafară, noi vrem să strălucim pe dinăuntru. Asta, în cele din urmă, ne va face să câștigăm. Puterea noastră nu constă în uniforme, ci în credință, în orgoliul și în hotărârea noastră.

Fredy face o pauză și-și observă auditoriul, care-l privește cu ochii foarte larg deschiși.

Suntem mai puternici decât ei pentru că inimile noastre sunt mai puternice. Suntem mai buni decât ei pentru că inimile noastre

[1] Împlinirea personală (n.tr.)

sunt mai oțelite. De aceea nu ne vor putea face față. De aceea ne vom întoarce pe tărâmul Palestinei și ne vom răscula. Și nimeni nu ne va mai umili niciodată. Pentru că ne vom înarma, cu orgoliu și cu săbii... foarte ascuțite. Cei care spun că suntem un popor de contabili mint: suntem un popor de războinici și vom înapoia însutit toate loviturile și toate atacurile.

Dita asistă o vreme în tăcere și se îndepărtează discret. Cuvintele lui Hirsch nu lasă pe nimeni indiferent. Nici pe ea.

O să stea de vorbă cu el de îndată ce toți vor pleca. Nu vrea ca în jurul lor să roiască oameni impertinenți când îi va expune incidentul cu Mengele. Încă mai sunt destui profesori și supraveghetori care au făcut bisericuțe și pălăvrăgesc. Le distinge pe unele dintre fetele mai mari, care râd. Și pe câțiva băieți care i se par niște curcani plini de negi, ca acel Milan, care se crede foarte chipeș. Mă rog, bineînțeles că e chipeș, dar dacă așa un prostănac ar încerca să cocheteze cu ea, l-ar da dracului. Deși știe deja că Milan nu s-ar uita niciodată la o fată atât de slăbănoagă. Chiar și cu porțiile mici din lagăr, unele au niște șolduri proeminente și niște sâni mari.

Decide să aștepte să plece toată lumea pentru a se duce să discute cu Hirsch. Alege să se ascundă în cotlonul din spatele unor lemne stivuite, unde uneori se furișează bătrânul profesor Morgenstern și se așază acolo pe o bancă. O hârtie îi atinge mâna: este o mică pasăre cu ciocul mare și puțin mototolită. I-ar plăcea să-și deschidă albumul de fotografii din capul ei și să se întoarcă la Praga, poate pentru că atunci când nu poți să visezi la viitor, o poți face la trecut.

Dă peste o fotografie foarte clară: mama ei cosând o stea galbenă oribilă pe minunata bluză albastră a fiicei ei. Ceea ce o nedumerește cel mai mult din această imagine este chipul mamei sale: concentrat asupra acului, impasibil, atât de neutru de parcă ar fi cusut tivul unei fuste. Își amintește că atunci când a întrebat-o, furioasă, ce îi tot făcea bluzei sale preferate, s-a limitat să-i răspundă că prea puțin mai conta să poarte o stea din material pe ea. Nici măcar nu și-a ridicat privirea de la treaba ei. Dita își amintește că a strâns din pumni, înroșindu-se de indignare, pentru că acele stele galbene din material

gros nu se asortau deloc cu satinul bluzei sale albastre și-și imagina că vor arăta și mai rău pe cămașa verde. Nu înțelegea cum de mama ei, care era atât de elegantă, care știa să vorbească franceza și să citească acele reviste europene de modă atât de frumoase pe care le păstra pe măsuța joasă din salon, putea să coasă acele petice de pânză pe haine. Este război, Edita... este război, i-a șoptit fără să ridice privirea din cusut. Și ea a tăcut și a acceptat acel lucru ca pe ceva inevitabil, la fel cum mama ei și adulții o făcuseră deja. Era război, nu se putea face nimic.

Se ghemuiește în ascunzătoarea ei și caută o altă imagine, cea din ziua în care a împlinit doisprezece ani. Poate să vadă apartamentul, pe părinții, bunicii, unchii ei și pe niște veri. Ea se află în mijloc așteptând ceva și întreaga familie formează un cerc în jurul ei. Schițează unul dintre zâmbetele sale melancolice, dintre cele care apar când își dă jos masca de fetiță îndrăzneață și se ivește Dita cea timidă, care se ascunde sub aparenta ei dezinvoltură. Ciudat este că în acea imagine nimeni din familia ei nu mai zâmbește.

Își amintește bine acea petrecere, ultima, cu o prăjitură delicioasă pe care i-a pregătit-o mama ei. De atunci, nu a mai avut parte de altele, acum festinul este dacă găsești o bucată de cartof plutind în acel lichid sărat pe care-l numesc supă. E adevărat că acel *strudel*, deși acum îi lăsa gura apă amintindu-și-l, era mult mai mic decât cele pe care obișnuia să le facă mama ei, dar nu s-a plâns, pentru că o văzuse toată săptămâna învârtindu-se prin zeci de magazine, încercând să facă rost de mai multe stafide și de mai multe mere. A fost imposibil. Ajungea în fiecare zi la poarta școlii cu sacoșa de cumpărături goală și fără să se arate câtuși de puțin contrariată.

Așa era mama ei, nu prea explica lucrurile, de parcă a povesti ce te neliniștește ar fi o comportare nepotrivită. Se gândește că i-ar fi plăcut să-i spună: mamă, descarcă-ți sufletul, spune-mi tot... dar era o femeie din alte timpuri, făcută din alt aluat, ca acele caserole din lut ars care nu dau voie căldurii să iasă și țin totul în ele. In schimb, Ditei, la cei doisprezece ani ai săi, îi plăcea să povestească totul la toată lumea, îi plăcea să vorbească și să i se vorbească, să se lipească

de zidurile mici ale fațadelor și să soarbă supa cu mult zgomot. Era o fetiță fericită și, dacă stă bine să se gândească, crede că nici chiar acum, în acel lagăr oribil, nu a încetat să fie.

Mama ei apăru în salon, zâmbind cu nervozitate și ținând în mână un cadou. Ditei i s-au luminat ochii, pentru că era o cutie de pantofi și de luni de zile visa să aibă o pereche nouă de pantofi. Îi plăceau cei deschiși la culoare, cu o catarama fină și, pe cât posibil, cu puțin toc.

A desfăcut în grabă cutia de carton și înăuntru a dat peste niște pantofi de toate zilele, negri, închiși și urâți. Privindu-i cu mai mare atenție, și-a dat seama că nici măcar nu erau noi; aveau o zgârietură în vârf, acoperită cu cremă de ghete. Dintr-odată, se lăsase o tăcere deplină: bunicii, părinții și unchii ei o priveau cu interes, așteptându-i reacția. A schițat un zâmbet larg și le-a spus că-i plăcea foarte mult cadoul lor. S-a dus să-și sărute mama, care a îmbrățișat-o foarte strâns, și apoi pe tatăl ei care, cu un umor elegant, i-a spus că era o fată norocoasă pentru că în acea toamnă la Paris aveau să se poarte mult pantofii negri închiși.

Surâde aducându-și aminte. Dar ea avea propriul plan pentru cea de-a douăsprezecea aniversare a sa. Seara, când mama ei s-a dus la ea în cameră să-i ureze noapte bună, i-a mai cerut un cadou. Înainte ca aceasta să protesteze, i-a spus că nu costa bani: împlinise deja doisprezece ani și voia să o lase să citească una dintre cărțile lor de oameni mari. Mama ei a tăcut un moment, a învelit-o și a plecat fără să spună nimic.

După o vreme, când deja începea să o ia somnul, a auzit deschizându-se ușor ușa și a văzut că o mână lăsa pe noptieră exemplarul din *Citadela* de A. J. Cronin. De îndată ce mama ei a ieșit din cameră, Dita s-a grăbit să pună halatul pe jos, pe la crăpătura ușii, ca părinții ei să nu-și dea seama că avea lumina aprinsă. Și în acea noapte nu a dormit.

Spre sfârșitul unei după-amiezi de octombrie a anului 1924,
un tânăr îmbrăcat în haine cam ponosite căta, cu o privire fixă,

> prin fereastra unui compartiment de clasa a treia al trenului aproape gol care, pornit din Swansea, urca opintindu-se din greu panta văii Penowell. Manson călătorise toată ziua, venind dinspre nord, schimbase trenul la Carlisle și Shrewsbury, totuși era foarte agitat în această ultimă parte a plictisitorului drum care ducea către sudul Țării Galilor. Căci la capătul drumului, în acest ținut straniu și mutilat, îl aștepta postul lui primul din cariera sa medicală.[1]

S-a ghemuit în compartiment lângă tânărul doctor Manson și a călătorit cu el până la Drinefly, o modestă localitate minieră în munții din Țara Galilor. Urcase în trenul lecturii. Dita a simțit în acea noapte emoția unei descoperiri, a aflat că nu contează câte bariere ar pune toți naziștii de pe planetă, căci, dacă deschidea o carte, putea să le sară pe toate.

Gândindu-se acum la *Citadela* zâmbește afectuos, chiar cu recunoștință. Ascundea cartea în ghiozdanul de școală fără ca mama ei să-și dea seama, pentru a putea citi în continuare în recreație. A fost prima carte care a făcut-o să simtă indignare.

Doctorul acela tânăr, idealist și cu talent, care credea cu tărie în importanța pe care o avea combaterea bolii cu ajutorul rigorii științifice, s-a mutat într-un oraș mai mare după ce s-a căsătorit cu Christine, adorabila învățătoare de la Drinefly. Și când a început să fie admis de clasa socială bogată, a început să fie obsedat în mod absurd de onorarii și să devină un medic de doamne înstărite, a căror singură boală adevărată era plictiseala.

Dita dă din cap. Ce prost a fost doctorul Manson devenind un pedant și uitând să se mai îngrijească de Christine!

A fost și prima carte care a făcut-o să plângă.

Doctorul Manson a reacționat în sfârșit când, după moartea unui pacient umil din cauza neglijenței unuia dintre noii săi colegi

---

[1] A. J. Cronin, *Citadela*, Editura Minerva, București, 1970, p. 3, traducere de Nicolae Minei (n.tr.)

din aristocrația medicală, a îngenuncheat și i-a cerut iertare lui Christine. Manson a decis să rupă legăturile cu acea lume frivolă, să fie din nou un medic adevărat și să ajute oamenii, fie că aveau sau nu bani pentru a plăti niște rețete costisitoare. Și a devenit din nou bărbatul admirabil de la început, iar Christine și-a recăpătat zâmbetul. Păcat că, la scurt timp, conform genului romanesc, buna femeie a murit.

Dita zâmbește acum gândindu-se la acele pagini. De atunci a știut că viața ei va fi mai bogată, deoarece cărțile multiplică viața și permit cunoașterea unor persoane asemenea lui Andrew Manson, și mai ales asemenea Christinei, o femeie care nu s-a lăsat niciodată orbită de înalta societate, nici de bani, care niciodată nu a renunțat la convingerile sale, care a fost puternică și nu a cedat în fața a ceea ce nu i se părea corect.

De atunci a vrut să fie ca doamna Manson. Ea nu avea să se lase descurajată de război, pentru că romanul demonstra că, dacă perseverezi în ceea ce crezi, în cele din urmă dreptatea iese la suprafață, oricât de adânc s-ar afla. Dita dă din cap din ce în ce mai lent, iar somnul o învinge încet-încet în ascunzătoarea dintre lemne.

Când deschide ochii, în baracă e foarte întuneric și liniște. Pentru o clipă, are un atac de panică gândindu-se că poate a sunat alarma de stingere și ea nu a aflat. Să nu se întoarcă la ea în pavilion ar fi o greșeală foarte gravă, ar fi eroarea pe care o așteaptă Mengele pentru a face din ea materie primă pentru laboratorul său. Dar își ascute auzul și zumzetul oamenilor de afară o liniștește. Aude și niște voci și își dă seama că acestea au fost cele care au trezit-o. Vorbesc în germană.

Scoate capul și vede că ușa camerei lui Hirsch este deschisă și că are lumina aprinsă. Hirsch însoțește pe cineva până la intrarea în baracă și deschide cu prudență ușa.

– Așteaptă puțin, e lume în zonă.

Te văd îngrijorat, Fredy.

Cred că Lichtenstern bănuieşte ceva. Trebuie să încercăm prin toate mijloacele ca nici el, nici nimeni altcineva din blocul 31 să nu afle. Dacă descoperă, sunt terminat.

Celălalt râde.

Hai, nu te îngrijora atâta. Ce-ți pot face? La urma urmelor, sunt doar nişte prizonieri evrei... nu te pot împuşca!

Dacă află cum îi înşel, sigur vor avea chef să o facă.

In cele din urmă, celălalt individ iese din baracă şi Dita îl vede în treacăt. Este un bărbat robust şi poartă pe el un impermeabil larg. De asemenea, vede că-și pune gluga pe cap, deși nu plouă, de parcă ar vrea să se ascundă. Dar rămâne la iveală încălțămintea lui: nu e vorba despre saboții obişnuiți ai prizonierilor, ci despre nişte cizme strălucitoare.

Ce face un ofițer SS aici, incognito? se întreabă ea.

Lumina care iese din camera lui Hirsch îi permite să-l vadă cum se întoarce abătut în camera sa. Nu îi mai văzuse niciodată acea expresie de om învins. Bărbatul semeț lasă capul în jos.

A rămas stană de piatră în ascunzătoarea ei. Nu înțelege ce tocmai a văzut; de fapt, o îngrozeşte să înțeleagă. A auzit clar ce a spus Hirsch: îi înșală.

Dar de ce?

Dita simte că pământul i se mișcă sub picioare şi se așază din nou pe bancă. Ea era ruşinată că nu îi spusese lui Hirsch tot adevărul... dar el este primul care ascunde faptul că se vede în secret cu membri ai trupelor SS, care profită de întunericul nopții ca să se mişte deghizați prin lagăr.

Doamne Dumnezeule...

Suspină şi îşi duce mâinile la cap.

Cum să-i spun adevărul cuiva care ascunde adevărul? Dacă Hirsch nu este de încredere, atunci cine este?

Este atât de năucită încât, atunci când se ridică în picioare, simte că amețeşte. Când Hirsch se închide în camera lui, Dita iese fără să facă zgomot din baracă. Uşile barăcilor sunt la fel ca acelea ale celulelor de la ospicii: nu au zăvoare ca să se închidă pe dinăuntru.

În acel moment sună sirena care anunță inevitabila stingere. Codașii, care au sfidat frigul nopții și furia șefilor de barăci, aleargă spre paturile mizerabile. Dita nu are putere nici ca să alerge. O îngreunează prea mult întrebările, i se încurcă printre picioare.

Și dacă persoana cu care discuta n-ar fi un ofițer SS, ci ar fi vorba despre cineva din Rezistență? Dar atunci de ce avea să se îngrijoreze că ar putea afla asta oamenii din blocul 31, dacă Rezistența este de partea noastră? Și câți membri ai Rezistenței vorbesc cu acel accent pedant din Berlin?

În timp ce merge, dă din cap. E imposibil să negi ceea ce este evident. Era un ofițer SS. Probabil că Hirsch este în relații cu ei, asta-i adevărat. Dar aceea nu era o vizită oficială. Nazistul era incognito și îi vorbea familiar, chiar pe un ton camaraderesc. Și, pe lângă asta, acea imagine a lui Fredy abătut din cauza remușcărilor...

Doamne Dumnezeule...

În grupulețele de prizonieri se zvonește tot timpul despre existența unor informatori și spioni ai naziștilor printre deținuți. Nu-și poate stăpâni tremurul picioarelor.

Nu, nu și nu.

Hirsch un turnător? Dacă cineva i-ar fi sugerat asta cu două ore în urmă, i-ar fi scos ochii! Nu avea sens să fie vreun informator al trupelor SS, când el însuși îi minte pe naziști transformând blocul 31 într-o școală. Nimic nu are sens. Brusc, îi trece prin minte că poate se preface în fața naziștilor că este un informator, dar informația pe care le-o dă este irelevantă sau greșită și astfel îi menține liniștiți.

Asta ar explica totul!

Dar atunci își amintește felul în care Hirsch a plecat abătut în camera sa când a rămas singur. Nu era un bărbat mândru de sine însuși că îndeplinea o misiune. Târa greutatea sentimentului de vinovăție. A citit asta în privirea lui.

Intră în baracă tocmai când *kapo* se află deja la ușă cu un baston, ca să le plesnească pe cele care sosesc după alarma de stingere, iar Dita își acoperă capul cu mâinile ca să amortizeze lovitura. O lovește

foarte tare, dar ea de-abia dacă simte durerea. Cățărându-se până la salteaua ei, vede un cap ridicat în patul de alături. Este mama ei.

Ai sosit foarte târziu, Edita. Ești bine?

Da, mamă.

Sigur eşti bine? Nu mă minţi?

Nuuu, îi răspunde în silă.

O enervează că mama ei o tratează ca pe un copil mic. Îi vine să-i spună că bineînțeles că o minte, că la Auschwitz toți se mint unii pe alţii. Dar n-ar fi corect să-şi descarce pe propria-i mamă furia pe care o simte în sinea ei.

Atunci, totul e bine?

Da, mamă.

Tăceţi odată, căţelelor, dacă nu, vă tai gâtul! rage cineva.

Gata cu gălăgia! porunceşte *kapo*.

În baracă se lasă tăcerea, dar ecoul nu se domoleşte în capul Ditei. Hirsch nu este cel pe care-l cred ei? Cine este, atunci?

Încearcă să reconstituie tot ce ştie despre el, dar își dă seama că nu ştie prea multe. După ce l-a văzut în trecere pe terenurile de sport din împrejurimile oraşului Praga, următoarea dată când a dat din nou peste el a fost la Terezín.

Ghetoul din Terezín...

8

Își amintește clar scrisoarea bătută la mașină cu timbrul Reichsprotektorului pe mușamaua în pătrățele grena a mesei, în apartamentul acela minuscul din cartierul Josefov. O hârtiuță care schimba totul. Chiar și numele micii localități Terezín, aflată la șaizeci de kilometri de Praga, scris acolo în stil german, cu niște majuscule foarte negre, de parcă ar fi vrut să-i strige numele: „THERESIENSTADT“. Alături, cuvântul „Mutare“.

Terezín, căruia nemții se încăpățânau să-i spună Theresienstadt, a fost un oraș pe care Hitler l-a dăruit cu generozitate evreilor. Asta spunea propaganda naziștilor. S-a filmat chiar și un documentar montat de regizorul evreu Kurt Gerron, unde oamenii erau văzuți muncind veseli în ateliere, făcând activități sportive și chiar asistând liniștiți la conferințe și evenimente sociale, totul subliniat cu o voce din off, care informa cât de fericiți erau evreii în Terezín. Documentarul demonstra că zvonurile despre arestările evreilor și asasinatele comise împotriva acestora erau false. Imediat după terminarea filmului, naziștii l-au trimis pe Kurt Gerron la Auschwitz, unde a murit în 1944.

Dita suspină.

Ghetoul de la Terezín...

Consiliul Evreiesc din Praga i-a oferit Reichsprotektorului Reinhard Heydrich diferite opțiuni pentru amplasarea acelui oraș al evreilor. Dar Heydrich voia Terezín, niciun alt oraș. Și exista un motiv fără drept de apel: Terezín era un oraș înconjurat cu ziduri.

Își amintește tristețea din acea dimineață când au trebuit să-și vâre întreaga viață în două valize și să le târască până la locul de întâlnire, în parcul Stromovka. Poliția cehă i-a escortat până la gara Bubny pentru a se asigura că luau trenul spre Terezín.

Găsește în mintea ei o fotografie din noiembrie 1942. Tatăl ei îl ajută să coboare din tren pe bunicul ei, bătrânul senator, în gara Bohusovice. În capăt, se zărește bunica ei observând atent manevra. Pe chipul Ditei se citește o expresie de furie, iritată din cauza acelei decadențe biologice care le atacă chiar și pe persoanele cele mai tari și mai energice. Bunicul ei fusese o fortăreață de piatră și acum era doar un castel de nisip. De asemenea, o vede în acea imagine înghețată, cu un pas mai în spate, pe mama ei, cu acea privire a ei încăpățânat de neutră, prefăcându-se că nu se întâmplă nimic rău, încercând să nu atragă atenția. Și se vede și pe ea însăși, la treisprezece ani, mai mică și nefiresc de rotofeie. Mama ei o făcuse să-și pună pe ea mai multe pulovere, unul peste altul. Nu era din cauza frigului, ci din cauză că în valize nu aveau voie să ducă mai mult de cincizeci de kilograme de persoană și, în felul acela, puteau să mai ia cu ei și altceva. Tatăl ei era în spate. „Ți-am mai spus, Edita, să nu mănânci atâta fazan“, i-a zis cu acea seriozitate a lui cu care făcea glume.

În acel album de la Terezín, prima fotografie pe care au înmagazinat-o ochii ei, după ce au trecut de postul de gardă de la intrarea în incintă, pe sub arcul pe care scria fraza: *Arbeit macht frei* (Munca vă eliberează), a fost aceea a unui oraș dinamic. Un loc cu bulevardele pline de oameni, spital, detașament de pompieri, restaurante, ateliere, creșă. Terezín dispunea chiar și de poliție proprie, alcătuită din evrei, *ghettowache*, care se plimbau cu surtucele lor și cu chipiele închise la culoare, ca agenții oricărui alt corp de poliție din lume. Dar dacă te uitai mai atent la vânzoleala oamenilor, îți dădeai seama că ceea ce transportau erau coșuri fără toarte, pături scămoșate, ceasuri fără limbi... Crede că a trăi printre unelte rupte este un semn al unor vieți distruse. Oamenii se fâțâiau de colo-colo, de parcă s-ar fi grăbit, dar a înțeles că, oricât de repede ai merge, în cele din urmă tot de zid dădeai. Aceea era amăgirea.

Terezín era un oraș unde străzile nu duceau nicăieri.

Acolo l-a revăzut pe Fredy Hirsch, deși prima amintire nu este o imagine, ci un sunet. Este huruitul unei goane de bizoni, ca în romanele de aventuri ale lui Karl May, a căror acțiune se desfășoară pe marile pășuni americane. Era una dintre primele ei zile petrecute în ghetou și încă era amețită din cauza mutării. Dita se întorcea de la munca la care fusese pusă, în grădinile de zarzavat amenajate la baza zidurilor cetății pentru aprovizionarea garnizoanei ofițerilor SS.

Mergea pe stradă în drum spre cămăruța ei, când a auzit un galop care se apropia pe o stradă alăturată și s-a lipit de fațada unui bloc de locuințe ca să nu dea peste ea, pentru că s-a gândit că nu puteau fi altceva decât cai. Dar, dând colțul, a apărut alergând un grup de fete și băieți. În fruntea lor venea un bărbat atletic, pieptănat impecabil, cu părul dat pe spate. Făcea niște pași mari elastici și, când a trecut, a salutat-o cu un gest ușor din cap. Era Fredy Hirsch. Inconfundabil, elegant chiar și în pantaloni scurți și tricou.

După aceea, avea să treacă ceva timp până să-l revadă. Următoarea întâlnire avea să fie pricinuită de o întâmplare legată de cărți.

Totul a început când a descoperit că, între așternuturi, haine, rufărie și uneltele pe care mama ei le vârâse cu forța în valize, tatăl ei, fără ca ea să-și dea seama, pentru că ar fi zbierat în gura mare văzând atâta risipă de spațiu, ascunsese o carte. Când mama ei a desfăcut valiza în prima noapte, a rămas surprinsă ridicând volumul gros și i-a aruncat soțului ei o privire severă.

La cât de grea e asta, am fi putut să luăm alte trei perechi de pantofi.

De ce am fi vrut atâția pantofi, Liesl, dacă nu putem să mergem nicăieri?

Ea nu i-a răspuns, dar Ditei i s-a părut că o vede pe mama ei lăsând capul în jos pentru ca ei să nu-și dea seama că zâmbește. Soția lui îl certa uneori pentru că era prea visător, dar în fond îi plăcea la nebunie felul lui de a fi.

Tata avea dreptate. Cartea aceea a dus-o cu mult mai departe decât orice pereche de pantofi.

De pe muchia patului ei mizerabil de la Auschwitz zâmbește amintindu-și acel moment în care a deschis copertele cărții *Der Zauberberg (Muntele vrăjit)*.

A începe să citești o carte este ca și cum te-ai urca într-un tren care te duce în vacanță.

Povestea relata călătoria lui Hans Castorp de la Hamburg la Davos, prin Alpii elvețieni, pentru a-l vizita pe vărul său Joachim, care făcea o cură într-o elegantă stațiune balneară unde se trata tuberculoza. La început, nu știa dacă să se identifice cu veselul Hans Castorp, care tocmai sosise în stațiunea balneară pentru a petrece câteva zile de vacanță, sau cu bolnavul și nobilul Joachim.

> Ei, noi stăm acum și râdem, zise cu o figură îndurerată, tresărind din când în când din pricina sughițului; și, cu toate acestea, nu se poate prevedea nici măcar cu aproximație când voi putea pleca de aici, căci atunci când Behrens vorbește de încă o jumătate de an, își face calculele cu zgârcenie și trebuie să te aștepți la mai mult. Totuși, e cumplit, spune și tu dacă nu-i trist pentru mine. În mod normal, ar fi trebuit de mult să fiu înrolat și luna viitoare să mă prezint la examenul de ofițer. Iar eu, uite, tânjesc aici, cu termometrul în gură, înregistrez greșelile acestei inculte doamne Stohr și-mi pierd timpul. La vârsta noastră, un an, acolo, jos, joacă un rol atât de mare, aduce atâtea schimbări și progrese în viață. Pe când eu sunt silit să încremenesc aici ca într-o băltoacă de apă murdară – da, ca-ntr-o mlaștină clocită, și comparația nu-i deloc exagerată...[1]

Dita își amintește cum încuviința inconștient în timp ce citea și încă mai face asta, trează pe salteaua ei de la Auschwitz. I se părea că personajele din acel roman o înțelegeau mai bine decât părinții ei, pentru că atunci când se plângea de toate nenorocirile care li se

---

[1] Thomas Mann, *Muntele vrăjit*, Editura RAO, București, 2014, p. 29, vol. I, traducere de Petru Manoliu (n.tr.)

întâmplau în Terezín (tatăl ei obligat să petreacă nopțile în alt pavilion, munca în grădinile de zarzavat, senzația de asfixiere trăind într-un oraș închis, mâncarea searbădă...), îi spuneau să aibă răbdare, că totul va trece foarte curând. „Poate că la anul deja se va fi terminat războiul", îi ziceau, de parcă i-ar fi dat o veste minunată. Pentru adulți, un an nu era altceva decât o felie de portocală. Și părinții ei îi zâmbeau, iar Dita murea de ciudă, pentru că ei nu înțelegeau nimic: în tinerețe, un an este aproape o viață întreagă.

Uneori, după-amiaza, când părinții ei erau în curtea interioară a pavilionului stând de vorbă cu alte cupluri, ea se lungea și, după ce se învelea cu pătura, se simțea puțin ca Joachim, făcându-și curele de odihnă lungit în *chaise longue* lui din stațiunea balneară. Sau, mai curând, ca Hans Castorp, care hotărăște și el să se relaxeze câteva zile și să urmeze niște ședințe de odihnă, dar cu mai puțină rigiditate, ca un turist, și nu ca un bolnav. Castorp, care s-a dus acolo cu intenția de a rămâne în vacanță trei săptămâni, începe să se molipsească de felul cum se măsoară timpul în acel loc, unde i se spusese deja că unitatea minimă este luna, că mai puțin de o lună nu contează, și unde se pierde noțiunea orelor și a zilelor în rutina meselor și a momentelor de odihnă care se succed zi după zi, mereu la fel.

La Terezín, și ea aștepta lungită sosirea nopții, precum cei doi veri, chiar dacă cina ei era mult mai săracă decât cele cinci feluri de mâncare pe care le serveau la sanatoriul internațional Berghof: doar puțină pâine cu brânză.

Brânză! își amintește acum pe salteaua ei de la Auschwitz. Ce gust avea brânza, de nu-mi mai amintesc? Gust de fericire!

Ce-i drept, acolo la Terezín, chiar și înfășurată în cele patru pulovere ale ei, simțea același frig ca Joachim și bolnavii care se lungeau înveliți în pături pe balcoanele din camerele lor să respire aerul aspru al nopții din acei munți, care părea să aibă mari puteri tămăduitoare pentru plămâni. Și a simțit, la fel cum i se întâmplă și lui Joachim, lungită și cu ochii închiși, senzația aceea a lui că tinerețea este o clipire. Era o carte foarte groasă, așa că în următoarele luni a împărțit cu Joachim și veselul lui văr, Hans Castorp, izolarea lor comună. A

pătruns în tainele, bârfele și servitorimea din somptuosul Berghof, în acel timp static al bolii care pare să devină tot mai dens, a participat la conversațiile celor doi veri cu alți pacienți și, oarecum, li s-a alăturat. Bariera care o despărțea de personaje, cea care izolează realitatea de ficțiune, în multe după-amiezi de lectură sârguincioasă, se topea în capul ei ca o ciocolată caldă. Realitatea din carte era mult mai veridică și mai inteligibilă decât cea care o înconjura în acel oraș împrejmuit. Mai credibilă decât coșmarul electricității și al camerelor de gazare din lumea ei actuală de la Auschwitz.

Văzând-o citind atât de mult, o colegă de cămăruță din ghetou, care trândăvea pe acolo fără ca ea s-o bage în seamă, s-a decis s-o întrebe într-o seară dacă auzise vorbindu-se despre *Republica SHKID* și despre băieții din blocul L417. Sigur că auzise vorbindu-se despre ei!

De data asta, Dita chiar a închis cartea și a ciulit urechile. Curiozitatea încolțise în Dita ca o fasole într-un pahar cu apă și a rugat-o pe Hanka să o ia cu ea pentru a-i cunoaște pe copii... „Chiar acum!" Acea fată pe jumătate nemțoaică a încercat să-i spună că era cam târziu, că poate o va duce a doua zi, dar Dita i-a tăiat calea și încă zâmbește aducându-și aminte de acea scenă:

Niciun mâine, totul trebuie făcut acum!

Amândouă s-au îndreptat la pas spre blocul L417, un bloc pentru băieți, dar pe care-i puteau vizita până la ora șapte. Hanka s-a oprit o clipă în ușa de la intrare și s-a întors foarte serioasă spre vecina ei de pat.

Ai grijă cu Ludek... este foarte chipeș! Dar nici să nu-ți treacă prin cap să cochetezi cu el, eu l-am văzut prima.

Dita și-a ridicat mâna dreaptă cu o solemnitate hazlie și amândouă au urcat scara râzând. De îndată ce au ajuns sus, Hanka a început să vorbească cu un băiat deșirat, iar ea, neștiind prea bine ce să facă, s-a apropiat de un băiat care desena planeta Terra văzută din spațiu.

Ce sunt acei munți atât de ciudați care se văd în față? l-a întrebat fără să-l cunoască încă.

Este Luna.

Petr Ginz era redactorul-șef al *Vedem*, revista clandestină scrisă pe foi volante care se citea cu voce tare în zilele de vineri şi care informa despre întâmplările din ghetou, dar care accepta şi articole de opinie, poeme şi iluzii. Era un mare admirator al lui Jules Verne și printre lecturile sale preferate se număra *De la Pământ la Lună*. Noaptea, lungit în patul său mizerabil, se gândea cât de minunat ar fi să dispună de un tun ca acela al domnului Barbicane și să se propulseze în spațiu într-un proiectil uriaş. A lăsat o clipă desenul, a ridicat capul și s-a uitat atent la fata care îl interpelase cu atâta istețime. I-a plăcut vioiciunea din ochii ei, dar i s-a adresat cu o voce severă.

Mi se pare că ești foarte curioasă.

Dita s-a înroşit şi toată timiditatea ei a ieșit dintr-odată la suprafață. I-a părut rău că era atât de vorbăreață. Atunci, Petr și-a schimbat expresia feței.

Curiozitatea este principala virtute a unui bun ziarist. Sunt Petr Ginz. Bine ai venit la *Vedem!*

Dita se întreabă ce cronică ar fi scris Petr Ginz despre activitățile din blocul 31 dacă ar fi fost acolo. Se întreabă ce s-o fi întâmplat cu acel băiat slăbănog și sensibil, care spunea că într-o bună zi părinții lui îl vor învăța să vorbească esperanto, o limbă creată pentru ca toți bărbații și femeile de pe Terra să se poată în sfârșit înțelege. O idee prea măreață ca să poată fi pusă în aplicare.

A doua zi după prima lor întâlnire, Dita trecea prin fața așa-numitelor „blocuri din Dresda" împreună cu Petr. Când el a întrebat-o dacă i-ar plăcea să-l însoțească să ia un interviu pentru publicația săptămânală, ea nu a întârziat nicio secundă să răspundă că da. Aveau să-i ia interviu directorului bibliotecii.

Avea ochii larg deschiși, molipsită de entuziasmul pe care-l afişa acel băiat pentru toate acele lucruri. I se părea emoționant să fii ziarist şi a simţit o gâdilătură de mândrie când s-a prezentat împreună cu Petr Ginz cel hotărât la poarta clădirii L304, unde se afla biblioteca, și au întrebat dacă directorul, doctorul Utitz, putea să primească doi reporteri de la revista *Vedem*. Femeia a zâmbit amabilă și i-a rugat să aștepte.

După câteva minute a apărut Emil Utitz, care înainte de război fusese profesor de filozofie și psihologie la Universitatea Charles din Praga și publicist la diverse ziare.

Le-a povestit că biblioteca aceea cuprindea aproximativ șaizeci de mii de volume, provenite din desființarea din ordinul naziștilor a sute de biblioteci publice și particulare ale comunității evreiești. De asemenea, le-a explicat că încă nu dispuneau de o sală de lectură și că, de aceea, biblioteca era mobilă: se deplasau cu cărțile prin pavilioane și le ofereau cu împrumut. Petr l-a întrebat dacă era adevărat că fusese prieten cu Franz Kafka, iar el a încuviințat.

Redactorul-șef de la *Vedem* i-a cerut voie să-l însoțească pe unul dintre bibliotecarii săi în misiunea de distribuire a cărților pentru a putea explica munca lor într-un articol din revistă, iar Utitz a acceptat încântat.

Dita nu a putut să vadă zâmbetul melancolic al profesorului uitându-se la ei cum se îndepărtau atât de entuziasmați și fericiți. Doctorul Utitz nu-și putea scoate din cap amintirile acelor serate de la cafeneaua Louvre, de parcă i-ar fi părut rău pentru tot ce nu l-a întrebat atunci pe Kafka, pentru toate lucrurile pe care romancierul nu i le-a povestit atunci și acum deja se pierduseră pentru totdeauna. S-a întrebat ce ar fi ajuns să scrie gânditorul Franz dacă ar fi trăit îndeajuns ca să vadă ce se întâmpla. Iar Utitz nici măcar nu avea de unde să știe pe atunci că, mai târziu, surorile acestuia, Elli și Valli Kafka, aveau să moară în camerele de gazare din lagărul de exterminare din Chelmno și că micuța Ottla va fi și ea omorâtă cu gaz Zyklon la Auschwitz-Birkenau.

De fapt, autorul *Metamorfozei* a știut înaintea oricui ceea ce avea să se întâmple: că oamenii aveau să devină peste noapte niște ființe monstruoase.

Biblioteca din Terezín era o caracatiță de hârtie, care-și întindea tentaculele din clădirea L304 pentru a-și duce cărțile prin tot orașul. Volumele călătoreau în cărucioare care treceau pe la diversele blocuri de locuințe pentru ca oamenii să le poată lua cu împrumut.

Petr muncea pe ogoare și, la sfârșitul zilei, în acea seară, avea un recital de poezie, așa că Dita a fost cea care a însoțit-o bucuroasă pe o bibliotecară, domnișoara Sittigova, în timp ce împingea căruțul cu cărți pe străzile din Terezín. După ziua de muncă în ateliere, fabrici, turnătorii sau pe ogoare, oferta de evadare care sosea prin rotație de la bibliotecă era foarte bine-venită. Dar domnișoara Sittigova îi povestea, de asemenea, că deseori oamenii furau cărți, și nu întotdeauna pentru a le citi, ci pentru a le folosi ca hârtie igienică sau drept combustibil pentru sobe. În orice caz, cărțile dovedeau, într-un fel sau altul, că erau de mare utilitate.

Nu trebuia să ridice prea mult vocea anunțându-și sosirea: „Serviciu de bibliotecă!“ Tineri și oameni mari alcătuiau un ecou de voci inegale care răspândea anunțul și acesta era strigat pe un ton vesel până când imediat apăreau la ușile clădirilor persoane care ieșeau voioase să răsfoiască diferitele volume. I-a plăcut atât de mult să împingă cărțile prin tot orașul încât, din ziua aceea, a început să colinde cu ele. După ce-și termina ziua de muncă, în zilele când nu avea ore de pictură, își îndeplinea după-amiaza sarcinile de bibliotecară.

Și atunci l-a revăzut pe Fredy Hirsch.

Locuia într-una dintre clădirile de lângă depozitul central de haine. De obicei, nu-l găseai acolo, pentru că umbla de colo-colo, organizând competiții sportive sau participând la activități cu tinerii din ghetou. În zilele în care Dita îl vedea apropiindu-se de căruțul ei, venea mereu cu un mers energic, cu hainele curate și saluta cu acel zâmbet ușor, dar suficient pentru a te face să te simți important. Căuta culegeri de cântece sau volume de poezii pentru a le putea folosi la întrunirile pe care le organiza cu grupuri de băieți și fete vineri seara, pentru a sărbători sabatul. La acele întruniri se cânta, se explicau istorii, iar Fredy le vorbea despre întoarcerea în Israel, unde aveau să meargă după război. Odată chiar a încurajat-o pe tânăra Dita să se alăture grupului de băieți și fete, iar ea, îmbujorată, îi spunea că va face asta într-o bună zi, dar îi era foarte rușine să se ducă și nu credea că părinții ei i-ar da voie. Totuși, în adâncul inimii i-ar fi plăcut să se alăture acelor grupuri de băieți și fete ceva mai

mari decât ea, care cântau, dezbăteau subiecte ca niște adulți și chiar se sărutau pe ascuns. Apoi Fredy se îndepărta cu acei pași energici ai cuiva care are o misiune de îndeplinit.

Își dă seama cât de puțin îl cunoaște pe Alfred Hirsch. Iar el ține viața Ditei în mâinile sale. Dacă el îi spune comandamentului german: „Deținuta Edita Adlerová ascunde cărți clandestine sub haine", la prima inspecție ar aresta-o în flagrant delict. Dar dacă ar vrea să o denunțe... de ce nu o făcuse deja? Cum avea Hirsch să se denunțe singur dacă întreg blocul 31 este o inițiativă a sa? Nu înțelege. Va trebui să cerceteze, dar trebuie să o facă discret. Poate că Hirsch îi favorizează pe prizonieri într-un fel și ea ar putea să distrugă totul.

Asta trebuia să fie.

Ea vrea să aibă încredere în Hirsch... Dar, atunci, de ce șefului de bloc îi este teamă ca nu cumva cineva să-l descopere și să-l urască? Hirsch nu poate fi un trădător, își spune în sinea ei. Este imposibil. Hirsch este bărbatul care le-a ținut cel mai mult piept naziștilor, cel care-i disprețuiește cel mai mult, cel care se simte cel mai mândru că este evreu, cel care-și pune pielea în saramură pentru ca băieții și fetele să aibă o școală.

Dar de ce ne minte?

9

Lagărul de carantină este ticsit de soldați ruși sosiți de curând. Din demnitatea lor de soldați n-a rămas mai nimic: au fost rași în cap și poartă uniformele în dungi ale deținuților. Acum sunt o armată de cerșetori. Așteaptă mișcându-se de colo colo sau așezați pe jos, sunt puține grupulețe și multă liniște. Unii privesc prin gard și le văd pe femeile cehe din lagărul familial cu părul lor intact și pe copii hoinărind pe *lagerstrasse*.

Rudi Rosenberg, în calitate de registrator al lagărului de carantină, lucrează din greu pentru a redacta listele nou-veniților în *lager*. Rudi vorbește rusa, și poloneza, și puțin germana. Asta le înlesnește lucrurile ofițerilor SS care stau de pază, supraveghind înregistrarea, iar Rudi știe asta. În acea dimineață a avut grijă să facă să dispară în buzunarele lui cele trei sau patru creioane de care dispunea și se adresează unui caporal și mai tânăr decât el pe care-l cunoaște și cu care schimbă de obicei câteva glume, mai ales pe seama fetelor care sosesc în transporturile de femei.

Domnule caporal Latteck, azi suntem ocupați până peste cap. Mereu vă revine dumneavoastră sarcina de a vă ocupa de cea mai grea muncă!

Germanilor li se vorbește cu dumneavoastră, chiar și unui tânăr de optsprezece ani.

– Așa este, și tu ți-ai dat seama, Rosenberg? Toată munca o fac eu. Se pare că nu mai sunt alți caporali în această secție. Acelui afurisit de sergent-major i s-a pus pata pe mine. Este un nenorocit de țăran

din Bavaria, nu-i suportă pe oamenii din Berlin. Să vedem dacă-mi aprobă naibii odată transferul pe front.

Domnule caporal, iertați-mă că vă deranjez, dar mi s-au terminat toate creioanele.

O să trimit un soldat să se ducă la corpul de gardă să caute unul.

Dacă tot se duce, să profite de drum. De ce nu îi spuneți să aducă o cutie?

Ofiţerul SS rămâne uitându-se țintă la el și apoi lasă să-i scape un zâmbet.

O cutie, Rosenberg? La ce naiba îți trebuie atâtea creioane?

Işi dă seama că acel caporal este mai puţin prost decât pare. Așa că râde și el la rândul lui cu șiretenie, ca și cum ar fi tovarăși.

Mă rog, aici avem multe de notat. Și da... e adevărat că, dacă e vreun creion în plus și pentru cei de la garderobe, le-ar prinde și lor bine ca să noteze și, la drept vorbind, e cam greu să faci rost de creioane în *lager*. Dacă le dai niște creioane, uneori ei îţi pot da, la schimb, nişte șosete noi.

Și vreo târfuliţă evreică!

E posibil.

Înțeleg...

Privirea iscoditoare a ofiţerului SS este periculoasă. Dacă îl denunță, e terminat. Trebuie să-i intre repede în graţii.

Mă rog, e vorba doar să fim puțin amabili cu lumea. În felul ăsta, și ei pot să fie amabili cu noi. Sunt oameni amabili care-mi dăruiesc ţigări.

– Ţigări?

Uneori, printre rufele care sunt duse la spălătorie a mai rămas în buzunare câte un pachet de ţigări... Uneori, am văzut chiar și tutun blond.

Blond?

Blond. Scoate din buzunarul cămășii sale o ţigară. Ca ăsta.

Ești un nenorocit, Rosenberg. Un nenorocit foarte isteţ. Caporalul zâmbește.

Nu sunt uşor de găsit, dar poate că aş reuşi să vă fac rost de câteva dintr-astea.

Îmi place la nebunie tutunul blond. Şi, zicând asta, în privire i se iveşte o strălucire de lăcomie.

Are alt gust, da. Nu e ca tutunul negru.

Nu...

Tutunul blond este ca femeile blonde... altă calitate.

– Da...

A doua zi, Rosenberg se duce la întâlnirea cu Alice şi are în buzunare două pachete de creioane. Va trebui să facă nişte favoruri pentru a obţine ţigările pentru caporal, dar asta nu-l îngrijorează prea mult. Ştie cum să se descurce. În timp ce merge spre gardul împrejmuitor, îşi pune încă o dată întrebări despre lagărul familial. Niciodată nu li s-a permis evreilor să rămână cu familiile lor. La ce folosesc copiii şi bătrânii într-un lagăr de muncă forţată şi de exterminare? Printre duzinele de mici lagăre, cel cu numărul BIIb este o excepţie. De ce naziştii l-au favorizat pe acesta? Această enigmă le dă dureri de cap celor din Rezistenţă. Se întreabă dacă Fredy Hirsch o fi ştiind despre asta mai multe decât arată. Oare Hirsch păstrează vreun as în mânecă? Şi de ce nu? Oare nu toată lumea face asta? El însuşi nu-i povesteşte lui Schmulewski relaţia bună pe care o are cu unii ofiţeri SS, care îi permite să facă comerţ cu mici produse. Această relaţie ar putea să nu fie bine văzută în cadrul Rezistenţei, dar lui îi convine. Cu siguranţă că însuşi Schmulewski, în aparenţă atât de sever şi rezervat, nu-şi arată nici el întotdeauna toate cărţile. Oare nu se bucură de un post de adjunct al *kapo*-ului neamţ al barăcii sale? Ce concesii o fi trebuit să facă eroul Brigăzilor Internaţionale pentru a obţine acel post avantajos? Câte cărţi se ascund în tripoul de noroi de la Auschwitz?

Se învârte prin spatele barăcilor până când o vede apropiindu-se pe Alice şi atunci se îndreaptă spre gard. Dacă paznicul din turnuleţ este unul arţăgos, în orice moment poate să fluiere, poruncindu-le să se retragă. Alice se află de cealaltă parte a gardului din sârmă ghimpată,

la câţiva metri. De două zile, Rudi se tot gândeşte la acel moment și, văzând-o, simte o bucurie care-l face să uite de toate neajunsurile.

Stai jos.

Mi-e bine în picioare. Pe jos este numai noroi!

Dar trebuie să te aşezi pentru ca paznicul să ştie că nu facem decât să stăm de vorbă și să nu intre la bănuieli că încercăm să facem altceva în apropierea gardului.

Ea se aşază şi, făcând asta, fusta i se ridică şi-i lasă la vedere pentru o clipă chiloții, miraculos de albi în acea mocirlă. Rudi simte că trupul i se electrizează.

Cum merge totul? îl întreabă Alice.

Acum, că te văd, totul merge bine.

Alice se îmbujorează şi zâmbeşte mulțumită.

Am creioanele.

Ea nu pare foarte surprinsă, iar asta îl decepţionează puţin pe Rudi. Se aştepta să dea lovitura cu acele creioane şi ea să spună ceva, mai mai să leşine de bucurie. Probabil că fata nu ştie că a umbla cu şiretlicuri în *lager* nu este uşor şi că pentru a face asta a trebuit să riște totul cu un ofiţer SS.

Rudi nu cunoaște femeile. Alice chiar este foarte impresionată, ar trebui doar să poată citi în ochii ei ca să-şi dea seama de asta. Bărbații mereu aşteaptă să li se spună totul în cuvinte.

Și cum le vei introduce în lagărul nostru? Prin intermediul vreunui mesager?

In vremurile astea nu poți să ai încredere în nimeni.

– Atunci?

O să vezi.

Rudi observă cu coada ochiului silueta nedeslușită a soldatului din turnuleț. Se află destul de departe şi nu se distinge decât silueta unei mici părți a spatelui și capul. Dar cum își ține puşca în bandulieră, știe când stă cu fața spre ei și când cu spatele: când stă cu fața spre ei, vârful puștii care se ivește pe umărul lui drept țintește spre interiorul lagărului. Când se întoarce cu spatele, vârful puştii își schimbă poziția și țintește spre exteriorul incintei. Datorită acestei busole improvizate,

își dă seama că soldatul se mișcă indiferent, la scurte intervale de timp. Când vede rotindu-se vârful puștii în direcția intrării, Rudi face îndrăzneț câțiva pași spre gard. Alice își duce mâna la gură, cu un gest de teamă.

Repede, apropie-te!

Scoate din buzunar cele două snopuri de creioane legate bine cu o sfoară subțire și, cu grijă, strânge degetele și trece pachetele de cealaltă parte a gardului, prin găurile din sârmă ghimpată electrificată. Alice se grăbește să le ia de jos. Nu se apropiase niciodată atât de mult de acel gard de mii de volți. Amândoi se dau înapoi câțiva metri și, chiar atunci, Rudi vede cum țeava puștii care-i marchează gardianului mișcarea începe să se rotească precum limbile ceasului până când îi are în vizor.

De ce nu m-ai avertizat că o vom face așa? îi spune ea, cu inima bătându-i să-i spargă în pieptul. M-aș fi pregătit puțin!

Pentru că e mai bine ca pentru unele lucruri să nu te pregătești. Uneori, trebuie să acționezi din impuls.

O să-i dau creioanele domnului Hirsch. Îți suntem foarte recunoscători.

Acum trebuie să plecăm...

Da.

– Alice...

Ce?

Mi-ar plăcea să te revăd.

Ea zâmbește. Un gest care valorează mai mult decât orice cuvânt.

Mâine la ora asta? o întreabă el.

Ea consimte și începe să se îndepărteze spre strada principală a lagărului său. Rudi își ia la revedere, făcându-i cu mâna. De pe buzele ei moi ea îi trimite un sărut care zboară pe deasupra sârmei ghimpate și pe care el îl prinde din aer. Nu a crezut niciodată că un simplu gest l-ar putea face atât de fericit.

În dimineața aceea, cineva are mintea plină de gânduri. Dita este atentă la toate gesturile, la felul în care sprâncenele se ridică sau

nu, mandibulele se încleştează, observă totul în jurul ei cu zelul cu care vânătorii de microbi din cartea lui Paul de Kruif se uitau prin microscoapele lor. Cu o atitudine de poliţist, încearcă să descopere ceva în felul cum se mişcă oamenii. Vrea să afle adevărul pe care cuvintele nu-l spun. Şi speră ca felul de a privi, de a se bâlbâi sau de a înghiţi în sec să-i dea de gol pe cei care ascund ceva. Neîncrederea este o mâncărime care apare treptat, dar până să-ţi dai seama de ea ajungi să te scarpini întruna.

Cu toate acestea, viaţa nu se opreşte şi nici Dita nu vrea ca cineva să-i observe neliniştea. De aceea, la prima oră a dimineţii se află la bibliotecă, stând pe o bancă, cu spatele sprijinit de partea orizontală a şemineului. A pus cărţile în faţă, pe o altă bancă lungă, sfidând lumea. Lichtenstern i-l dăduse pe unul dintre supraveghetori ca să o ajute să controleze acel du-te-vino al cărţilor la fiecare oră, şi în acea dimineaţă se aşază lângă ea un băiat cu pielea albă şi atât de tăcut încât nici măcar nu a deschis gura.

Primul care se apropie este un tânăr profesor care predă unui grup de băieţi în apropierea ei şi care o salută cu o mişcare a capului. A auzit spunându-se despre el că este comunist. De asemenea, că este şi foarte cult, că vorbeşte chiar şi engleza. Ii observă gesturile ca să-şi dea seama dacă este de încredere, dar nu ştie ce să creadă. Observă într-adevăr că există o sclipire de inteligenţă dincolo de indiferenţa lui studiată. Îşi plimbă privirea pe cărţi şi, băgând de seamă cartea lui H. G. Wells, dă din cap în semn de aprobare. Apoi îşi opreşte privirea pe cartea despre teoriile lui Freud şi clatină din cap, dezaprobator. Dita îl observă cu atenţie şi aproape că se teme de ce i-ar putea spune. În cele din urmă, rămâne o clipă pe gânduri.

Dacă H. G. Wells ar afla că este vecin cu Sigmund Freud, s-ar supăra pe tine.

Dita se uită la el cu ochii cât cepele şi se îmbujorează.

Nu vă înţeleg...

Nu mă lua în seamă. E vorba doar că mă şochează să-i văd unul lângă altul pe un raţionalist socialist ca Wells şi pe un vânzător de fantezii ca Freud.

Freud este un scriitor de povești fantastice?

Nu, deloc. Freud a fost un psihiatru austriac, din Moravia, evreu. Cineva care privea în interiorul capetelor oamenilor.

Și ce a văzut?

După părerea lui, prea multe lucruri. Explică în cărțile sale că creierul este o cămară unde amintirile putrezesc și îi fac pe oameni să înnebunească. A conceput un mod de a vindeca bolile mintale: să-l întindă pe pacient pe o canapea și să-l facă să vorbească până când acesta își povestește până și ultima sa amintire; astfel, pătrundea și cerceta cele mai ascunse gânduri. A numit asta psihanaliză.

Ce s-a întâmplat cu el?

A devenit celebru. Datorită acestei celebrități a scăpat ca prin urechile acului în Viena în 1938. Niște naziști au intrat în cabinetul său, au distrus totul și au luat cu ei o mie cinci sute de dolari. Când i s-a comunicat asta, comentariul său a fost că el niciodată nu luase atât de mult pentru o consultație. Cunoștea multă lume influentă. Chiar și așa, nu l-au lăsat să iasă din țară și să plece la Londra cu soția și fiica lui până nu a semnat un document în care declara cât de bine îl trataseră autoritățile naziste și cât de minunată era viața la Viena în perioada celui de-al Treilea Reich. La sfârșitul documentului le-a cerut să adauge ceva, pentru că mai erau multe de spus, și a scris: „Recomand din toată inima Gestapoul pentru toată lumea". Naziștii au fost încântați.

Habar n-au de umorul evreilor.

Pentru nemți, umorul înseamnă să te gâdili la tălpi.

Și când a ajuns în Anglia?

Freud a murit în anul următor, în 1939. Deja era foarte bătrân și foarte bolnav. Ia în mână volumul lui Freud și îl răsfoiește. Cărțile lui Freud au fost printre primele arse, în 1933, din ordinul lui Hitler. Cartea asta reprezintă un pericol în stare pură: nu este numai o carte clandestină, ci și interzisă.

Dita simte un fior ușor și decide să schimbe subiectul.

Și cine a fost H. G. Wells?

Un liber-cugetător, un socialist. Dar a fost mai ales un mare romancier. Ai auzit de *Omul invizibil?*

Da...

Păi, el a scris acel roman. A scris și *Războiul lumilor*, în care povestește cum ajung marțienii pe Terra. Și *Insula doctorului Moreau*, cu acel om de știință țicnit, care face amestecuri genetice între oameni și animale. Doctorului Mengele i-ar plăcea la nebunie. Dar cred că cel mai bun roman al său este *Mașina timpului*. Să avansezi și să te întorci în timp... Și, zicând asta, rămâne pe gânduri. Iți imaginezi? Știi ce ar însemna să intri în acea mașină, să te întorci în anul 1924 și să-l împiedici pe Adolf Hitler să iasă din închisoare?

Dar chestia asta cu mașina timpului este o invenție, nu-i așa?

Din nefericire, da. Romanele adaugă vieții ceea ce-i lipsește.

In fine, dacă vi se pare potrivit, îi pot pune pe domnul Freud și pe domnul Wells la cele două capete ale băncii.

Nu, lasă-i așa. Poate fiecare va învăța ceva de la celălalt.

Și o spune cu atâta seriozitate, încât Dita nu știe dacă acel profesor care, în ciuda faptului că este atât de tânăr, are gravitatea unui bărbat matur glumește sau vorbește serios.

Făcând stânga-mprejur și întorcându-se la grupul său, Dita socotește că acel bărbat este o enciclopedie ambulantă. Supraveghetorul de lângă ea nu a scos niciun cuvânt. Doar atunci când profesorul se îndepărtează, spune cu o voce de copil, la fel de ascuțită ca o piculină (și în acel moment Dita înțelege de ce încearcă să vorbească cât mai puțin), că acel bărbat se numește Ota Keller și că este comunist. Ea aprobă din cap.

După-amiază, Ditei i s-a cerut una dintre cărțile ei vii, *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson*. Doamna Magda este o femeie cu o înfățișare gingașă, cu părul foarte alb și atât de mărunțică încât pare o vrăbiuță. Cu toate acestea, când începe să relateze povestea, ia proporții gigantice, vocea ei devine nebănuit de energică și-și desface fastuos brațele ca să descrie cum bat din aripi gâscanii care-l poartă pe sus pe Nils Holgersson. Pe acel stol de păsări viguroase se urcă și numerosul grup de băieți de diferite vârste care-i urmăresc

vorbele cu pupilele dilatate și care zboară încălecați pe spinarea lor pe cerurile din Suedia.

Aproape toți au auzit povestea mai înainte, chiar de mai multe ori, dar cei care o cunosc cel mai bine sunt aceia care se bucură cel mai mult de ea și recunosc diferitele etape ale relatării și chiar râd înainte să se petreacă faptele, pentru că și ei fac deja parte din acele aventuri. Chiar și Gabriel, teroarea profesorilor din blocul 31, care de obicei nu este în stare să stea liniștit nicio clipă, a devenit o statuie.

Nils este un băiat capricios, care face glume proaste animalelor din ferma lui. Într-o zi, rămas singur acasă, în timp ce părinții lui asistă la slujbă, are de-a face cu un spiriduș care s-a săturat de atitudinea lui îngâmfată și care îl reduce la dimensiunea unei gângănii din pădure. Ca să se salveze, se prinde de gâtul unui gâscan domestic și se alătură unui cârd de gâscani sălbatici care brăzdează cerul țării sale. În timp ce impertinentul Nils, agățat de gâtul bunului Martin, începe să se maturizeze și să-și dea seama că lumea înseamnă mai mult decât propria persoană și atitudinea lui egoistă, și auditoriul se ridică deasupra crudei realități, unde, de asemenea, se impune deseori egoismul, fofilatul la rând ca să ajungi înainte la supă sau furtul lingurii vecinului.

Când Dita se duce să o caute pe doamna Magda pentru a-i spune că la ora cutare are ședință de Nils Holgersson, uneori femeia șovăie o clipă.

Dar toți au auzit deja povestea de o mie de ori! Când o să vadă că povestesc același lucru, o să se ridice de pe bănci și o să plece.

Dar niciodată nu pleacă nimeni. Nu contează de câte ori aud povestea, le place mereu. Și, în plus, vor să o asculte mereu de la început. Uneori, profesoara, de teamă să nu-i plictisească, încearcă să taie din ea și să o facă mai scurtă, sărind peste vreun pasaj, dar imediat se aud proteste din public.

– Nu-i așa! îi spun copiii.

Și trebuie să țeasă din nou povestea și să relateze tot, fără să omită nimic. Cu cât ascultă de mai multe ori povestea, cu atât le aparține mai mult copiilor.

Se încheie povestea, se termină în alte grupuri jocurile de ghicitori sau modestele activități de lucru manual pe care și le pot permite cu puținele materiale disponibile. Un grup de fetițe a confecționat niște marionete din niște șosete uzate și bețișoare de lemn. După numărătoarea de după-amiază, supravegheată de subdirector, copiii au părăsit deja blocul 31 pentru a se întoarce la rudele lor.

Supraveghetorii își termină repede treaba; felul în care dau cu măturile pe jos este mai mult un ritual sau un mod de a-și justifica postul decât o necesitate reală. De asemenea, termină imediat de aranjat băncile și de curățat resturile imaginare de mâncare, pentru că nimeni nu irosește nimic și străchinile sunt șterse cu limba pentru a curăța chiar și ultimul strop de supă. O firimitură este o comoară. Se retrag din baracă pe măsură ce își termină simulacrul de curățenie, iar liniștea se instalează definitiv în blocul 31, care, pe parcursul zilei, a fost un furnicar de lecții, cântece și muștruluieli adresate celor mai neastâmpărați.

Profesorii se așază pe niște bănci și comentează întâmplările din timpul zilei. Dita a rămas în colțul ascuns al lemnelor, așa cum face uneori după ce se termină orele, ca să poată citi o vreme, deoarece cărțile nu pot părăsi blocul 31. La Auschwitz, oficial cărțile nu există. Observă într-un colț, sprijinit de perete, un băț cu o sfoară subțire care formează o mică împletitură, ca o plasă de prins fluturi, deși este atât de prost legată încât, dacă s-ar încerca prinderea unui fluture cu ea, acesta ar ieși prin orice gaură. Nu-i trece prin cap cui ar putea să-i aparțină acea unealtă atât de inutilă. La Auschwitz nu sunt fluturi. Ce n-ar da ea să existe!

Observă că într-o gaură din plăcile de pe perete e ceva și, trăgând, vede că este un creion minuscul, de-abia un capăt cu un vârf negru. Dar un creion este o unealtă extraordinară. Ia de pe jos o păsărică aruncată de profesorul Morgenstern și o despăturește cu grijă; astfel, face rost de o bucată de hârtie pe care să deseneze. Este mototolită și pe jumătate mâzgălită, dar tot hârtie e. De mult nu mai desenase... De la Terezín.

Un profesor de pictură foarte amabil, care le dădea lecții copiilor din ghetou, spunea că a picta era un mod de a se îndepărta mult de acel loc. Era un bărbat atât de cult și atât de pasionat încât ea nu a îndrăznit niciodată să-l contrazică. Dar pe ea pictura nu o transporta nicăieri și nici nu o făcea să se urce în trenul altor vieți, cum i se întâmpla în cărțile, ci, din contră, pictura o făcea să se interiorizeze. Pictura nu era un mod de a ieși, ci de a intra. De aceea, tablourile pe care le picta la Terezín erau întunecate, cu linii agitate, ceruri încărcate de un gri-închis tenebros, de parcă încă de pe atunci ar fi intuit că acele ceruri interioare se vor transforma în singurul cer pe care îl va vedea când îi vor duce la Auschwitz, un cer acoperit de nori de cenușă. Pictura a fost un mod de a vorbi cu sine însăși în multe dintre acele după-amiezi în care o învingea deznădejdea unei tinereți care încă nu începuse, dar care deja părea încheiată.

Desenează pe hârtie o schiță a barăcii, cu arhipelagurile sale de scăunele, șemineul ca o dungă de piatră și cele două bănci: una pentru ea și alta pentru cărți. Aceea este lumea ei.

Fără să vrea, ajung la ea vocile profesorilor, deosebit de crispate în acea după-amiază. Doamna Burduf se plânge amar că pentru ea este imposibil să le explice geografie copiilor și să le povestească diferența dintre clima mediteraneană și clima continentală în timp ce se aud țipetele, ordinele și plânsetele celor deportați, care intră în lagăr și trec la câțiva metri de baracă, în drum spre dușuri sau spre moarte.

Sosesc trenuri și trebuie să ne prefacem că nu auzim nimic și să ne continuăm lecția, iar copiii întorc capul, șușotesc între ei, iar noi ne purtăm de parcă n-am auzi nimic, de parcă n-am ști nimic... Oare n-ar fi mai bine să-i înfruntăm, să vorbim cu ei despre lagărul de concentrare, să le explicăm ce se întâmplă, asta dacă nu cumva o știu deja foarte bine?

Fredy Hirsch nu se află printre ei, după-amiaza se închide de obicei în camera lui să lucreze și participă din ce în ce mai puțin la viața socială. De obicei, Dita îl găsește în vizuina lui când se duce să pună cărțile la loc în ascunzătoarea lor și îl vede scriind foarte concentrat pe niște foi. Într-o zi i-a explicat că era vorba despre un raport pentru

Berlin, că erau foarte interesați de experimentul blocului 31. Oare în acele rapoarte o fi existând misterul pe care Hirsch încearcă să-l ascundă celorlalți? În lipsa lui, Miriam Edelstein este cea care se arată implacabilă cu flexibila doamnă Křížková și îi amintește ordinele directorului.

Dar crezi oare că băieții și fetele nu sunt foarte îngrijorați? o interpelează altă profesoară.

Păi, cu atât mai mult, răspunde Miriam Edelstein. Ce sens are să insistăm cu asta? La ce folosește să punem sare pe rană? Această școală are o misiune dincolo de aceea pur pedagogică: să le transmită o oarecare senzație de normalitate, să-i împiedice să cadă în deznădejde, să le arate că viața merge înainte.

Pentru cât timp? întreabă o voce și deja discuția se încinge. Țâșnesc comentarii pesimiste, optimiste, teorii diverse prin care încearcă să explice tatuajul de pe brațele copiilor aduși cu transportul din septembrie, care menționează un tratament special după șase luni, iar dialogul devine o hărmălaie.

Dita, care este singura supraveghetoare tânără căreia i se permite să rămână în pavilion la ora aceea, se simte oarecum stânjenită fiind martoră la discuția profesorilor, iar cuvântul „moarte“ îi sună în urechi precum ceva obscen și păcătos, ceva ce o fată n-ar trebui să audă. De aceea pleacă. In ziua aceea Hirsch nu a fost văzut pe nicăieri. Se pare că este ocupat cu o chestiune importantă. Trebuie să se pregătească pentru o vizită protocolară din partea înaltului organ de conducere. Miriam Eldestein este cea care are cheia camerei lui și îi deschide ușa Ditei ca să poată avea acces la ascunzătoare și să pună cărțile la locul lor. Amândouă se privesc o clipă. Fata încearcă să vadă dacă descoperă la subdirectoare vreo expresie de trădare sau de falsitate, dar nu mai știe ce să creadă. Ceea ce vede la doamna Eldenstein este o profundă tristețe.

Părăsește blocul 31 îngândurată. Stă în cumpănă dacă ar trebui să îi ceară sfatul tatălui ei, care este o persoană rezonabilă. Brusc, își amintește că trebuie să fie atentă și la Mengele și rotește capul repede de vreo două ori să vadă dacă o urmărește cineva. Fiindcă vântul

s-a oprit, în lagăr a început să ningă și *lagerstrasse* este aproape pustie, doar câțiva oameni merg în grabă în căutarea căldurii din barăci. Nici urmă de vreun ofițer SS. In schimb, pe unul dintre pasajele laterale dintre două pavilioane, vede pe cineva țopăind în timp ce sfidează aerul înghețat cu o geacă uzată și o eșarfă în chip de fular. Privește mai atent: barba albă, părul răvășit, ochelarii rotunzi... Este profesorul Morgenstern.

Dă energic din mâini în sus și-n jos cu un băț care are o plasă legată în vârf, iar Dita își dă seama că este plasa de prins fluturi pe care a văzut-o în blocul 31. Acum știe a cui este. Rămâne câteva clipe observându-l pe profesor, pentru că nu înțelege ce face agitând lucrul acela în aer, până când, în cele din urmă, își dă seama. Nu și-ar fi putut imagina că Morgenstein îl folosea ca să prindă fulgi de zăpadă.

O vede uitându-se la el complet uimită și o salută cu o mișcare prietenească a mâinii. Imediat continuă cu anevoioasa lui vânătoare de fluturi din gheață. Uneori, urmărind vreun fulg, este cât pe-aci să alunece și să cadă, dar până la urmă îl prinde și și-l pune o clipă în palmă, ca să vadă cum se topește. Bătrânul profesor are barba încărunțită sclipind de cristale de gheață și fetei i se pare că de la distanță ghicește pe fața lui un zâmbet de fericire.

10

Când dă fuga după-amiaza să ascundă cărţile în camera lui Fredy Hirsch, încearcă să plece imediat şi să facă astfel încât privirile lor să nu se încrucişeze. Nu vrea să rişte să descopere în ochii lui ceva ce ar putea să năruie acel castel de beţe de chibrit pe care-l numim încredere. Preferă să creadă orbeşte în el, aşa cum se întâmplă cu lucrurile cele mai sfinte. Dar ea este încăpăţânată şi, oricât de mult încearcă, credinţa nu poate să şteargă scena la care a asistat în blocul 31. La fel cum Nils Holgersson s-a agăţat de gâtul unui gâscan pentru a pleca departe, ea se agaţă de cărţile din biblioteca ei ca să o scoată din acea mlaştină de noroi şi îndoieli.

Curiozitatea de care s-a molipsit de la profesorul Ota Keller a făcut-o ca în acele după-amiezi să se ghemuiască în colţul ei şi să-l citească pe H. G. Wells, în timp ce în pavilion, după ce au încetat deja lecţiile obişnuite, elevii se joacă, au loc concursuri de ghicitori, se fac desene cu nişte creioane care le-au parvenit în mod miraculos sau se pregătesc piese de teatru. Ar fi preferat să dispună de vreunul dintre acele romane atât de incitante despre care vorbea profesorul, dar *Scurtă istorie a lumii* era cartea cea mai solicitată din biblioteca ei, pentru că semăna cel mai mult cu un manual şcolar. Şi e adevărat că, vârându-şi nasul în paginile ei, se simte ca şi cum ar fi din nou la şcoala ei din Praga şi ca şi când, ridicând privirea, ar vedea în faţă tabla verde şi pe profesoară, cu mâinile murdare de cretă.

Istoria lumii noastre este încă o istorie insuficient cunoscută. Cu vreo două sute de ani în urmă, oamenii de-abia dacă ştiau câte ceva

despre istoria ultimilor 3 000 de ani. Ceea ce se întâmplase înainte era subiect de legendă sau de speculații.

Wells era mai degrabă romancier decât istoric. În carte vorbește despre crearea Pământului amintind teoriile extravagante despre Lună pe care le-au susținut oamenii de știință la începutul secolului XX, după care îl poartă pe cititor prin erele geologice: precambrian, cu primele alge; cambrian, cu trilobiții cei jucăuși; carbonifer, în care se ivesc păduri enorme; sau permian, în care apar primele reptile.

Dita se plimbă uimită pe o planetă zguduită de erupții vulcanice și de ulterioarele schimbări bruște ale climei, în care alternează epoci călduroase cu glaciațiuni extreme. Îi atrage puternic atenția epoca dinozaurilor, niște reptile de dimensiuni extraordinare, care au devenit stăpânii planetei.

Această diferență între lumea reptilelor și lumea comportamentelor noastre umane este ceva ce nu trebuie să trecem cu vederea. Nu putem concepe în noi înșine caracterul imediat și lipsa de complicații a comportamentului instinctiv al reptilelor, nici dorințele, temerile și fobiile lor. Noi nu le putem înțelege în simplitatea lor, pentru că toate motivațiile noastre sunt complexe; noi ne cântărim și ne evaluăm comportamentul și nu ne limităm să acționăm din instinct.

Se întreabă ce ar spune H. G. Wells dacă ar vedea locul în care trăiesc ei, și dacă ar ști să facă distincție între reptile și oameni.

Cartea o însoțește în acele după-amiezi gălăgioase din blocul 31 și, folosind-o ca pe un bilet de liberă trecere, pătrunde prin pasajele subterane ale impunătoarelor piramide din Egipt, străbate Babilonia grădinilor suspendate sau Asiria marilor bătălii. O hartă mare cu teritoriile stăpânite de împăratul perșilor, Darius I, îi arată o suprafață extraordinară, mai mare decât cel mai întins dintre imperiile actuale. Observă că ceea ce explică autorul în „Preoți și profeți în Iudea“ nu coincide cu ceea ce au învățat-o pe ea când era mică despre istoria sfântă, și asta o nedumerește puțin.

De aceea preferă să se întoarcă la paginile despre Egiptul Antic, care o poartă în acea lume de faraoni cu nume misterioase şi îi permit să se urce la bordul luntrilor acestora care navighează pe Nil. Până la urmă, H. G. Wells avea dreptate şi chiar există maşina timpului: o reprezintă cărţile.

De îndată ce se termină ziua de lucru, trebuie să înapoieze cărţile înainte de ora numărătorii. După interminabila tortură de a sta în rând timp de o oră şi jumătate pentru a fi număraţi în baracă, iese foarte bucuroasă pentru a se duce la lecţia pe care i-o preda tatăl ei; azi e rândul geografiei.

Trecând prin faţa pavilionului 14, o vede pe Margit stând jos cu Rene pe o latură a acestuia. Tocmai au terminat numărătoarea, a lor mult mai anevoioasă, sub cerul liber. Bagă de seamă că sunt foarte serioase şi se opreşte să le salute.

Ce se întâmplă, fetelor? E vreo problemă? O să îngheţaţi aici!

Margit se întoarce spre Rene, care se pare că are ceva de povestit. Fata cea blondă îşi trage o buclă de pe frunte şi o muşcă nervoasă. Suspină și un abur îi iese din gură și se pierde în aer.

Nazistul ăla... mă hăituieşte.

Ţi-a făcut ceva?

Nu, încă nu. Dar în dimineaţa asta s-a apropiat de mine din nou și s-a pironit în faţa mea. Eu ştiam că era el şi nu voiam să ridic capul. Dar el nu pleca. In cele din urmă, m-a atins pe un braţ.

Și ce ai făcut?

Ştiam că, dacă ridicam capul şi-l priveam, n-aş mai fi avut scăpare. Așa că, în timp ce săpam, i-am aruncat o lopată de pământ la picioare colegei mele de alături şi ea a început să ţipe ca nebuna. S-a iscat puţină zarvă și s-a apropiat restul patrulei. El s-a dat un pic înapoi și nu mi-a zis nimic. Dar pe mine mă voia... Nu sunt închipuirile mele, Margit l-a văzut ieri.

Da, e adevărat, după numărătoare. Stăteam amândouă de vorbă înainte de a ne retrage în baracă să ne vedem părinţii și s-a oprit la câţiva paşi. O privea pe Rene, de asta nu am nicio îndoială.

O privea cu furie? întrebă Dita.

Nu. O privea foarte fix. Cum să-ți spun... Era privirea aia josnică a bărbaților.

Josnică?

Cred că vrea să aibă relații trupești cu Rene.

Ești nebună, Margit?

Știu despre ce vorbesc. Bărbaților li se citește totul în privire, rămân cu gura căscată, de parcă și-ar închipui că te văd dezbrăcată. Sunt niște porci.

Mi-e frică, șoptește Rene.

Dita o îmbrățișează și îi spune că și lor le e teamă. Că vor sta cu ea cât mai mult timp cu putință.

Rene are ochii umezi și tremură, nu se știe dacă de frig sau de frică. Și Margit pare că o să înceapă să plângă sau să strănute. Dita ia o așchie de pe jos și începe să traseze energic niște pătrățele pe pământul albit de zăpadă.

Ce faci? o întreabă amândouă aproape în același timp.

Un șotron.

Ditinka, te rog! Noi avem șaisprezece ani. Nu mai sărim șotronul. Asta e joc de copii.

Ea își vede de treabă, trasând meticulos pătrățelele jocului, de parcă n-ar fi auzit-o. Și, terminând, înalță capul spre ele, care se uită la ea așteptându-i răspunsul.

Oamenii s-au retras în pavilioane. N-o să ne vadă nimeni!

Rene și Margit încruntă din sprâncene și dau din cap în mod dezaprobator, în timp ce Dita caută ceva pe jos.

O să meargă și cu așchia, le zice. Și o aruncă pe unul dintre pătrățele.

Dita sare, menținându-și cu greu echilibrul.

Ce neîndemânatică! râde Rene.

Oare tu poți să sari mai bine pe zăpada asta? o mustră Dita, făcând pe supărata.

Rene își ridică puțin rochia și aruncă așchia după care sare cu precizie în timp ce Margit o aplaudă. Margit însăși urmează după aceea. Este cea mai neîndemânatică dintre cele trei: se împiedică sărind într-un picior și cade zgomotos pe terenul nins. Când încearcă să o ajute să se ridice, Dita alunecă rău pe o porțiune de gheață și cade pe spate.

Rene râde de ele. De jos, Margit și Dita aruncă în ea cu vreo doi bulgări de zăpadă, care-i lovesc părul și i-l fac alb.

Și toate trei râd.

În sfârșit, râd.

Dita, udă dar bucuroasă, fuge repede pentru că miercurea are lecție de geografie. Lunea are lecții de matematică, iar vinerea de latină. Profesorul este domnul Adler, tatăl ei. Iar caietul ei de notițe este propriul cap.

Încă își mai amintește ziua în care a sosit în apartamentul din cartierul Josefov și tatăl ei, care nu mai avea birou, era așezat la singura masă din casă, cea din salonul-sufragerie, învârtind cu un deget globul său pământesc. Dita a intrat cu ghiozdanul de școală și s-a dus să-l sărute, ca în fiecare după-amiază. Uneori, se așeza pe genunchii lui și se jucau spunând o țară, rotind foarte repede globul pământesc pe axa de metal și oprindu-l brusc cu un deget, pentru a încerca să o nimerească. În acea zi era distrat. I-a spus că primiseră un mesaj de la școală: vacanță. Cuvântul „vacanță" este o muzică pentru urechile copiilor. Dar felul în care l-a pronunțat tatăl ei și caracterul neprevăzut al acelor vacanțe școlare neașteptate au făcut ca acea muzică să sune dezacordată. Își amintește că a trecut de la bucuria din primele clipe la neliniștea alarmată dându-și seama că nu va mai avea niciodată o școală. Atunci, tatăl ei i-a făcut un semn să se așeze pe genunchii lui.

Vei studia acasă. Unchiul Emile, care este farmacist, te va învăța chimie, iar verișoara Ruth îți va da lecții de desen. O să vorbesc cu ei, vei vedea. Eu o să-ți predau matematică și gramatică.

– Și geografie?

Bineînțeles. O să te saturi de atâtea călătorii prin lume!

Și așa a și fost.

Acestea au fost ultimele întâmplări din Praga, înainte de a fi deportați la Terezín, în 1942. Și, văzute din beciurile de la Auschwitz, nu au fost atât de rele. Până atunci, tatăl ei muncise atât de mult, încât nu avusese prea mult timp ca să stea cu fiica lui. De aceea Ditei i-a plăcut că a devenit profesorul ei și că îi arăta cum cel mai înalt munte din lume este Everestul sau că izvoarele de apă subterană din deșerturi formează oaze.

Lecțiile se țineau după-amiaza. Dimineața, tatăl ei continua să se trezească la aceeași oră dintotdeauna, se bărbierea și își punea pe el costumul, așa cum făcuse toată viața, făcându-și cu mare grijă nodul dublu la cravată. Înainte să iasă pe ușă pentru a se duce la serviciu la biroul lui din cadrul siguranței sociale, le săruta, mirosind a spumă de bărbierit, pe ea și pe mama ei.

S-a întâmplat într-o dimineață în care Dita s-a plimbat până în centru. A trecut din întâmplare prin fața cafenelei Continental și prin geamlâc l-a văzut pe tatăl ei înăuntru. După ce a petrecut o jumătate din dimineață privind vitrinele unor magazine în care îi era interzis să intre, a trecut din nou prin fața cafenelei și tatăl ei era tot acolo, la aceeași măsuță rotundă, cu aceeași ceașcă goală dinaintea lui și același ziar. Atunci a înțeles unele discuții pe care părinții ei le purtau în șoaptă și care încetau brusc când ea se apropia. Îl concediaseră pe tatăl ei de mult timp, dar el nu voia ca fiica lui să afle.

Ea a plecat de acolo discret și nu i-a spus niciodată că știa că serviciul lui consta în a se duce până pe strada Graben să bea în cafeneaua Continental un ceai care trebuia să-i ajungă toată dimineața și în a încerca să fie primul care să ia ziarul, acesta fiind de obicei înfipt într-un bețișor de lemn cu emblema localului, unul dintre ultimele locuri unde patronul, un evreu influent, mai păstra încă licența de funcționare.

Pe drumul spre pavilionul tatălui său, se întoarce de vreo două ori să se uite în spate, să nu cumva să-l aibă pe Mengele pe urmele ei.

Cu toate astea, în acel moment, ceea ce o preocupă cel mai mult este să afle la ce să se aştepte din partea directorului blocului 31.

Tatăl ei o aşteaptă, ca în fiecare zi de luni, miercuri şi vineri în care nu plouă, în partea laterală a pavilionului. Acolo el întinde o pătură veche cu pătrăţele, plină de petice, dar pe care o aranjează cât mai îngrijit cu putință ca să se aşeze amândoi. Aceea este şcoala ei. Când ajunge, tatăl ei a trasat cu un băț deja un mapamond în noroi. Ca să-şi reamintească locurile, când era mai mică îi spunea că peninsula scandinavă era capul unui şarpe uriaş şi că Italia era cizma unei doamne foarte elegante. Desenată pe noroiul de la Auschwitz, lumea e greu de recunoscut.

Azi o să studiem mările de pe planetă, Edita.

Nu este în stare să se concentreze asupra lecției. Se gândeşte cât de mult s-ar bucura tatăl ei de atlasul din blocul 31, dar este interzis să scoată cărțile şi, cu răsuflarea lui Mengele în ceafă, nu poate nici măcar să pună această problemă. În după-amiaza aceea este prea distrată ca să fie atentă la explicații şi adevărul e că este foarte frig şi începe să ningă.

De aceea se bucură să o vadă venind pe mama ei înainte de ora stabilită.

E prea frig. Gata pe ziua de azi sau o să răciţi.

Aici, fără penicilină, fără pături şi fără mâncare suficientă, guturaiul te omoară.

Se ridică şi tatăl ei o înveleşte cu pătura, când de fapt el este cel care dârdâie de frig.

Să intrăm în baracă, în curând se va împărţi cina.

Să numeşti cină o bucată de pâine uscată este foarte optimist din partea ta, mamă.

– E război, Edita...

– Știu, știu. E război.

Mama ei tace și ea profită ca să aducă în discuție subiectul care o îngrijorează, fără să le povestească direct.

Tată... dacă tu aici, în lagăr, ar trebui să-i încredințezi cuiva un secret, în cine ai avea încredere oarbă?

În tine și în mama ta.

Aha, asta știu deja. Mă refer la altcineva.

Doamna Turnovska este o femeie foarte cumsecade, poți să ai încredere în ea, i-o ia înainte mama ei.

Bineînțeles că poți avea încredere că, dacă îi povestești ceva, în curând va afla chiar și *kommando* însărcinat cu dezinfectarea latrinelor. Femeia aia e ca un radio, îi dă replica soțul.

Sunt de acord, tată.

Persoana cea mai integră pe care am cunoscut-o aici este domnul Tomashek. Tocmai cu puțin timp în urmă a trecut să ne salute. Este o persoană care se preocupă și de alte lucruri, nu numai să ajungă primul la coada pentru supă; îi pasă de oameni, îi încurajează, se interesează de ce li se întâmplă celorlalți. Nu sunt prea mulți oameni de felul ăsta aici.

Atunci, dacă i-ai cere o părere sinceră despre ceva, crezi că ți-ar spune adevărul?

Sigur. De ce întrebi?

Aiurea! Nu-i ceva important. Prostii...

Dita bagă la cap. Va trebui să se ducă să se întâlnească cu domnul Tomashek, să vadă ce părere are.

Bunica ta spunea întotdeauna, subliniază mama ei, că singurii care spun adevărul sunt copiii și nebunii.

Copiii și nebunii... Copiii știu prea puțin sau chiar nimic despre Hirsch. Dar o idee i se aprinde în cap. Morgenstern... Nu se poate duce la orice adult să-i povestească despre faptul că se îndoiește de cineva cu atâta faimă ca Hirsch, pentru că ar putea fi mustrată sever, acuzată în fața celorlalți de trădare sau de cine știe ce. Dar cu Morgenstern nu o pândește acest pericol. Dacă bătrânul ar împrăștia bârfa, ea ar dezminți-o, ar spune că este o altă țicneală de-ale lui. Oare o fi știind ceva despre Hirsch? Este de părere că trebuie doar să cerceteze.

Îşi ia rămas-bun de la părinţii ei cu scuza că se duce s-o vadă pe Margit. Ştie că arhitectul pensionat obişnuieşte să stea până la ora supei în blocul 31, uneori în ascunzătoarea dintre lemne unde şi ea se furişează după-amiezile să răsfoiască vreo carte, deschizându-şi astfel ferestre în gardurile din sârmă ghimpată.

Supraveghetorilor obişnuiţi nu le este permis să rămână în blocul 31 după terminarea lecţiilor, dar ea este bibliotecara şi are un alt statut. Poate că de aceea ceilalţi băieţi şi fete o privesc urât şi nu a reuşit să-şi câştige simpatia celor de vârsta ei. Dar nici nu-i pasă prea mult. Capul ei este un ceaun în care clocotesc prea multe gânduri. Inima ei este prea agitată de când îndoiala şi-a facut loc şi o tot macină şi deja nu mai ştie dacă Fredy este un prinţ sau un călău.

Un grup de profesori stau de vorbă şi nici măcar nu îi dau atenţie. Se duce până în capătul pavilionului şi se uită în ascunzătoarea dintre scânduri. Profesorul Morgenstern repetă îndoiturile unei păsărele cu o hârtie deja foarte uzată. Nu e uşor să găseşti hârtii folosite, sunt un material foarte căutat pentru multe întrebuinţări, printre care şi cea igienică.

Bună ziua, domnule profesor.

Ia te uită, domnişoara bibliotecară! Ce vizită plăcută!

Se ridică şi face o reverenţă în faţa ei.

Vă pot ajuta cu ceva?

Nu, cu nimic deosebit. Doar mă plimbam...

Bine faceţi. Plimbarea de o jumătate de oră pe zi prelungeşte cu zece ani viaţa. Un văr de-al meu, care se plimba trei ore zilnic, a trăit până la o sută paisprezece ani. Şi a murit pentru că, în timpul unei plimbări, s-a împiedicat şi a căzut într-o prăpastie.

Păcat că acest loc atât de oribil nu te stimulează să te plimbi.

Mă rog, ca să-ţi mişti picioarele e bun şi locul ăsta. Picioarele nu au ochi.

Domnule profesor Morgenstern... dumneavoastră îl cunoaşteţi de mult pe domnul Hirsch?

Ne-am nimerit în același tren care ne-a adus aici. Asta cred că s-a întâmplat...

In septembrie.

Exact!

Și ce părere v-a facut?

Mi s-a părut un tânăr foarte distins.

Doar atât?

Vi se pare puțin? În vremurile astea, nu e ușor să dai de oameni educați. Buna creștere nu e deloc la modă.

Dita șovăie, dar nu are prea multe ocazii să-și deschidă sufletul în fața cuiva.

Domnule profesor... dumneavoastră ați spune că Hirsch ascunde ceva?

Da, desigur.

Ce?

Cărți.

Fir-ar să fie! Asta știu deja!

Mă rog, domnișoară Adlerová, nu vă mâniați. Dumneavoastră m-ați întrebat și eu v-am răspuns.

Da, da. Scuzați-mă. Ceea ce aș vrea să vă întreb, între noi fie vorba, este dacă dumneavoastră credeți că putem avea încredere în el.

Puneți niște întrebări foarte ciudate.

Da, lăsați-o baltă.

Tot n-am înțeles ce voiați să spuneți prin a avea încredere în Hirsch. În ceea ce privește competența sa ca director al blocului?

Nu tocmai. Voiam să spun dacă într-adevăr vi se pare că este ceea ce vrea să pară a fi.

Profesorul cugetă o clipă.

- Nu, nu este.

Nu este cine pare a fi?

Nu. Nici eu nu sunt. Nici dumneavoastră. Nimeni nu este. De aceea Dumnezeu a lăsat gândurile mute, ca să le putem auzi numai

noi înșine. Nimeni nu trebuie să știe ceea ce gândim cu adevărat. Mereu când spun ceea ce gândesc, oamenii se supără rău pe mine.

– Aha...

Cred că ceea ce mă întrebați este în cine putem avea încredere aici, în această văgăună de la Auschwitz...

– Așa este!

Eu vă mărturisesc că, personal, încredere, în adevăratul sens al cuvântului, am încredere doar în cel mai bun prieten al meu.

Asta e bine. Și cine este cel mai bun prieten al dumneavoastră?

Eu însumi. Eu sunt cel mai bun prieten al meu.

Dita rămâne uitându-se la bătrânul profesor, care se concentrează în continuare să netezească ciocul unei păsări de hârtie. Se dă bătută. Nu va obține nimic de la acel bărbat.

Poate doar, își spune în sinea ei, să mă înnebunească.

Ajunge la pavilionul ei și totul este învăluit în liniște. De vreo două zile Mengele nu i-a mai dat niciun semn. Asta e bine. Dar nu se poate încrede, bărbatul acela are ochi peste tot. Intinzându-se în pat și încercând să nu alunece spre arcuirea mișcătoare pe care o creează pe saltea dosul umflat al colegei sale de pat, se gândește că poate ar putea să vorbească despre Hirsch cu subdirectoarea Miriam Edelstein. Dar dacă Miriam Edelstein e în cârdășie cu el? Soțul ei, Yakub, a fost președintele Consiliului Evreiesc din ghetoul de la Terezín, iar naziștii l-au separat de restul deținuților cehi. Ea este foarte îngrijorată, i se observă tristețea și, când crede că fiul ei nu este în apropiere, își acoperă ochii cu mâna într-un gest de disperare. Nu se poate să fie de partea naziștilor. Oare Dita o fi devenind paranoică?

Dar poate o mai exista și altceva, în afară de naziști și deținuți, poate că mai sunt și alte tabere și ei îi lipsește această informație. Va încerca să stea de vorbă cu domnul Tomashek. Totul este foarte confuz, dar când închide ochii, îi vine în minte imaginea pe care o va arhiva printre cele mai prețioase de la Auschwitz: ea și Margit alunecând pe solul nins, Rene privindu-le și toate trei râzând în hohote. Atâta timp cât vor continua să râdă, nimic nu va fi pierdut.

11

La sfârşitul lui februarie 1944, o delegaţie în frunte cu Adolf Eichmann (Obersturmbannfuhrerul care a răspuns de Departamentul pentru Afaceri Evreieşti al Gestapoului, între 1941 şi 1945) şi directorul secţiei externe a Crucii Roşii germane, Dieter Neuhaus, au vizitat Auschwitz-Birkenau. Misiunea lor era să primească personal un raport solicitat şefului blocului 31 cu privire la funcţionarea acelui pavilion experimental, singurul din tot complexul de lagăre de la Auschwitz unde erau găzduiţi copii.

Hirsch i-a dat instrucţiuni precise lui Lichtenstern pentru ca toţi copiii, cei mari şi cei mici, să fie aliniaţi şi pregătiţi să fie trecuţi în revistă. Responsabilul blocului 31 este extrem de riguros în privinţa igienei. În fiecare zi, copiii se trezesc la şapte dimineaţa şi supraveghetorii îi duc în ordine până la duşuri. Acolo se spală cu un firicel de apă atât de rece încât mai mult îi usturǎ decât îi curăţă. În ianuarie, dimineaţa temperatura este de până la minus douăzeci şi cinci de grade; în unele zile, ţevile îngheaţă. Dar Hirsch insistă în mod obsesiv asupra obiceiurilor de igienă, chiar dacă băieţii şi fetele clănţăne din dinţi de frig în timp ce se spală. Au foarte puţine prosoape, aşa că fiecărui grup de câte douăzeci sau treizeci de copii îi revine câte unul. De acolo se îndreaptă spre pavilionul lor pentru numărătoare.

Când apare Hirsch pe la mijlocul dimineţii, perfect pieptănat şi bărbierit, rândurile sunt deja formate. Se poate observa cât este de crispat, întrucât încearcă să aibă o atitudine mai milităroasă decât

de obicei: ordinele sale sunt categorice. Afară se aud niște fluierături și zgomotul cizmelor călăilor răsună pe podiumul care a fost instalat într-o parte laterală a barăcii. După puțin timp, își arată capul vreo doi membri ai trupelor SS și deschid drum unui grup de ofițeri cu pieptul încărcat cu niște tinichele de insigne și decorații.

Fredy Hirsch își croiește drum printre rândurile de prizonieri și ia poziție de drepți bătând din tocurile pantofilor, mai puțin practici, dar mai eleganți decât saboții obișnuiți. După ce solicită permisiunea, începe să explice că în blocul 31 îi ține pe copii în timpul zilei și că, astfel, ei nu deranjează funcționarea normală a restului lagărului, iar părinții lor sunt scutiți de griji și pot să muncească în diferite ateliere. Hirsch se simte în largul lui pentru că se poate exprima în limba sa, fiindcă nu vorbește prea bine ceha.

Comandantul Rudolf Hoss și Eichmann sunt în fruntea alaiului. Apoi vin alte cadre de conducere ale trupelor SS, printre care îl distinge pe Schwarzhuber, Lagerfuhrerul care răspunde de Auschwitz-Birkenau. Mai în spate, puțin mai retras, este doctorul Mengele. Gradul său de căpitan este mai mic decât cel al locotenent-coloneilor care sunt în fruntea grupului și s-ar putea crede că s-a distanțat ca să arate respect față de ierarhie. Dar Dita îl observă și i se pare că vede pe chipul lui atâta indiferență încât s-ar putea spune că se plictisește. Și chiar așa este: îl scârbește defilarea aceea de autorități care s-au hotărât să se ducă să-și petreacă dimineața în *lager* ca și cum s-ar fi dus să joace golf.

Dintr-odată, Mengele înalță capul și privește spre interni. O privește pe ea. Dita se preface că se uită în zare, dar știe că Mengele o observă cu același interes distant cu care un medic examinează un pacient. Ar vrea să o înghită pământul. Ce dorește bărbatul ăla de la ea? Nu crede că ar fi vorba de sex, ca în cazul lui Rene. I-ar plăcea ca Margit să se afle acolo ca să vadă dacă ea, care pare să știe atât de multe despre acest subiect, ar distinge acea josnicie pe care zice că o au bărbații în ochi când le privesc pe fetele tinere. Ei i se pare că Mengele

nu are o privire josnică. Pe chipul lui nu există nicio expresie. Privirea lui este goală. Și asta înspăimântă.

Eichmann aprobă dând din cap și în gestul său sever se simte o condescendență nedisimulată pentru cuvintele lui Hirsch; îi dă de înțeles că îi face o favoare enormă ascultându-l. Niciunul dintre ofițeri nu se apropie la mai puțin de jumătate de metru de Blockältesterul evreu. Deși poartă o cămașă curată și niște pantaloni nu foarte șifonați, Hirsch pare un țăran sărac la o întrunire de oameni înstăriți care-și etalează uniformele călcate, cizmele strălucitoare și aspectul sănătos. Și, cu toate acestea, Dita îl privește și, în ciuda tuturor îndoielilor, nu-și poate stăpâni o admirație imensă pentru acel bărbat dezarmat care stă în fața gâtlejurilor rechinilor și reușește ca aceștia să nu-l devoreze. Cu dispreț, dar îl ascultă. Hirsch este un fachir care hipnotizează șerpi foarte veninoși. Dita crede în el. Simte cu disperare nevoia de a crede în el.

De îndată ce alaiul de cizme înalte și bastoane lungi se îndepărtează, doi supraveghetori sosesc ținând oala cu supă pentru prânz, pregătită pentru a servi masa în pavilion, și totul reintră în rânduiala obișnuită. Se scot din învelitoare străchinile deformate și lingurile îndoite, iar copiii îi cer lui Dumnezeu ca în blidul lor să cadă măcar o bucată de morcov. După ce mănâncă, au voie să se joace după pofta inimii sau să se întoarcă la părinții lor, și baraca se golește. Doar câțiva profesori se înghesuie pe băncuțele din capătul pavilionului ca să comenteze incidentele din timpul vizitei șoimilor naziști. Le-ar fi plăcut să știe ce părere are Hirsch, dar șeful a dispărut iarăși, tocmai ca să nu-l întrebe nimeni nimic.

Unde este Hirsch? se întreabă unii.

În salonul ofițerilor are loc o masă festivă. Supă de roșii, pui, cartofi, varză roșie, știucă la cuptor, înghețată de vanilie, bere. Cele care servesc sunt deținute din secta Martorii lui Iehova; sunt preferatele lui Hoss pentru că niciodată nu se plâng, consideră că dacă aceea este voința lui Dumnezeu, trebuie să o respecte cu bucurie.

Priviți, le spune tovarășilor săi ridicându-se de la masă fără să-și dea jos șervetul de la gât.

Ii face semn uneia dintre chelnerițe ca să se apropie și să-i scoată din teacă pistolul marca Luger. Îi pune țeava pistolului la tâmplă. Ceilalți șefi naziști au încetat să mai mănânce supa și privesc așteptând să vadă ce se întâmplă. S-a lăsat tăcerea și în sala de mese plutește o oarecare tensiune. Prizoniera a rămas nemișcată fară să se neliniștească, cu două farfurii murdare în mâini, fără să se uite măcar la pistol sau la cel care îl ține în mână. Privește în gol și se roagă cu un murmur neauzit. Nicio văicăreală, niciun protest, niciun gest de teamă.

Îi mulțumește lui Dumnezeu! le spune Hoss cu un hohot de râs.

Ceilalți râd încet, din politețe. Rudolf Hoss a fost destituit de curând de la șefia generală de la Auschwitz, pentru că ofițerii din subordinea lui au comis anumite nereguli în ceea ce privește finanțele din *lager*, iar câțiva înalți demnitari ai Gestapoului nu-l mai privesc cu ochi buni. Eichmann nu așteaptă ca Hoss să se întoarcă la masă și începe să-și mănânce supa în liniște. Glumele acelea i se par deplasate în timpul unei mese. Să omori evrei i se pare o muncă serioasă. De aceea, când în același an, 1944, însuși șeful ofițerilor SS, Heinrich Himmler, îi cere să înceteze punerea în practică a soluției finale având în vedere inevitabila înfrângere, el va continua să poruncească asasinate masive până în ultima clipă.

Vestea despre care vorbea doamna Turnovska, pe care Dita o numește pe bună dreptate Radio Birkenau, referitoare la o masă de prânz specială pentru prizonieri, cu cârnați pentru toată lumea, se dovedise a fi un zvon fals. Unul în plus.

Dita se va duce să se întâlnească cu părinții săi, dar, în hărmălaia de oameni de la ora aceea de odihnă dinaintea întoarcerii adulților la munca în ateliere, îl vede la o oarecare distanță pe domnul Tomashek și i se pare un moment potrivit ca să stea de vorbă cu el. Bărbatul acela o va orienta. Cunoaște atâta lume încât, cu siguranță, va ști să-i spună că Fredy Hirsch este o persoană onestă, că asupra lui nu planează nicio umbră. Se îndreaptă spre el, să-i iasă în întâmpinare,

dar e atât de multă lume pe *lagerstrasse* încât îi este greu să înainteze. Îl pierde din vedere la un moment dat, dar apoi îl zărește din nou. Merge în direcția blocului 31 și a pavilionului-spital, zona unde sunt mai puțini oameni. Deși este un bărbat de vârsta tatălui ei, își mișcă picioarele sprinten și Dita nu-l ajunge din urmă. Vede că trece pe lângă blocul 31 și continuă să meargă până aproape de capătul lagărului, unde se află pavilionul-garderobă pe care-l conduce un deținut german obișnuit, nu evreu, cu grad de *kapo*. Nu știe ce caută acolo, pentru că deținuților nu li se permite să intre acolo fără autorizație. Trebuie că zdrențele care se păstrează în magazie li se par naziștilor avuții foarte valoroase. Probabil că domnul Tomashek se duce să încerce să obțină vreun articol de îmbrăcăminte pentru vreun deținut amărât. Părinții ei i-au explicat că bărbatul acela atât de bun la suflet ajută multă lume, chiar le face rost de îmbrăcăminte celor care au nevoie.

Bărbatul intră foarte hotărât în depozit și Dita nu are timp să-l ajungă din urmă, așa că trebuie să-l aștepte până iese. Zăbovește puțin lângă pavilion. În spatele gardului lagărului familial se află marele bulevard prin care se intră la Auschwitz-Birkenau, cu acea cale ferată pe care tocmai o terminau de construit pentru ca transporturile feroviare să pătrundă până în mijlocul lagărului, pe sub turnul de supraveghere de la poarta principală, care domină totul. Nu îi place să stea acolo, în văzul paznicilor de la intrarea principală, așa că se plimbă prin partea laterală a pavilionului-depozit și vede o fereastră. Îi atrage atenția pentru că celelalte pavilioane nu au ferestre și au lăsat-o deschisă ca să se aerisească înăuntru, unde domnește umezeala. Se apropie și aude înăuntru vocea cumpătată a domnului Tomashek. Rostește niște nume și niște numere de pavilioane. O spune în germană. Puțin intrigată, Dita se așază sub fereastră. Nu e frumos să asculți conversațiile altora.

Nu e frumos nici să sufoci oamenii cu gaze toxice...

O voce înfuriată întrerupe enumerarea domnului Tomashek.

Ți-am mai spus-o deja de mai multe ori! Nu vrem nume de pensionari socialiști! Vrem nume din Rezistență.

Dita recunoaște vocea aceea și felul acela dur de a vorbi. Este Preotul.

Nu este ușor. Se ascund. Eu încerc...

Încearcă mai bine.

Da, domnule.

Acum, pleacă!

Da, domnule.

Dita se furișează spre partea din spate a pavilionului astfel încât cei doi să nu o vadă când ies, și acolo se prăbușește. Are ochii atât de larg deschiși încât aproape că-i ies din orbite.

Domnul Tomashek cel bun la suflet... Ce mai pui de lele!

Se îndepărtează prudentă și se întreabă ce naiba se întâmplă în lagărul ăla cu adevărul: se pare că l-a înghițit noroiul.

Și acum în cine naiba o să mă încred?

În momentul acela îi vine în minte ceea ce i-a spus țicnitul de profesor Morgenstein: „Încrede-te în tine însăți".

În cele din urmă, bătrânul nebun o să aibă dreptate.

Este singură în toată treaba asta și va trebui să o rezolve singură.

Și Fredy Hirsch este un bărbat care a rămas singur în labirintul său. Poate pentru că de ani buni încearcă să astupe crăpăturile cu un ciment alcătuit din minciuni care, de îndată ce este atins, se fărâmițează.

Instructorul stă pe scaunul din camera sa și cineva bate la ușă. Miriam Edelstein intră și se așază pe podea, cu spatele sprijinit de lemnul podiumului, de parcă ar fi extrem de obosită.

- Ce ți-a zis Eichmann despre raportul tău?

Nimic.

Pentru ce-l vrea?

Cine știe...

Schwarzhuber avea o atitudine îngâmfată, tot timpul îi zâmbea lui Eichmann ca un cățeluș.

Sau ca un doberman.

Da, fața lui amintește de un doberman blond. Și ce spui de Mengele? Părea dat la o parte.

E pus pe liber.

Miriam tace o clipă. Ei nu i-ar fi trecut niciodată prin cap să vorbească astfel despre Mengele, ca despre un cunoscut oarecare.

Nu știu cum de ești în stare să te înțelegi cu un individ atât de dezgustător.

El a fost cel care a autorizat ca pachetele cu mâncare care soseau în lagăr pentru deținuții decedați să fie trimise blocului 31. Mă înțeleg cu el pentru că asta este obligația mea. Știu că sunt unii care spun că Mengele este prietenul meu. Habar n-au. Dacă prin asta aș obține vreun avantaj pentru copiii noștri, m-aș înțelege chiar și cu diavolul.

Deja o faci. Și îi zâmbește spunându-i asta, făcându-i cu ochiul în semn de înțelegere.

Există un avantaj în a trata cu Mengele. Nu ne urăște. Este prea inteligent pentru a face asta. Poate că din acest motiv este cel mai teribil dintre toți naziștii.

Și dacă nu ne urăște, de ce participă la toată această aberație?

Pentru că-i convine. Nu este unul dintre acei naziști care cred că noi, evreii, suntem o specie de ființe inferioare contrafăcute, venite dintr-o lume infernală. El mi-a spus-o: găsește multe lucruri admirabile la evrei...

Atunci de ce ne măcelărește?

Pentru că noi, evreii, suntem periculoși. Suntem rasa care le poate ține piept arienilor, cea care le poate înfrânge hegemonia. De aceea trebuie să ne elimine. Pentru el nu este ceva personal, doar o chestiune practică. Fermierul care seamănă cartofi și știe că în apropiere sunt mistreți pune capcane ca să-i omoare. Mor în niște capcane oribile făcute din cuie, este o moarte cumplită. Dar țăranul nu simte împotriva lor o ură furioasă; dacă i-ar vedea alergând prin pădure, i s-ar părea că sunt chiar niște animale simpatice. Mengele este ca acel fermier, în loc de cartofi cultivă primatul rasei ariene,

pentru că este rasa lui. Este un bărbat care nu cunoaște ura... Teribil e că nu cunoaște nici mila. Nimic nu este în stare să-l înduioșeze.

Eu n-aş putea să negociez cu astfel de criminali.

Spunând asta, Miriam face un gest de durere. Fredy se ridică şi se apropie de ea. Ii vorbeşte cu blândețe.

Se mai ştie ceva despre Yakub?

Când ea şi familia ei au ajuns acolo în urmă cu şase luni, venind de la Terezín, doi membri ai Gestapoului l-au arestat pe soțul ei şi l-au transferat la închisoarea de deținuți politici de la Auschwitz I, la trei kilometri distanță. Nu l-a mai văzut şi nici n-a mai avut veşti de la el.

Azi-dimineață am putut să mă apropii o clipă de Eichmann. El mă ştie de la nişte reuniuni de la Praga, deşi la început s-a prefăcut că nu mă recunoaşte. Este un nenorocit, ca toți naziştii. Gărzile au fost cât pe-aci să mă lovească, dar, cel puțin, le-a făcut să se oprească şi m-a lăsat să-l întreb de Yakub. Mi-a spus că l-au transferat în Germania, că nu a pățit nimic şi că în curând vom fi din nou împreună. Apoi a făcut stânga-mprejur şi m-a lăsat cu vorba-n gură. Aveam o scrisoare pentru Yakub, dar nici măcar n-am putut să i-o dau. Ariah îi scrisese câteva rânduri tatălui său...

O să văd dacă pot să aflu ceva.

Mulțumesc, Fredy.

Ii sunt dator, adaugă Hirsch.

Miriam încuviințează din nou. Ea ştie, dar este ceva despre care nu trebuie să vorbească. Fredy Hirsch este un Ahile al evreilor: el singur ar putea să cucerească întreaga Troie. Dar ar putea să şi cadă cu un zgomot asurzitor, pentru că are un călcâi extrem de fragil.

Aceasta este problema miturilor: niciodată nu cad, se prăbuşesc. Edita merge pe *lagerstrasse* foarte hotărâtă să dărâme un mit al lagărului familial. Nu stie dacă va fi usor. La urma urmelor, este vorba despre un bărbat cu faimă, cu maniere politicoase, îngrijit, fermecător și amabil cu toată lumea. Iar ea nu este decât o fetiță slăbănoagă. Dar vrea să-l demaște. O scârbeşte mai rău decât ofițerii SS.

Ei poartă uniformă şi se ştie cine sunt şi care le sunt scopurile. Ii e teamă de ei, îi dispreţuieşte, chiar îi urăşte... dar nu a ajuns niciodată să simtă acea greaţă pe care o simte când se gândește la zâmbetul de evreu elegant al domnului Tomashek.

În timp ce merge grăbită, dusă pe sus de picioarele ei de cocostârc, încearcă să-și schițeze un plan, tot în grabă, dar nu reușește să urzească niciunul. Singurul ei scop este să spună adevărul, chiar dacă pare că asta nu prea este la modă la Auschwitz.

Ajunge până la baraca tatălui ei și, în față, așezați pe un covor făcut din păturile fiecăruia, se află un grup de persoane care se adună de obicei în jurul domnului Tomashek. Sunt şi părinții ei, desigur. O doamnă povesteşte ceva, iar domnul Tomashek, în mijlocul cercului, încuviinţează cu ochii întredeschişi şi, cu un zâmbet binevoitor, o încurajează pe femeie să continue cu explicaţiile.

Dita dă buzna, chiar calcă obraznic pe una dintre pături, murdărind-o de noroi.

Dar, fetiţo...!

Dita e îmbujorată și îi tremură vocea. Dar nu-i tremură brațul în momentul în care-l ridică şi arată spre centrul cercului.

Domnul Tomashek este un trădător. Este un turnător al ofițerilor SS.

Imediat încep şuşotelile şi oamenii se agită nervoşi. Domnul Tomashek încearcă să-și mențină zâmbetul intact, dar nu reușește pe deplin. I s-a strâmbat într-o parte.

Una dintre primele persoane care se ridică este Liesl.

Edita! Ce înseamnă asta?

O să vă spun eu! sare una dintre femei. Fata dumitale este prost-crescută! Cum îi trece prin cap să întrerupă astfel o conversație ca să insulte o persoană de valoare ca domnul Tomashek?

Doamnă Adlerová, îi spune un alt bărbat, ar trebui să-i trageți o palmă zdravănă fetei dumneavoastră. Și dacă n-o faceți dumneavoastră, o voi face eu.

Mamă, îți spun adevărul, zice Dita, foarte agitată, deja cu mai puțină convingere. L-am auzit vorbind în pavilionul-garderobă cu Preotul. Este un turnător!

Asta e imposibil! vorbește din nou femeia de mai înainte, pe deplin indignată.

Ori îi dați dumneavoastră o palmă fetei ca să tacă, ori o voi face eu. Și bărbatul dă să se ridice.

Dacă trebuie pedepsit cineva, pedepsiți-mă pe mine, spune Liesl docilă. Eu sunt mama ei, iar dacă fiica mea nu s-a comportat cuviincios, pe mine trebuie să mă pălmuiți.

Atunci, cel care se ridică este Hans Adler.

Aici n-o să fie nimeni lovit, afirmă categoric. Edita spune adevărul. Eu îl știu.

Un cor de șușoteli de uimire se desprinde din grup.

Desigur că spun adevărul! țipă Dita prinzând din nou curaj. Am auzit cum Preotul îi cerea să-i dea informații despre Rezistență. De aceea își petrece toată ziua plimbându-se de colo-colo, de aceea pune atâtea întrebări și-i îndeamnă pe oameni să-i povestească despre problemele lor.

Aveți de gând să negați, domnule Tomashek? îl țintuiește Hans cu privirea.

Aproape toți s-au ridicat în picioare și capetele se întorc spre Tomashek, care continuă să stea jos, tăcut ca o statuie. Se ridică încet-încet și-și menține pe chip un zâmbet cu jumătate de gură; este expresia lui obișnuită, dar mai schimonosită, de parcă ar fi fost singura pe care știa să o afișeze și, într-un caz ca acesta, n-ar fi putut să facă altceva decât să și-o păstreze cu orice preț.

– Eu... începe să spună.

Toți se pregătesc să-l asculte cu atenție, pentru că domnul Tomashek vorbește cu multă ușurință și cu siguranță că totul este o neînțelegere pe care o poate explica foarte bine.

– Eu...

Dar nu reuşeşte să continue. Lasă capul în jos şi nu mai spune nimic. Îşi croieşte drum şi se retrage în grabă spre pavilionul său. Toţi rămân perplecşi, privindu-se unii pe alţii şi uitându-se mai ales la cei trei membri ai familiei Adler. Dita îşi îmbrăţişează tatăl.

Hans, îl întreabă Liesl, cum de ştiai atât de sigur că ceea ce spunea Edita era adevărat? Părea incredibil...!

Nu ştiam. Dar este un truc folosit la procese. Încerci prin păcăleală: te faci că ştii ceva în mod categoric, deşi în realitate nu ştii, iar pe acuzat îl dă de gol propria nesiguranţă. Se crede descoperit şi se prăbuşeşte.

Şi dacă n-ar fi mărturisit?

Mi-aş fi cerut scuze. Dar, îi face semn cu ochiul fiicei sale, ştiam că jucam cu nişte cărţi foarte bune.

Unul dintre bărbaţii din grup se apropie şi, prietenos, îi pune o mână pe umăr.

Nu mai ţineam minte că ai fost avocat.

Nici eu, răspunde el.

Femeia şi bărbatul care înainte se arătaseră atât de combativi se retrag fastâciţi.

Dar mai lipseşte încă ceva pentru a pune punct îndeletnicirii de turnător a domnului Tomashek: trebuie stea de vorbă cu Radio Birkenau. Cei trei se duc să o vadă pe doamna Turnovska. Femeia cea cumsecade îl invocă de mai multe ori pe Dumnezeu, precum şi pe anumiţi sfinţi din Biblie. După aceea, porneşte tam-tamul.

Indoiala este o plantă care prinde foarte bine rădăcini în pământul mâlos de la Auschwitz. După patruzeci şi opt de ore, tot lagărul este pus la curent şi domnul Tomashek cade în dizgraţie. Nimeni nu va mai dori să se aşeze lângă el la ora supei, nici să-i povestească ceva. Un idol fals care piere.

12

Rudi Rosenberg dă fuga în spatele barăcii din lagărul de carantină și se apropie de gradul din sârmă ghimpată prin care trece curent electric. De cealaltă parte îl așteaptă Alice Munk. Se opresc la trei pași de gard, după aceea fac chiar un pas înainte, în ciuda miilor de volți care circulă prin sârma ghimpată și se așază jos ușor pentru a domoli suspiciunea gărzilor din turnulețe care-i observă.

Este una dintre acele după-amiezi în care Rudi se întâlnește pentru un moment cu ea, ca să vorbească despre fel și fel de lucruri. Alice îi vorbește despre familia ei de industriași înstăriți din nordul orașului Praga și despre cât de mult își dorește să se întoarcă acasă. Rosenberg îi povestește despre visul lui de a pleca în America atunci când coșmarul războiului și al lagărelor de concentrare se va termina.

Este tărâmul tuturor posibilităților. Acolo, comerțul este sfânt. Este singurul loc din lume unde un bărbat sărac poate ajunge să fie președintele țării.

Este un frig de crapă pietrele și pământul este acoperit cu promoroacă. Le tremură cuvintele. El este îmbrăcat cu o haină de stofă, dar Alice are pe ea doar puloverul ei uzat și un șal vechi de lână. Când vede că buzele i se învinețesc și că începe să dârdâie, Rudi îi spune că e mai bine să se întoarcă în blocul ei, dar ea refuză.

Se simte mult mai bine în intimitatea înghețată a după-amiezii decât înăuntrul pavilionului de femei, care miroase a transpirație și a boală. Și uneori a ură.

Când frigul devine insuportabil, se ridică și merg încet, fiecare pe partea lui de gard. Paznicii s-au obișnuit cu prezența lor, unora din-

tre ei registratorul le face rost de tutun sau, uneori, le servește drept interpret în discuțiile cu soldații ruși sau cehi, și a reușit ca, pentru moment, întâlnirile lor din apropierea gardului să fie tolerate.

El îi povestește lui Alice orice peripeție amuzantă din munca sa de registrator. Nu vrea să-i spună ceea ce vede în privirea de pe chipurile abătute care se află de cealaltă parte a biroului de înregistrare de îndată ce ajung în lagăr. De aceea, uneori, ca să fie mai amuzante, inventează anecdotele. Când Alice îl întreabă dacă este adevărat că în fiecare zi sunt omorâte sute de persoane prin inhalare de gaz, el îi răspunde că este vorba doar de bolnavii incurabili, să nu-și facă griji, și imediat schimbă subiectul. Rudi știe că la Auschwitz adevărul este o afacere proastă.

Ți-am adus un cadou...

Își vâră o mână în buzunar și deschide pumnul. Ceea ce-i arată este ceva foarte micuț, dar ea deschide larg ochii, dându-și seama de valoarea impresionantă a cadoului. Este o bijuterie. Este un cățel de usturoi.

A dezvoltat o oarecare abilitate de a-l observa cu coada ochiului pe soldatul din turnulețul de supraveghere și, când poziția puștii de pe umăr îi indică faptul că acesta stă cu spatele, întors spre cealaltă parte a lagărului, se apropie de gard cu doi pași mari. Nu trebuie să atingă metalul, dar nu are voie să se clatine, pentru că, dacă paznicii își dau seama, îl pot pedepsi sever. Are la dispoziție doar zece secunde până când paznicul se întoarce spre partea în care se află el. Strânge degetele și le vâră exact prin gaură. Cinci secunde. Dă drumul usturoiului să cadă. Alice întinde mâna și îl ia repede. Patru secunde. Fac doi pași mari înapoi și se întorc la locul unde se aflau, la câțiva metri de gard.

Alice îl privește speriată și cu admirație. Lui Rudi îi place să-i trezească astfel de sentimente fetei. Cert este că puțină lume îndrăznește să bage degetele printre găurile acelei sârme care omoară. Unii speculanți aruncă lucrurile dintr-un lagăr în altul pe deasupra gardului, dar lui i se pare că este o mișcare ce se vede de la mare distanță, iar în *lager* sunt prea mulți ochi, prea multe limbi.

Mănâncă-l, Alice, are multe vitamine.

Dar atunci nu ți-aș mai putea da un sărut...

Haide, Alice, e important. Trebuie să mănânci. Ești foarte slabă.

Nu-ți place de mine? îl întreabă cochetă.

Rudi suspină.

Știi doar că-mi placi la nebunie! Și azi ești foarte frumoasă cu pieptănătura pe care ți-ai făcut-o.

Ai observat!

Dar trebuie să mănânci usturoiul ăla! Mi-a fost foarte greu să fac rost de el.

Iar eu îți mulțumesc foarte mult.

Dar îl ascunde în pumn și nu-l mănâncă. Rudi înjură printre dinți.

La fel ai făcut și ultima dată, când ți-am adus o creangă de țelină.

Și atunci ea face un gest de cochetărie și ridică privirea în sus, de parcă i-ar arăta ceva. Și atunci Rudi înțelege și își dă o palmă peste frunte.

Alice, ești nebună!

Nu își dăduse seama până în momentul acela că fata avea în păr o diademă. O diademă violetă, poate prea copilăroasă pentru ea, dar care în acel loc este un obiect de lux. Intr-atât încât a costat-o o creangă de țelină. Ea râde.

Nu, nu face asta! Nu s-a terminat iarna, aproape că n-ai haine groase, trebuie să te hrănești. Nu-ți dai seama? In fiecare dimineață, *kommando* care duce căruțul strânge o duzină de cadavre din lagărul tău, oameni care mor de epuizare, de malnutriție sau din cauza unui simplu guturai. Aici, o răceală te omoară, Alice. Suntem foarte slăbiți. Trebuie să mănânci! Și Rudi devine mai vehement. Este prima dată când îi vorbește atât de sever lui Alice. Vreau să mănânci usturoiul ăla chiar acum!

Ca să obțină usturoiul ăla a trebuit să-i dea pe sub mână unui anume ajutor de la bucătărie numele și gradele ofițerilor ruși din ultimul transport. Nu știe și nici nu vrea să afle pentru ce a avut nevoie de listă, dar informația este valoroasă și Rezistența are multe

ramificații pe care el nu le cunoaște. Acele favoruri l-ar putea costa chiar și viața. Și ea nici măcar nu-l va mânca.

Alice îl privește cu tristețe și o lacrimă i se ivește în ochi.

Tu nu înțelegi, Rudi.

Nu mai spune nimic, rămâne tăcută, nu este prea vorbăreață. Și nu, el nu înțelege. I se pare o prostie să dea la schimb un aliment atât de nutritiv și greu de obținut ca țelina pentru o bucată inutilă de sârmă căptușită în catifea, făcută de mână, în grabă, în vreunul dintre atelierele din lagăr. Nu înțelege că Alice va împlini șaptesprezece ani și că vârsta asta n-o va mai avea niciodată. Șubrezenia vieților lor înaintează cu viteza vântului, ramolismentul cunoaște la Auschwich scurtături nebănuite. După ce și-a petrecut toată adolescența prinsă în urâțenia războiului, să se simtă frumoasă într-o după-amiază o face fericită pentru o clipă. Momentul acela o hrănește mai mult decât o plantație întreagă de țelină.

Ea face pe îmbufnata pentru ca Rudi să o ierte, iar el ridică din umeri. Nu o înțelege, dar nu poate să se supere pe ea.

El nu știe, dar usturoiului său deja i s-a atribuit un scop. După numărătoarea de seară, Alice se apropie în grabă de pavilionul 9 să întrebe de domnul Lada. Este un bărbat scund, care muncește în grupul celor care transportă căruțul cu morți. Nu este o muncă plăcută, dar îi permite să se miște prin *lager*. Și a se mișca este sinonim cu a face afaceri. Alice duce la nas minuscula bucată de săpun și simte o plăcere deosebită. La fel i se întâmplă și lui Lada cu acel cățel de usturoi. Și el simte același lucru.

Este atât de entuziasmată de achiziția ei, încât își petrece ultimele ore dinainte de a se da stingerea spălând rufele. Alice poartă un pulover de lână foarte găurit și o fustă în carouri foarte uzată pe care le ține sub perna de pe patul ei mizerabil. Este singura îmbrăcăminte cu care se poate îmbrăca atunci când, la fiecare două săptămâni, își spală rochia, albastră sau deja gri, lenjeria intimă și șosetele.

Trebuie să stea o oră și jumătate la rând în fața celor trei robinete din care curge un firicel de apă, o apă nepotabilă, care i-a omorât deja pe câțiva care n-au crezut că este contaminată sau care nu și-au

putut stăpâni setea care-i chinuia, mai ales la lăsarea nopții, după ce trecuseră deja multe ore de la ultimul lichid băut, și anume supa de la prânz.

Apa rece ca gheața ustură la mâini, le face insensibile și aspre. N-a trecut nici măcar un minut și femeile de la rând o mustră printre insulte să termine mai repede. Unele clevetesc împotriva ei cu voce tare pentru ca Alice să le audă. In lagăr, secretele nu există, iar zvonurile îmbibă totul, sunt ca o pată de igrasie care se infiltrează prin pereți, de pe sol până la tavan, și strică tot ce găsește în cale.

Relația ei cu registratorul slovac este cunoscută și nu le este pe plac anumitor prizonieri, îndeosebi celor care nu suportă să li se întâmple ceva frumos celorlalți. Dorința de supraviețuire a prizonierilor provoacă o asemenea degradare morală, încât mulți își transformă teama și durerea într-o ură ușor de împrăștiat. Cred că a face rău celorlalți este un fel de dreptate, care le alină propria suferință.

Ce nedrept că târfele nerușinate care-și desfac picioarele în fața deținuților influenți dispun de o bucată de săpun și femeile decente trebuie să spele doar cu apă chioară! spune una.

Un murmur de capete cu basmale îi dă dreptate.

S-a pierdut decența, spune alta, nu se mai respectă nimic.

O rușine, comentează încă una cu voce tare, dinadins, ca Alice să o audă.

Fata freacă rufele cu furie, ca și cum ura s-ar putea șterge cu acel săpun de glicerina, și-și încheie în grabă treaba, fără să termine, fără să îndrăznească să ridice capul, rușinată și incapabilă să se apere. Plecând, lasă bucata de săpun pe caldarâm. Mai multe femei se năpustesc asupra lui și se iscă o zarvă de îmbrânceli și țipete.

Alice este atât de rușinată și de nervoasă, încât nu vrea să se întâlnească cu mama ei, și până la urmă merge către blocul 31. Este obligatoriu ca ușile pavilioanelor să rămână mereu deschise. Când intră, cade jos o strachină metalică cu niște piulițe; este un truc al lui Hirsch ca să știe dacă cineva intră în pavilion pe neașteptate. Șeful blocului iese din camera sa și o vede pe Alice tremurând.

Ce se întâmplă, copilă?

Mă urăsc, domnule Hirsch!

– Cine?

Toate femeile alea! Mă insultă pentru că sunt prietenă cu Rudi Rosenberg!

Hirsch o ia pe după umeri și ea nu se poate opri din plâns.

Femeile alea nu te urăsc, Alice. Nici măcar nu te cunosc.

Mă urăsc! Mi-au spus chestii oribile și eu nici măcar n-am fost în stare să le răspund așa cum meritau.

Bine ai făcut. Când un câine latră sălbatic la un străin, chiar și când îl mușcă, nu o face din ură; o face de teamă. Dacă te confrunți vreodată cu un câine agresiv, nu trebuie să fugi, nici să țipi, pentru că până la urmă îl vei speria și te va mușca. Trebuie să stai liniștită și să-i vorbești încet, ca să-i astâmperi frica. Sunt speriate, Alice, sunt furioase din cauza a tot ce ni se întâmplă.

Alice începe să se liniștească.

Ar trebui să-ți pui hainele la uscat.

Consimte dând din cap și, vrând să-i mulțumească, el face un gest cu mâna și o oprește. Nu trebuie să-i mulțumească pentru nimic. El este răspunzător pentru oamenii săi. Supraveghetorii sunt soldații săi. Și un soldat nu mulțumește niciodată: ia poziție de drepți și salută marțial. Nu e nevoie de mai mult.

Când Alice pleacă, Hirsch privește spre tăcerea băncuțelor și a pereților pe care atârnă desene și se închide din nou în camera lui. Dar, în realitate, pavilionul nu este gol. Cineva stă ghemuit după parapetul de lemn, cineva care a observat în tăcere scena.

Tatăl ei avea de vreo câteva zile un guturai care nu-i trecea, iar mama ei l-a obligat să suspende lecțiile sub cerul liber, așa că Dita și-a folosit după-amiezile ca să stea de pază în ascunzătoarea din fundul pavilionului. A așteptat să aibă loc din nou contactul secret cu ofițerii SS, dar până acum paza ei nu a dat rezultate. Dacă nu poate avea încredere în nimeni, va trebui să descifreze singură misterul lui Hirsch. Uneori, Fredy a ieșit din camera lui să facă flotări și abdominale sau a început să ridice bănci, de parcă ar fi fost greutăți, iar ea a trebuit să stea foarte cuminte și foarte ghemuită în spa-

tele scândurilor. Într-o după-amiază a venit să-l viziteze Miriam Edelstein, dar atâta tot. Îi e dor de conversațiile cu Margit, despre care știe că în unele zile stă de vorbă cu Rene.

Convins că nu mai era nimeni în pavilion, Hirsch a stins luminile și a rămas pe întuneric. Ea se ghemuiește ca să se încălzească puțin și fiorul care o străbate pe dinăuntru îi amintește de acei bolnavi din stațiunea balneară Berghof, care noaptea se lungeau cu fața spre Alpi pentru ca frigul aspru din munți să le vindece umezeala din plămânii lor atacați de tuberculoză. In acele săptămâni în *lager* i-a fost greu să se așeze iar într-un loc și să citească din *Muntele vrăjit* cu aceeași concentrare cu care o făcea la Terezín. Lectura aceea a impresionat-o atât de mult încât personajele sale au început să facă parte din amintirile ei.

Hans Castorp, care a sosit să-și viziteze vărul și la început avea de gând să petreacă doar câteva zile la sanatoriu, până la urmă rămăsese luni întregi. Chiar și când vărul său Joachim a decis să se întoarcă acasă și să-și reia cariera militară, în ciuda faptului că nu avea consimțământul medicilor, el a rămas liniștit în acel microcosmos din stațiunea balneară, cu ședințele lui de relaxare, mâncărurile copioase și micile ritualuri cotidiene care de-abia dacă tulburau acea rutină somnolentă. Chiar și sub acea aparență de banalitate inofensivă, din când în când tuberculoza lăsa scaune goale în sala de mese și frigul morții străbătea coridoarele.

Berghof îi amintește Ditei de ghetou. Viața era mai frumoasă acolo decât la Auschwitz. Era un loc mai puțin violent și mai puțin teribil decât fabrica de durere unde supraviețuiesc acum, deși, în realitate, Terezín era o stațiune balneară unde nimeni nu se vindeca.

Castorp a sosit ca să stea câteva zile, dar după luni au trecut anii. Când dădea semne că vrea să plece, doctorul Behrens îi detecta o ușoară afecțiune la plămâni și trebuia să-și prelungească șederea. Pe vremea când citea cartea, sosise deja de un an la Terezín și tot nu știa când va putea scăpa din acel oraș-închisoare. Cu toate că, ținând cont de zvonurile din exterior, despre naziștii care înaintau implacabil

prin Europa într-un război care-și număra morții cu milioanele și despre lagărele în care erau trimiși evreii pentru a-i extermina, i-a trecut prin minte că zidurile de la Terezín o țineau prizonieră, dar o și protejau de restul lumii, așa cum i se întâmpla lui Hans Castorp în sanatoriul de la Berghof, pe care nu mai voia să-l părăsească pentru a se confrunta cu situația din epoca sa.

A schimbat munca din grădinile de zarzavat de lângă Terezín cu o alta mai confortabilă, într-un atelier de îmbrăcăminte militară și, odată cu trecerea timpului și pe măsură ce mama ei își pierdea din energie iar tatăl ei făcea din ce în ce mai puține observații ingenioase, ea continua să citească. Povestea lui Hans Castorp o captiva și l-a însoțit pe acel personaj până în punctul culminant al vieții sale: era noaptea de carnaval și, profitând de libertatea pe care o permitea în acea zi ascunderea în spatele măștilor, a îndrăznit pentru prima oară să-i vorbească doamnei Chauchat, o foarte frumoasă rusoaică de care era îndrăgostit lulea, deși nu schimbase cu ea niciodată mai mult de câteva cuvinte de politețe. In atmosfera aceea statică și ceremonioasă de la Berghof, a avut îndrăzneala, protejat de magia carnavalului, de a o tutui și de a-i spune Clawdia. Dita închide ochii și retrăiește acel moment în care el, atât de romantic, îngenunchea în fața ei și-i declara, într-un mod galant și pasionat, iubirea lui impetuoasă.

Ditei îi place de madam Chauchat, o doamnă foarte elegantă, cu niște ochi piezişi, care are obiceiul de a veni ultima în somptuoasa sală de mese și de a închide ușa suficient de tare încât Hans Castorp să tresară pe scaunul său; în primele zile simțind o iritare deranjantă și apoi o fascinație absolută pentru frumusețea ei tătară. În acel moment de libertate pe care-l oferă carnavalul, când cei care vorbesc nu sunt persoanele supuse normelor rigide ale curtoaziei sociale, ci măștile, madam Chauchat îi spune lui Castorp: „Voi, nemții, iubiți mai mult ordinea decât libertatea, întreaga Europă știe asta".

Și Dita, ghemuită în ascunzătoarea ei din scânduri, este de acord cu rusoaica.

Câtă dreptate are madam Chauchat!

Se gândește că i-ar plăcea să fie ca ea, o femeie cultă, rafinată și independentă. Și ca atunci când ar intra într-un salon, toți băieții să se uite la ea cu coada ochiului, pe ascuns. După galanteriile, într-adevăr îndrăznețe, dar minunate, ale tânărului german, care chiar nu o deranjează deloc pe rusoaică, se întâmplă cel mai neașteptat lucru. Ea decide să plece în Daghestan sau poate în Spania, ca să schimbe aerul.

Dacă ea ar fi fost Clawdia Chauchat, n-ar fi putut să reziste în fața amabilității și a farmecului unui cavaler precum Hans Castorp. Și nu e vorba că n-ar avea curaj să străbată lumea. Când se va sfârși acest coșmar al războiului, i-ar plăcea să plece cu familia ei oriunde. Cine știe, poate chiar pe acel tărâm al Palestinei despre care vorbește atât de mult Fredy Hirsch.

Chiar în acel moment se aude scârțâitul ușii de la pavilion. Și, uitându-se cu precauție, vede că este aceeași siluetă înaltă, cu cizme și îmbrăcată cu o manta închisă la culoare, pe care o zărise prima dată. Inima îi sare din piept.

A sosit mult așteptatul moment al adevărului. Dar chiar este sigură că vrea să-l afle? De fiecare dată când se arată adevărul, ceva se năruie. De aceea suspină și se gândește că cel mai bine este să se ridice și să iasă din pavilion fără să facă zgomot, acum, că încă mai are timp. In stomac nu are fluturi, ci o turmă de bivoli, iar îndoiala o arde pe dinăuntru. Adevărul o poate mistui... dar are nevoie de el. Pentru că știe că dacă nu ridică acum capacul, minciuna o va fierbe la foc mic până o va consuma ca pe o pulpă de pui într-o oală cu supă. De aceea va rămâne, până când va vedea fundul oalei.

Într-unul dintre exemplarele revistei *Reader's Digest* pe care ea îl lua pe furiș de pe măsuța din salon când părinții ei ieșeau, a citit un articol despre niște spioni care puteau să asculte conversațiile printr-un perete despărțitor, ținând urechea lipită de fundul unui pahar. Ea se duce în vârful picioarelor cu strachina de la micul dejun până la peretele camerei Blockältesterului. Este riscant. Dacă o prind acolo spionând, cine știe ce va păți. Dar dacă nu scapă de îndoieli, va plesni.

Pune vasul metalic, dar își dă seama că aude foarte bine prin simpla apropiere de panoul de lemn. Și, în plus, există o gaură prin care reușește chiar să și vadă înăuntru, ca și cum ar privi prin vizorul unei uși.

Este Hirsch. Are o expresie tristă. Pe bărbatul blond care stă în fața lui îl vede din spate. Nu poartă uniforma ofițerilor SS, deși hainele sale nu sunt cele ale unui prizonier obișnuit. Observă atunci banderola maro proprie unui *kapo* de pavilion.

Asta va fi ultima oară, Ludwig.

De ce?

Nu pot să-mi mint în continuare oamenii. Își trece mâna prin păr ca să și-l aranjeze. Ei mă cred un altfel de om și, de fapt, eu sunt ceva foarte diferit.

Și ce este atât de teribil?

Zâmbește amar.

Știi doar. Mai bine ca nimeni altcineva.

Hai, Fredy, îndrăznește să o spui...

Nu mai e nimic de spus.

De ce nu? Un amestec de ironie și ranchiună îmbibă cuvintele interlocutorului său. Bărbatul cel fără teamă nu îndrăznește să recunoască ce este? Îți lipsește curajul să spui acel ceva atât de teribil care te definește?

Blockältesterul suspină și vocea lui se întristează.

Un... depravat.

La naiba, spune-i pe nume! Marele Fredy Hirsch este un homosexual!

Hirsch, ieșit din fire, se năpustește asupra lui și îl apucă de rever cu violență. Îl izbește de perete și venele de la gât i se umflă.

Taci! Să nu mai spui asta niciodată în viața ta.

Haide, haide... Este ceva de îngrozitor? Și eu sunt și nu mă consider un monstru. Tu crezi că sunt? Crezi că merit să fiu catalogat ca un ciumat? Și spunând asta, se uită la triunghiul roz pe care-l are cusut pe cămașă.

Hirsch îi dă drumul. Își duce o mână la păr și și-l îndreaptă în timp ce închide ochii, încercând să se liniștească.

Iartă-mă, Ludwig. Nu era intenția mea să te jignesc.

Ei bine, ai făcut-o. Își aranjează ca un dandy reverul mototolit. Spui că nu vrei să-i înșeli pe oamenii care te ascultă. Și ce vei face când o să ieși de aici? O să cauți o evreică plăcută care să-ți gătească mâncare *kosher* și o să te însori cu ea? O să o înșeli?

Nu vreau să înșel pe nimeni, Ludwig. Așa că trebuie să nu ne mai vedem.

Fă ce vrei. Infrânează-te dacă asta te face să te simți mai bine. Incearcă să faci dragoste cu o fată. Eu am încercat: este ca și cum ai mânca o farfurie de supă fără carne. Dar nu e chiar atât de rău. Și crezi că în felul ăsta ai să termini cu minciunile? Cât de mult te înșeli! Va exista întotdeauna cineva pe care îl vei minți cumplit: tu însuți.

– Ți-am spus deja că s-a terminat cu asta, Ludwig.

Sunt cuvinte care nu admit replică. Se privesc cu tristețe și rămân în tăcere. *Kapo* cu triunghiul roz dă ușor din cap acceptându-și înfrângerea. Se apropie de Hirsch și-l sărută pe buze. Lui Ludwig îi curge o lacrimă pe obraz, la fel de tăcută ca picătura de ploaie care se prelinge pe geamul unei ferestre.

De cealaltă parte a peretelui din lemn, Dita este cât pe-aci să scoată un țipăt. Este mai mult decât poate suporta tinerețea ei. Nu a văzut niciodată doi bărbați sărutându-se și i se pare scârbos. Cu atât mai mult fiind vorba despre Fredy Hirsch. Fredy Hirsch al ei. Iese în grabă din pavilion fără să facă zgomot și nici măcar palma rece a nopții nu o face să reacționeze. Este atât de tulburată, încât nici nu-și amintește să-și ia măsuri de precauție, în caz că doctorul Mengele ar fi prin apropiere. Este amețită și se simte murdară pe dinăuntru. Simte în suflet o furie imensă împotriva lui Fredy Hirsch. Se simte înșelată. Lacrimile de furie îi încețoșează vederea.

Motiv pentru care dă peste cineva care merge în sens invers.

Ai grijă, fato!

Dumneavoastră nu vă uitaţi pe unde mergeţi, fir-ar să fie! îi răspunde ea obraznic.

Şi, uitându-se, vede chipul cu barbă albă al profesorului Morgenstern şi-şi dă seama de grosolănia ei. Era să-l dărâme pe sărmanul bătrânel.

Iertaţi-mă, domnule profesor. Nu v-am recunoscut.

Dumneavoastră sunteţi, domnişoară Adlerová! Şi atunci îşi întinde gâtul ca să-şi apropie ochii miopi de Dita. Dar plângeţi?

E din cauza frigului, care-mi irită ochii, fir-ar să fie! îi răspunde sec.

Vă pot ajuta cu ceva?

Nu, nimeni nu poate.

Profesorul îşi pune mâinile în şolduri.

Eşti sigură?

Nu vă pot explica nimic. Este un secret.

Atunci, nu-l povesti. Secretele sunt pentru a fi păstrate.

Profesorul înclină capul şi pleacă în direcţia pavilionului său fără să mai spună nimic. Dita rămâne şi mai nedumerită decât era înainte. Poate că vina a fost a ei. Poate că bărbatul acela are dreptate şi ea n-ar trebui să-şi bage nasul în viaţa celorlalţi şi să le profaneze secretele. Se întreabă cu cine ar putea să vorbească despre acel subiect şi intuieşte că trebuie să existe cel puţin o persoană care să-l cunoască bine pe Hirsch: Miriam Edelstein. Este singura care-l vizitează la ore nepotrivite, când nu sunt primiţi decât prietenii apropiaţi.

O găseşte cu fiul ei Ariah în blocul 28. Mai e foarte puţin până se va da stingerea. Nu e cea mai potrivită oră pentru vizite, dar când subdirectoarea o vede venind pe bibliotecară atât de neliniştită şi aceasta o roagă să iasă afară să stea de vorbă pentru un moment, n-o poate refuza.

Întunericul şi frigul nu invită la conversaţii lungi, dar Dita îi povesteşte totul de la început: avertismentul pe care i l-a dat Mengele, modul în care a fost martor întâmplător la prima întâlnire a lui Hirsch cu un individ, îndoielile ei şi felul cum a încercat să le risipească cercetând adevărul. Miriam o ascultă fără s-o întrerupă, fără să arate uimire când îi explică aberaţiile clandestine ale lui Hirsch cu

alți bărbați și chiar rămâne o vreme tăcută după ce Dita și-a încheiat relatarea.

Ei bine? îi spune Dita nerăbdătoare.

Acum ai aflat adevărul tău, îi răspunde. Probabil că ești mulțumită.

Dita observă reproșul din tonul vocii femeii.

Ce vreți să spuneți?

Tu voiai un adevăr, dar un adevăr pe măsura ta. Voiai ca Fredy Hirsch să fie un bărbat curajos, energic, integru, încântător, fără cusur... și te simți dezamăgită pentru că este homosexual. Ai fi putut să te bucuri că ți s-a confirmat că nu este un denunțător în slujba ofițerilor SS și că, într-adevăr, este unul de-ai noștri, unul dintre cei mai buni. Dar, în schimb, te simți ofensată pentru că nu este exact așa cum ai fi vrut tu să fie.

Nu, nu mă judecați greșit. Bineînțeles că m-a liniștit să aflu că nu este de partea lor! Doar că... nu-mi puteam imagina așa ceva despre el!

Edita... o spui de parcă ar fi o crimă. Singura diferență este că, în loc să-l atragă femeile, îi plac bărbații. Nu pare un delict atât de înfiorător.

La școală ne-au explicat că asta este o boală.

Adevărata boală este intoleranța.

Pentru o clipă, tac amândouă.

Dumneavoastră știați deja, nu-i așa, doamnă Edelstein?

Femeia încuviințează.

Te rog, spune-mi Miriam. Acum împărțim un secret. Dar nu este al nostru, așa că nu avem niciun drept să-l dezvăluim.

Dumneavoastră îl cunoașteți bine pe Hirsch, nu-i așa?

El mi-a povestit unele lucruri, apoi am aflat altele...

Cine este Fredy Hirsch?

Miriam îi face un semn cu capul îndemnând-o să se plimbe în jurul pavilionului. Îi îngheață picioarele.

Fredy Hirsch și-a pierdut tatăl pe când era foarte tânăr. Se simțea dezorientat. Și atunci l-au înscris în JPD, organizația germană în jurul căreia obișnuiau să se reunească tinerii evrei ai acelei epoci.

Acolo a crescut, a găsit un cămin. Și sportul a fost totul pentru el. Imediat și-au dat seama că avea talent de antrenor și de organizator.

Dita o ia pe Miriam Edelstein de braț ca să se încălzească în timp ce se plimbă, iar cuvintele ei se amestecă cu zgomotul saboților călcând pe promoroaca nopții.

Prestigiul său ca antrenor în JPD a tot crescut. Dar apogeul partidului nazist a stricat totul. Fredy mi-a povestit că partizanii lui Adolf Hitler erau niște nenorociți care făceau gălăgie prin cârciumi și care sfidau legile Republicii Germane; după aceea ei au fost cei care au început să facă legi după chipul și asemănarea lor.

Hirsch i-a povestit că nu va putea uita niciodată după-amiaza în care a sosit la sediul JPD-ului și a dat peste o inscripție pe care scria „Evrei trădători". S-a întrebat ce trădaseră și nu a știut să-și dea răspunsul. In unele după-amiezi erau aruncate pietre în geamurile ferestrelor atelierului de olărit sau când corul făcea repetiții. Cu fiecare lovitură în geamuri, lui Fredy i se sfărâma ceva pe dinăuntru.

Intr-o după-amiază, mama lui i-a cerut să se întoarcă de la școală direct acasă pentru că trebuiau să vorbească despre ceva important. Fredy avea chestii de rezolvat, dar a acceptat fără a crâcni ordinul mamei sale, pentru că una dintre învățăturile pe care i le inculcaseră în JPD era aceea de a respecta cu sfințenie ierarhiile și rangurile; într-un fel, JPD era ca o armată fără armament, cu uniformele, galoanele și ierarhia sa.

A găsit clanul familial întrunit; gravitatea pe care o afișau cu toții era puțin obișnuită în acea casă: mama le-a comunicat că tatăl lui vitreg își pierduse slujba pentru că era evreu și că situația devenea periculoasă. Așa că hotărâseră să plece în America de Sud, în Bolivia, și să înceapă o nouă viață.

Să plecăm în Bolivia? Adică să fugim! a răspuns el răutăcios.

Tatăl lui vitreg, care n-a reușit niciodată să domine voința lui Fredy, a strâns din dinți, gata să se ridice de la masă ca să-l înfrunte. Dar fratele cel mare, Paul, a fost cel care i-a cerut să-și țină gura.

A plecat de acasă uluit, cu acea senzație de amețeală pe care o provoacă veștile rele primite pe neașteptate. Și dezorientarea lui l-a dus, din inerție, în singurul loc unde lucrurile le erau ordonate și coerente: sediul JPD. Acolo l-a găsit pe unul dintre directori, care cerceta bidoanele pentru următoarea excursie. Nu obișnuia să vorbească despre probleme personale, dar de data asta a făcut-o. Era ceva mai mult decât nemulțumirea unui băiat pe care-l obligau să se dezrădăcineze: nu suporta lașitatea de a lăsa capul în jos pentru că era evreu și de a fugi.

Coordonatorul de activități în aer liber era un bărbat cu păr blond, deși începuse să-i încărunțească. Il văzuse pe Fredy crescând acolo. L-a privit foarte fix și i-a spus că, dacă voia să rămână, în JPD se va găsi un loc pentru el.

Avea doar șaptesprezece ani, dar deja avea acea încredere în sine care avea să-l însoțească mereu. Familia lui a plecat și el a rămas singur. Deși nu pe deplin: avea JPD-ul. În 1935, l-au numit îndrumător al tinerilor la sediul din Düsseldorf. Îi povestise lui Miriam că la început se simțise fericit datorită noii sale slujbe în acel oraș atât de dinamic, deși acel entuziasm s-a risipit imediat din cauza atmosferei ostile care exista împotriva evreilor. Nu l-au mai chemat pe geamgiu, pentru că zilnic ploua cu pietre în ferestre. Din stradă se auzeau țipete pline de insulte. Veneau din ce în ce mai puțini copii. In unele dimineți, echipa sa de baschet avea doar un singur jucător.

Într-o după-amiază a văzut de la fereastră cum cineva a desenat un X galben pe poarta mare din lemn de la intrare și a coborât în fugă. Băiatul cu pensula s-a uitat la el nepăsător și a continuat să mâzgălească fără nicio jenă. Fredy s-a năpustit asupra lui și l-a apucat de piept atât de puternic, încât puștiului i-a căzut jos cutia cu vopsea.

De ce faci asta? l-a întrebat privind banderola cu svastica pe care o purta pe braț, cu un amestec de furie și perplexitate față de tot ce se întâmpla în țara lui.

Voi, evreii, sunteți un pericol pentru civilizație! i-a strigat băiatul cu dispreț.

Civilizație? Voi îmi veți da lecții de civilizație, voi care vă petreceți toată ziua bătându-i pe bătrâni și aruncând cu pietre în case? Ce știi tu de civilizație... În timp ce voi, arienii, trăiați în colibe de lemn în nordul Europei, îmbrăcați în piei de animale și frigând carne pe două bețe, noi, evreii, construiam orașe întregi.

Mai multe persoane, care au văzut că Fredy îl apucase de piept pe tânărul nazist, au început să se apropie.

Un evreu îl bate pe un sărman băiat! a strigat o voce de femeie.

Vânzătorul de la o tarabă de fructe s-a apropiat cu bățul cu care ridica oblonul și încă o duzină de bărbați s-au îndreptat, de asemenea, într-acolo. O mână l-a luat cu putere de braț pe Fredy și a tras de el.

Să mergem! i-a strigat directorul.

Au avut timp exact cât să intre în clădire și să închidă poarta mare înainte să se năpustească asupra lor o grămadă de cetățeni stăpâniți de o furie care lui Hirsch i s-a părut o nebunie colectivă. Politicianul acela ranchiunos cu mustăcioară ridicolă își atinsese scopul. Oamenii deveniseră niște mașini pline de ură.

A doua zi, au închis sucursala JPD-ului și l-au trimis în Bohemia. Acolo a continuat să muncească pentru organizația Maccabi Hatzair la pregătirea de activități sportive pentru tineri în Ostrava, Brno și, în cele din urmă, la Praga.

Capitala cehă nu-i plăcea în mod deosebit; caracterul ceh, mai nepăsător și mai puțin formal decât cel german, îl nedumerea. Dar a găsit în împrejurimile orașului, la Clubul Hagibor, un loc excepțional pentru activitățile sportive. L-au pus să răspundă de un grup de băieți între doisprezece și paisprezece ani. Ideea era să-i scoată din Bohemia și, trecând prin țări neutre, să-i ducă până în Israel. Trebuiau să fie într-o formă fizică bună, dar și să cunoască istoria evreilor puși în fața adversităților pentru a se simți mândri și dornici să calce din nou pe pământul strămoșilor lor.

Hirsch și-a dat toată silința să-și îndeplinească misiunea, cu dăruirea sa obișnuită și entuziasmul cu care executa ordinele primite.

Amestecul de eficiență și magnetism de care dădea dovadă în relațiile cu băieții era atât de mare încât responsabilii Departamentului de Tineret din Consiliul Evreiesc de la Praga au hotărât ca acel tânăr atât de conștiincios și tenace să se ocupe de organizarea grupurilor de copii nou-veniți, care, de cele mai multe ori, soseau destul de dezorientați.

Fredy n-a putut să uite niciodată cât de greu i-a fost să-i încurajeze pe acei băieți. Spre deosebire de cei din Havlagah, care aveau părinți cu o conștiință puternic evreiască și sionistă și care, majoritatea, sosiseră foarte bine instruiți și plini de entuziasm, celălalt grup era alcătuit din fete și băieți timizi, triști și apatici. Niciun joc nu părea să-i motiveze, niciuna dintre poveștile sale amuzante nu le smulgea un zâmbet, niciun sport nu părea să-i intereseze. Unul dintre ei avea doisprezece ani și se numea Zdenek. Avea cele mai stufoase sprâncene din câte văzuse Hirsch în toată viața lui. Și ochii cei mai triști.

La sfârșitul primei zile, când Hirsch, încercând să-i cunoască mai bine, le-a propus jocul de a spune în ce loc își doreau să se afle în acel moment din acea zi de septembrie 1939, Zdenek a răspuns foarte serios că i-ar plăcea să fie în cer ca să-și poată vedea părinții; Gestapoul îi arestase și bunica lui i-a spus că n-o să-i mai vadă niciodată. Zdenek s-a așezat și n-a mai deschis gura. Câțiva dintre tineri, care până atunci stătuseră foarte serioși, au râs cu lipsa de tact pe care o au uneori copiii. A râde de ceilalți este un mod de a-ți ascunde propriile temeri.

Intr-o după-amiază, cel care răspundea de activitățile tinerilor din sediul Consiliului Evreiesc de la Praga l-a chemat pe Hirsch. Vicepreședintele i-a explicat foarte serios că cleștele naziștilor se închidea, frontierele de asemenea, și că în curând va fi cu neputință ca cineva să plece din Praga. De aceea, primul grup Havlagah trebuia să plece imediat, în douăzeci și patru de ore sau, cel mult, în patruzeci și opt. L-a întrebat dacă voia să fie el, ca prim-antrenor, cel care să însoțească grupul.

Era cea mai bună ofertă care i se făcuse vreodată. Putea să plece cu grupul, să lase în urmă teroarea războiului și să ajungă în Israel,

așa cum visase întotdeauna. Totuși, a pleca însemna să lase grupurile pe care începuse să le antreneze la Hagibor, să abandoneze o misiune care-și dădea seama că era foarte importantă pentru unii copii sufocați în Praga din cauza interdicțiilor, a privațiunilor și a umilințelor Reichului. Să plece însemna să-l părăsească pe Zdenek și pe ceilalți. În clipa aceea și-a amintit ce însemnase pentru el JPD-ul la Aachen după moartea tatălui său, atunci când se simțea pierdut: acolo și-a găsit locul în lume.

Oricine ar fi spus că pleacă, îi povestește Miriam. Dar Hirsch nu voia să fie un oarecare. De aceea a refuzat, a zis că rămâne la Hagibor.

Cel care răspundea de tineri în consiliu a consimțit, dând ușor din cap, și cei doi au rămas mult timp în tăcere, de parcă ar fi cântărit consecințele acelei decizii. Era imposibil, nu se puteau cântări. Viitorul nu se poate cântări niciodată.

– Hirsch ar fi putut să plece, dar a rămas. Mi-a povestit asta un funcționar de la Consiliul Evreiesc din Praga.

După tot ce s-a întâmplat... mă simt vinovată că m-am îndoit de el.

Miriam suspină și răsuflarea ei se transformă în abur alb. În momentul acela sună sirena care poruncea tuturor să se retragă în pavilioanele lor.

Edita...

Da?

Mâine trebuie să-i spui lui Hirsch ce mi-ai povestit despre doctorul Mengele. El va ști ce e de făcut. Cât despre cealaltă chestiune...

Este secretul nostru.

Miriam încuviințează și Dita pleacă în fugă, aproape că zboară pe noroiul pe care s-a depus bruma. Încă simte o durere puternică în acele straturi profunde ale celor mai intime sentimente, unde nici măcar noi înșine nu vrem să scormonim prea mult. Dar Hirsch este de partea lor. Și chiar dacă o doare că a pierdut un prinț, trebuie să recunoască faptul că se simte ușurată pentru că a câștigat un lider.

13

La câteva pavilioane distanţă, în blocul 31, are loc o altă discuţie. Este Fredy Hirsch, care vorbeşte cu băncile goale.

Am făcut-o. Am făcut ce trebuia.

Propria voce, care răsună în întunericul pavilionului, i se pare ciudată.

I-a spus acelui berlinez chipeş să nu se mai întoarcă. Ar trebui să se simtă mândru de sine, chiar fericit, datorită victoriei voinţei asupra instinctelor. Dar nu este. Ar prefera să-i placă femeile, ca bărbaţilor respectabili, dar este ceva greşit în alcătuirea sa.

O fi o piesă pusă invers sau ceva de genul ăsta...

Iese din cameră şi contemplă cu tristeţe peisajul de noroi, pavilioane şi turnuleţe. Luminile electrice îi permit să zărească două siluete faţă în faţă, câte una de fiecare parte a gardului. Sunt Alice Munk şi registratorul lagărului de carantină. Probabil că temperatura din termometru se apropie de zero grade, dar lor nu le este frig; sau dacă le este, îl împărtăşesc ca să-l facă mai suportabil.

Poate că asta e dragostea: să împarţi frigul.

Pavilionul 31 se dovedeşte strâmt şi zgomotos când sunt toţi copiii acolo, dar enorm şi lipsit de farmec când aceştia pleacă. Fără copii, nu mai este o şcoală. Devine un grajd pustiu, în care pătrunde frigul.

Ca să se încălzească, se lungeşte cu coatele lipite de pământ şi începe să încrucişeze picioarele ca să-şi pedepsească abdomenul. Trebuie să-ţi oboseşti trupul ca să-l îmblânzeşti. Pentru el, dragostea a fost încă din adolescenţă o sursă constantă de probleme. Natura lui insista cu încăpăţânare să nu ia în seamă ceea ce capul lui încerca

să-i poruncească. La cât de disciplinat fusese în toate privințele, simte o profundă frustrare că nu a avut destulă voință pentru a-și înfrânge cele mai ascunse instincte.

Unu, doi, trei, patru, cinci...

În excursiile organizate de JPD îi plăcea să se ghemuiască în sacul său de dormit între alți băieți, întotdeauna dispuși să-l primească și să glumească cu el. După moartea tatălui său, se simțea atât de protejat și de bine cu ei... O echipă de fotbal nu era o echipă de fotbal, ci o familie.

Optsprezece, nouăsprezece, douăzeci, douăzeci și unu...

Pe măsură ce a crescut, acea plăcere de a se ghemui în continuare între băieți nu a dispărut. Față de fete se afla la o distanță foarte mare, nu exista acea fraternitate pe care o avea cu tovarășii săi. Fetele îl intimidau, îi respingeau pe băieți, își băteau joc de ei. Se simțea în largul său doar împreună cu tovarășii săi de echipă sau cu acei colegi de drumeții și jocuri. Și, chiar și după ce a crescut, tot nu a dispărut acea senzație de atașament față de ei. După aceea a plecat de la Aachen la Düsseldorf.

Există o vârstă la care corpul decide în locul tău. Și au avut loc întâlnirile clandestine. Unele, în acele wc-uri publice cu lumină slabă, unde podeaua este mereu umedă și unde mereu există urme de oxid pe faianța chiuvetei. Și, cu toate acestea, au existat priviri gingașe, mângâieri mai puțin mecanice, clipe de plenitudine la care i-a fost imposibil să se împotrivească. Dragostea a devenit un covor de cioburi.

Treizeci și opt, treizeci și nouă, patruzeci...

În toți acești ani a încercat să fie mereu ocupat cu turneele și antrenamentele sale, organizând în același timp o grămadă de evenimente pentru a-și menține mintea ocupată și trupul obosit. În felul acesta, a reușit să evite acele zvâcniri care-i năruie voința care l-a caracterizat și care pot să distrugă, cu un singur pas greșit, tot ceea ce prestigiul său a acumulat de-a lungul anilor. Faptul că era mereu ocupat i-a permis, de asemenea, să ascundă că, fiind atât de popular și de solicitat de toată lumea, în cele din urmă sfârșea prin a fi singur.

Cincizeci și șapte, cincizeci și opt, cincizeci și nouă...

De aceea își încrucișează în continuare picioarele ca o foarfecă, tăind aerul ca să-l doară mușchii abdomenului. Pedepsindu-se pentru că nu este ceea ce și-ar fi dorit să fie sau ceea ce ar fi vrut ceilalți să fie.

Șaptezeci și trei, șaptezeci și patru, șaptezeci și cinci...

O baltă de transpirație îi dă de gol încăpățânarea, capacitatea de sacrificiu... victoria. Se așază pe podea și, deja mai relaxat, amintirile acoperă pustiul nopții.

Și amintirile îl duc la Terezín.

Ca și cum ar fi fost un ceh oarecare, l-au deportat în ghetoul de la Terezín în mai 1942. A fost unul dintre primii care au sosit acolo. Impreună cu ei, naziștii au trimis muncitori, medici, membri ai Consiliului Evreiesc și îndrumători culturali și antrenori. Pregăteau deportarea masivă a evreilor.

Când a ajuns, ceea ce a văzut a fost un oraș rectiliniu. Era proiectarea urbanistică gândită de un militar, cu străzi trasate cu echerul, clădiri geometrice, grădini dreptunghiulare care probabil că înfloreau primăvara... I-a plăcut acel oraș rațional, se îmbina cu simțul disciplinei care-l caracteriza pe el. S-a gândit chiar că poate acolo începea o nouă etapă mai bună pentru evrei, pasul precedent întoarcerii în Palestina.

Prima dată când s-a oprit să privească orașul Terezín, o rafală de vânt l-a ciufulit puțin și și-a dat pe spate părul lins. Nu era dispus să-și piardă cumpătul pentru nimic în lume, nu era dispus să se lase dărâmat de vântul istoriei, chiar dacă atunci acesta sufla ca un uragan devastator. Aparținea unei rase milenare și unui popor ales.

Venea după o muncă intensă în Praga cu grupuri de tineri și era dispus să-și continue acolo activitățile sportive și întâlnirile de vineri pentru a încuraja spiritul evreiesc. Nu avea să fie ușor: îi va avea în fața ochilor pe naziști, dar și pe vreun membru al Consiliului Evreiesc, care cunoștea pata pe care cu atâta trudă încerca să o ascundă și care nu-l ierta pentru asta. Din fericire, a contat întotdeauna pe sprijinul lui Yakub Edelstein, președintele consiliului.

A reușit să alcătuiască echipe de atletism, să dea lecții de box și de jiu-jitsu, să organizeze campionate de baschet și o ligă de fotbal cu

diverse echipe. A reușit chiar și să-i convingă pe naziști ca să formeze o echipă de gardieni care să concureze cu internii.

Își amintește momente glorioase, ca răcnetele spectatorilor care umpleau până la refuz nu numai perimetrul terenului de sport, ci și intrările clădirilor care dădeau în curtea interioară a grupului de locuințe unde se țineau meciurile.

Își amintește și slăbiciunile, care erau atât de multe.

Își amintește îndeosebi un meci, o întâlnire pe care a organizat-o între gărzile SS și evrei și cu ocazia căreia a jucat rolul de arbitru. Lumea nu mai încăpea în spațiile care dădeau înspre curtea interioară și pe toate palierele erau sute de ochi urmărind cu cea mai mare intensitate întâlnirea aceea. Era un meci de fotbal, dar pentru mulți era mai mult decât un meci. Mai ales pentru el. A petrecut săptămâni întregi antrenându-și echipa, studiind tactica, făcându-i să înțeleagă, trasându-le tabele de exerciții fizice, cerând favoruri ca să obțină porții de lapte pentru fotbaliștii săi.

Mai erau câteva minute până la final și înaintașul echipei gărzilor a interceptat mingea în centru. A luat-o la fugă spre careu în linie dreaptă și i-a prins nepregătiți pe mijlocașii echipei internilor. Mai era un singur apărător care să-i iasă în cale. Nazistul a alergat spre el și, chiar când urma să-l fenteze, internul a strâns pe neobservate piciorul astfel încât celălalt să poată trece. Ofițerul SS a șutat de la mică distanță și a marcat golul victoriei. Hirsch nu uită chipurile de satisfacție furioasă ale arienilor. Îi învinseseră pe evrei. Și pe terenul de sport.

Hirsch a fluierat sfârșitul fără să prelungească meciul, cu o imparțialitate ireproșabilă, și s-a dus să-l felicite pe înaintașul care marcase ultimul gol. A dat ferm mâna cu el și ofițerul SS i-a zâmbit cu niște dinți știrbi de parcă ar fi fost lovit cu patul pistolului în gură. S-a îndreptat spre vestiarele improvizate cu o expresie artificială de neutralitate, dar s-a prefăcut că-și leagă șireturile ghetelor și i-a lăsat să treacă pe jucători până când unul dintre ei a trecut prin fața lui. Cu o mișcare rapidă pe care n-a văzut-o nimeni, l-a vârât cu o îmbrâncitură violentă în camera măturătorilor și l-a înfipt în bețele mopurilor.

Ce se întâmplă? a întrebat jucătorul perplex.

Ia spune-mi. De ce l-ai lăsat pe acel nazist să ne dea gol și să ne învingă?

Uite ce este, Hirsch, pe ăla îl cunosc, este un caporal al dracului și foarte sadic. Are dinții rupți din cauză că deschide cutiile de conserve cu gura. Este un sălbatic. Cum era să îi trag un șut și să-mi risc pielea? Asta nu-i decât un joc!

Fredy își amintește cu exactitate fiecare dintre cuvintele pe care i le-a spus, disprețul atât de profund pe care i l-a produs acel tip mizerabil.

Te înșeli amarnic. Nu este un joc. Erau acolo sute de persoane și le-am dezamăgit. Erau zeci de copii. Ce-or să creadă? Cum se vor mai simți ei mândri de a fi evrei dacă ne târâm ca niște viermi? Datoria ta este să-ți pui viața în joc la fiecare meci.

Cred că o iei pe arătură...

Hirsch și-a apropiat fața la mai puțin de cinci milimetri de cea a acelui jucător și a observat teama din ochii lui, dar nu putea să stea prea mult în acea cămăruță mizerabilă.

Acum ascultă-mă bine. O să-ți spun asta doar o singură dată. În următorul meci pe care-l joci împotriva ofițerilor SS, dacă nu bagi piciorul, o să ți-l tai cu un ferăstrău.

Bărbatul, alb ca varul, s-a fofilat și a ieșit în fugă din cămăruță.

Odată cu trecerea timpului, incidentul putea fi privit cu oarecare amuzament, dar, aducându-și aminte, Fredy suspină ofensat.

Tipul ăla nu făcea doi bani. Adulții sunt un material deformat. De aceea sunt atât de importanți tinerii. Ei încă pot fi modelați și pot deveni mai buni.

Pe 24 august 1943 a sosit la Terezín un contingent de 1 260 de copii provenind din Białystok. În ghetoul acelui oraș polonez fuseseră deportați peste cincizeci de mii de evrei și, pe timpul verii, ofițerii SS i-au exterminat sistematic pe aproape toți adulții.

I-au adăpostit pe copii la Białystok, într-o zonă izolată: niște blocuri din partea de vest a ghetoului de la Terezín înconjurate cu garduri de sârmă ghimpată. Membrii trupelor SS îi supravegheau îndeaproape. Ordine ferme ale Hauptsturmfuhrerului de la Terezín, transmise Consiliului Bătrânilor, au indicat că se interzicea categoric stabilirea vreunui tip de contact cu acel contingent, care avea să se

afle doar în trecere și a cărui destinație finală era secretă. I se permitea accesul la copii doar unui grup de 53 de persoane, o parte dintre ele personal sanitar a cărui misiune era să evite probleme de infecții care ar fi putut genera vreo epidemie. Celor care încălcau interdicția aveau să li se aplice pedepse aspre.

Naziștii nu permiteau nimănui să ia contact cu copiii polonezi, martori și victime în același timp ale masacrului săvârșit la Białystok, încercând astfel ca ecoul crimelor lor să răsune cât mai puțin într-o Europă asurzită din cauza războiului.

Mai era puțin până la ora cinei și la Terezín începuse să se răcorească. Fredy Hirsch, transpirat și îngândurat, arbitra un meci de fotbal de douăzeci de jucători împotriva a treizeci. In realitate, era mai atent la arcada din curte care se deschidea spre stradă decât la furnicarul de picioare care alergau după minge.

Oricât de mult dăduse curs diverselor solicitări în scris, n-a obținut autorizație pentru ca Oficiul Tineretului să poată interveni în favoarea copiilor sosiți din Polonia. De aceea, când a văzut grupul de sanitari care se întorceau din blocurile interzise unde fuseseră izolați copiii din Białystok, i-a dat fluierul băiatului care era cel mai aproape de el și s-a dus în grabă să le iasă în întâmpinare.

Echipa de medici mergea pe trotuar cu niște halate foarte murdare și niște chipuri foarte obosite. Fredy s-a pironit în fața lor și le-a cerut vești despre starea copiilor, dar s-au arătat ursuzi și au trecut fără să se oprească. Li se poruncise să păstreze cea mai desăvârșită discreție. În urma grupului mergea o infirmieră. Mergea singură, încet, de parcă ar fi fost distrată sau ușor dezorientată. Femeia s-a oprit o clipă și Hirsch a putut să vadă în ochii ei o indignare plictisită.

I-a spus că celor mici le era teamă și că majoritatea sufereau de o malnutriție acută: „Când gărzile au vrut să-i ducă la dușuri, au devenit isterici. Dădeau din picioare și țipau că nu vor să meargă la gaz. Au trebuit să-i care cu forța. Unul dintre ei, căruia i-am dezinfectat o rană, mi-a zis că înainte de a urca în tren aflase că tatăl său, mama și frații săi mai mari fuseseră omorâți. Mă strângea foarte tare de braț și îmi spunea cu spaimă că el nu voia să meargă în camerele de gazare“.

Infirmiera, deşi obişnuită să vadă multe lucruri în spitalul de la Terezín, nu putea să nu se simtă tulburată văzându-i cum tremură pe nişte orfani care rămăseseră tocmai sub custodia călăilor vinovaţi de asasinarea părinţilor lor. I-a povestit lui Fredy Hirsch că acei copii își încolăceau braţele în jurul picioarelor, simulau dureri și boli, dar ei nu aveau nevoie de medicamente, ci de afecţiune, protecție, adăpost, o îmbrățişare care să le aline frica.

A doua zi, diverşi muncitori însărcinaţi cu reparaţiile, comisionari de la bucătărie și sanitari treceau prin postul de control al blocurilor din vest, unde erau izolați copiii din Białystok. Ofițerii SS din corpul de gardă observau, cu fețele plictisite, deplasarea personalului.

O brigadă de muncitori transporta material de construcție pentru a face reparații la una dintre clădiri. Unuia dintre muncitori nu i se vedea chipul pentru că ducea o scândură sprijinită pe umăr; avea claviculele drepte și brațele musculoase, tipice muncitorilor din domeniul construcțiilor. Dar nu era un zidar, ci un antrenor de educație fizică. Fredy Hirsch a reușit să se strecoare în zona interzisă cărând o scândură în spatele grupului de muncitori.

După ce s-a văzut înăuntru, a putut să se mişte liber şi s-a îndreptat în pas alergător spre cea mai apropiată clădire. A simțit un fior de nelinişte văzând în față două gărzi SS, dar şi-a învins frica și a transformat-o în vioiciune. În loc să dea înapoi, a continuat să meargă înainte într-un mod mai degajat, îndreptându-se în direcția lor. Când a trecut pe lângă ei, aceștia nici măcar nu i-au dat atenție; erau mulți civili evrei care se mişcau prin zonă cu diferite treburi.

A intrat într-unul dintre pavilioane, care avea aceeași structură ca restul construcțiilor de la Terezín: o intrare care dădea într-un vestibul cu o scară de-o parte şi de alta şi, dacă mergeai drept, dădeai într-o curte mare interioară, pătrată, pe care o alcătuiau clădirile. A ales la întâmplare una din scări şi, urcând, a dat nas în nas cu doi electricieni care erau încărcați cu suluri de cabluri și care l-au salutat amabili. Ajungând la primul etaj, deja i-a văzut pe unii așezați în paturi suprapuse, cu picioarele atârnând.

In spațiul gol a dat peste un caporal şi l-a salutat cu un gest uşor din cap. Ofițerul SS a continuat să meargă înainte. Fredy a observat

stânjenit că era prea multă linişte într-un loc cu atâția copii. Prea liniştiți. Chiar în momentul acela a auzit cum cineva îi pronunța numele în spatele lui:

Her Hirsch?

În prima clipă a crezut că era vorba despre vreun cunoscut din ghetou, dar întorcându-se a dat peste ofițerul SS cu care tocmai se întâlnise şi care-i zâmbea prietenos. Era un zâmbet ştirb şi Hirsch l-a recunoscut pe jucătorul din echipa de fotbal a ofițerilor. I-a zâmbit şi el la rândul lui cu multă stăpânire de sine, dar imediat nazistul a început să-şi încordeze expresia feței până a devenit asemănătoare unei hârtii mototolite. Își dăduse seama că acela nu era locul unde ar fi trebuit să se afle un antrenor de gimnastică. A ridicat iute brațul şi i-a arătat cu degetul scara ca să treacă în fața lui, cum se face în cazul unui deținut. Hirsch, pe un ton binevoitor, ca şi cum ar fi vrut să nu acorde prea mare importanță chestiunii, a încercat să inventeze o scuză pentru prezența sa acolo, dar ofițerul a fost categoric.

La corpul de gardă! Imediat!

Când l-au dus în fața Obersturmfuhrerului SS care comanda garda, Fredy a luat poziție de drepți în prezența acestuia şi chiar a bătut puternic din tocul ghetelor. Ofițerul i-a cerut să-i arate autorizația de a se afla în incintă. Nu o avea. Nazistul şi-a apropiat capul la doi centimentri de cel al lui Fredy şi l-a întrebat cu furie ce dracului căuta acolo. Hirsch, cu privirea drept în față, nu a părut să se tulbure şi a răspuns cu politețea sa obişnuită:

Încercam doar să-mi îndeplinesc cât mai bine cu putință sarcina de coordonator al activităților copiilor adăpostiți la Terezín, domnule.

- Şi oare nu ştii că s-a interzis orice contact cu acest contingent?

Ştiu, domnule. Dar m-am gândit că sunt considerat ca făcând parte din personalul care le acordă atenție sanitară copiilor, dat fiind faptul că răspund de Oficiul Tineretului.

Indiferența lui Hirsch l-a calmat pe locotenent şi l-a făcut să şovăie. I-a spus că va redacta un raport către superiorii săi despre cele întâmplate şi că va fi înştiințat în legătură cu rezoluția.

- Să nu excluzi posibilitatea unui consiliu de război.

Momentan a fost închis în zona de detenție anexă a corpului de gardă și i-au spus că va fi eliberat când vor termina de verificat faptele sale în vederea întocmirii raportului. Fredy se învârtea cu mersul său apăsat prin acel coteț gol, nemulțumit că nu putuse să-i vadă pe copii, dar foarte liniștit. Nimeni nu avea să organizeze un consiliu de război pentru el, era o persoană apreciată în cadrul administrației germane a lagărului. Sau așa credea el.

De cealaltă parte a gardului, a trecut pe stradă rabinul Murmelstein, care făcea parte din triumviratul rectorilor din Consiliul Evreiesc al ghetoului. A rămas neplăcut surprins să-l vadă pe unul dintre cei din Oficiul Tineretului închis acolo. Era clar că Hirsch încălcase ordinul de a nu se apropia de incinta copiilor de la Białystok și că acum era arestat într-un mod cam necuviincios, ca un delincvent oarecare. Rectorul cel sever s-a apropiat de gard și privirile lor s-au înfruntat.

Domnule Hirsch, i-a reproșat, ce faceți acolo, înăuntru?

Și dumneavoastră, domnule doctor Murmelstein... ce faceți acolo, afară?

Nu a fost consiliu de război, nici o condamnare efectivă. Dar într-o după-amiază, Pavel Ososul, comisionarul oficial al consiliului din ghetou, care avea niște picioare asemănătoare cu bețele de bambus și care, în plus, era cel mai rapid alergător din Terezín, a întrerupt antrenamentul de sărituri în lungime ca să-i comunice că trebuia să se prezinte negreșit în acea după-amiază în blocul din Magdeburg, la sediul Administrației Autorității Evreiești.

A fost însuși Yakub Edelstein, președintele consiliului, cel care i-a comunicat vestea: comandamentul german îi inclusese numele pe lista următorului transfer de oameni care avea ca destinație Polonia, mai precis, lagărul de la Auschwitz, în apropiere de Oswięcim.

Se auziseră lucruri oribile despre Auschwitz: asasinate în masă, muncitorii erau tratați ca niște sclavi, ceea ce-i ducea la moarte prin extenuare, jigniri de tot felul, persoane devenite schelete ambulante din cauza foamei, epidemii de tifos pe care nimeni nu le vindeca... Dar erau doar zvonuri. Nimeni nu le putuse confirma direct de la sursă; dar nici nu se întorsese nimeni ca să le dezmintă. Edelstein i-a

spus că organul de conducere al trupelor SS ceruse ca, atunci când va ajunge la Auschwitz, Fredy să se identifice în fața autorităților din lagăr, pentru că erau interesați ca el să-și continue munca dirijând grupurile de tineri. Chipul lui Hirsch s-a luminat din nou.

Atunci, o să muncesc în continuare cu tinerii, lucrurile nu se vor schimba.

Edelstein, cu chipul său rotofei și blajin de învățător de școală și ochelarii lui de baga, s-a strâmbat.

Acolo situația va fi grea, foarte grea. Mai mult decât grea, Fredy. Sunt mulți cei care au ajuns la Auschwitz, dar nimeni nu s-a întors. Chiar și așa, trebuie să luptăm în continuare.

Hirsch își amintește întocmai ultimele cuvinte pe care i le-a adresat președintele consiliului în acea după-amiază:

Nu ne putem pierde speranța, Fredy. Nu lăsa flacăra să se stingă.

Aceea a fost ultima oară când l-a văzut, în picioare, cu mâinile la spate și privirea pierdută pe fereastră. Cu siguranță, știa de pe atunci că el însuși nu va întârzia să străbată drumul spre lagărul de exterminare. Tocmai primise ordinul prin care era destituit din funcția de președinte al Consiliului Evreiesc. Ca autoritate supremă a orașului Terezín, avea îndatorirea de a-i ține sub control pe oamenii închiși în ghetou. Supravegherea ofițerilor SS nu era excesiv de riguroasă la porțile de acces și erau oameni care fugeau. Edelstein nu anunța autoritățile și îi acoperea, până când gaura a devenit prea mare și comandamentul trupelor SS și-a dat seama că lipseau cel puțin 55 de interni care fugiseră din ghetou.

Pentru Edelstein, zarurile fuseseră aruncate. Și pierduse. De aceea, când a sosit în *lager*, în loc să-l ducă în lagărul familial de la Auschwitz-Birkenau, l-au dus în închisoarea de la Auschwitz I. Fredy nu i-a spus asta niciodată lui Miriam, dar știe că acolo prizonierii sunt torturați prin cele mai îngrozitoare metode pe care omenirea le-a cunoscut vreodată.

Ce s-o fi întâmplat cu Yakub Edelstein? Și ce se va întâmpla cu noi toti?

14

Când copiii au plecat deja și au mai rămas doar câțiva profesori angenați în discuția lor, Dita strânge cărțile. S-ar putea să fie ultima oară când mai face asta, pentru că trebuie să spună adevărul: că Mengele a luat-o în vizor. De aceea, înainte de a lua cărțile, scoate din buzunarul secret rola de leucoplast și repară o ruptură de pe gramatica limbii ruse. Scoate sticluța de gumă arabică și lipește marginile cotorului de la alte două volume. Cartea lui H. G. Wells are o pagină îndoită și ea o îndreaptă. Și, în treacăt, netezește sau mângâie atlasul și apoi celelalte cărți, chiar și acel roman fără coperte în legătură cu care Hirsch avea atâtea obiecții. Dita profită pentru a-i repara o foaie ruptă cu o bandă foarte îngustă de leucoplast. Apoi vâră cărțile cu grijă într-o plasă din material textil pe care i-a dat-o mătușa Dudine și le aranjează așa cum ar face o infirmieră cu niște nou-născuți în pătuțurile lor. Se duce până la camera șefului de bloc și bate la ușă.

Hirsch stă pe un scaun, redactând unul dintre rapoartele sale sau planificând o mică ligă de volei. Îi cere voie să-i vorbească, iar el se întoarce să o privească cu chipul său senin și cu acel zâmbet despre care nimeni nu știe ce înseamnă.

Spune, Edita.

Trebuie să aflați. Doctorul Mengele bănuiește ceva în ceea ce mă privește, poate în legătură cu biblioteca. Asta s-a întâmplat după inspecție. M-a oprit pe *lagerstrasse.* Și-a dat într-un fel seama că eu ascundeam ceva. M-a amenințat că mă va supraveghea îndeaproape și am impresia că mă observă.

Hirsch se ridică de pe scaun şi, cu o expresie încordată, se plimbă prin cameră vreo jumătate de minut. În cele din urmă, se opreşte şi îi vorbeşte Ditei privind-o în ochi.

Mengele observă pe toată lumea.

Mi-a zis că mă va pune pe o masă de autopsie şi mă va spinteca.

Îi plac autopsiile, se amuză făcând aşa ceva. Şi după ce spune asta se lasă o tăcere stânjenitoare.

O să mă destituiţi din postul meu de bibliotecară, nu-i aşa? Ştiu că e spre binele meu...

Tu vrei să-ţi părăseşti postul?

Privirea lui Fredy străluceşte. Brusc, i s-a aprins acel beculeţ despre care el spune că îl avem cu toţii în interiorul nostru. Şi Ditei i se aprinde beculeţul ei, pentru că electricitatea lui Hirsch este molipsitoare.

Nici vorbă!

Fredy Hirsch aprobă dând din cap, ca şi cum ar spune: „Ştiam".

Atunci vei rămâne în postul tău. Desigur că reprezintă un risc, dar suntem în război, chiar dacă uneori aici unii uită asta. Suntem soldaţi, Edita. Să nu-i crezi pe acei pesimişti care spun că ne aflăm în spatele frontului şi lasă braţele jos. Este o minciună. Pe timp de război, fiecare avem frontul nostru. Acesta este al nostru şi trebuie să luptăm până la final.

Şi în ceea ce-l priveşte pe Mengele?

Un bun soldat trebuie să fie prudent. Şi cu Mengele trebuie să fim foarte precauţi, nu se ştie niciodată cu exactitate ce gândeşte. Uneori îţi zâmbeşte şi pare că o face cu afecţiune, dar imediat devine serios şi când te priveşte simţi un frig care-ţi îngheaţă maţele. Dacă ar avea o bănuială temeinică despre tine, ai fi deja moartă. Dar nu se ştie niciodată ce-i poate trece prin cap. Aşa că e mai bine să nu te vadă, să nu te audă, să nu te miroasă. Trebuie să încerci să eviţi orice fel de contact cu el. Dacă-l vezi venind pe o parte, treci pe cealaltă. Dacă dai peste el, întoarce capul pe neobservate. Cel mai bine ar fi să uite că exişti.

– O să încerc.

– Bine. Asta e tot.

Fredy... Mulțumesc!

Te rog să continui în prima linie de tragere riscându-ți viața și tu-mi mulțumești?

Ceea ce ar vrea de fapt să-i spună este: îmi pare rău, îmi pare rău că m-am îndoit de tine. Dar nu știe cum să o facă.

Mă rog... voiam să vă mulțumesc că sunteți aici.

Hirsch zâmbește.

Păi, nu e nevoie. Mă aflu unde trebuie să fiu.

Dita iese afară. Zăpada s-a depus peste lagăr și Birkenau, împrejmuit cu alb, are un aspect mai puțin teribil, mai somnoros. Frigul este intens, dar uneori este preferabil conversațiilor febrile din interiorul barăcilor.

Se întâlnește cu Gabriel, campion în ceea ce privește pedepsele și mustrările profesorilor, un băiat roșcovan, foarte năzbâtios, în vârstă de zece ani, care poartă niște pantaloni foarte largi, mai mari cu vreo câteva măsuri, legați cu o sfoară subțire, și o cămașă la fel de mare, plină de pete de grăsime. Merge în fruntea unui grup de șase băieți de vârsta lui.

Nu pune la cale nimic bun, își spune Dita.

In spate, la vreo câțiva metri distanță, îi urmează un grup de copii de patru și cinci ani, care se țin de mână între ei.

Gabriel este unul dintre idolii copiilor din blocul 31 datorită isteţimii și imaginației sale pentru tot felul de năzdrăvănii. Dita a mai văzut și cu alte ocazii cum cei mici încearcă să se ia după el când intuiesc că o să facă una dintre ștrengăriile sale. Chiar în acea dimineață a aruncat o lăcustă în capul unei fetițe foarte pedante pe nume Marta Kovac și țipetele de isterie au paralizat tot blocul. Până și Gabriel a rămas țintuit locului văzând reacția exagerată a fetei, care, într-un acces de nervi, s-a postat în fața lui și i-a tras o palmă de a fost cât pe-aci să-i sară pistruii. Cu un simț foarte talmudic al dreptății, profesorul său a fost de părere că se făcuse dreptate și s-au reluat lecțiile fără o pedeapsă mai mare pentru Gabriel decât aceea primită pe cale manuală.

Când cei mici încearcă să-l urmeze ca să se amuze de năzdrăvăniile lui, el caută mereu să le dea plasă sau să-i sperie țipând la ei și mereu le trage câte o palmă pe obraz dacă nu încetează să se țină după el. De aceea, pe Dita o uimește că expeditivul Gabriel acceptă ca în spatele lui să meargă un alai de micuți care seamănă aproape cu o suită și se hotărăște să îi urmărească de la o oarecare distanță, ca și cum s-ar distra călcându-le pe urme prin zăpadă, ca să afle cărui fapt se datorează acea schimbare bruscă de strategie care, fiind vorba despre el, cu siguranță că are legătură cu vreuna dintre năzdrăvăniile sale.

Ii vede străbătând lagărul spre ieșire și atunci își dă seama încotro se îndreaptă: spre bucătărie. Vede că grupul de prieteni ai lui Gabriel se oprește prudent în fața unuia dintre locurile interzise din lagăr, dar el își menține pasul vioi și, în ciuda interdicției, pătrunde înăuntru. Ceilalți se ivesc la ușă. Ceea ce vede Dita în acel moment pare o scenetă: Gabriel iese în pas alergător și, în spatele lui, o bucătăreasă foarte ursuză, pe nume Beata, dă din mâini și-i sperie pe micuți ca pe un cârd de păsări.

Dita își dă seama că probabil s-au dus să-i ceară cartofi fierți în coajă, una dintre delicatesele preferate ale tuturor copiilor, dar se pare că bucătăreasa este sătulă de milogi și s-a hotărât să-i alunge, scoasă din fire. Totuși, copiii de zece ani și însuși Gabriel nu bat în retragere, ci se distanțează câțiva metri, formând un culoar, ca să-i lase să treacă pe Gabriel și pe bucătăreasa supărată. Copilul se ferește într-o parte și bucătăreasa este cât pe-aci să alunece pe o bucată de gheață și să cadă cu mare zgomot. Recăpătându-și echilibrul, vede pironit în fața ei grupul de copii, care sosise chiar în acel moment. Se țin cu toții de mâini și scot aburi pe gură din cauza efortului pe care l-au făcut pentru a merge cu pas sprinten, ca adulții. Beata nu poate evita să nu le vadă fețele, mereu înfometate. Și, surprinsă, încetează să mai dea din mâini și își pune brațele în șolduri în fața acelei turme de îngerași mânjiți de noroi și zăpadă, ai căror ochi o imploră.

Dita nu o poate auzi, dar nici nu e nevoie. Bucătăreasa are un caracter puternic, niște mâini aspre și o inimă blândă. Bibliotecara

zâmbeşte gândindu-se la şmecheria lui Gabriel, care i-a condus până acolo pe cei mai mici ca să o îmblânzească pe bucătăreasă. Probabil că Beata le spune, pe un ton sever, că îi este interzis să dea vreo fărâmă de mâncare fără autorizație, că dacă vreun *kapo* o descoperă pe ea sau pe oricare alt ajutor de bucătar făcând asta își vor pierde slujba și vor fi aspru pedepsiți, că așa şi pe dincolo... Şi copiii o vor privi mai departe cu ochii lor rugători, așa că va face o excepție, dar să nu le mai treacă prin cap să apară pe acolo că îi va ciomăgi, în timp ce câțiva copii încuviinţează clătinând din cap și dându-i dreptate, ca să-i câştige pe deplin încrederea.

Femeia dispare înăuntru şi, la puțin timp după aceea, apare cu o găleată metalică plină cu cartofi fierți în coajă. Simțind amenințarea zarvei, face un gest, oprindu-i cu mâna ei mare, gest care seamănă cu izbitura metalică din gările unde-și încheie traseul trenurile. Îi cheamă unul câte unul, mai întâi cei mici şi apoi cei mari și cu toții se întorc în blocul 31 muşcând din cartoful lor fiert în coajă.

Dita se întoarce binedispusă pe *lagerstrasse*, dar, la jumătatea drumului, o întâlneşte pe mama ei. Surprinzător, are părul în dezordine; ea, care chiar și la Auschwitz s-a străduit să facă rost de un pieptene vechi şi să-și poarte mereu părul aranjat cum se cuvine.

Ştie că este ceva în neregulă. Aleargă în întâmpinarea ei și mama sa o îmbrățișează într-un mod neobișnuit de afectuos: când s-a dus să se întâlnească cu tatăl ei după ce şi-a terminat munca în atelier, nu l-a găsit. Un coleg, domnul Brady, i-a spus că n-a venit la muncă, pentru că în dimineața aceea nu s-a putut da jos din patul lui mizerabil.

Mi-a spus că are febră, dar că şeful blocului său a zis că e mai bine să nu fie dus la spital.

Femeia este dezorientată, nu ştie prea bine ce să facă.

Poate că ar trebui să insist în fața acelui *kapo* să-l trimită la spital.

Tata a zis că șeful pavilionului său nu este evreu, ci un neamț social-democrat, rezervat, dar destul de corect. Poate că nu este o idee bună să-l ducă la spital. Eu am spitalul în fața blocului 31...

In acel moment tace, este cât pe-aci să spună că vede cum bolnavii care intră acolo şchiopătând ies de obicei în carul cu morți pe care-l

împing domnul Lada și alți câțiva. Dar nu trebuie să pomenească de moarte, nu trebuie să o invoce, să o cheme, ci să o țină departe de tatăl ei.

Nici măcar nu-l putem vedea, se plânge mama ei. Nu avem voie să intrăm într-un pavilion de bărbați. L-am rugat pe colegul său, care este un domn foarte amabil, din Bratislava, să-mi facă favoarea de a intra să-l vadă și de a-mi spune cum se simte, în timp ce eu așteptam la intrare. Femeia simte nevoia să se oprească pentru a-și stăpâni emoția. Dita o ia de mână. Mi-a zis că este la fel cum l-a lăsat de dimineață: pe jumătate inconștient din cauza febrei. Că nu arăta bine. Edita, poate că tatăl tău ar trebui să meargă la spital.

Ne vom duce să-l vedem.

Ce spui? Nu avem voie să intrăm în pavilion! Este interzis.

Este interzis și să închizi oamenii și să omori și văd că nu încetează să facă asta. Tu așteaptă-mă la intrarea în pavilion.

Dita o ia la fugă să-l caute pe Milan, unul dintre supraveghetori. Uneori, îl vede stând cu prietenii săi într-o latură a blocului 23. Este un băiat chipeș, deși ei nu i se pare prea simpatic. În orice caz, poate că cea antipatică este ea, care de-abia dacă interacționează cu ceilalți supraveghetori, preferând să-și dedice timpul liber cititului și să stea cu Margit sau cu părinții ei. O stânjenesc felul de a cocheta al fetelor și fanfaronadele băieților de vârsta ei.

Într-adevăr, îl găsește pe Milan la blocul 23. Este una dintre acele după-amiezi foarte geroase, dar el și încă vreo doi stau afară, cu spatele sprijinit de peretele pavilionului. Își omoară timpul privindu-i trecând pe ceilalți prizonieri și vorbindu-le adolescenților. Nu-i face nicio plăcere să se oprească în fața acestor băieți puțin mai mari decât ea, cu păr în nas și coșuri de toate mărimile, care se comportă ca niște cocoși de luptă. Se simte stânjenită când trece prin apropierea lor. I se pare că-și bat joc de picioarele ei slabe, chiar și de ciorapii ei lungi de lână, puțin cam copilărești. Dar se oprește în fața lor și știe că nu-și poate permite luxul de a fi timidă.

- Ia te uită! behăie Milan, care o ia inainte să vorbească primul, ca să se știe cine este liderul. Pe cine avem noi aici? Pe bibliotecară...

Asta e un subiect despre care nu trebuie să se vorbească în afara blocului 31, îi retează ea vorba.

Și imediat regretă că a fost atât de ursuză, pentru că băiatul primește lovitura și se îmbujorează. Nu i-a plăcut că o fată mai mică l-a pus într-o lumină proastă în fața prietenilor săi. Și Dita tocmai a venit să-i ceară o favoare.

Uite ce este, Milan, vreau să te rog ceva...

Prietenii își dau coate prost disimulate și schițează zâmbete care se vor ștrengare. Și Milan se însuflețește și prinde curaj.

Mă rog, de obicei, fetele îmi cer multe lucruri, spune foarte înfumurat, privind cu coada ochiului să vadă efectul pe care-l produc cuvintele sale asupra celor doi tovarăși ai săi, care, râzând, arată niște danturi stricate.

Am nevoie să-mi împrumuți puțin pardesiul tău.

Milan se arată uimit și râsul său se potolește brusc. Pardesiul său? Ii cere pardesiul său? A avut mare noroc că i-a revenit lui când au fost împărțite hainele, este unul dintre cele mai bune pardesie din lagărul BIIb. I s-au oferit bucăți de pâine, cartofi și chiar și o tabletă de ciocolată în schimbul pardesiului, dar nu este dispus să renunțe la el pentru nimic în lume. Cum va rezista în serile cu zero grade fără pardesiul său? Și, în plus, îi stă bine; îmbrăcat cu el, fetele îl plac mai mult.

Ești nebună la cap? Pardesiul meu nu-l atinge nimeni. Nimeni pe lume, ai auzit?

– Doar puțin...

Nu vorbi prostii! Niciun pic! Crezi că sunt prost? Îți las pardesiul, îl vinzi cine știe pe unde și nu-l mai văd niciodată. Mai bine valea, înainte să mă supăr cu adevărat! Și, spunând asta, se ridică în picioare cu o față morocănoasă și se vede clar că e mai înalt decât Dita cu douăzeci de centimetri.

Vreau doar să-l îmbrac puțin. Mă poți însoți în tot acest timp, ca să te asiguri că pardesiul nu o să dispară. O să-ți dau rația mea de pâine de la cină.

Dita a pronunțat cuvintele magice: mâncare. O rație în plus de cină, pentru un băiat în plină creștere, care nu-și mai amintește când

a reușit ultima oară să-și potolească foamea, sunt cuvinte grele. Stomacul chiorăie mereu, dorința arzătoare de mâncare devine o obsesie, singurul lucru care-l excită mai mult decât să viseze copsele unei fete este să viseze un copan de pui.

O porție întreagă... repetă cântărind propunerea, imaginându-și deja ospățul. Ar putea să-și păstreze o bucată bună și pentru poșirca de dimineață și să aibă astfel un mic dejun onorabil. Spui că îmbraci puțin pardesiul, eu te însoțesc și apoi mi-l înapoiezi?

Exact. N-am să te înșel, muncim în același pavilion. Dacă te-aș înșela și m-ai denunța, m-ar destitui din postul pe care-l am în blocul 31. Și niciunul dintre noi nu vrea să plece de acolo.

Bine... trebuie să mă gândesc.

Le cere prietenilor săi să-și apropie capetele și alcătuiesc un amestec de șoapte, deliberând în timp ce lasă să le scape câte un râset. În cele din urmă, un Milan zâmbitor înalță capul, cu atitudine triumfătoare.

De acord. Îți las puțin pardesiul în schimbul unei rații de pâine... și să ne lași să-ți atingem țâțele!

Se uită o clipă la camarazii săi și aceștia încuviințează cu atâta entuziasm încât gâturile lor par niște arcuri.

Nu fi idiot! Aproape nici n-am...

Vede cum cei trei râd, de parcă s-ar distra sau de parcă ar simți nevoia să acopere prin zgomotul făcut de hohotele lor de râs nervozitatea și stânjeneala pe care le-o provoacă discutarea unor astfel de chestiuni. Dita răsuflă. Dacă cei trei n-ar fi mai înalți decât ea cu câțiva centimetri, le-ar trage câte o palmă fiecăruia.

Din cauză că sunt niște nerușinați sau niște idioți.

Dar n-are încotro.

Și, la urma urmelor, ce mai contează?!

Bine, de acord. Acum lasă-mă să probez pardesiul ăla afurisit.

Milan dârdâie rămânând sub cerul liber numai în cămașa cu trei nasturi pe care o are pe dedesubt. Dita își pune haina, sub care dispare cu totul, exact cum își dorea. Acea haină are ceva ce o face foarte valoroasă pentru ea în acel moment, ceva ce puține îmbrăcăminți

din câte a văzut în lagăr posedă: o glugă. Și pornește la drum, cu Milan în spatele ei.

Unde mergem?

Mergem la pavilionul cincisprezece.

Și țâțele?

După aceea.

Ai spus pavilionul cincisprezece? Dar ăla este un pavilion de bărbați...

Ihî... Și Dita își trage pe cap gluga, care o acoperă aproape complet.

Milan se oprește.

Așteaptă, așteaptă... doar n-ai de gând să intri acolo? Este interzis accesul femeilor. N-am de gând să te însoțesc, dacă te descoperă mă vor pedepsi și pe mine. Eu cred că ești puțin nebună.

O să intru. Cu sau fără tine.

Băiatul deschide larg ochii și dârdâitul din cauza frigului i se intensifică.

– Dacă vrei, poți să mă aștepți la intrare.

Milan trebuie să grăbească pasul, pentru că Dita merge foarte hotărâtă. O vede pe mama ei la câțiva metri distanță, dând târcoale pavilionului în care se află tatăl ei, și nici măcar nu se oprește să o salute. Liesl Adlerová este atât de necăjită încât nici n-a recunoscut-o pe fiica ei vârâtă în acea haină bărbătească. Dita intră în pavilion fără să șovăie și nimeni nu-i dă atenție. Milan s-a oprit la intrare și blestează, nehotărât, neștiind dacă nu cumva fata aia i-a jucat o festă și nu-și va mai vedea niciodată pardesiul.

Dita înaintează printre paturile mizerabile. Sunt bărbați care stau pe soba orizontală, acum stinsă, alții discută așezați pe paturile lor. Deși este interzis să te culci înainte de a se da stingerea, unii stau lungiți; asta arată că au un *kapo* binevoitor. Miroase foarte urât, chiar mai urât decât în pavilionul femeilor, o duhoare de transpirație acră care te amețește. Nu și-a dat jos gluga și nimeni nu o bagă în seamă.

In capăt, îl găsește pe tatăl ei întins pe o saltea de paie în patul său de jos. Se apropie de chipul lui și își dă jos gluga.

Sunt eu, îi șoptește.

Bărbatul are ochii întredeschiși, dar auzindu-și fiica, îi deschide încet. Dita îi pune mâna pe frunte și simte cum frige. Nu este sigură dacă a recunoscut-o sau nu, dar tot îi ia mâna într-a ei și continuă să-i vorbească în șoaptă. Nu este ușor să-i vorbești cuiva care nu știi dacă te aude, dar cuvintele îi țâșnesc surprinzător de molcom și îi spune acele lucruri pe care omul nu le rostește niciodată deoarece crede că mereu va exista timp pentru a le pronunța.

Iți amintești când mă învățai geografie acasă? Eu îmi amintesc foarte bine... Stii atât de multe lucruri! Întotdeauna m-am simțit foarte mândră de tine, tată. Întotdeauna.

Și îi vorbește despre zilele bune ale copilăriei sale în Praga și despre momentele plăcute din ghetoul de la Terezín și îi spune cât de mult îl iubesc ea și mama ei. Îi repetă asta de mai multe ori, pentru ca vorbele ei să pătrundă prin perdeaua febrei. Și i se pare că se mișcă puțin. Poate că înlăuntrul lui o aude.

Hans Adler luptă împotriva bacililor pneumoniei cu foarte puține arme: un bărbat singur, prost hrănit și distrus din cauza intemperiilor războiului, înfruntând o armată de virusuri pline de energie. Dita își amintește că, în cartea lui Paul Kruif despre vânătorii de microbi, aceștia sunt priviți prin microscop ca o haită de prădători în miniatură.

Prea multe armate împotriva cărora trebuie să lupte.

Ii dă drumul mâinii, i-o aranjează sub un cearșaf murdar și îl sărută pe frunte. Își pune din nou gluga pe cap și se pregătește să iasă. În acel moment, îl vede la câțiva pași mai în spate pe Milan. Crede că probabil este furios, dar băiatul o privește cu o tandrețe neașteptată.

– Tatăl tău? o întreabă.

Ea încuviințează. Dita caută sub haine și scoate bucata ei de pâine de la cină. I-o întinde, dar băiatul nu scoate mâinile din buzunare si dă din cap în semn de refuz. Ajunși la ușa pavilionului, Dita își dă jos pardesiul și mama ei, recunoscând-o, rămâne cu gura căscată.

I-l împrumuți un moment și mamei mele? Dita nici măcar nu așteaptă răspunsul. Pune-l pe tine și intră.

– Dar, Edita...

Te vei duce deghizată! Haide! Este în capăt, pe dreapta. Nu este conştient, dar cred că ne poate auzi.

Femeia își aranjează gluga și intră acoperindu-și fața. Milan rămâne lângă ea în tăcere, fără să știe ce să zică sau ce să facă.

Mulțumesc, Milan.

Băiatul aprobă dând din cap și rămâne o clipă nehotărât, ca și cum și-ar căuta cuvintele.

Cât despre... știi tu, îi spune Dita privindu-și pieptul, aproape plat.

Uită de asta, te rog! îi răspunde îmbujorat și agitând mâinile afectat. Acum trebuie să plec, îmi vei înapoia haina mâine.

Face stânga-mprejur și se îndepărtează alergând.

Se gândeşte cum să le explice prietenilor săi că se întoarce fără pardesiu și fără fată. Vor crede că e un prost. Ar putea să le spună că a mâncat pâinea pe drum și că el chiar i-a atins sânii, că a făcut asta în numele tuturor celor trei, că la urma urmelor haina este a lui. Dar refuză să facă asta, negând din cap. Știe că își vor da imediat seama de balivernă. Le va spune adevărul. Cu siguranță că vor râde de el și-i vor spune că este un mototol. Dar el știe cum să rezolve lucrurile astea. Cu băieții e uşor să se înțeleagă: pe primul care îi va spune ceva îl va snopi în bătaie așa de rău încât va trebui să-și caute dinții cu o lupă. Şi apoi vor rămâne la fel de prieteni.

Pe când Dita o aşteaptă pe mama ei să iasă, apare Margit. După expresia consternată de pe chipul ei, Dita ştie că a aflat ce i s-a întâmplat tatălui ei. La Auschwitz, veștile, mai ales dacă sunt rele, sunt ca petele de ulei pe o hârtie. Margit se apropie de ea și o îmbrățişează.

Cum se simte tatăl tău?

Dita știe că întrebarea aceea ascunde alta: o să supraviețuiască?

Nu e bine, are febră mare, când respiră, se aud zgomote din pieptul lui.

Trebuie să ai încredere, Dita. Tatăl tău a depăşit multe situaţii.

Prea multe.

Este un bărbat puternic. Va rezista.

Era puternic, Margit. Dar aceşti ultimi ani l-au îmbătrânit mult. Eu am fost întotdeauna optimistă, dar nu mai ştiu ce să cred. Nu ştiu dacă vom mai rezista.

Bineînţeles că vom rezista.

De ce eşti atât de convinsă?

Prietena ei rămâne tăcută şi îşi muşcă buza câteva secunde, căutând un răspuns.

Pentru că vreau să cred asta.

Amândouă păstrează tăcerea şi nu mai spun nimic. Le lunecă printre degete vârsta aceea la care crezi că este de ajuns să-ţi doreşti lucrurile ca ele să se întâmple. Când eşti mic, visurile sunt ca meniul unui restaurant: tu arăţi ce vrei şi viitorul ţi-l serveşte pe o tavă de argint. Apoi, copilăria este lăsată în urmă şi viaţa se bifurcă pe căi neprevăzute. Chelnerul vine la masă şi-ţi spune că bucătăria este închisă.

Sună alarma de stingere şi mama ei iese din pavilion ca o fantomă care-şi târăşte picioarele prin noroi.

Trebuie să ne grăbim, le spune Margit.

Pleacă, fugi, îi zice Dita. Noi vom merge ceva mai încet.

Prietena ei îşi ia la revedere şi rămân amândouă singure. Mama ei are privirea pierdută.

Cum se simte tata?

Puţin mai bine, răspunde Liesl. Dar vocea ei este atât de spartă încât este imposibil să o creadă. In plus, Dita o cunoaşte: femeia şi-a petrecut viaţa încercând ca totul să fie bine, ca nimic să nu strice ordinea lucrurilor.

Te-a recunoscut?

Da, sigur.

Atunci ţi-a spus ceva?

Nu... era cam obosit. Mâine se va simţi mai bine.

Şi nu mai spun nimic până ajung la pavilion.

Mâine se va simţi mai bine.

Mama ei a spus-o cu o convingere care nu admite îndoială, iar mamele se pricep la lucrurile astea. Ele sunt cele care rămân la căpătâiul patului pe timpul nopţii când copiii au febră. Ele sunt cele care le pun mâna pe frunte şi ştiu ce e de făcut ca să se vindece. Îi dă mâna mamei sale şi grăbeşte pasul fiindu-i frică să nu le oprească vreun paznic pentru că se află pe stradă la o oră nepotrivită.

Când intră în pavilion deja aproape toate femeile dorm. Dau nas în nas cu acea *kapo* a lor, o unguroaică ce poartă marca portocalie a delincventelor de drept comun, un statut superior. O hoaţă, o escroacă, o asasină... oricare este mai apreciată decât o evreică. Tocmai a verificat dacă sunt puse recipientele pe care le folosesc pentru a-şi face nevoile pe timpul nopţii şi, văzându-le sosind târziu, ridică băţul pe care-l are în mână şi le ameninţă cu bătaia.

Iertaţi-ne, doamnă *kapo*, tatăl meu...

– Taci şi treci în patul tău, proasto!

– Da, doamnă.

Dita trage de mâna mamei sale şi ajung până la paturile lor. Liesl urcă încet şi, înainte de a se lungi, se întoarce o clipă. Buzele ei nu spun nimic, dar în ochi i se citeşte suferinţa.

Nu-ţi face griji, mamă, o încurajează fiica ei. Dacă tata continuă aşa, mâine vom vorbi cu al lui *kapo* ca să-l ducă la doctor. Dacă e nevoie, o să vorbesc cu directorul meu din blocul 31. Domnul Hirsch sigur ne poate ajuta.

Mâine se va simţi mai bine.

Se sting luminile şi Dita îi spune noapte bună colegei sale de pat, care nu-i răspunde nimic. Este atât de neliniştită încât nici măcar nu poate să închidă ochii. Trece în revistă imagini cu tatăl ei şi încearcă să le găsească pe cele mai frumoase. E una care-i place mult: este o imagine cu tatăl şi mama ei aşezaţi în faţa pianului. Amândoi eleganţi şi frumoşi. Tatăl ei, cu o cămaşă albă cu mânecile suflecate, cravată închisă la culoare şi bretele; mama ei, cu o bluză strâmtă care-i pune

în evidență talia. Râd, e clar că nu reușesc să se coordoneze pentru a cânta la pian la patru mâini. Cel mai plăcut e că par fericiți, pentru că sunt încă tineri și puternici și viitorul nu a murit.

Ultima imagine care încheie acea etapă a vieţii normale, sfârşită odată ce au părăsit Praga, este aceea din apartamentul din cartierul Josefov în momentul în care au deschis uşa, au ieşit, au pus valizele pe palier şi s-au pregătit să închidă în urma lor o uşă care nu ştiau dacă se va mai deschide. Tatăl ei a intrat din nou o clipă în apartament în timp ce ea îl privea de pe palier. S-a apropiat de vitrina din sufragerie şi a învârtit pentru ultima oară globul pământesc.

Și Dita în sfârșit adoarme.

Dar somnul ei este neliniştit, ceva o zgândăre. In zorii zilei, se trezeşte speriată cu senzaţia vie că a strigat-o cineva. Deschide ochii tulburată şi inima îi bate foarte puternic. Lângă ea sunt doar picioarele colegei sale care doarme și domnește o liniște întreruptă doar de sforăituri şi de murmurul monoton al femeilor care vorbesc în vis. N-a fost decât un coșmar... dar Dita are un presentiment urât. Ii dă târcoale prin cap ideea că cel care o striga era tatăl ei.

La prima oră, lagărul este plin de gărzi şi de *kapo* pentru numărătoarea de dimineaţă. Două ore de numărare care i se par cele mai lungi din toată viața ei. Ea și mama ei își aruncă priviri în rândurile formate. E interzis să vorbești, deși în realitate e mai bine să nu-și spună nimic. Când se rup rândurile, profită de faptul că se formează cozile pentru micul dejun și se apropie de pavilionul 15. Când ajung, iese din coada formată domnul Brady. Umerii îi sunt împovărați cu vești proaste.

– Doamnă...

Soțul meu? întreabă cu vocea spartă. Starea s-a înrăutățit?

A murit.

Cum se poate rezuma o viață în doar două cuvinte atât de scurte? Cum poate să încapă atâta dezolare în atât de puține litere?

Putem să intrăm să-l vedem? întreabă Liesl.

Îmi pare rău, l-au dus deja.

Ar fi trebuit să-și dea seama. Cadavrele sunt luate la prima oră, sunt îngrămădite într-un car mare și duse să fie incinerate în furnale.

Mama ei pare că oscilează un moment și este cât pe-aci să se prăbușească. În aparență, vestea morții nu a tulburat-o atât de mult, probabil că a știut asta din primul moment când l-a văzut întins pe patul acela mizerabil. Dar faptul că nici măcar nu-și putea lua adio de la el i-a provocat o durere imensă.

Totuși, Liesl își recapătă cumpătul, pe care nu și l-a pierdut decât pentru câteva clipe, și o ia de braț pe fiica ei ca să o consoleze.

Cel puțin tatăl tău nu a suferit.

Pe Dita, care simte cum sângele începe să-i clocotească în vene, o irită și mai mult faptul că mama ei îi vorbește ca unei fetițe.

Zici că n-a suferit? îi răspunde desprinzându-se brusc din îmbrățișare. I-au luat slujba, casa, demnitatea, sănătatea... și, în cele din urmă, l-au lăsat să moară singur ca un câine într-un pat mizerabil, plin de purici. Asta nu e destulă suferință? Aproape că țipă pronunțând ultimele cuvinte.

Așa a vrut Dumnezeu, Edita. Trebuie să ne resemnăm.

Neagă dând din cap. Nu și nu.

Eu n-am chef să mă resemnez! țipă în mijlocul *lagerstrasse*. Deși este ora micului dejun, puțină lume îi dă atenție. Dacă l-aș avea pe Dumnezeu în față, i-aș spune ce cred despre El și despre sensul greșit al îndurării Lui.

Nu se simte bine și i se face și mai rău când își dă seama că a fost foarte obraznică cu mama ei tocmai când femeia are mai mare nevoie de consolare și de sprijin, dar nu poate să nu se lase cuprinsă de patimă în fața acelei docilități. O alină sosirea doamnei Turnovska, care probabil că știe deja ce se întâmplă, înfofolită cu basmaua ei enormă. Îi strânge Ditei brațul într-un mod drăgăstos și o îmbrățișează pe Liesl cu afecțiune. Femeia se lasă în brațele prietenei sale cu o emoție neașteptată. Asta ar fi trebuit să facă ea, își spune, să-și îmbrățișeze mama. Dar nu poate, este prea furioasă pentru îmbrățișări, simte

doar dorința să muște și să distrugă la fel de mult cum au distrus-o pe ea.

Mai apar trei femei, pe care de-abia le cunoaşte din vedere, care izbucnesc într-un plâns zgomotos. Dita, care are ochii uscaţi, le priveşte uimită. Se apropie de mama ei, dar doamna Turnovska i-o ia înainte.

Plecați de aici! Valea!

Vrem doar să-i transmitem condoleanțe doamnei.

Dacă nu plecaţi de aici în mai puţin de zece secunde, o să vă alung în şuturi!

Liesl este prea amețită ca să-și dea seama de ce se întâmplă și Dita nu se simte în stare să le ceară scuze femeilor şi să le roage să rămână.

Ce faceţi, doamnă Turnovska? Oare a înnebunit toată lumea?

Sunt nişte mortăciuni. Știu că rudele celor morți își pierd apetitul din cauza supărării şi ceea ce pretind este să verse nişte lacrimi de crocodil şi apoi să vă înhaţe rația de mâncare.

Dita se simte năucită; în momentul acela urăşte pe toată lumea. O roagă pe doamna Turnovska să aibă grijă de mama ei şi se îndepărtează de locul acela. Simte nevoia să se ducă undeva, dar nu are unde. Nu e vorba că îi e greu să se obişnuiască cu ideea că nu-l va mai avea niciodată aproape pe tatăl ei, ci e vorba că nu vrea să se împace cu această idee. Nu este dispusă să accepte asta, nu se va resemna, nici acum, nici niciodată. Merge cu pumnii strânși. Cu încheieturile degetelor albe. O furie albă o macină pe dinăuntru.

Nu se va mai întoarce niciodată de la serviciu în costumul lui cu două rânduri de nasturi și pălăria lui de fetru, nici nu va mai ciuli urechea la aparatul de radio privind spre tavan, nici nu o va mai așeza pe genunchii lui ca să-i arate ţările lumii, nici nu o va mai certa drăgăstos pentru că scrie literele strâmbe.

Și ea nu este în stare nici măcar să-l plângă, are ochii uscați. Și asta o înfurie și mai mult. Cum nu are alt loc unde să se ducă, pașii o îndreaptă spre blocul 31. Copiii sunt ocupaţi cu micul dejun și ea

se duce în capătul pavilionului fără să se oprească, în căutarea unui refugiu în spatele scândurilor suprapuse. Aproape că tresare găsind în acel colț o siluetă solitară stând jos pe banchetă.

Morgenstern o salută cu amabilitatea lui exagerată, dar de data asta Dita nu zâmbește și bătrânul profesor încetează cu reverențele sale teatrale.

Tatăl meu...

Și, spunând asta, Dita simte că sângele este un combustibil care s-a aprins și care o arde în vene. Și un cuvânt îi vine pe buze ca o vărsare de fiere:

Asasini!

Și îl mestecă între dinți, îl repetă de cinci, zece, cincizeci de ori:

Asasini, asasini, asasini, asasini...!

Dă cu piciorul într-un scaun și apoi îl ia și îl înalță ca pe un buzdugan. Vrea să distrugă ceva și nu știe ce. Vrea să lovească pe cineva și nu găsește pe cine. Are ochii holbați și gâfâie surescitată. Profesorul Morgenstern se ridică în picioare cu o sprinteneală surprinzătoare pentru un bătrân aparent fragil și îi ia scaunul din mâini ferm, dar blând.

O să-i omor! exclamă cu furie. O să fac rost de un pistol și o să-i ucid!

Nu, Edita, nu, îi spune foarte domol. Ura noastră e victoria lor.

Dita tremură și profesorul o îmbrățișează, iar ea își cufundă capul în brațele bătrânului. Se ivesc mai mulți profesori alarmați din cauza zgomotului, urmați de un batalion de fete și băieți curioși, însă profesorul își duce un deget la gură ca să-i determine să nu spună nimic și apoi clatină capul ca să-i facă să plece. Surprinși să-l vadă pe profesorul Morgenstern atât de serios, îl ascultă și-i lasă singuri.

Dita îi mărturisește că se urăște pe sine însăși pentru că a luat-o la fugă și nu a fost în stare să plângă, pentru că l-a dezamăgit pe tatăl ei, pentru că nu a putut să-l salveze. Se urăște pentru toate astea. Dar bătrânul profesor îi spune că lacrimile vor veni când furia va dispărea.

Cum să nu simt furie? Tatăl meu n-a făcut niciodată rău nimănui, nu a fost niciodată necuviincios față de nimeni... I-au luat totul și acum, în gaura asta scârboasă, i-au furat până și viața.

Ascultă-mă cu atenție, Edita: cei care se duc nu mai suferă.

Cei care se duc nu mai suferă... îi răsună în urechi iar și iar, ca și cum ar fi un balsam pe care trebuie să-l pui de mai multe ori pe rană ca să nu mai usture.

Cei care se duc nu mai suferă, cei care se duc nu mai suferă...

Morgenstern știe că este o slabă consolare, antică, uzată, una dintre acele fraze ale bătrânilor. Dar la Auschwitz, aceasta este un medicament care te ajută să depășești tristețea pe care o provoacă moartea celor apropiați. Dita încetează să-și mai răsucească degetele, aprobă dând din cap și se așază încet pe bancă. Profesorul Morgenstern își vâră mâna în buzunar și scoate o păsărică din hârtie, cam mototolită și puțin îngălbenită. I-o oferă Ditei.

Fata privește păsărica din hârtie făcută harcea-parcea, la fel de vulnerabilă ca tatăl ei în acele ultime ore. La fel de fragilă ca acel bătrân profesor nebun cu ochelarii rupți. Cu toții sunt atât de fragili... Și atunci se simte neînsemnată și dintr-odată plăpândă. Putregaiul furiei, care ne face puternici în astfel de momente, sfârșește prin a se risipi și, în cele din urmă, țâșnesc lacrimile prin care este stins incendiul ce mistuia totul.

Arhitectul încuviințează și ea își descarcă sufletul plângând pe umărul în mii de dungi al bătrânului Morgenstern.

Cei care se duc nu mai suferă...

Nimeni nu știe câtă suferință mai au încă de îndurat cei care rămân.

Dita ridică fruntea și își șterge lacrimile cu mâneca. Îi mulțumește profesorului și îi spune că, înainte să se termine ora micului dejun, trebuie să facă ceva important. Pleacă în grabă spre pavilionul ei. Mama ei are nevoie de ea. Sau ea are nevoie de mama ei.

Ce mai contează...

Stă cu doamna Turnovska așezate pe soba stinsă. Când se apropie de cele două femei, Liesl stă jos foarte liniștită, parcă absentă.

Strachina doamnei Turnovska este pe jos, goală, şi ea bea ceaiul de dimineață din vasul lui Liesl, în care înmoaie o bucată de pâine de la cină pe care văduva probabil că nu a mâncat-o cu o seară în urmă.

Vânzătoarea de fructe rămâne nemișcată când o vede pe Dita cu ochii ţintă la strachina mamei sale.

Mama ta nu voia, îi spune înecându-se puţin din cauza apariţiei neaşteptate, care a surprins-o în flagrant. Am insistat mult. Şi deja e timpul să intrăm în atelier, ar fi trebuit să-l aruncăm...

Amândouă se privesc în tăcere. Mama ei pare pierdută, probabil că străbate ţara amintirilor. Doamna Turnovska îi întinde vasul ca să soarbă ea ultimele picături, dar Dita refuză dând din cap. Privirea ei nu exprimă reproş, ci un amestec de înţelegere şi tristeţe.

Terminați-vă ceaiul, vă rog. Avem nevoie ca dumneavoastră să fiți în putere ca să o ajutați pe mama.

Pe chipul mamei ei este zugrăvită o seninătate de statuie de ceară. Dita se lasă pe vine în fața ei și femeia reacționează mişcând ochii. Se uită ţintă la ea şi expresia ei neutră se frânge. Dita o îmbrăţişează cu putere, o stoarce. Şi mama ei, în sfârşit, plânge.

15

Viktor Pestek este originar din Basarabia, un teritoriu la început moldav care din secolul al XIX-lea a aparținut României, o țară care încă de la început i-a sprijinit pe naziști. După uniforma lui de ofițer SS, pistolul său la cingătoare și galonul de caporal-major pare o persoană foarte influentă la Auschwitz. O ființă superioară, care are la picioarele ei mii de persoane care nici măcar nu-i pot adresa vreun cuvânt fără ca el să le dea permisiunea. Mii de persoane obligate să facă ceea ce le spune el sau a căror moarte o va porunci pur și simplu, fără să se tulbure.

Oricine l-ar vedea pe Pestek mergând semeț și fioros, cu chipiul său și cu mâinile la spate, ar crede că este o ființă indestructibilă. La Auschwitz aproape nimic nu este ceea ce pare: n-are cum să se știe, dar pe dinăuntru ofițerul SS se năruie. De câteva săptămâni, nu-și poate scoate din minte o femeie.

De fapt, este o fată foarte tânără, nici măcar n-a schimbat o vorbă cu ea și nu-i știe nici numele. A văzut-o într-o zi când i-a venit rândul să supravegheze un grup de oameni care munceau. In aparență, era o evreică precum oricare alta: îmbrăcată în haine murdare, cu un batic pe cap și trasă la față. Dar a făcut un gest aparent neînsemnat care l-a hipnotizat: a luat una dintre buclele blonde care-i cădeau peste ochi și a tras-o până a dus-o la buze ca să muște din ea. Era un gest lipsit de importanță, ceva ce ea făcea în mod inconștient, dar care, fără ca ea să-și dea seama, o individualiza. Viktor Pestek s-a îndrăgostit de acel gest.

S-a uitat mai bine la ea: avea un chip plăcut, un minunat păr auriu, o fragilitate de sticlete într-o colivie. Şi n-a mai încetat să o privească tot timpul cât a fost la comanda gărzii. A încercat să se apropie de ea de vreo două ori, dar nu s-a decis să-i vorbească. Ei părea că-i este frică de el. Asta nu-l miră.

Când s-a înscris în Garda de Fier română, lucru acela i s-a părut minunat: îţi dădeau o uniformă maro-închis foarte arătoasă, te duceau în lagăr să cânţi cântece patriotice, te făceau să te simţi important. La început, era chiar distractiv să dărâmi magherniţele infecte ale ţiganilor care prădau prin împrejurimi.

Apoi lucrurile s-au tot complicat. De la luptele cu mâinile goale au trecut la lanţuri. Apoi au sosit pistoalele. El avea câţiva cunoscuţi ţigani, dar mai ales avea prieteni evrei. Ca Ladislaus. Se ducea la el acasă şi îşi făceau împreună temele pentru şcoală sau mergeau să culeagă castane în pădure. Intr-o zi, aproape fară să-şi dea seama, ţinea în mână o torţă şi dădea foc casei lui Ladislaus.

Ar fi putut să dea înapoi, dar nu a făcut-o. Ofiţerii SS erau plătiţi bine. Lumea îl bătea cu palma pe spate. Pentru prima oară în viaţă, familia lui era mândră de el. Când a obţinut o permisie să vină acasă, l-au dus chiar să-şi facă o fotografie în uniformă pe care să o pună pe mobila din sufragerie.

Şi într-o zi, l-au detaşat la Auschwitz.

Acum nu mai este atât de sigur că familia lui s-ar simţi la fel de mândră de el dacă ar şti că sarcina lui constă în a-i obliga pe oameni să muncească până plesnesc, în a-i duce pe copii la camerele de gazare, în a le lovi pe mamele lor, dacă acestea opun rezistenţă. I se pare că totul este o nerozie şi, uneori, îi e teamă ca nu cumva cineva să observe că gândeşte aşa. De vreo două dăţi, un ofiţer i-a zis că trebuie să fie mai dur cu deţinuţii.

Nu i s-a stabilit o arie de supraveghere, iar în lagărul familial comandamentul nu le permite ofiţerilor SS să mişune prin zonă când nu sunt în timpul serviciului, dar sergentul de la postul de control este prieten cu el. Trece fără probleme, paznicii iau poziţie de drepţi în prezenţa lui. Asta îi place.

Numărătoarea de seară este pe terminate. El știe cărui grup îi aparține fata cehă și, când se rup rândurile, o identifică în puhoiul de femei. Se duce spre ea, dar fata îl vede venind și grăbește pasul. El face niște pași din ce în ce mai mari și nu-i mai rămâne decât să o prindă cu putere de încheietura mâinii ca să o oprească. Are niște oase subțiri și o piele aspră, dar, având-o atât de aproape, se simte cuprins de o ciudată bucurie. În sfârșit, ea înalță capul și îl privește pentru prima dată. Are niște ochi albaștri foarte strălucitori și expresia feței înspăimântată. Observă că alte deținute s-au oprit la câțiva pași. Ofițerul SS se întoarce cu o atitudine amenințătoare și grupul de gură-cască se risipește imediat. Să-i înfricoșezi pe ceilalți este plăcut și te obișnuiești ușor cu asta.

Mă numesc Viktor.

Ea rămâne tăcută și el se grăbește să-i dea drumul încheieturii mâinii.

Iartă-mă, nu voiam să te sperii. Eu doar... voiam să-ți știu numele.

Fata tremură ușor și aproape că nu-i ies cuvintele din gură.

Mă cheamă Rene Naumann, domnule, răspunde. Am făcut ceva rău? O să mă pedepsiți?

Nu, nu! Nici vorbă! Eu doar te-am văzut... Ofițerul SS șovăie, nu-și găsește cuvintele. Eu voiam doar să-ți fiu prieten.

Rene îl privește cu o expresie de uimire.

Prieten? Unui ofițer SS poți să îi dai ascultare, îl poți linguși sau poți să devii confidenta lui ca să obții beneficii, poți chiar să te transformi în amanta lui. Dar poți să fii prietenă cu un ofițer SS? Poți să fii prietenă cu propriul călău?

Dat fiind faptul că ea continuă să-l privească având întipărită uimirea pe chip și nu spune nimic, Pestek lasă capul în jos și îi vorbește în șoaptă.

– Știu la ce te gândești. Crezi că sunt unul dintre acei țicniți ai trupelor SS. De acord, sunt. Dar nu sunt atât de nebun. Nu-mi place tot ce vi se întâmplă. Îmi provoacă scârbă.

Rene nu deschide gura. Nu înțelege ce rost au toate astea, este nedumerită. A auzit vorbindu-se de prea multe ori despre gardieni

care se prefac că urăsc Reichul pentru a câştiga încrederea deținuților, prefăcându-se că le sunt prieteni pentru a-i descoase și a obține informații despre Rezistenţă. Îi e teamă.

Subofițerul scoate din buzunar o cutie mică și i-o întinde. Este un pătrat din lemn lăcuit. Gardianul încearcă să i-l pună în palmă, dar ea se dă înapoi.

Este pentru tine. E un cadou.

Ea priveşte cu neîncredere cutiuța gălbuie și el ridică un capac mic. Începe să răsune o *tonadilla* metalică și sentimentală.

Este o cutie muzicală! îi spune mulțumit.

Rene observă câteva secunde obiectul pe care acesta i-l întinde, dar nu face nici cel mai mic gest de a-l lua. El încuviințează dând din cap, foarte zâmbitor, aşteptându-i reacția entuziasmată.

Rene nu arată entuziasm. Gura ei este dreaptă. Ochii ei nu vorbesc.

Ce se întâmplă? Nu-ți place? o întreabă buimăcit.

Nu se mănâncă, îi răspunde. Vocea ei zgârie chiar mai rău decât acea briză rece de februarie care râcâie totul.

Pestek se simte tulburat când își dă seama de prostia lui. A căutat toată săptămâna pe piața neagră o cutie muzicală. A umblat de colo-colo, s-a tocmit cu tovarăși din trupele SS și cu tot felul de evrei traficanți până când a găsit una. A mituit, a rugat și a amenințat. A căutat și răscăutat până a făcut rost de ea. Și de-abia acum își dă seama că este un cadou inutil. Într-un loc unde oamenii suferă din cauza foamei şi a frigului, lui tot ce-i trece prin cap este să-i dăruiască fetei o neînsemnată cutie muzicală.

Nu se mănâncă...

Inchide palma și strânge atât de tare pumnul încât se aude pârâitura cutiuței muzicale, pe care a strivit-o ca pe o vrăbiuță.

Iartă-mă, îi spune întristat. Sunt un imbecil. Nu-mi dau seama de nimic.

Lui Rene i se pare că subofițerul SS este cu adevărat abătut, de parcă supărarea lui n-ar fi prefăcută şi chiar i-ar păsa de ceea ce ea ar putea crede despre el.

– Ce ți-ar plăcea să-ți aduc?

Ea rămâne tăcută. Știe că sunt fete care-și vând trupul pentru o porție de pâine. Chipul ei exprimă o indignare atât de evidentă, încât Pestek își dă seama că, din nou, calcă în străchini.

Nu mă înțelege greșit. Nu vreau nimic în schimb. Vreau doar să fac ceva bine în mijlocul tuturor relelor pe care le facem aici în fiecare zi.

Rene continuă să tacă. Subofițerul SS își dă seama că nu va fi ușor să-i câștige încrederea. Fata trage de una dintre bucle și o duce până la gură, cu acel gest pe care el îl adoră.

Ai vrea să vin să te văd în altă zi?

Ea nu răspunde. Privirea fetei mătură din nou noroiul din lagăr. El este un SS, poate să facă ce dorește, nu trebuie să-i ceară voie să-i vorbească. Sau pentru orice altceva ar dori. Ea nu încuviințează nimic, dar Pestek este atât de entuziasmat, încât interpretează tăcerea ca pe o afirmație discretă.

La urma urmelor, n-a spus că nu.

Zâmbește cu bucurie și îi face un gest neîndemânatic cu mâna, luându-și la revedere.

Pe curând... Rene.

Îl vede plecând pe acel subofițer SS zăpăcit și rămâne multă vreme fără să se miște din loc, atât de perplexă din cauza celor întâmplate, încât nu știe nici ce să creadă. Pe noroiul negru continuă să zacă angrenaje argintii, arcuri și așchii aurii.

Pentru Dita nu este ușor. Absența tatălui ei o apasă insuportabil pe umeri. Se mișcă prin lagăr cu încetineala celui care târăște o bilă de fier legată cu lanțuri de gleznă. Cum poate să apese fizic ceea ce nu mai există? Cum poate să apese greu golul?

Păi, apasă greu.

În acea dimineață, aproape că nici nu poate să se dea jos din patul suprapus. A făcut-o atât de încet, încât a scos-o din minți pe prost dispusa ei colegă de saltea. Văzându-se blocată de acea fată leneșă care se dădea jos din pat încet, a început să ocărască folosind cele mai urâte cuvinte pe care Dita le auzise vreodată. În alt moment,

s-ar fi speriat de furia veteranei, dar acum nu avea energie nici măcar ca să se sperie. A întors capul și s-a uitat la ea atât de fix și cu atâta indiferență, încât cealaltă, pe neașteptate, a rămas tăcută și n-a mai spus nimic până când Dita n-a terminat de coborât încet.

După numărătoarea de seară și ordinul de a rupe rândurile, copiii din pavilionul 31 se duc zgomotoși să se joace sau să-și vadă părinții. Ea începe să strângă cărțile cu o încetineală vegetală și ajunge târându-și picioarele până în camera Blockältesterului pentru a le ascunde. Fredy verifică niște pachete care au sosit pe jumătate sparte, dar în care încă s-ar mai putea găsi ceva pentru a însufleți masa de prânz cu ocazia sabatului în pavilion.

Am păstrat ceva pentru tine, îi spune Hirsch. Pentru când va trebui să-ți repari cărțile.

Îi întinde niște foarfece școlare albastre cu vârf rotund; probabil că nu i-a fost deloc ușor să facă rost de acel lucru atât de ieșit din comun în *lager*. Directorul pleacă imediat pentru ca ea să nu-i mulțumească.

Hotărăște să profite ca să taie firele ieșite din acea carte veche în cehă. Preferă să rămână să facă orice treabă în blocul 31 pentru că știe că mama ei e însoțită de doamna Turnovska și de câteva femei cunoscute de la Terezín, și ea nu are chef să vadă pe nimeni. Fata ascunde toate volumele, mai puțin acel roman deteriorat. Ia din acea scobitură o punguță de catifea legată cu un cordon, în care păstrează mica ei trusă de bibliotecară. Punguța conținea patru drajeuri, care s-au folosit ca premiu la un foarte disputat concurs literar de cuvinte încrucișate și pe care câștigătorii l-au sărbătorit cu o veselie zgomotoasă ieșită din comun. Uneori, își apropie punga de nas și inhalează mirosul minunat al drajeurilor.

Se duce în colțul cu scânduri și-și dă silința să-și facă treaba. În primul rând, taie firele care atârnă cu noua ei foarfecă. Apoi, ca și cum ar sutura o rană deschisă, coase din nou cu un ac rudimentar și cu ață câteva pagini care sunt pe cale de a se desprinde. Rezultatul nu este prea estetic, dar foile rămân prinse bine. Aplică și benzi de leucoplast pe foile rupte, iar cartea nu mai este un obiect gata să se destrame.

Ea vrea să evadeze din realitatea dezgustătoare a acelui lagăr care i-a omorât tatăl şi ştie că o carte este o uşiță care duce într-un pod secret: o deschizi şi intri înăuntru. Și lumea ta este alta.

Șovăie o clipă dacă trebuie sau nu să citească acea carte cu foile rupte, o carte nepotrivită pentru domnișoare, după părerea lui Hirsch, intitulată *Peripețiile bravului soldat Švejk*. Dar îndoiala ține mai puțin decât castronul cu supă de la prânz.

La urma urmelor, cine a zis că ar vrea să fie o domnișoară?

În orice caz, și-ar dori să fie cercetătoare de microbi sau pilot de avion, dar nu o duduiță ridicolă, care poartă rochii cu volane și ciorapi albi tricotați.

Autorul plasează acțiunea în Praga Marelui Război şi-l descrie pe protagonist ca pe un individ dolofan și vorbăreț care, după ce a scăpat o dată de recrutare – „scutit din cauza imbecilității“ –, este din nou convocat pentru încorporare şi se prezintă în scaun cu rotile, suferind, chipurile!, de reumatism la genunchi. Un șmecher amator de mâncare și de băutură cât cuprinde și cât mai puțin posibil de muncă. Se numește Švejk și își câștigă viața prinzând câini maidanezi și vânzându-i apoi ca și cum ar fi câini de rasă. Vorbește cu toată lumea foarte politicos și dovedeşte o bunătate imensă în ceea ce priveşte gesturile şi privirea sa binevoitoare. În orice împrejurare, are la îndemână vreo poveste sau vreo anecdotă care ilustrează situaţia respectivă, chiar dacă de multe ori nu este cazul și nimeni nu îi cere să o relateze. Și ceva ce lasă cu gura căscată pe toată lumea este că, atunci când cineva îl atacă, țipă la el sau îl insultă, Svejk, în loc să riposteze, îi dă dreptate celuilalt. În felul acesta reuşeşte să fie lăsat în pace, ceilalţi fiind convinși că este un idiot iremediabil.

Dumneata ești un imbecil fără pereche!

Da, domnule, spuneți un mare adevăr, replică el cu o voce docilă.

Ditei îi este dor de doctorul Manson, pe care-l însoțise în lecturile ei prin satele miniere din Țara Galilor, sau chiar și de Hans Castorp, lungit liniștit în *chaise longue*-ul lui, cu fața spre munții Alpi. Cartea aceea se încăpățânează să o țină legată de Bohemia și de război. Își

lasă ochii să alunece pe foi și nu înțelege foarte bine ceea ce vrea să-i povestească acel autor ceh despre care nu auzise niciodată vorbindu-se. Un ofițer disperat îl dojenește pe soldatul protagonist, un neica nimeni burtos, zdrențăros și cu moacă de neghiob. Nu-i place, situația pare decadentă. Ei îi plac cărțile care lărgesc viața, nu cele care o reduc.

Dar există ceva la acel personaj care i se pare familiar. Și, în orice caz, lumea de afară este mult mai rea, așa că preferă să rămână ghemuită pe băncuța ei, concentrată asupra lecturii, ca profesorii care stau la discuții să nu dea prea multă atenție prezenței sale.

Înaintând, dă peste Svejk îmbrăcat fără farmec în uniformă de soldat, sub steagul Imperiului Austro-Ungar, în ciuda faptului că cehilor nu li se părea prea amuzant, cel puțin claselor populare, să fie sub ordinele îngâmfaților de nemți în Primul Război Mondial.

Și câtă dreptate aveau! își spune Dita.

Este ordonanța locotenentului Lukás, care țipă la el, îl face animal și îi dă câte una după ceafă când acesta îl scoate din sărite. Căci cert e că Švejk are o mare ușurință de a complica totul, de a pierde documentele care îi sunt încredințate, de a executa ordine exact invers și de a-l face pe ofițer de râs, chiar dacă bravul soldat îndeplinește mereu totul, aparent cu cea mai bună intenție și comportându-se cu blândețe, dar cu prea puțin creier. În acest punct al cărții, Dita încă nu reușește să-și dea seama dacă Svejk face pe prostul sau chiar este un prost fără leac.

Îi este greu să înțeleagă ceea ce vrea autorul să povestească. Extravagantul soldat răspunde atât de amănunțit la întrebările și indicațiile superiorului său, încât răspunsurile se prelungesc, devin eterne, se ramifică în divagații și în mici povești despre rude sau vecini pe care soldatul, cu toată seriozitatea, le introduce pe rând în raționamentul său în cel mai absurd mod:

> „L-am cunoscut pe un anume Paroubek care avea o cârciumă la Lieben. Odată, un telegrafist s-a îmbătat cu gin și, în loc să remită mesajele de condoleanțe pentru un biet domn decedat, le-a dus rudelor acestuia lista cu prețurile băuturilor care erau

pe tejghea. Și a fost un mare scandal. Mai ales pentru că, până atunci, nimeni nu citise lista de prețuri din bar și se pare că bunul Paroubek lua întotdeauna niște centime în plus la fiecare pahar, deși după aceea a explicat că totul era pentru opere de binefacere..."[1]

Anecdotele care-i ilustrează explicațiile sunt atât de lungi și de suprarealiste, încât locotenentul îi strigă în cele din urmă să dispară: „Piei din fața mea, animalule!"

Și se surprinde singură lăsându-i să-i scape un zâmbet când își imaginează fața locotenentului. Imediat se dojenește. Cum o poate amuza un personaj atât de prost? Chiar se întreabă pentru o clipă dacă are voie să râdă după tot ce s-a întâmplat, ținând cont de tot ce continuă să se petreacă.

Cum poate să râdă când există ființe dragi care mor?

Și se gândește pentru o clipă la Hirsch, care afișează permanent acel zâmbet enigmatic. Și, dintr-odată, are o revelație: zâmbetul lui Hirsch este triumful lui. Zâmbetul lui îi spune celui pe care-l are în față: cu mine nu te poți pune. Într-un loc ca Auschwitz, unde totul este construit ca să te facă să plângi, râsul este o atitudine de rebel.

Și continuă să-i urmărească șmecheriile acelui neghiob de Švejk. Și în acel moment atât de întunecat din viața ei, în care nu știe spre ce să se îndrepte, îl ia de mână pe un șmecheraș și el trage de ea ca să o facă să meargă înainte.

Pe drumul de întoarcere spre pavilionul ei, a început să se întunece și un vânt înghețat, cu lapoviță, îi înțeapă fața. Chiar și așa, se simte mai bine, mai însuflețită. Cu toate că bucuria, într-un loc ca Auschwitz, durează cât o clipire. Cineva care vine din față fluieră niște măsuri de Puccini.

Dumnezeule! șoptește Dita.

Încă mai are câteva pavilioane până să ajungă la al ei și, în zona aceea, centrul străzii este slab luminat, așa că intră repede în primul

---

[1] Jaroslav Hasek, *Peripețiile bravului soldat Svejk*, Editura Art, București, 2014, pp. 479-480, traducere de Jean Grosu (n.tr.)

pe care-l are în față, sperând că nu a văzut-o nimeni. Intră cu atâta avânt încât îmbrâncește vreo două femei și închide trântind ușa.

De ce intri ca nebuna?

Dita are ochii larg deschiși din cauza spaimei și arată spre afară.

Mengele...

Atunci femeile trec de la iritare la agitație.

Doctorul Mengele! șoptesc ele.

Mesajul trece dintr-un pat într-altul printre șoapte și discuțiile încetează.

Doctorul Moarte...

Câteva femei încep să se roage. Altele cer liniște ca să fie atente dacă se aude ceva afară. Prin ploaie se filtrează delicat o melodie stridentă.

Una dintre ele explică faptul că fixația doctorului Mengele pentru culoarea ochilor este obsesivă.

Se spune că un medic evreu prizonier, pe nume Vexler Jancu, a văzut în biroul lui Mengele din lagărul țiganilor o masă din lemn cu mostre de ochi.

Eu am auzit spunându-se că fixează cu ace, într-o plută în perete, globi oculari ca și cum ar fi o colecție de fluturi.

Mie mi s-a povestit că i-a cusut pe copii pe o parte. S-au întors în pavilionul lor mergând cusuți. Țipau de durere și duhneau a carne cangrenată. Au murit chiar în noaptea aceea.

Păi, eu am auzit că cerceta cum să le sterilizeze pe femeile evreice ca să nu mai aibă alți copii. Le aplica radiații la ovare și apoi li le extirpa ca să cerceteze efectul. Nici măcar nu folosea anestezie, fiu al lui Satana ce este! Țipetele femeilor erau asurzitoare.

Cineva cere tăcere. Melodia pare că se îndepărtează.

Incepe să se audă un ordin care sare din gâtlejuri într-o ștafetă care străbate lagărul BIIb: „Gemenii în blocul 32!" Deținuții care sunt pe stradă au poruncă să răspândească ordinul, în caz contrar, pot să primească pedepse severe; execuția este o posibilitate întotdeauna foarte prezentă la Auschwitz. Oriunde s-ar afla, frații Zdenek și Jirka și surorile Irene și Rene trebuie să se prezinte imediat în pavilionul-spital.

Josef Mengele a absolvit Medicina la universitatea din München și, din 1931, a militat în organizații apropiate partidului nazist. A fost discipolul doctorului Ernst Rudin, unul dintre principalii susținători ai ideii de distrugere a vieții care n-are valoare și unul dintre maeștrii legilor de sterilizare obligatorie dictate de Hitler în 1933 pentru persoane cu deformații, handicapuri fizice, depresie sau alcoolism. A reușit să fie repartizat la Auschwitz, unde avea un arsenal de oameni la dispoziție pentru experimentele sale genetice.

Mama copiilor îi însoțește pe stradă în sus. Nu-și poate scoate din minte poveștile sângeroase despre doctorul Mengele. Trebuie să-și muște buza ca să nu plângă, în timp ce ei merg veseli, sărind din baltă în baltă, fără ca mama lor să aibă curajul de a le spune să nu se mai împroaște cu noroi. Buza îi sângerează.

La postul de control de la intrarea în lagăr, i-i încredințează unui ofițer SS și îi vede trecând prin poarta metalică pentru a se îndrepta spre laboratorul medicului nazist. Se gândește că s-ar putea să nu-i mai vadă niciodată sau că, atunci când se vor întoarce, vor avea lipsă un braț, gurile cusute sau orice altă deformație provocată de ideile extravagante ale acelui dement. Dar nu se poate face nimic, pentru că refuzul de a îndeplini ordinul unui ofițer este pedepsit cu moartea. Uneori, însuși Mengele este cel care ocupă o sală din blocul medical al pavilionului 32 și alteori, acele dăți de care mama se teme cel mai mult, copiii sunt duși în laboratorul lui.

Până atunci, copiii s-au întors cu bine de la întrevederile lor cu doctorul, chiar veseli, după ce au stat acolo câteva ore și au revenit cu bucata de pâine sau cârnatul pe care li le-a dăruit unchiul Josef; copiii spun chiar că e foarte simpatic și că îi face să râdă. Au explicat că le măsoară capetele, că le cere să facă aceeași mișcare la un loc și despărțiți, că îi pune să scoată limba. Uneori, nu au chef să dea nicio explicație și evită întrebările părinților lor despre ceea ce se întâmplă în timpul acelor ore opace în laborator. Femeia se întoarce în pavilion cu un nod de sârmă ghimpată în gât. Picioarele îi tremură ca și cum ar fi corzi de chitară.

Dita oftează uşurată pentru că în noaptea aceea nu pe ea o căuta. Deținuta care povesteşte cel mai amănunțit istoriile lui Mengele este o femeie cu părul alb murdar, care-i iese pe dedesubtul basmalei. Pare că ştie multe despre el. De aceea, se apropie de ea.

Scuzați-mă, voiam să vă întreb ceva.

Spune-mi, fetițo.

Uitați, am o prietenă care a fost dojenită aspru de Mengele...

Dojenită aspru?

Da, avertizată că o va supraveghea.

Rău...

Ce vreți să spuneți?

Când dă târcoale cuiva este ca păsările răpitoare care se rotesc în zbor deaspura prăzii: o au în vizor.

Dar la cât de multă lume e aici, atâtea chestiuni de care se ocupă...

Mengele nu uită niciodată un chip. Știu bine.

Spunând asta, devine extrem de serioasă şi rămâne tăcută. Brusc, nu mai vrea să vorbească, o amintire a amuțit-o pentru o clipă.

Să fugă de el ca de ciumă, să nu-i iasă în cale. Șefii nazişti practică ritualuri de magie neagră, eu ştiu asta. Pătrund în pădure și celebrează slujbe de magie neagră. Șeful trupelor SS, Himmler, nu ia niciodată o decizie fară să-și consulte prezicătorul. Sunt oameni care au de-a face cu întunericul, eu știu asta. Vai de cel care îi iese în cale! Răutatea lui nu aparține acestei lumi, provine din infern. Eu cred că Mengele este îngerul căzut. Este însuși Lucifer, care a pătruns într-un trup de bărbat. Dacă este pe urmele cuiva, Dumnezeu să aibă milă de sufletul acestuia.

Dita aprobă dând din cap și pleacă în liniște. Dacă Dumnezeu există, fără îndoială că există și diavolul. Sunt călători pe aceeași cale ferată: unul într-o direcție și celălalt în sens invers. Într-un fel, binele şi răul se echilibrează. Aproape că se poate spune că au nevoie unul de altul: cum am şti că ceea ce facem este bine dacă nu ar exista răul ca să putem face comparație şi să vedem diferența? se întreabă. Crede că, într-adevăr, în niciun alt loc din lume dracul nu s-ar simți atât de în largul lui ca la Auschwitz.

Lucifer ar fluiera arii de operă?

Este noapte întunecată și nu mai fluieră decât vântul. Un fior o străbate pe dinăuntru. Vede pe cineva în apropiere de gard, sub un fascicul de lumină. La Auschwitz, luminile au o ciudată formă curbată, ca de șarpe. Este o femeie care stă de vorbă cu cineva de cealaltă parte. I se pare că este una dintre supraveghetoare, cea mai mare dintre toate și cea mai frumoasă, pe nume Alice. Odată a stat de pază cu ea la bibliotecă. Alice i-a povestit că-l cunoaște pe registratorul Rosenberg și i-a subliniat de mai multe ori că erau doar prieteni, de parcă Ditei i-ar fi păsat.

Se întreabă despre ce or fi vorbind. Mai e ceva de spus? Poate că doar se privesc și-și spun cuvinte frumoase, din acelea pe care le rostesc îndrăgostiții. Dacă Rosenberg ar fi Hans Castorp și Alice ar fi madame Chauchat, el ar îngenunchea de cealaltă parte a gardului și i-ar spune: „Te-am recunoscut", așa cum i-a zis în noaptea carnavalului în care, în sfârșit, a fost sincer cu ea. I-a explicat că a te îndrăgosti însemna să vezi pe cineva și brusc să-l recunoști, să știi că aceea este persoana pe care ai așteptat-o întotdeauna. Se întreabă dacă va avea și ea vreodată o astfel de revelație.

Se gândește din nou la Rosenberg și la Alice. Ce relații se pot întreține cu cineva care se află de cealaltă parte a gardului? Nu este prea sigură. La Auschwitz, cele mai ciudate lucruri sunt ceva normal. Oare ea ar fi în stare să se îndrăgostească de cineva care s-ar afla de cealaltă parte a unor gratii? Mai mult: în acel loc infernal unde naziștii sunt trimiși ai lui Satana, dragostea poate înflori undeva? Păi, se pare că da, pentru că Alice Munk și Rudi Rosenberg se află acolo sfidând frigul și viscolul, atât de liniștiți ca și cum ar fi prins rădăcini în pământ.

Dumnezeu a permis să existe Auschwitz, așa că probabil că El nu este un ceasornicar infailibil, cum i s-a povestit. Dar este adevărat și faptul că în bălegarul cel mai puturos înfloresc cele mai frumoase flori. Poate, își spune Dita, Dumnezeu nu o fi ceasornicar, ci grădinar.

Dumnezeu seamănă și diavolul seceră cu o coasă care fărâmă tot.

Cine va câștiga această luptă nebunească? se întreabă ea.

16

Îndreptându-se spre pavilionul-atelier în care lucra tatăl său, profesorul Ota Keller se gândește pe care dintre diversele povești din capul lui o va povesti în după-amiaza aceea copiilor. I-ar plăcea să strângă, într-o bună zi, acele istorii despre Galileea pe care el le inventează pentru a-i amuza pe copiii din blocul 31 și să publice o carte cu ele.

Sunt atât de multe lucruri de făcut!

Dar sunt prinși în război. A fost o vreme în care credea în revoluții și în faptul că putea exista un război drept.

A trecut atât de mult timp de atunci...

Profită de pauza de prânz ca să-și viziteze tatăl, care își mănâncă supa în fața atelierului unde nituiește benzi de agățat oalele pentru armata germană. Este în vârstă și jefuit de tot ceea ce a reprezentat el înainte de război, dar bătrânul domn Keller nu și-a pierdut cheful de viață. Cu o săptămână în urmă, a avut încă energia de a se oferi ca tenor pentru a ține un scurt concert în fundul pavilionului, înainte de a se da stingerea. Și Ota recunoaște că, deși vocea i-a scăzut, continuă să interpreteze ca un profesionist al cantoului. Bărbații îl ascultă mulțumiți, chiar amuzați. Probabil că ei cred că este un bătrân boem, poate un artist de mâna a doua, pensionat deja și puțin țicnit. Puțini știu că Richard Keller fusese până de curând un om de afaceri important în Praga, proprietarul unei prospere fabrici de lenjerie intimă pentru femei, cu cincizeci de angajați.

Deși se ocupa meticulos de finanțele fabricii, pasiunea lui a fost întotdeauna opera. Câțiva oameni de afaceri se încruntau când aflau

despre nemăsurata dragoste a domnului Keller pentru triluri, care lua chiar şi lecţii. La vârsta lui! Comentau asta cu oarecare dispreţ la seratele de la club, nu li se părea potrivit pentru un om de afaceri serios.

In schimb, lui Ota i se pare că tatăl său este cel mai serios bărbat din lume, de aceea nu încetează niciodată să cânte, fie cu voce tare, fie în şoaptă. Când trimisul de la Consiliul Evreiesc le-a comunicat la jumătate dintre oamenii de la Terezín că urmau să fie deportaţi la Auschwitz, unii au ţipat, alţii au plâns, unul a început să lovească în perete cu pumnii. Tatăl lui a început să intoneze cu voce joasă o arie de *Rigoletto,* clipa în care Gilda este răpită şi ducele de Mantua este cuprins de tristeţe: *Ella mi fu rapita! Parmi veder le lagrime...*[1] Vocea lui era cea mai gravă dintre toate, cea mai dulce. Poate de aceea, încetul cu încetul, s-a lăsat liniştea până când n-a mai rămas decât vocea lui.

Domnul Keller îi face cu ochiul văzându-l. Bătrânul şi-a pierdut fabrica şi casa, rechiziţionate de nazişti, precum şi demnitatea sa de cetăţean de primă clasă, fiind vârât acum în acel pat mizerabil, infestat de ploşniţe, purici şi păduchi. Dar nu şi-a pierdut forţa interioară, nici cheful de a glumi, ca atunci când îi spune că articolele de îmbrăcăminte care se confecţionau în fabrica lui referindu-se la portjartiere şi la neglijeuri erau pentru unele femei hainele de lucru.

Văzând că tatăl lui este bine şi vorbeşte cu alţi colegi de la atelier, comentând decesele din acea zi, ceea ce a devenit deja o obişnuinţă necrologică, se întoarce spre blocul 31. Aruncă o privire oamenilor, la ora aceea la care deţinuţii se aşază câteva minute să cureţe mâncarea din străchini, şi panorama se dovedeşte tristă: persoane slăbănoage îmbrăcate ca nişte cerşetori. Nu a crezut că îi va vedea vreodată aşa pe oamenii săi, dar cu cât îi vede mai învinşi, cu atât se trezeşte mai mult în el conştiinţa de evreu.

Vremea adolescenţei rămăsese în urmă, o vreme când s-a lăsat fascinat de învăţăturile lui Karl Marx, când credea că internaţionalizarea şi comunismul erau răspunsul pentru toate problemele istoriei. În cele din urmă, mintea lui raţională şi liberă a găsit mult mai

[1] Ea mi-a fost răpită! Mi se zăresc lacrimile... (în it. în orig.) (n.tr.)

multe întrebări decât răspunsuri. A existat un moment când nu știa exact de cine aparținea: era fiul unui burghez, flirta cu comunismul de salon, era ceh de limbă germană și, de asemenea, evreu. Când naziștii au intrat în Praga și au început să-i hăituiască pe evrei, Ota și-a dat în sfârșit seama care îi era locul în lume: tradiția milenară și sângele îl apropiau mult mai mult de evrei decât de orice alt grup. Și dacă avea vreo îndoială cu privire la originile lui, naziștii au avut grijă să-i coasă o stea galbenă pe piept, ca să nu uite lucrul acesta nici măcar o clipă din viața lui.

De aceea, s-a alăturat sioniștilor și a devenit membru activ al mișcării Hachshara, care-i pregătea pe tineri pentru *aliyá:* întoarcerea pe tărâmul Israelului. Își amintește cu plăcere și cu o urmă de melancolie acele excursii în care nu lipsea niciodată o chitară și aveau timp să cânte. Exista în acea fraternitate de *boy scouts*[1] ceva din spiritul primitiv pe care el îl căutase: o comunitate de muschetari în care erau toți pentru unul și unul pentru toți.

Într-una din acele nopți, în care relata povești de groază tinerilor din jurul focului, a început să inventeze primele sale istorioare. Pe vremea aceea, s-a întâlnit în vreo împrejurare cu Fredy Hirsch. I se părea că face parte dintre acei oameni care sunt stăpâni pe convingerile lor. De aceea, se simțea mândru să se afle sub ordinele sale în acel bloc 31, care devenise o arcă a lui Noe pentru copii în acel potop de umilințe.

Nu sunt vremuri bune...

Dar Ota este o persoană optimistă. A moștenit de la tatăl său simțul umorului ironic și refuză să creadă că nu vor trece și peste acest hop, după o istorie plină de prăbușiri. Și ca să-și alunge din minte gândurile rele chibzuiește din nou la povestea aceea pe care le-o va relata, căci poveștile trebuie să curgă pentru ca imaginația să nu se oprească și copiii să viseze în continuare.

Ești ceea ce visezi, își spune Ota.

---

[1] Face referire la organizația americană a cercetașilor (n.tr.)

Ota Keller are douăzeci și doi de ani, dar, din cauza seriozității sale, pare mai mare. A povestit deja de multe ori istoria șmecherului negustor de flaute mute care călătorește pe drumurile din Galileea. Totuși, este la fel de entuziasmat de fiecare dată când relatează povestea acelui vânzător de flaute fără găuri, pentru că, în felul acesta, sunetul magic pe care acestea îl produc se va auzi doar în cer...

Și nu sunt puțini cei care-i cumpără marfa! Până când clientul său este un copil.

Este o poveste pe care a inventat-o el însuși, astfel că, dacă uită vreun amănunt, îl înlocuiește cu altul. Când ajunge la sfârșitul poveștii, copiii ies ca din pușcă spre ușă, cu acea urgență bruscă pe care o dă vârsta. Fiecare minut este trăit intens, pentru că prezentul reprezintă totul. Ota îi vede îndepărtându-se și, de asemenea, o zărește ducându-se spre ieșire, ca un meteorit, pe o supraveghetoare al cărei păr strâns la spate tresaltă în ritmul pașilor ei.

Bibliotecara cu picioarele slabe aleargă întotdeauna...

I se pare că este o fată cu chip de înger, dar, din cauza felului ei energic de a se mișca și de a gesticula, are impresia că probabil se enervează când nu reușește să obțină ce-și dorește. Și-a dat seama că ea nu obișnuiește să stea de vorbă cu profesorii, le lasă cărțile și le ia dând din cap, mereu în grabă. Sau crede că poate timiditatea e cea care o determină să se prefacă foarte grăbită.

Intr-adevăr, Dita iese în viteză din pavilion. Nu vrea să dea peste cineva, pentru că poartă sub rochie două cărți și ele reprezintă un material inflamabil.

În după-amiaza aceea, ducându-se să înapoieze cărțile care-i mai rămăseseră de ascuns, a găsit închisă camera lui Fredy Hirsch și, deși a bătut de mai multe ori în ușă, nu i-a deschis nimeni. In colțul în care profesorii se așază pe băncuțe ca să discute între ei, a găsit-o pe Miriam Edelstein. Aceasta le-a spus că comandantul Schwarzhuber îl chemase pe neașteptate pe Hirsch și că probabil el uitase să-i lase ei cheia camerei. Miriam se îndepărtează puțin de grup și o întreabă în șoaptă ce are de gând să facă cu acele două cărți care nu s-au strâns la sfârșitul orelor de dimineață.

Stați liniștită, am eu grijă.

Miriam consimte. Ii cere din priviri să fie prudentă.

Dita nu mai dă și alte explicații. Aceea este sarcina ei de bibliotecară. Cele două cărți pe care le poartă cu ea în buzunarele ei secrete vor dormi în noaptea aceea cu ea. Este periculos, dar nu are încredere să le lase în pavilion.

Aproape toți elevii s-au risipit și câțiva profesori i-au luat pe unii dintre copii să practice activități sportive în spatele barăcii. În blocul 31 n-a mai rămas decât un grup de fete și băieți de diferite vârste, care-l ascultă atenți pe profesorul Ota Keller. Ditei îi impune respect acel profesor tânăr, care știe atâtea lucruri și vorbește într-un mod atât de ironic. Era pe punctul de a rămâne să asculte ce le povestește, i se pare că este ceva despre Galileea, dar are o întâlnire cu șmecherul Svejk. Totuși, îi ajung la ureche câteva dintre cuvintele profesorului și rămâne surprinsă de ceea ce povestește, pentru că nu este vorba despre vreo lecție de politică sau de istorie, acestea fiind materiile obișnuite pe care le predă în timpul dimineții, ci despre o fabulă. În plus, îi atrage atenția felul atât de pătimaș cu care Keller își relatează povestea. I se pare fascinant că acel tânăr atât de cult și serios este în stare să se pună pe povestit istorioare cu un asemenea entuziasm.

Entuziasmul este foarte important pentru ea. Simte nevoia să se entuziasmeze ca să poate merge mai departe. De aceea, se dedică trup și suflet sarcinii de a distribui cărțile; cele de hârtie în cursul dimineții, în orele de studiu, și cărțile transmise pe cale orală în timpul după-amiezii, când atmosfera este mai relaxată; pentru după-amiezi, a organizat rotația profesorilor, care au devenit cărți vorbitoare, uneori țipând chiar și dându-le una peste ceafă copiilor care nu sunt atenți.

Discreția impunea ca acele două cărți care n-au fost duse în ascunzătoare să nu iasă de sub rochia ei până a doua zi. Dar nu a putut să reziste tentației de a vedea ce mai face prietenul ei Svejk și se duce să citească la latrine, un pavilion prevăzut cu lungi rânduri de găuri negre, ca niște guri fetide.

Găsește un locșor în cotlonul discret dintr-un colț. Are impresia că lui Švejk și creatorului său, scriitorul Jaroslav Hasek, locul li s-ar fi

părut cât se poate de nimerit pentru lectura ei. În introducerea celei de-a doua părți a cărții, autorul este de părere că „persoanele care se supără din cauza expresiilor obscene sunt lașe, căci viața reală le surprinde. În cartea călugărului Eustaquio se spune despre sfântul Luis că, atunci când auzea că un bărbat trăgea pârțuri cu zgomot, începea să plângă și nu reușea să se liniștească decât rugându-se. Mulți oameni și-ar dori să transforme Republica Cehă într-un mare salon cu parchet pe jos, pe care ar trebui să meargă îmbrăcați în frac și cu mănuși. Un loc unde s-ar păstra delicatele obiceiuri ale lumii distinse și, sub protecția ei, lupii cei delicați ar putea să se lase pradă celor mai rele vicii și excese".

Aici, cu patru sute de wc-uri care funcționau în timpul dimineții cu maximum de randament, sărmanul sfântul Luis ar trebui să se roage mult de tot.

Iese din latrine când deja s-a întunecat și trebuie să meargă cu grijă, pentru că solul este înghețat. Noaptea, Auschwitz-Birkenau este un loc fantasmagoric, unde șirurile de pavilioane ale lagărelor așezate unul după altul au devenit forme întunecate, prost luminate de felinarele care marchează linii geometrice difuze într-un desen în pătrățele interminabil. Liniștea este o veste bună, nicăieri nu se aud melodiile sinistre ale lui Mengele.

Ajungând în pavilionul ei, se apropie de mama sa. Dita este vorbăreață și de obicei spune glume sau povestește năzbâtii ale copiilor din blocul 31, dar în seara aceea sosește mută. Liesl, când o îmbrățișează, simte ridicăturile tari ale cărților sub rochie, dar nici ea nu zice nimic.

Mamele știu întotdeauna mai multe decât cred copiii lor. Și în lumea aceea închisă veștile sar din pat în pat ca niște păduchi.

Dita crede că o protejează pe mama ei dacă nu îi spune ce face în blocul 31. Nu știe că mama ei este cea care o protejează pe ea. Liesl știe că, prefăcându-se că ignoră totul, Edita nu-și face griji pentru suferința mamei ei și este mai liniștită. Nu o să fie o povară pentru făptura ei firavă de adolescentă. Îi va lua de pe umeri măcar această

greutate. Când Dita o întreabă dacă în după-amiaza aceea a ascultat Radio Birkenau, mama ei se preface supărată.

Nu-ți bate joc de doamna Turnovska, îi spune. De fapt, este fericită că Dita glumește din nou. Am stat de vorbă despre rețete de tarte. Ea nu o știa pe cea de afine cu umplutură de lămâie! Și am petrecut o după-amiază foarte plăcută.

O după-amiază foarte plăcută la Auschwitz?

Dita își spune în sinea ei că poate mama ei a început să o ia razna, dar că poate e mai bine așa.

Au lăsat în urmă zile foarte grele din acel oribil februarie.

Mai este o oră până se va da stingerea. Du-te să o vizitezi pe Margit în baraca ei!

Face asta în multe după-amiezi: o alungă de acolo, îi spune să se ducă să stea de vorbă cu prietenele ei, face tot posibilul ca să nu rămână închisă în baracă, înconjurată de văduve.

Când se îndreaptă spre blocul 8, își pipăie cărțile, care se clătină ușor sub rochie, și se gândește că în ultimele săptămâni mama ei a dovedit un calm surprinzător.

O întâlnește pe Margit stând la baza unor paturi suprapuse, lângă mama ei și sora sa Helga, cu doi ani mai mică. Salută întreaga familie și mama, care știe că adolescentele se simt mai bine când vorbesc între patru ochi despre treburile lor, spune că se duce să o salute pe o vecină. Helga rămâne, dar are ochii întredeschiși, aproape că adoarme. Este foarte obosită pentru că a avut ghinion la împărțirea sarcinilor: au repartizat-o în grupul celor care cară pietre degeaba pentru a încerca să paveze strada principală a lagărului. Este o muncă fără rost. Când ajung de dimineață, solul este atât de înghețat, încât le este cu neputință să înfigă lespezile. După aceea, se topește stratul de gheață și solul devine atât de mocirlos, încât înghite pietrele și le îngroapă în noroi până se pierd din vedere. A doua zi târăsc din nou alte pietre ca să repete același lucru.

Noroiul ăla negru înghite totul.

Oricine slăbește muncind sub cerul liber toată ziua făcând un asemenea efort fizic, hrănindu-se doar cu ceaiul de dimineață, supa de

la prânz şi bucata de pâine de seara. Cu mania ei de a pune porecle la toată lumea, Dita o numeşte în sinea ei Frumoasa Adormită, dar cum odată, când i-a spus asta lui Margit, a văzut că nu o amuza câtuși de puțin, n-a mai strigat-o așa cu voce tare. Dar chiar asta este: o adolescentă extrem de slabă, aproape extenuată, care adoarme de epuizare oriunde s-ar așeza.

Mama ta ne-a lăsat singure... ce drăguț din partea ei!

Mamele ştiu ce trebuie să facă.

Când veneam încoace mă gândeam la a mea. Tu o cunoşti. Pare o femeie timidă. Dar este mult mai puternică decât mi-aş fi imaginat vreodată. După cele întâmplate cu tatăl meu, a continuat să muncească în acel atelier urât mirositor fără să se vaite niciodată, nici măcar nu a răcit în frigiderul ăla din lemn unde dormim.

– Asta e bine...

Odată le-am auzit pe două femei tinere care dorm aproape de noi... știi cum le spun mamei și colegelor ei?

Cum?

Clubul găinilor bătrâne.

– Ce urât!

Dar au dreptate: uneori se apucă să vorbească toate odată din paturile lor şi fac scandal ca nişte găini într-un țarc.

Margit zâmbeşte. Ea este foarte prudentă şi nu i se pare frumos să râzi de persoanele în vârstă, dar îi place să o vadă glumind din nou pe Dita. Este un semn bun.

– Și despre Rene ce mai știi? o întreabă.

Şi atunci Margit devine serioasă.

De câteva zile mă evită...

De ce?

Mă rog, nu doar pe mine. De îndată ce se termină ziua de lucru, pleacă împreună cu mama ei şi nu vorbeşte cu nimeni.

Dar de ce?

Lumea murmură...

Cum adică lumea murmură? Despre Rene? De ce?

Margit se simte puțin stânjenită, pentru că nu găsește cuvintele potrivite pentru a-i povesti.

Întreține relații cu un ofițer SS.

La Birkenau, există interdicții care nu pot fi încălcate. Aceasta este una dintre ele.

N-o fi oare un zvon? Știi doar că lumea inventează multe lucruri...

Nu, Dita. Eu am văzut-o stând de vorbă cu el. Stau sprijiniți de postul de gardă de la intrare, pentru că este un loc de care lumea nu obișnuiește să se apropie. Dar de la pavilioanele 1 și 3 pot fi văzuți foarte bine.

– Și se sărută?

Pentru numele lui Dumnezeu, sper că nu! Doar dacă mă gândesc și mi se face pielea de găină.

Eu mai degrabă aș săruta un porc.

Margit moare de râs și Dita își dă seama că începe să vorbească precum bravul soldat Svejk. Mai rău e că nu-i displace.

În acel moment, la câteva pavilioane distanță, Rene îi omoară păduchii din cap mamei ei. Este un exercițiu care te face să ai mâinile și privirea ocupate, dar care lasă mintea liberă.

Știe deja că celelalte femei o critică. Nici ei nu i se pare normal că acceptă prietenia unui membru al trupelor SS, chiar dacă este un bărbat educat și atent ca Viktor.

Viktor?

Amabil sau nu, este un temnicer. Chiar mai rău, un călău. Totuși, cu ea se poartă frumos. I-a dăruit pieptenele fin cu care o eliberează pe mama ei de tortura păduchilor, care o înnebunesc cu mâncărimea pe care i-o provoacă în cap zi și noapte. I-a adus și un borcan mic cu dulceață de coacăze. Trecuse atât de mult timp de când nu mai gustaseră așa ceva! Ea și mama ei au uns pâinea tare de seară și, pentru prima oară după atâtea luni, au mâncat bine la cină. Acele aporturi de vitamine sunt cele care îți pot ajuta corpul să nu se îmbolnăvească și-ți salvează viața.

Ar trebui să se arate ursuză cu acel băiat din trupele SS care nu i-a cerut niciodată nimic în schimb? Ar trebui să refuze acele lucruri și să-i spună că nu vrea nimic de la el?

Știe că multe dintre femeile care o critică, dacă ar fi în aceeași situaţie ca ea, ar lua tot ce ar putea. Ar face asta pentru soțul, pentru copiii lor sau din oricare alt motiv. Dar ar lua. Este ușor să fii cinstit când nu ți se pun alături un borcan deschis cu dulceață de coacăze și o felie de pâine ca să o ungi.

El îi spune că i-ar plăcea ca, atunci când totul se va fi terminat, să poată fi iubiți. Ea nu zice niciodată nimic. Îi vorbeşte despre România, îi povesteşte cum este satul său şi cum petrec ziua de festival, în piață, cu întreceri în saci şi cu multă mâncare de carne dulce-acrişoară. Lui Rene i-ar plăcea să-l urască. Știe că obligația ei este să-l urască. Dar ura seamănă mult cu dragostea: niciuna nu poate fi impusă dinainte.

La Auschwitz se lasă înserarea. Pe întuneric continuă să sosească trenuri care lasă aici și mai mulți oameni nevinovați, dezorientați, care tremură ca varga, iar strălucirea roșiatică a coşurilor spune multe despre furnalele care nu se odihnesc nicio clipă. Deținuţii din lagărul familial încearcă să doarmă pe saltelele pline de păduchi şi să învingă insomnia pe care le-o provoacă frica. Dar fiecare noapte este o mică victorie.

De dimineața, din nou spălatul pe față în acele adăpătoare metalice, din nou rușinea de a-și da jos chiloții și de a-și sufleca rochia, ca să-și facă nevoile lângă alte trei sute de persoane. Nu e nicio fericire. Apoi numărătoarea foarte lentă într-o altă zi geroasă. De la pământ urcă un frig care transformă saboții în pantofi de gheață. Paznicii părăsesc lagărul cu listele lor pline de x-uri peste numerele celor care nu au rezistat peste noapte şi rutina umilitoare se domoleşte. În cele din urmă, Fredy Hirsch închide uşa pavilionului şi ridică o sprânceană. Spectacolul vieții poate să înceapă. Copiii rup rândurile zgomotos şi-şi ocupă băncile, câțiva profesori trec pe la bibliotecă şi în blocul 31 începe o nouă zi.

Deși ceea ce ea așteaptă cu jind este supa de la prânz. Fortifică. Și, în plus, marchează începutul după-amiezii, când asistă din nou la peripețiile acelui soldat mână largă și încurcă-lume cu care deja s-a împrietenit. Unul dintre ofițerii austrieci aflați la comanda batalionului lui Svejk este un barbar pe nume Dauerling; superiorii săi îl apreciază pentru că este foarte sever cu soldații și îi lovește. „La puțin timp după ce s-a născut, Konrad Dauerling s-a lovit la cap. I se mai vede chiar și astăzi pe cap o teșitură aidoma aceleia pe care ar lăsa-o o cometă ciocnindu-se de Polul Nord. Cu toții se îndoiau că, în caz că ar supraviețui acelei comoții cerebrale, ar putea să fie ceva de capul lui. Doar tatăl lui, colonelul, nu și-a pierdut nădejdea și era convins că întâmplarea aceea nu-i putea aduce prejudicii. In cazul în care și-ar reveni, micuțul Dauerling ar trebui să îmbrățișeze cariera militară. Cele patru clase primare au presupus o luptă îngrozitoare. I-au predat lecții mai mulți profesori particulari: unul dintre profesorii săi a îmbătrânit și s-a prostit înainte de vreme, în timp ce altul, disperat, a vrut să se arunce din turnul bisericii Sfântul Ștefan din Viena. In cele din urmă, a intrat la școala de cadeți din Hainburg. Prostia lui era atât de uluitoare, încât justifica toate speranțele că, peste câțiva ani, va ajunge la Academia Militară Tereziană sau la Ministerul de Război".

Cititul este o bucurie.

Dar există oameni dispuși să strice cheful oricui. Astfel de persoane sunt fii ai lui Dumnezeu sau ai diavolului? Iscoditoarea doamnă Burduf, inconfundabilă, cu cocul ei jegos și cu pieile ei atârnânde care se leagănă întruna, se ivește lângă ascunzătoarea ei. Și este însoțită de o altă profesoară, cu niște ochi foarte mici, aproape microscopici.

Amândouă se pironesc în fața Ditei și, încruntate, îi cer să-i arate ce citește. Le întinde teancul de foi și una din ele îi smulge cartea. Foile se desprind periculos și firele slabe cu care sunt prinse de cotor mai au puțin și se rup. Dita se strâmbă, dar respectul cuvenit adulților o împiedică să le spună ce crede despre acel mod neghiob de a se purta cu cărțile.

Profesoara citește și ochii i se cască din ce în ce mai mult. Pielea fleșcăită de pe gât îi palpită de indignare. Ditei îi vine să zâmbească

gândindu-se că figura doamnei Burduf este aceeași pe care ar face-o careva dintre ofițerii din regimentul lui Švejk descoperind vreuna dintre neghiobiile lui.

Asta e ceva inacceptabil și indecent! O fată de vârsta dumitale nu are voie să citească aceste aberații. Sunt aici blasfemii inadmisibile.

Chiar în momentul acela ies din camera lui Hirsch cei doi subdirectori, Lichtenstern și Miriam Edelstein, șefii direcți ai celor două. Doamna Krízková zâmbește mulțumită pentru că și-a dovedit autoritatea și le face semne dând din mâini ca aceștia să se apropie urgent.

Uitați ce este, asta pretinde să fie o școală, oricât de mizerabilă ar fi. Dumneavoastră, ca subdirectori, nu puteți să permiteți ca tineretul să citească astfel de romane necioplite, care sunt un atentat la adresa bunei educații și a decenței. In cartea asta există cele mai mari blasfemii pe care le-am auzit în viața mea.

Ca să-și întărească vorbele, îi roagă să asculte cum nu i se acordă cuvenitul respect instituției ecleziastice și ce grosolănii se spun despre un călugăr, un slujitor al lui Dumnezeu:

„Este beat criță. Are gradul de căpitan. Tuturor acestor preoți militari, oricare le-ar fi categoria, Dumnezeu le-a dat darul de a se putea sătura mereu de băutură până plesnesc. Eu am fost cu un părinte pe nume Katz, care aproape că și-a vândut nasul ca să bea. Am băut împreună artoforul și potirul și l-am fi băut poate chiar și pe Dumnezeu-tatăl, dacă ne-ar fi dat careva ceva pe el".

Profesoara închide cu violență cartea când își dă seama că Lichtenstern este cât pe-aci să râdă și că face efort ca să fie serios. Dita nu-și ia ochii de la cotorul descusut, care în orice moment se poate rupe de tot. Profesoara afirmă că este o chestiune foarte gravă și că solicită interzicerea acelei cărți. Femeia continuă să agite foile în aer și se întreabă din nou ce fel de valori „le vom inculca tinerilor noștri dacă permitem lectura unor cărți netrebnice". Și Dita, sătulă să o vadă mișcând cartea ca și cum ar fi un plici pentru omorât muște, se ridică precum un arc, se pironește în fața ei, chiar dacă este cu cincisprezece centimetri mai scundă, și o roagă, cu vorbe politicoase, dar pe un ton rece ca gheața, să-i dea cartea un moment...

...vă rog.

Și accentuează atât de mult acel „vă rog", încât pare că-i dă cu el în cap. Profesoara nu se aştepta la această reacţie din partea fetei, care atinge impertinenţa, şi îi întinde cu o faţă de ofensată foile făcute harcea-parcea, neînţelegând ce vrea să facă cu ele.

Dita ia cartea cu afecţiune, aranjează foile desprinse şi bagă la loc paginile desperecheate. Ii ia ceva timp, iar ceilalţi observă intrigaţi cum netezeşte foile şi „vindecă" acea carte, de parcă ar fi vorba despre un rănit de război. In mâinile şi în privirea ei există un tact şi o grijă atât de respectuoase pentru vechiul volum, încât nici măcar profesoara cea indignată nu îndrăzneşte să spună ceva. Îşi plimbă degetele pe pagini ca să le netezească cu aceeaşi alintare cu care o mamă şi-ar pieptăna fiica. În cele din urmă, odată reparată, o deschide cu grijă. Adresându-se unui Lichtenstern cu chip circumspect şi unei Miriam Edelstein cu o expresie a feţei neutră, afirmă că este adevărat că acea carte povesteşte chestii precum acelea pe care le-a citit profesoara.

Şi, de asemenea, şi altele la fel.

Atunci, ea este cea care citeşte:

> „Ultima soluţie pentru cei care nu voiau să meargă pe front era închisoarea militară. Eu l-am cunoscut pe un profesor care, dat fiind faptul că nu voia să se ducă să tragă în regimentul de artilerie, fiindcă era matematician, i-a furat ceasul unui ofiţer ca să fie luat prizonier la închisoarea militară. A făcut asta premeditat. Războiul nu-l impresiona şi nici nu-l fascina. Să tragă împotriva duşmanului şi să-i omoare cu proiectile şi grenade pe alţi profesori de matematică aflaţi de cealaltă parte, la fel de nefericiţi ca şi el, considera că este o prostie ieşită din comun, o bestialitate."[1]

---

[1] Jaroslav Hasek, *Peripeţiile bravului soldat Švejk*, Editura Art, Bucureşti, 2014, pp. 479-480, traducere de Jean Grosu (n.tr.)

Acestea sunt câteva dintre ideile negative pe care le insuflă această carte atât de nesăbuită: că războiul este stupid și animalic. Nici în privința asta nu sunteți de acord?

Se lasă tăcerea.

Lichtenstern și-ar dori să aibă o țigară să și-o ducă la gură. Își scarpină urechea stângă ca să câștige timp și, în cele din urmă, se hotărăște să vorbească pentru a nu fi nevoit să spună ceva.

Scuzați-mă, dar trebuie să mă ocup urgent de o chestiune cu medicii de la spital pentru vizitele medicale ale copiilor.

Prea multe femei la un loc. Lichtenstern se hotărăște să se dea la o parte și să grăbească pasul.

Miriam Edelstein, fără să vrea, a devenit arbitrul disputei asupra lecturilor. Așa că are de gând să spună ce crede.

Ceea ce a citit Edita mi se pare foarte înțelept. În plus, îi spune doamnei Křízková privind-o în față, nu putem afirma că această carte este un sacrilegiu și că este necuviincioasă în ceea ce privește religia. La urma urmei, singurul lucru pe care-l spune este că preoții catolici sunt niște bețivi. Nicăieri nu se aduc ofense probității scrupuloase a rabinilor noștri.

Cele două profesoare, jignite și necăjite din cauza ironiei, fac stânga-împrejur bălmăjind lamentări și reproșuri. Când acestea se află deja la o distanță prudentă, Miriam Edelstein îi șoptește Ditei ca, atunci când va termina romanul, să i-l împrumute și ei într-o după-amiază.

17

Dita își așterne biblioteca și în acea dimineață. Ducându-se în camera lui Hirsch, l-a găsit desenând o schemă tactică pentru echipa lui de volei, care va concura cu cea a altui profesor într-un meci foarte important ce va avea loc în acea după-amiază, după ora supei, în spatele pavilionului. Ea este mai puțin euforică decât șeful ei și are cârcei la picioare după lunga numărătoare de dimineață.

Ce faci, Edita? Frumoasă dimineață, azi o să iasă puțin soarele, o să vezi.

Sunt moartă de oboseală și nu-mi mai simt picioarele cu aceste numărători scârboase. Sunt interminabile. Le urăsc.

Edita, Edita... binecuvântată fie numărătoarea! Știi de ce este așa de lungă?

Păi...

Pentru că suntem toți. Nu am pierdut niciun copil din septembrie. Îți dai seama? Din septembrie până acum, au murit în lagărul familial peste o mie cinci sute de persoane din cauza bolilor, a malnutriției sau a epuizării.

Edita încuviințează cu tristețe.

Dar nici măcar un copil din blocul 31! Ne atingem scopul, Edita, ne atingem scopul.

Ea îi zâmbește cu acea bucurie a victoriilor triste. Ce bine ar fi dacă ar mai trăi și tatăl ei, ca să-i poată povesti în timp ce el, cu o creangă, i-ar desena harta lumii pe pământ.

Discret, împinge cu câțiva metri mai în față banca pe care sunt puse cărțile. In felul acesta, poate să urmărească mai de aproape

orele profesorului Ota Keller. Acum că tatăl ei nu mai este, trebuie să aibă grijă să nu-şi neglijeze studiile. Şi să-l asculte pe Keller nu este niciodată o pierdere de timp, el face parte din acea categorie de oameni care au întotdeauna ceva interesant de zis. Îl observă, îmbrăcat în puloverul său de lână groasă, şi chipul său rotund îi indică faptul că, probabil, înainte de război era un băiat grăsun.

Le vorbeşte copiilor despre vulcanism.

La o adâncime de mai mulţi metri, Terra arde. Uneori, presiunea internă determină formarea de coşuri prin care urcă până la suprafaţă materia incandescentă pe care o alcătuiesc vulcanii. Acele pietre sunt topite într-un fel de pastă foarte caldă care se numeşte lavă. Pe fundul mării, erupţiile vulcanice ajung să acumuleze coloane de lavă şi formează în cele din urmă insule. Aşa s-au creat insulele Hawaii, de exemplu.

Priveşte acel murmur de lecţii care se ridică dintre grupuleţe; este ca un abur care încinge grajdul acela neprimitor de cai şi îl transformă într-o şcoală. Şi se întreabă din nou de ce sunt cu toţii încă în viaţă. Auschwitz este un uriaş care-i stoarce pe sclavii muncitori şi un dipozitiv unsuros de fărâmiţare a persoanelor care nu-şi găsesc locul în planurile mesianice ale lui Hitler.

De ce au îngăduit ca nişte copii de cinci ani să alerge pe aici?

Aceasta este întrebarea pe care şi-o pun cu toţii.

Dacă şi-ar putea pune strachina metalică pe peretele din salonul ofiţerilor lagărului şi şi-ar lipi urechea de ea, ar avea răspunsul pe care l-a căutat de atâtea ori.

În cantina ofiţerilor SS au rămas doar Lagerfuhrerul Schwarzhuber, responsabilul lagărului Birkenau, şi doctorul Mengele, un Hauptsturmfuhrer SS cu atribuţii „speciale". Comandantul are în faţa lui o sticlă de lichior de mere şi căpitanul-medic, o ceaşcă de cafea.

Mengele se uită cu indiferenţă la comandant, care are faţa alungită şi privirea unui fanatic. Căpitanul-medic nu se consideră deloc un extremist, el este un om de ştiinţă. Poate că nu vrea să recunoască faptul că-l invidiază pe Schwarzhuber pentru acea privire profund albastră, pentru acei ochi frumoşi, aproape transparenţi, atât de pur

arieni în comparație cu ai săi, care sunt căprui și care, împreună cu pielea lui mai smeadă, îi dau un aspect meridional neplăcut. La școală, unii copii râdeau de el numindu-l țigan. Acum i-ar plăcea să-i întindă pe masa lui de disecție și să-i someze să repete ce spuneau.

Disecția pe viu este o experiență extraordinară. Este ceasornicăria vieții...

Il observă pe Schwarzhuber cum bea. I se pare lamentabil că un comandant al trupelor SS, cu zeci de supraveghetori la ordinele sale, nu este capabil să aibă niște cizme absolut strălucitoare sau gulerele de la cămașă perfect călcate. Dă dovadă de neglijență și asta este ceva de neiertat la un ofițer al trupelor SS. Ii disprețuiește pe astfel de bădărani care se taie când se bărbieresc. Și, în plus, face ceva care îl scârbește: repetă conversații pe care le-au mai avut și altă dată, spunând exact aceleași cuvinte și aceleași argumente prostești.

Incă o dată îl întreabă de ce or fi atât de interesați superiorii lor de acel lagăr familial, așteptând ca medicul să-i răspundă ceea ce știa deja. Mengele se înarmează cu toată răbdarea și etalează o bunăvoință prefăcută, dar, dinadins, îi vorbește ca unui copil mic sau unui retardat.

Știți deja, herr Kommandant, că pentru Berlin acest lagăr este foarte important din punct de vedere strategic.

Știu, herr Doktor, fir-ar să fie! Dar nu știu de ce atâtea menajamente. Acum o să le facem și o creșă copiilor? Oare au înnebunit cu toții? Au impresia că Auschwitz este o stațiune balneară?

Asta este ceea ce vrem să creadă câteva țări care ne observă cu atenție. Zvonurile se răspândesc. Când Crucea Roșie Internațională a început să ceară mai multe informații despre lagărele noastre și a solicitat să trimită inspectori, Reichsfuhrerul Himmler a fost strălucitor, ca întotdeauna. In loc să le interzică vizita, i-a încurajat să o facă. Noi le vom arăta ce vor să vadă: familii de evrei convietuind, copii alergând prin lagărul de la Auschwitz.

Prea multe complicații...

Tot efortul depus la Theresienstadt s-ar dovedi zadarnic dacă, atunci când vom primi inspecția Crucii Roșii Internaționale, vor veni până aici urmând destinul persoanelor transferate din ghetou și vor

vedea ceea ce nu avem interesul să vadă. Ii vom invita să vadă casa, dar nu le vom arăta bucătăria, ci doar camera de joacă. Și se vor întoarce mulțumiți la Geneva.

La naiba cu Crucea Roșie! Cine sunt acei elvețieni lași, care n-au nici măcar armată, ca să-i spună celui de-al Treilea Reich ce are de făcut? De ce nu sunt alungați în șuturi de îndată ce sosesc? Sau, și mai bine, să mi-i trimită aici și îi bag în cuptor fără să mai treacă pe la bucătărie.

Mengele zâmbește condescendent observând cum Schwarzhuber se înroșește pe măsură ce îi crește crisparea. Trebuie să se abțină, pentru că ar fi pus cu plăcere mâna pe cravașă și i-ar fi rupt-o în cap. Nu... cravașa lui nu, este prea valoroasă. Mai degrabă i-ar fi plăcut să-și scoată pistolul din teacă și să-i tragă un glonț în creier. Dar este Lagerführerul de la Birkenau, chiar dacă este un idiot fără pereche.

Dragul meu Kommandant, nu subestima importanța imaginii pe care o oferim lumii despre noi înșine și despre proiectul nostru. Trebuie să fim prudenți. Știi care a fost prima funcție de conducere pe care a ocupat-o iubitul nostru Führer în partidul nazist? Mengele face o pauză teatrală; deși știe că-și va răspunde singur, îi place să-l umilească pe Schwarzhuber. Șef al Propagandei. Se vorbește despre asta în *Mein Kampf*, dumneavoastră nu ați citit articolul?... Se bucură să-l vadă pe comandant pus în situații dificile. Mulți oameni dinăuntrul și din afara Germaniei nu au înțeles încă necesitatea de a purifica omenirea din punct de vedere genetic, eliminând degenerările rasei. Ar exista țări care s-ar pune în gardă și ar putea să ne deschidă noi fronturi de război. Și, în acest moment, este ultimul lucru pe care ni l-am putea dori. Vrem să fim noi cei care să decidem când și unde să deschidem un front de război. Este ca și cum ai face o operație, mein Kommandant, nu putem să tăiem cu bisturiul la nimereală, trebuie să alegem locul cel mai potrivit pentru a face incizia. Războiul este bisturiul nostru și trebuie să-l manevrăm cu precizie. Dacă îl manevrăm nechizbuit, îl putem înfige în noi înșine.

Schwarzhuber nu suportă tonul paternalist al acestuia, același pe care l-ar folosi un profesor care-l învață pe un elev greu de cap.

Fir-ar să fie, Mengele, vorbiți ca un politician! Eu sunt un soldat. Am ordine și le voi îndeplini. Dacă Reichsfuhrerul SS Himmler spune că trebuie să menținem în lagăr această situație, așa se va face. Dar chestiunea asta cu pavilionul copiilor... ce legătură are cu toată treaba asta?

Propagandă, mein Kommandant... pro-pa-gan-dă. Haideți să-i facem pe acești deținuți să trimită scrisori la casele lor și să le povestească rudelor lor evrei cât de bine sunt tratați la Auschwitz.

Și de ce dracu' ne interesează pe noi ce cred rudele lor jegoase despre cum sunt tratați?

Mengele trage aer în piept și numără în gând până la trei.

Dragă Kommandant... dincolo de aceste ziduri mai sunt încă mulți evrei pe care va trebui să-i aducem treptat. Un animal care nu știe că merge la tăiere se lasă dus mai docil decât cel care știe că va fi sacrificat și opune rezistență în tot felul. Dumneavoastră, care ați trăit într-un sat, ar trebui să știți asta.

Ultimul comentariu îl irită pe Schwarzhuber.

Cum îndrăzniți să spuneți că Tutzing este un sat? Ca să știți și dumneavoastră, Tutzing este considerată localitatea cea mai frumoasă din Bavaria, chiar din întreaga Germanie... așa că putem spune că din toată lumea.

Firește, herr Kommandant. Sunt total de acord: Tutzing este un sat minunat.

Schwarzhuber se pregătește să-i dea replica, dar înțelege că medicul acela burghez și pedant îl provoacă dinadins și nu are de gând să-i facă jocul. Cu un tip ca Mengele trebuie să fii precaut, pentru că nu se știe niciodată ce pune la cale.

Foarte bine, herr Doktor, un pavilion pentru copii și o creșă, tot ceea ce este nevoie, zbiară. Dar n-am să permit ca asta să provoace nici cea mai mică problemă sau dezordine în lagăr. La cel mai mic semn de indisciplină, pavilionul va fi închis. Dumneavoastră credeți că evreul acela sub a cărui comandă se află pavilionul va putea să mențină disciplina?

– De ce nu? Este german.

Căpitane Mengele! Cum îndrăzniţi să spuneţi despre un evreu scârbos că aparţine glorioasei rase germane?

Mă rog, ziceţi-i cum vreţi, dar raportul despre acel Hirsch spune că s-a născut la Aachen, în Renania de Nord. Din câte ştiu eu, asta este în Germania.

Schwarzhuber îl pârjolește cu privirea. Mengele îi citește gândul: superiorul său nu-i suportă impertinența, dar nu-și face griji, pentru că descoperă la acesta și teamă. Comandantul ştie că trebuie să aibă grijă cu el pentru că are prieteni influenţi la Berlin. În privirea Lagerfuhrerului se vede o fulgerare de ură, de parcă s-ar linge pe buze gândindu-se la momentul în care i se va schimba norocul și va putea să-și facă plăcerea de a-l strivi ca pe un gândac. Dar Mengele zâmbeşte amabil. Momentul acela nu va sosi niciodată. El este mereu cu un pas înaintea celorlalţi militari care, de fapt, n-au înțeles nimic şi nici nu ştiu pentru ce se luptă. El chiar o ştie. Luptă pentru a deveni o celebritate. Mai întâi, va dirija Deutsche Forschungsgemeinschaft, Consiliul German de Investigaţii, și apoi va schimba cursul istoriei medicinei. Cursul omenirii, în definitiv. Josef Mengele ştie că nu este un bărbat supus; le lasă smerenia celor slabi.

Istoria îi va da o lecție. Cea mai mare slăbiciune dintre toate este tocmai cea a celor puternici: ajung să creadă că sunt invincibili. Slăbiciunea celui de-al Treilea Reich stă tocmai în puterea lui: crezându-se indestructibili, vor deschide atâtea fronturi, încât vor sfârși prin a se nărui. Deasupra Auschwitz-ului deja încep să dea târcoale avioanele Aliaților și primele bombardamente se aud în depărtare.

Nimeni nu scapă de slăbiciune.

Nici Fredy Hirsch nu este invincibil.

Asta se întâmplă câteva zile mai târziu. Când se termină ultimele activităţi ale după-amiezii şi se eliberează pavilionul, Dita se grăbeşte să strângă cărțile. Le înfăşoară într-un material care le protejează de contactul cu pământul şi se îndreaptă spre camera Blockältesterului ca să le lase în ascunzătoarea lor. Vrea să se întâlnească repede cu mama ei, ca să-i țină companie.

Bate la uşă şi vocea lui Hirsch îi dă voie să intre. Îl vede stând pe singurul scaun din cameră, la fel ca în alte dăți. Dar de data asta nu lucrează la rapoartele lui. Ţine braţele încrucişate şi are privirea pierdută. Ceva în el s-a schimbat.

Se duce la chepengul din lemn ascuns sub o grămadă de pături îndoite şi aşază cărțile. Se grăbeşte să iasă cât mai repede, ca să nu-l deranjeze pe şef. Dar când a făcut deja stânga-mprejur ca să plece, aude vocea în spatele ei.

Edita...

Vocea lui Hirsch de-abia se aude, obosită, lipsită de acea vibrație care face ca discursurile sale să le ilumineze fețele tinerilor care le ascultă. Intorcându-se spre atlet, dă peste un bărbat brusc epuizat.

Ştii ceva? Poate, după ce se vor termina toate astea, n-am să plec în Israel.

Dita îl priveşte fară să înțeleagă şi Fredy zâmbeşte binevoitor văzându-i mirarea. Este logic să nu-l înțeleagă. De ani de zile le tot explică tinerilor evrei, din toată ființa lui, că trebuie să se simtă mândri de originea lor și că trebuie să se pregătească pentru a se întoarce pe tărâmurile Sionului şi să facă din înălțimile Golan o trambulină pentru a fi mai aproape de Dumnezeu.

Uite, oamenii de aici... ce sunt? Sionişti? Antisionişti? Atei? Comunişti? Un suspin şterge pentru o clipă cuvintele. Şi ce mai contează?! Dacă eşti puțin atent, vezi doar persoane, nimic mai mult. Persoane pline de slăbiciuni și coruptibile. Capabile de tot ce-i mai rău și de tot ce-i mai bun.

Şi mai reuşeşte să audă și alte cuvinte pe care, de fapt, la fel ca și pe cele dinainte, Hirsch nu i le adresează ei, ci lui însuși.

Tot ce era important mi se par acum lucruri neînsemnate.

Tace din nou și ochii lui privesc în gol, atitudine pe care o avem atunci când vrem să privim în interiorul nostru. Dita nu înțelege nimic. Nu înţelege de ce bărbatul care a luptat atât de mult ca să se întoarcă pe tărâmul făgăduinței din Israel și-a pierdut dintr-odată interesul de a se mai duce. I-ar plăcea să-l întrebe, dar el nu o mai

privește, nu mai este acolo. Decide să-l lase singur în labirintul său și să plece fară să facă zgomot.

Îl va înțelege mai târziu, dar în acel moment nu este în stare să vadă în renunțarea lui acea ciudată clarviziune pe care o capătă oamenii când firul vieții lor se apropie de sfârșit. De pe înălțimea prăpastiei, totul pare extrem de mic. Lucrurile care păreau atât de mari se văd dintr-odată micșorate, iar ceea ce părea atât de transcendental este privit ca fiind ceva lipsit de importanță.

Se uită cu coada ochiului spre masă. Hârtiile de pe ea au scrisul lui Hirsch, dar privind mai atent, își dă seama că nu sunt rapoarte, nici însemnări administrative: sunt poeme. Deasupra lor, ca o piatră care s-ar fi desprins și ar fi strivit totul, se află o foaie cu antetul comandamentului lagărului.

Nu reușește să citească decât cuvântul scris cu aldine: „Transfer".

Veştile despre transfer au sosit deja la biroul registratorului Rudi Rosenberg din lagărul de carantină. Se împlinesc cele șase luni de la transportul din septembrie și, așa cum se vedea în fișa acestuia, nemții pun în aplicare tratamentul special, care a luat numele de „transfer".

De aceea, în timp ce aşteaptă neliniştit lângă gard sosirea lui Alice, își încheie până și ultimul nasture al unei haine pe care a obținut-o pe piața neagră. În după-amiaza aceea nu poate să stea locului, nervii săi sunt ca niște cabluri electrice jupuite care scot scântei.

Cu o seară în urmă, i-a cerut ajutor lui Alice ca să îndeplinească sarcina pe care i-o dăduse Schmulewski de a afla urgent numărul exact de persoane cuprinse în celula Rezistenței din lagărul familial. Rezistența acționează într-un mod atât de secret, încât de multe ori nici măcar proprii colaboratori nu se cunosc între ei. În după-amiaza aceea a aflat că până și Alice, prin intermediul unei prietene, are de-a face cu Rezistența.

Schmulewski vorbește puțin, rareori scoate mai mult de șase cuvinte unul după altul. Asta face parte din tactica lui de supraviețuire. Când cineva îi cere mai multe explicații sau îi reproșează moderația, îi povestește că un prieten, avocat penalist, i-a spus odată că muții ajung la bătrânețe. Dar lui Rudi i s-a părut extrem de trist și,

neliniștindu-se, nu a putut să se abțină să nu îl întrebe dacă semnele erau proaste. Cuvintele lui, mereu puține, mereu cumpătate, au fost: „Chestiunea merge prost".

Chestiunea este lagărul familial.

Paznicii din turnulețe îi văd pe registratorul din lagărul de carantină și pe iubita lui evreică din lagărul familial apropiindu-se de cealaltă parte a gardului, ca în multe alte seri. O rutină căreia nu-i mai acordă atenție. Germanii, din cauza distanței fizice și mentale care-i desparte de prizonieri, îi văd ca pe un pumn de carne numerotată, nu o deosebesc pe o evreică slăbănoagă și îmbrăcată cu haine zdrențăroase de alta. De aceea nu-și dau seama că femeia care sosește în seara aceea la gard nu este Alice Munk, ci Helena Rezekova, una dintre cele mai bune prietene ale ei și membră coordonatoare a insurgenței. Ea este cea care se apropie pentru a-i transmite informația confidențială pe care a cerut-o șeful Rezistenței: sunt treizeci și trei de membri clandestini, împărțiți în două grupuri. Helena îl întreabă dacă se mai știe ceva despre transfer, dar sunt doar puține noutăți. I-a ajuns la urechi un zvon despre un posibil transfer în lagărul de la Heydebreck, dar nu există detalii. Autoritățile nu dau nimic în vileag.

Se uită o vreme unul la celălalt, fără să vorbească: în alte împrejurări, fata ar fi putut să fie frumoasă, dar părul murdar și încurcat, obrajii scofâlciți, hainele jegoase, buzele pline de bube din cauza frigului o transformă într-o cerșetoare de douăzeci și doi de ani. Rosenberg, vorbăreț din fire, nu știe ce să-i spună acelei fete cu un prezent zdrobit și un viitor întunecat.

După-amiază, obține autorizație să meargă până în lagărul BIId, sub pretextul că duce niște liste, deși în realitate se întâlnește cu Schmulewski. Îl găsește stând pe o bancă de lemn din fața pavilionului său, mestecând o rămurică pentru a înlocui lipsa tutunului. Rudi, care întotdeauna se descurcă astfel încât să fie mereu aprovizionat cu de toate, îi întinde o țigară.

Îi transmite informația referitoare la numărul și la ocupațiile fundamentale ale insurgenților din lagărul familial pe care i le-a furnizat Helena, iar celălalt se limitează să încuviințeze, dând din cap. Rudi

se aşteaptă ca acesta să-i dea vreo explicaţie despre situaţie, dar nu primeşte niciuna. De parcă el n-ar şti, îi spune lui Schmulewski că este 4 martie şi că se împlinesc cele şase luni de la sosirea contingentului lui Alice, momentul „tratamentului special".

Aş prefera ca momentul acela să nu sosească niciodată.

Polonezul fumează şi tace. Rosenberg înțelege că întâlnirea s-a încheiat şi îşi ia rămas-bun cu stângăcie. Se întoarce în lagărul său întrebându-se dacă Schmulewski tace pentru că deține informații esențiale sau dacă ceea ce ascunde tăcerea lui este cea mai absolută ignoranță despre ceea ce se întâmplă.

Numărătoarea de după-amiază se prelungeşte mai mult decât de obicei. Mai mulți ofițeri SS îi anunță pe toți *kapii* să dea fuga la intrarea în lagăr. Acolo îi aşteaptă responsabilul civil al lagărului BIIb *(camp kapo,* un prizonier german obişnuit pe nume Willy) şi Preotul, flancați de doi paznici cu mitralierele în mâini. Deținuții văd cum şefii de pavilion se apropie de subofițer până cand formează un semicerc în fața lui.

Fredy Hirsch traversează *lagerstrasse* cu paşii săi mari, energici, depăşindu-i pe alți *kapos* care merg cu mai puțin chef spre reuniune. Deşi se lasă seara, este uşor să distingi profilul lui Hirsch îndreptându-se spre întâlnire, mândru şi dezinvolt.

Preotul îi aşteaptă cu mâinile pe jumătate vârâte în mânecile de la veston. Le zâmbeşte cinic când îi vede sosind; se vede cu ochiul liber că este binedispus. Pentru sergent este o veste bună că scapă de o bună parte dintre deținuți: mai puțin prizonieri, mai puține probleme. Un supraveghetor le împarte şefilor liste cu numele persoanelor din pavilioanele lor, oameni aduşi în transportul din septembrie, pe care trebuie să-i avertizeze că a doua zi dimineață trebuie să se alinieze separat şi să-şi ia cu ei lucrurile (lingura şi strachina) pentru a începe transferul lor în alt lagăr. În blocul 31 doarme o singură persoană, însuşi şeful acestuia, care ia cea mai scurtă listă dintre toate, pe care apare doar un singur nume, chiar al său: Alfred Hirsch. În mijlocul tăcerii, tulburată doar de foşnetul foilor cu listele, el este singurul care îndrăzneşte să-şi facă loc şi să ia poziție de drepți în fața subofițerului.

Cu permisiunea dumneavoastră, herr Obersharführer. Am putea să ştim în ce lagăr ne veţi muta?

Preotul îl priveşte pe Hirsch câteva secunde fără să clipească. A întreba fără ca înainte să i se permită să vorbească este o necuviinţă pe care subofiţerul SS nu obişnuieşte să o treacă cu vederea. Totuşi, de această dată, se limitează la un răspuns caustic.

Veţi fi informaţi când se va începe. Retrageţi-vă.

Toţi *kapos* încep să strige în faţa pavilioanelor lor listele cu persoanele care vor fi mutate a doua zi. Şuşotelile exprimă nedumerire: oamenii nu ştiu dacă trebuie să se bucure sau nu că părăsesc lagărul de la Auschwitz. Întrebarea se repetă de mii de ori:

Unde ne duc?

Dar nu există răspuns sau se răspunde prin atât de variate elucubraţii, încât niciuna nu este valabilă. Toată lumea a auzit vorbindu-se despre tratamentul special după şase luni. În ce va consta? Chiar şi cei mai optimişti ştiu că este un transfer cu o destinaţie incertă, nu se ştie unde, dacă spre viaţă sau spre moarte.

Dita a stat de vorbă cu Margit, încercând să-şi imagineze vreun răspuns la atâtea întrebări. Se întoarce în pavilion sătulă de atâtea divagaţii. Este atât de neliniştită din cauza veştii, încât nu a fost, ca de obicei, precaută să se uite în urmă şi să meargă lipită de uşile pavilioanelor, în caz că trebuie să intre repede în vreunul. O voce care-i vorbeşte în germană se aude în spatele ei şi cineva îi pune o mână pe braţ.

Fato...

Tresare. Cu toate că probabil doctorul Mengele nu ar atinge-o. Este Fredy Hirsch, care se întoarce în pavilionul său. Observă o strălucire febrilă în ochii lui închişi la culoare şi vede că este din nou bărbatul acela energic şi năvalnic dintotdeauna.

Ce-o să facem?

Vom continua. Acesta este un labirint unde uneori ne simţim pierduţi, dar dacă dăm înapoi e mai rău. Nu lua pe nimeni în seamă, ascultă vocea ta interioară şi mergi întotdeauna înainte.

Dar unde vă duc?

Ne vom duce să muncim în altă parte. Dar asta nu e important. Ceea ce contează este că aici există o misiune care trebuie dusă la capăt.

Blocul 31...

Trebuie să terminăm ce am început.

Vom merge înainte cu şcoala.

Bun. Dar mai este ceva important de făcut.

Dita îl priveşte nedumerită.

Ascultă-mă cu atenție: la Auschwitz nimic nu este ceea ce pare. Dar va veni un moment când se va deschide o crăpătură pentru adevăr, vei vedea. Ei cred că minciuna este de partea lor, dar noi vom înscrie un coş în ultima secundă, pentru că vor fi prea încrezători. Ei cred că suntem învinşi, dar nu este aşa. Şi spunând asta, rămâne o clipă pe gânduri. Eu nu voi putea să fiu aici pentru a vă ajuta să câştigați meciul. Trebuie să ai încredere, Dita, multă încredere. Totul va fi bine, vei vedea. Ai încredere în Miriam. Şi mai ales – şi atunci o priveşte în ochi cu cel mai seducător dintre zâmbetele lui nu trebuie să te predai niciodată.

Niciodată!

El îi zâmbeşte în felul său enigmatic şi se îndepărtează cu paşii săi mari de atlet, în timp ce ea rămâne pe loc, neînțelegând foarte bine ce a vrut să-i spună prin coşul din ultima secundă.

În pavilioane este o noapte de insomnie împânzită de zvonuri şoptite în paturile suprapuse, de teorii mai mult sau mai puțin absurde, dar şi de rugăciuni.

Ce contează unde ne duc, dacă nu există un loc mai rău în care să putem merge? strigă unii. O consolare în mijlocul dezolării.

Femeia mătăhăloasă cu care Dita împarte patul face parte din transportul din septembrie şi, prin urmare, va fi printre cei transferați. Vorbeşte puțin, cu excepția glumelor impertinente pe care le spune vecinelor sale. Ditei nu-i zice niciodată nimic, nici de bine, nici de rău. Culcându-se la picioarele ei, Dita îi spune noapte bună, ca de fiecare dată. Şi, tot ca de fiecare dată, cealaltă nu răspunde.

Nici măcar nu face vreun zgomot în chip de răspuns, ca în alte dăți. Se preface că doarme, are ochii prea strâns închiși. Nici cea mai tare dintre ele nu este în stare să adoarmă în acea noapte lungă, care ar putea să fie ultima.

De dimineață cerul este înnorat și afară este frig. Rafalele de vânt aduc câțiva fulgi de cenușă. Nimic prea diferit față de orice altă zi. S-a iscat o oarecare confuzie în momentul alinierii, căci ordinea obișnuită s-a schimbat: cei aduși în septembrie s-au așezat într-o parte și cei aduși în decembrie în altă parte. Toți *kapos* s-au străduit să formeze grupurile și gărzile SS s-au arătat, de asemenea, mai nervoase decât de obicei. Au dat chiar și câteva lovituri cu patul puștii, ceea ce, de regulă, nu se întâmplă la numărătorile de dimineață. Atmosfera este tensionată, fețele lungi. Lista este strigată exasperant de lent și asistenții acelor *kapos* bifează pe o foaie de registru. Dita are impresia, stând atâtea ore pironită acolo în picioare, că se cufundă încet-încet în noroi și că, dacă numărătoarea se mai prelungește mult, va fi înghițită de acea mocirlă, la fel ca acele pietre care se scufundă într-un heleșteu cu noroi.

In cele din urmă, după aproape trei ore de la începerea numărătorilor, începe să se miște grupul adus în septembrie, de circa patru mii de persoane. Deocamdată, prima lor destinație provizorie va fi lagărul de carantină de lângă ei, și spre el se îndreaptă pașii lor obosiți. De acolo îl văd pe registratorul Rudi Rosenberg, al cărui chip este foarte serios și atent la toate mișcările, în caz că ar fi ceva important de observat, de parcă în atitudinile și în felul de a gesticula al gărzilor ar putea să existe vreun indiciu care să-i permită să afle ceva mai mult despre destinul acelor persoane printre care se află și Alice.

Dita și mama ei, împreună cu oamenii aduși în același transport cu ele, observă totul în tăcere. Rămân aliniate la ușa barăcilor lor în timp ce escadroanele îi conduc ordonat pe veteranii din septembrie spre ieșirea din lagărul BIIb. Este o defilare care nu are nimic festiv, deși sunt câțiva deținuți care zâmbesc, convinși că îi așteaptă un loc mai bun. Unele capete se întorc pentru a-și lua rămas-bun pentru ultima

oară. Mâini fluturate atât de cei care pleacă, cât și de cei care rămân. Dita o ia pe mama ei de mână și o strânge cu putere. Nu știe dacă ceea ce o zgârie în stomac este frigul sau frica pentru cei care pleacă.

Il vede plecând pe năzdrăvanul Gabriel, care râde în hohote; el schimbă pasul dinadins ca să o facă să se împiedice pe o fată deșirată care merge în urma lui și care-l înjură. O mână de adult se întinde mai din spate și îl trage ușor de ureche. Doamna Krízková se pricepe atât de bine să pedepsească, încât este în stare să o facă fără să-și încetinească ritmul. Trec în direcția lagărului de carantină cunoscuți și profesori din blocul 31, precum și multe chipuri cărora nu le dăduse atenție niciodată până atunci: majoritatea fețe serioase și slabe. Unii îi salută pe copiii din transportul adus în decembrie, care rămân și care le fac neobosiți cu mâna spunându-le adio, înveseliți de un eveniment care întrerupe monotonia din lagăr.

Profesorul Morgenstern trece făcând reverențe ridicole, îmbrăcat în costumul lui cârpit și cu ochelarii săi sparți. Când ajunge în dreptul Ditei, fără să se oprească și continuând să țină pasul, ca să nu-i deranjeze pe ceilalți, devine serios dintr-odată și îi face semn cu ochiul. Apoi continuă să meargă înainte și-și face din nou reverențele și chicotește ca un bătrân țicnit. Au fost doar câteva secunde, dar în timp ce o privea, Dita a văzut că profesorului i se schimba expresia feței, de parcă și-ar fi ridicat pentru o clipă o mască și i-ar fi permis să-i vadă adevăratul chip. Nu era privirea pierdută a unui bătrânel bezmetic, ci figura cumpătată a cuiva foarte lucid. Și atunci Ditei i se risipește orice îndoială.

Domnule profesor Morgenstern!

Ii trimite profesorului un sărut cu mâna și el se întoarce ca să-i mulțumească printr-o reverență stângace care-i face să râdă pe copii. Se înclină și în fața lor. Este un actor care părăsește scena la sfârșitul spectacolului și își ia la revedere de la publicul său.

I-ar fi plăcut să-l îmbrățișeze și să-i spună că ea știe acum, că a știut întotdeauna: el nu este nebun. Dacă ești închis într-un balamuc, cel mai rău lucru ce ți se poate întâmpla este să fii lucid. Zăpăceala

lui prefăcută exact la momentul potrivit a salvat-o în timpul inspecției Preotului și a lui Mengele. Probabil că i-a salvat viața. Ei și tuturor. Acum o știe. I-a spus-o și Fredy: nimic nu este ceea ce pare. I-ar fi plăcut să-i dea un pupic adevărat în semn de rămas-bun, dar asta nu se va putea întâmpla. Profesorul se îndepărtează făcând caraghioslâcuri, înghițit de gloata de oameni care pleacă.

Noroc, domnule profesor...

Trece un grup de femei. Una dintre ele, dintre puținele care nu poartă basma pe cap, încalcă ordinele stricte și, ieșind din rând cu pași fermi, se îndreaptă spre ea. La început n-o recunoaște: este mătăhăloasa ei colegă de pat. Părul încurcat și desprins îi acoperă cicatricea care-i taie fața. Se pironește în fața Ditei cu ochii săi de batracian și, pentru o clipă, se privesc față în față.

Mă cheamă Lida! îi spune cu vocea ei groasă.

Femeia *kapo* sosește galopând, începe să țipe la ea ca să se întoarcă imediat în rând și agită amenințătoare un baston. În timp ce intră din nou în rând grăbită, se mai întoarce o clipă și Dita îi spune adio cu mâna.

Mult noroc, Lida! Îmi place foarte mult numele tău! îi strigă.

I se pare că tovarășa ei de pat zâmbește mândră.

Unul dintre ultimii care trece în acea defilare de rămas-bun este Fredy Hirsch. Poartă cea mai frumoasă cămașă a sa, curată, pe care se leagănă încet fluierul său argintiu. Merge privind drept în față și cu capul sus, cu acel aer marțial pe care-l impunea situația, fără să-și abată privirea spre niciun salut sau rămas-bun, în ciuda faptului că unii îl strigă pe nume.

Nu contează care-i este starea de spirit, nici îndoielile care-l chinuie pe dinăuntru. Este vorba despre un nou exod al evreilor, pe care acum îi expulzează chiar și din închisoarea lor, și trebuie să înfrunte situația cu cea mai mare demnitate. Nu are voie să arate slăbiciune, nici moleșeală. De aceea nu răspunde niciunui salut și niciunui rămas-bun, având o atitudine pe care unii o interpretează ca fiind îngâmfare.

Este adevărat că se simte mândru de ceea ce a obținut: de cât timp există blocul 31 nu a murit nici măcar unul dintre elevii săi. Să menții în viață luni întregi 521 de copii este un record pe care probabil că nimeni nu l-a atins vreodată la Auschwitz. Privește drept în față, nu în ceafa persoanei pe care o are înaintea lui în rând, ci mult mai încolo, spre șirul de plopi din capăt și chiar mai departe, spre orizont.

Trebuie să privești departe, să dai dovadă de ambiție în îndeplinirea țelurilor tale.

În timp ce deținuții aduși în septembrie defilează, se răspândește printre rânduri zvonul că vor fi mutați în lagărul de concentrare de la Heydebreck. Majoritatea este de părere că va avea loc o selecție drastică și că mulți nu vor ajunge acolo. Unii cred că niciunul dintre cei mutați nu va ajunge acolo.

18

7 MARTIE 1944

Rudi Rosenberg îi vede sosind în lagărul de carantină BIIa pe cei 3 800 de prizonieri din lagărul familial aduşi în transportul din septembrie. Veştile pe care i le-a transmis Schmulewski sunt dezolante. Oricine altcineva ar fi îngrozitor de deprimat, dar tot ce caută el cu aviditate printre rândurile de deţinuţi este silueta deşirată a lui Alice. In sfârşit, ochii lor se întâlnesc şi zâmbetele lor de satisfacţie plutesc pe deasupra neliniştii. După ce le sunt alocate pavilioane, naziştii le permit prizonierilor să se mişte în voie prin lagăr. Rudi se întâlneşte în camera sa cu iubita lui şi cu cele două prietene ale acesteia din Rezistenţă, Vera şi Helena.

Helena povesteşte că versiunea oficială pare să fi fost acceptată de majoritatea prizonierilor: că vor fi transferaţi într-un lagăr mai înspre nord, în apropiere de Varşovia. Vera are o voce ascuţită şi, fiind trasă la faţă, capul ei seamănă cu cel al unei păsări.

Câţiva reprezentanţi importanţi ai comunităţii evreieşti din lagăr consideră că germanii nu vor îndrăzni să-i extermine pe copii, că le este teamă că o astfel de ştire s-ar putea răspândi.

Rosenberg nu are încotro decât să le transmită părerile lui Schmulewski din acea dimineaţă, mai directe şi mai clare ca niciodată:

Mi-a zis că nu mai este mult timp, că avea impresia că toţi ar putea muri mâine.

Cuvintele lui provoacă o tăcere înfiorătoare. Femeile știu că șeful Rezistenței este cel care cunoaște cel mai bine adevărul, pentru că dispune de o rețea deasă de spioni prin întreg Auschwitz-ul. Nervozitatea îi determină să scoată la iveală tot felul de zvonuri, de jumătăți de zvonuri, de idei, de dorințe transformate în idei, de fantezii...

Și dacă războiul s-ar încheia chiar în noaptea asta?

Helena își recapătă pentru o clipă bucuria.

Dacă în noaptea asta s-ar sfârși războiul și m-aș întoarce la Praga, primul lucru pe care l-aș face ar fi să mă duc acasă la mama mea și să mănânc o cratiță de gulaș, mare cât un butoi.

Eu aș vârî o baghetă de pâine în oala cu mâncare și aș lăsa-o atât de strălucitoare, încât după aceea aș folosi-o ca oglindă ca să-mi pensez sprâncenele.

Încep să simtă mirosul de carne gătită și de mirodenii și oftează de fericire. Apoi se întorc în realitate, la mirosul fricii, care este la fel cu acela al mâncării reci. Încearcă din nou să pună cap la cap ideile, căutând să găsească vreun indiciu favorabil într-o panoramă foarte întunecată, vreun detaliu pe care să nu-l fi observat și care să explice totul într-un mod satisfăcător. Acel cui de care să-și poată agăța viețile.

Singura informație complementară pe care o poate aduce Rudi, care în calitatea sa de registrator a putut să vadă listele celor transferați, este faptul că vor rămâne în lagărul familial doar nouă persoane. Patru dintre ele sunt cele două perechi de gemeni, pe care doctorul Mengele le-a solicitat pentru experimentele sale. Mai rămân și cei trei medici și farmacistul spitalului, care au venit cu acel grup, dar pe care tot Mengele i-a cerut. Cea de-a noua persoană este amanta lui herr Willy, *kapo* lagărului. Ceilalți vor primi tratamentul special, conform planului prevăzut de la sosirea lor în septembrie.

Informația lui Rudi este, de fapt, incorectă. Mai sunt și alte persoane pe acea listă de „netransferați“, dar lucrurile sunt prea confuze în acel moment. Chiar dacă totul se va afla la momentul potrivit. După o oră de divagații epuizante, care nu le oferă nicio certitudine, sunt atât de istoviți încât se lasă tăcerea.

Vera și Helena se retrag, iar Rudi și Alice rămân singuri. Pentru prima dată nu există garduri între ei, în turnulețe nu sunt gardieni observându-i cu o pușcă pe umeri, nu există coșuri care să le amintească de nenorocirea care-i înconjoară. Se privesc timp de câteva secunde, la început cu rușine și o oarecare stânjeneală. Dar încetul cu încetul privirea le devine din ce în ce mai intensă. Sunt tineri și frumoși, sunt plini de viață, de planuri, de dorințe, de ugența de a trăi prezentul. Și privindu-se din nou, de data asta având deja flacăra dorinței aprinsă în ochi, simt că fericirea îi izolează, că îi situează în altă parte, că nimic nu le poate răpi acel moment.

Cât timp a durat acel vis, Rudi, îmbrățișând trupul lui Alice, a crezut că fericirea lui era atât de mare încât nimic n-ar putea-o distruge. A adormit gândindu-se că atunci când se va trezi tot răul va fi dispărut și viața își va relua cursul obișnuit de dinainte de război, că vor cânta cocoșii în zorii zilei, că va mirosi peste tot a pâine proaspătă și că va răsuna clinchetul jovial al claxonului de la bicicleta lăptarului. Dar se face ziuă și nimic nu s-a risipit, peisajul amenințător de la Birkenau este la fel, intact. Este încă prea tânăr ca să știe că fericirea nu poate învinge nimic, că este prea fragilă, că mereu este înfrântă.

O voce agitată îl trezește brusc și îi răsună în minte zgomotul produs de niște geamuri sparte. Este Helena, pradă unei agitații îngrozitoare. Ii spune că Schmulewski îl caută urgent, că tot lagărul este ticsit de ofițeri ai trupelor SS, că se pregătește ceva foarte grav. Rudi încearcă să se încalțe și Helena, în pragul isteriei, îl trage de braț, aproape că-l târăște jos din pat, în timp ce Alice este în continuare adormită printre cearșafuri, agățându-se încă puțin de vis.

Pentru numele lui Dumnezeu, Rudi, grăbește-te! Nu avem timp, nu avem timp!

Și Rudi are impresia că este ceva în neregulă de îndată ce iese afară. Sunt mulți ofițeri SS, pe mulți dintre ei nu îi văzuse niciodată înainte, de parcă ar fi cerut întăriri speciale altor detașamente. Nu pare procedeul obișnuit de a conduce un contingent la un tren pentru un transfer oarecare. Trebuie să-l vadă imediat pe Schmulewski.

Adevărul este că ar prefera să nu-l vadă, să nu stea de vorbă cu el, să nu asculte ce are acesta de zis. Dar trebuie să se ducă să se vadă cu el în lagărul BIId. Dat fiind rangul său, nu-i este greu să iasă, sub pretextul că se duce să ia niște porții în plus de pâine, care lipsesc.

Chipul liderului Rezistenței nu mai este un chip, ci o grămadă de zbârcituri și de cearcăne. Cuvintele lui nu mai o iau pe ocolite, nu mai caută discreția, acum sunt doar înțepături de cuțit.

Lumea mutată din lagărul familial moare azi. Și spunând asta, nu șovăie deloc.

Vrei să spui că va avea loc o selecție? Că vor să se descotorosească de bătrâni, de bolnavi și de copii?

Nu, Rudi. Toți! Sonderkommando[1] a primit ordinul de a pregăti cuptoarele pentru patru mii de persoane chiar în noaptea asta.

Și, aproape fără să lase loc de pauză, adaugă:

Nu e timp pentru lamentări, Rudi. Acesta este momentul răzvrătirii.

Schmulewski este extrem de tensionat, dar discursul său, poate pentru că l-a repetat de zeci de ori în acea noapte lungă de insomnie, este foarte precis:

Dacă cehii se răzvrătesc, dacă țin piept și luptă, nu vor fi singuri. Sute sau chiar mii dintre noi le vom fi alături și, cu puțin noroc, am putea avea succes. Du-te să le spui. Zi-le că n-au nimic de pierdut: se luptă sau mor, alte opțiuni nu mai există. Dar n-au nici cea mai mică posibilitate de succes fără un conducător care să-i dirijeze.

Și, văzând expresia derutată de pe chipul registratorului, Schmulewski îl face să înțeleagă că în lagăr sunt cel puțin șase organizații politice diferite: comuniști, socialiști, sioniști, antisioniști, social-democrați, naționaliști cehi... Dacă unul dintre grupuri ia inițiativa, pot avea loc certuri, divergențe și confruntări cu ceilalți, ceea ce ar duce la imposibilitatea de a obține o revoltă unanimă. De aceea este nevoie de cineva pe care majoritatea oamenilor să-l respecte.

[1] Detașamentul special (n.tr.)

Cineva curajos, care să nu șovăie, care să ridice glasul și pe care să fie cu toții dispuși să-l urmeze.

Dar cine ar putea fi? se întreabă neîncrezător Rosenberg.

– Hirsch.

Registratorul aprobă, dând încetișor din cap, conștient de amploarea pe care au luat-o evenimentele.

Trebuie să vorbești cu el, să-l informezi cu privire la situație și să-l convingi să conducă răscoala. Și timpul este pe sfârșite, Rudi. Sunt multe în joc. Hirsch trebuie să se trezească și să trezească pe toată lumea.

Răscoala... un cuvânt încântător, minunat, demn de cărțile de istorie. Un cuvânt care totuși se clatină când Rudi ridică privirea și se uită în jurul lui: bărbați, femei, copii zdrențăroși, dezarmați și prost hrăniți confruntându-se cu mitraliere instalate în turnulețe, soldați profesioniști înarmați, câini dresați, vehicule blindate. Schmulewski știe asta; știe că vor muri mulți, probabil toți... dar se poate deschide o breșă și câțiva, poate zeci, poate chiar sute, ar putea să se ascundă în păduri și să fugă.

Poate că revolta va prinde și vor reuși să distrugă instalații vitale ale lagărului. In felul acesta, ar putea să anihileze, fie și doar momentan, mașina morții și să salveze multe vieți. Poate că nu vor obține nimic mai mult decât o rafală de mitralieră în trup. Sunt multe enigme cu privire la certitudinea puterii devastatoare a trupelor SS, dar Schmulewski o zice și o repetă de mai multe ori:

Spune-i, Rudi: spune-i că nu are nimic de pierdut.

Rudi Rosenberg nu mai are îndoieli în timp ce se întoarce în lagărul de carantină: sentința lor de condamnare la moarte este pecetluită, dar pot să lupte pentru soarta lor. Fredy Hirsch are cheia pe piept, acel fluier argintiu pe care-l poartă mereu atârnat la gât: un țiuit care să anunțe răscoala generală și furioasă a peste trei mii de suflete.

Mergând, se gândește la Alice. Până atunci s-a purtat de parcă Alice n-ar fi făcut parte din contingentul din septembrie care era condamnat la moarte, de parcă nimic din toate acestea n-ar fi privit-o și

pe ea. Fata face parte dintre condamnați, dar Rudi își spune de nenumărate ori că nu, că nu este posibil ca frumusețea și tinerețea lui Alice, acel trup plin de minunății și acea privire de gazelă să devină peste câteva ore bucăți de carne neînsuflețită. Nu este posibil, își repetă, este împotriva oricărui principiu al naturii. Cum ar putea cineva să-și dorească să vadă murind o ființă precum Alice? I se pare imposibil. Rudi grăbește pasul și strânge din pumni, dominat de o mânie care îi transformă deznădejdea în furie. Își tot repetă că nu-i posibil, că nu îi vor învinge tinerețea.

Ajunge la lagărul de carantină cu obrajii roșii de mânie. Helena îl așteaptă neliniștită la intrarea în lagăr.

Anunță-l pe Fredy Hirsch, îi spune fetei. Trebuie să vină la mine în cameră pentru o reuniune urgentă. Spune-i că e vorba despre o chestiune extrem de gravă.

Este momentul hotărâtor: totul sau nimic.

După puțin timp, Helena se prezintă însoțită de Hirsch, atletul, idolul tinerilor, apostolul sionismului, bărbatul în stare să-i vorbească la pertu lui Josef Mengele. Rudi îl observă o clipă: tot numai mușchi, cu părul ud pieptănat impecabil pe spate și privirea limpede, puțin severă, ca și cum l-ar fi iritat că îi fuseseră perturbate gândurile.

Când Rosenberg îi explică faptul că șeful suprem al Rezistenței de la Birkenau a strâns dovezi concludente că transportul din septembrie de la Terezín va fi exterminat pe de-a-ntregul în camerele de gazare chiar în acea noapte, Hirsch nu-și schimbă expresia feței, nu se arată surprins, nici nu dă vreo replică. Rămâne tăcut, practic în poziție de drepți, ca un soldat. Rudi este atent la fluierul care-i atârnă de gât ca o amuletă.

Ești singura posibilitate, Fredy. Doar tu poți să vorbești cu principalii lideri din lagăr și să reușești să-i faci să-și îndemne oamenii la revoltă. Să se năpustească toți odată împotriva gărzilor și să izbucnească revoluția. Trebuie să vorbești cu toți liderii, iar acel fluier pe care-l porți la gât trebuie să dea semnalul că revolta a început.

Din nou, neamțul tace. Chipul său este de nepătruns. Privirea sa este ațintită asupra registratorului slovac. Rudi deja a spus tot ce avea de spus și tace și el, așteptând reacția lui Hirsch la acea propunere disperată venită în toiul unei situații cu totul deznădăjduite.

Și, în sfârșit, Hirsch vorbește.

Dar cel care vorbește nu este liderul social, nu este sionistul intransigent, nu este sportivul mândru. Cel care vorbește este educatorul copiilor. Și o face șoptit.

Și ce-mi spui despre copii, Rudi?

Rosenberg ar fi preferat să lase acest subiect pentru mai târziu. Copiii sunt veriga cea mai slabă a acelui lanț. In cazul unei revolte violente, sunt cei care au cele mai puține șanse de a supraviețui. Dar are un răspuns și pentru această întrebare.

Fredy, copiii oricum vor muri. Să n-ai nicio îndoială. Avem o posibilitate, poate una mică, dar este totuși o posibilitate de a reuși ca mii de prizionieri să supraviețuiască acestei rebeliuni și de a distruge lagărul, salvând astfel viețile multor oameni deportați, care nu vor mai ajunge până aici.

Buzele lui Fredy rămân strânse, dar privirea sa vorbește în locul lui. Intr-o revoltă în care lupta va fi corp la corp, copiii vor fi primii pe care-i vor masacra. Dacă se face o gaură într-un gard și se produce o învălmășeală din cauza fugii, ei vor fi ultimii care vor putea să-și croiască drum. Dacă vor trebui să alerge pe o distanță de sute de metri în câmp deschis, urmăriți de gloanțe până să ajungă în pădure, ei vor ajunge ultimii și vor fi primii care vor fi doborâți. Și dacă vreunul va ajunge în pădure, ce va face singur și dezorientat?

Ei au încredere în mine, Rudi. Cum i-aș putea părăsi acum? Cum aș putea eu să lupt pentru a mă salva și să-i las pe călăi să-i omoare? Și dacă vă înșelați și există cu adevărat un transfer în alt lagăr?

Nu există. Sunteți condamnați. Nu-i poți salva pe copii, Fredy. Gândește-te la ceilalți. Gândește-te la miile de copii din întreaga Europă, la toți cei care vor veni să moară la Auschwitz dacă noi nu ne revoltăm acum.

Fredy Hirsch închide ochii și își duce o mână la frunte, de parcă ar avea febră.

Lăsați-mă o oră. Am nevoie de o oră ca să mă gândesc.

Fredy iese din cameră cu atitudinea lui semeață dintotdeauna, fără ca nimeni care-l vede mergând prin lagăr să-și poată da seama că poartă pe umeri povara insuportabilă a patru mii de vieți. Doar un foarte bun observator ar fi în stare să-și dea seama că, în timp ce merge, își mângâie în mod obsesiv fluierul.

Mai mulți membri ai Rezistenței care cunosc deja situația intră în cameră ca să afle ce s-a întâmplat, iar Rosenberg le povestește rezultatul întâlnirii sale cu responsabilul blocului 31.

A solicitat puțin timp ca să se gândească.

Unul dintre ei, un ceh cu privire de oțel, spune că Hirsch încearcă să câștige timp. Toți se uită la el ca să-l facă să le explice.

Pe el nu-l vor trimite pe lumea cealaltă. Le este util naziștilor, le-a făcut rapoarte importante și, în plus, el este german. Hirsch așteaptă ca Mengele să-l solicite, să-l scoată de aici în orice moment, asta așteaptă.

Timp de o secundă se lasă o tăcere neobișnuită.

Asta e o josnicie proprie comuniștilor ca tine! Fredy și-a riscat pielea pentru copiii din lagăr de o sută de ori mai des decât voi! îi strigă Renata Bubenik.

Celălalt începe și el să țipe, o face sionistă proastă și îi răspunde că au auzit cum Hirsch îl întreba de mai multe ori pe *kapo* al blocului său dacă avea vreun mesaj pentru el.

Așteaptă înștiințarea din partea autorităților naziste care să-i solicite ieșirea de aici.

Ai creierul mai murdar decât unghiile!

Rudi se ridică și încearcă să tempereze situația. În momentul acela înțelege de ce este atât de important să fie găsit un lider, o singură voce, cineva în stare să unească și să convingă o mulțime de oameni atât de eterogeni să se revolte ca un singur suflet.

După ce membrii Rezistenței pleacă, Alice vine la el ca să împărtășească așteptarea, pentru că nu mai pot face nimic altceva decât să aștepte răspunsul lui Hirsch. Prezența lui Alice este o ușurare în mijlocul haosului și al incertitudinii. Ei îi vine greu să creadă că naziștii o să-i omoare pe toți, și pe copii. Pentru ea, moartea este ceva teribil, dar ceva străin, care li s-ar putea întâmpla altora, dar nu și ei. Și Rudi îi spune că este oribil, dar că Schmulewski nu se poate înșela când este vorba de așa ceva. Atunci, o roagă să schimbe subiectul, să vorbească despre cum va fi viața după Auschwitz, despre cât de mult îi plac casele de la țară, despre mâncărurile lor preferate, ce nume le-ar plăcea să le pună copiilor lor într-o bună zi... despre viața adevărată, și nu despre coșmarul acela în care au rămas prinși. Pentru o vreme, viitorul pare posibil.

Minutele trec. Și sunt atât de grele, aproape insuportabile. Rudi se gândește la povara de pe umerii lui Hirsch, la propria povară. Alice vorbește, dar el nu o mai ascultă. Simte în aer o densitate sufocantă. In capul lui există un ceas cu un tic-tac infernal, care-l va înnebuni.

Trece o oră și nu primește vești de la Hirsch.

Trec multe minute, încă o oră. Hirsch nu apare nicăieri.

Alice a rămas tăcută de o bună bucată de vreme, cu capul așezat în poala lui. Rudi începe să fie conștient că moartea este foarte aproape. Dacă ar întinde brațul, ar putea să o atingă.

Între timp, în lagărul de alături au fost întrerupte orele de curs în blocul 31. Profesorii aduși în decembrie, în a căror sarcină a rămas școala, sunt prea îngrijorați. Unii au încercat să organizeze jocuri cu copiii, dar și ei erau neliniștiți, voiau să știe unde vor fi duși colegii lor și nu-i interesau ghicitorile și nici cântecele. Este o seară de apatie și liniște tensionată. Nu există nici măcar combustibil pentru sobă și este mai frig ca niciodată. Vine unul dintre supraveghetori și anunță că au fost desemnați noi *kapos* pentru a-i înlocui pe șefii de pavilioane evrei din transportul adus în septembrie.

Dita iese din când în când ca să vadă ce se întâmplă în lagărul BIIa, unde stau jumătate dintre cei care până atunci erau colegii ei. Îi vede pe oameni hoinărind pe strada principală a lagărului de carantină, unii se apropie până la gard, deşi sunt mulţi paznici şi soldaţii îi fac să se îndepărteze imediat.

Sunt atât de puţini oameni pe stradă, încât Ditei nu i s-a părut prudent nici măcar să mişte cărţile, care sunt în continuare ascunse la locul potrivit, în camera şefului de bloc, care până ieri era bârlogul lui Hirsch şi pe care acum îl va ocupa Lichtenstern. Noul responsabil al blocului 31 şi-a schimbat porţia de mâncare pe şase ţigări. Le-a fumat una după alta şi continuă să se învârtă nervos prin tot pavilionul, ca un leu închis în cuşcă.

Toţi sunt foarte îngrijoraţi în legătură cu soarta oamenilor aduşi în septembrie. Din solidaritate şi omenie, fără îndoială, dar şi pentru că ceea ce li se va întâmpla lor poate să fie preludiul a ceea ce îi va aştepta şi pe ei peste trei luni, când vor împlini cele şase luni de şedere în lagăr.

19

In lagărul BIIa, Rudi deja nu mai poate să aştepte.

Se ridică energic şi o priveşte pe Alice fără să-i spună nimic. Își trosnește degetele şi decide să meargă până la pavilionul lui Hirsch, ca să-l oblige să ia o hotărâre. Nu va accepta alt răspuns în afară de un „da". Revolta trebuie să izbucnească fără întârziere.

Iese foarte agitat din pavilionul său, dar pe măsură ce străbate strada principală a lagărului, ticsită de lume, prinde curaj şi pasul său devine mai ferm. Este dispus să-i alunge în mod categoric îndoielile şi obiecțiile lui Hirsch. Merge cu pas vioi, respirând adânc pentru a trage aer în piept şi pentru a putea înfrunta orice piedică i-ar pune liderul lagărului familial: este dispus să le doboare pe toate și să facă în aşa fel încât să răsune fluierul pentru ca revoluţia să izbucnească. Cât timp a aşteptat, a făcut o recapitulare exhaustivă a obiecțiilor pe care i le poate ridica Hirsch și a pregătit un răspuns fără drept de apel pentru fiecare dintre ele. Este convins, având o părere foarte bună despre el însuşi, că a prevăzut toate situațiile şi că este în stare să le înfrângă pe toate.

Este adevărat că Rosenberg are răspunsuri pentru toate întrebările. Nu i-a scăpat niciuna şi nu poate fi combătut în vreun fel. Dar nu s-a pregătit pentru cazul în care n-ar exista nicio obiecție. În niciun caz nu a prevăzut posibilitatea de a da peste imaginea pe care o găsește când sosește în pavilionul unde Hirsch dispune de o cameră mică individuală.

Registratorul cel hotărât intră energic în pavilion, bate la ușa cămăruței şi, neprimind niciun răspuns, intră hotărât. Îl vede pe Fredy

lungit în patul său mizerabil. Când se apropie să-l trezească, observă alarmat că respiră foarte greu și că are chipul albăstriu. Hirsch agonizează.

Rudi iese înnebunit din pavilion în căutarea unui medic, țipând ca un nebun și cerând ajutor. Revine cu doi doctori care deja își strângeau cele câteva ustensile și se pregăteau să se întoarcă în lagărul BIIb înainte de lăsarea nopții, așa cum le indicase doctorul Mengele. Examinarea durează puțin. Medicii îl inspectează de două ori și șoptesc între ei cu o expresie întristată.

Este un caz foarte grav de intoxicație provocat de o supradoză de calmante, nu putem face nimic pentru el.

Cei doi ridică ochii și arată cu privirea spre un flacon gol de Luminal aflat pe masă.

Alfred Hirsch este pe moarte.

Rudi Rosenberg simte că stomacul i se ridică în gât și mai are puțin și leșină. Trebuie să se sprijine de peretele din lemn ca să se mențină în picioare. Îl privește, cu siguranță pentru ultima oară, pe marele atlet horcăind înainte de a-și da sufletul. Pe pieptul lui Hirsch a rămas inert și fluierul său metalic. Își dă seama îngrozit că, în cele din urmă, minunatul bărbat nu a putut să suporte să-i ducă pe micuții săi spre o moarte sigură, nu a fost în stare să ia acea decizie atât de tragică și a hotărât să plece înaintea lor. I-au cerut să facă ceva ce-i depășea puterile. Ce depășea puterile oricui.

Rosenberg, pradă nervozității, crede că poate mai este timp să găsească alt lider, că Schmulewski va afla alt mod de a porni revolta. Se grăbește să se pună în mișcare. Dar când încearcă să iasă din lagăr pentru a se duce să-l întâlnească pe șeful Rezistenței, vede că lucrurile s-au schimbat: dă peste o grămadă de gărzi SS. Lagărul de carantină a fost închis. Nimeni nu poate să intre, nici să iasă, sub nicio formă.

Registratorul se duce până la gardul care îl desparte de lagărul BIIb pentru a-i cere unui membru al Rezistenței, care dă permanent târcoale de cealaltă parte, să se apropie. Îi spune că trebuie să ajungă imediat la urechile lui Schmulewski o informație crucială:

Fredy Hirsch s-a sinucis. Fă în așa fel încât acest mesaj să ajungă la urechile lui, pentru numele lui Dumnezeu!

Celălalt îi spune că este imposibil, că nici ei nu au voie să iasă din lagărul familial, că tocmai primiseră acest ordin. Rudi se întoarce înapoi și traversează cu greu *lagerstrasse* a lagărului de carantină. Acest lagăr a devenit un furnicar agitat prin care hoinăresc interni și gărzi înarmate, toți în expectativă, ca acele păsări care zboară încolo și încoace înainte să înceapă furtuna.

Alice, Helena și Vera îi ies în întâmpinare. Le informează în grabă despre situație: Fredy Hirsch nu va mai conduce nimic niciodată și Schmulewski este foarte departe. O distanță de trei lagăre este o depărtare care în acel moment a devenit un abis.

Dar revolta tot poate să înceapă, îi spun ele. Dă tu ordinul și ne vom pune în mișcare.

El încearcă să le explice că lucrurile nu sunt atât de simple, că nu funcționează așa, că el nu are autorizația să ia o decizie de o asemenea importanță fără să-i poruncească Schmulewski. Ele nu par să-l înțeleagă pe deplin. Rudi este epuizat, zdrobit ca acele oase din șold pe care naziștii le transformă în cenușă.

Nu pot să iau decizia asta, eu sunt un nimeni...

Mândrul Rosenberg crede în acel moment că este cel mai neînsemnat bărbat din lume. Nu simte numai că totul se năruie în jurul lui, ci și că el însuși se prăbușește.

În lagărul familial, vestea se răspândește din gură în gură. Într-un mod atât de simplu, încât pare o telegramă funebră. Frazele cele mai scurte sunt cele mai zdrobitoare, cele care nu admit replică. Vestea continuă să străbată lagărul. Îl străbate ca un compresor, lăsând în urma ei o dâră de dezolare.

Fredy Hirsch a murit.

Zvonul se răspândește și începe să apară cuvântul sinucidere. Mai apare și cuvântul Luminal, un somnifer care, dacă este ingerat în cantități mari, provoacă moartea.

O supraveghetoare unguroaică pe nume Roszi Krousz intră în fugă în bloc, cu chipul desfigurat. În ochii ei se citește groaza. Aproape

că nu poate să articuleze cuvintele în cehă şi accentul ei aparte nu se dovedește comic în acel moment, ci adaugă un caracter și mai înfiorător veştii: Fredy Hirsch a murit.

Nu reuşeşte să mai spună altceva. Nu se mai poate adăuga nimic. Se lasă să cadă pe un scaun şi începe să plângă cu suspine.

Unii nu vor să o creadă, alții nu ştiu ce părere să aibă, dar încep să sosească alți supraveghetori cu fețele livide şi copiilor le dispar zâmbetele, îşi potolesc cântecele, îşi încetează jocurile. Pe chipurile lor se citeşte mai mult teama decât tristețea. Un fior străbate sute de șire ale spinării. În acele șase luni, moartea nu reuşise să intre nici măcar o dată în blocul 31. Reuşiseră miracolul de a-i menţine în viaţă pe toţi copiii. Și acum, bărbatul care făcea posibile miracolele a sucombat. Toţi vor să ştie cum, de ce. În fond, ceea ce ar vrea să întrebe este ce se va alege de ei fără Fredy Hirsch. Răsună fluierele şi se strigă ordine categorice în germană pentru ca toţi să se ducă urgent la pavilioanele lor pentru numărătoarea de seară.

Liesl o aşteaptă pe Dita. O îmbrăţişează. Deja cu toții știu că Hirsch a murit. Mama şi fiica n-au nevoie să-și spună nimic, le este de-ajuns să-şi apropie pentru câteva clipe obrajii și să închidă ochii.

Noua Blockältester a pavilionului se urcă pe soba orizontală care traversează solul şi porunceşte să se facă linişte cu o furie care determină încetarea tuturor şuşotelilor. Este evreică, are puţin peste optsprezece ani, dar acum se bucură de autoritate. Ea o să împartă porţiile de pâine şi de supă. Nu o să mai facă foamea şi nici nu o să mai fie nevoită să poarte acei saboți din lemn care miros a putred, deoarece, cu bucățile de pâine pe care o să le şterpelească, va putea să-şi cumpere de pe piaţa neagră nişte ghete. De aceea nu-şi va permite să şovăie, și dacă ofiţerii SS sau *camp kapo* îi cer să țipe, o să țipe. Și dacă i se cere să-i bată pe oameni cu nuiaua, o să-i bată. Mai mult, o să țipe la ei şi o să-i bată înainte să i se ceară să facă asta. Și de două ori mai tare, ca să nu rămână mai prejos. Pentru început, țipă la ele spunându-le că este interzis să iasă până a doua zi, când se va da deşteptarea. Se va trage pentru a-l omorî pe oricine ar ieşi din pavilion.

De atâta timp își dorea să aibă un pat numai pentru ea și, acum că îl are, nu poate să doarmă. E noapte la Birkenau, în lagăre domnește tăcerea și afară nu se aud decât vântul și bâzâitul electric monoton al gardurilor de sârmă ghimpată. Dita se agită neliniștită și se întreabă dacă și Lidei celei mătăhăloase i-o fi dor de ea. De atâta timp își dorea să doarmă singură și acum nu știe sau nu poate. În cele din urmă, sare din pat și se duce până la patul mizerabil al mamei ei, care și ea doarme acum singură pe saltea. Se ghemuiește lângă ea, ca atunci când, copil fiind, avea coșmaruri și se vâra în patul părinților ei, pentru că acolo nu i se putea întâmpla nimic rău.

Rudi încearcă din nou să ajungă în lagărul BIId și să-l informeze pe Schmulewski. Pentru asta, folosește pretextul că trebuie să ducă acolo niște hârtii importante, dar permisiunea îi este refuzată. Insistă spunând că trebuie să mute trupul neînsuflețit al lui Hirsch, dar și de această dată se confruntă cu un refuz. Se întoarce la gardul din sârmă ghimpată ca să vorbească cu omul său de legătură din BIIb, dar acesta nu se află acolo, toată lumea este în pavilioane, este imposibil orice contact.

Se întoarce în cămăruța lui și, după o vreme, iese din nou, cu speranța că s-a schimbat paznicul de la intrare și de data asta îl va putea convinge pe subofițer să-l lase să intre în lagărul BIId. În clipa aceea intră în lagăr o hoardă de *kapos* aduși din alte lagăre. Sunt înarmați cu bâte și încep să lovească și să le poruncească țipând oamenilor să se grupeze, să alcătuiască un pluton de bărbați și altul de femei cât mai repede. Se împart lovituri, se aud țipete, fluiere care răsună, urlete de durere și de panică.

Alice aleargă spre el și se agață de brațul lui. Un gardian strigă la ei violent să se despartă femeile de bărbați.

Männer hier und Frauen hier![1]

Lângă ei plouă cu lovituri de bâte și sângele stropește noroiul. Alice se desparte de Rudi privindu-l neîncetat, zâmbindu-i întruna

---

[1] Bărbații aici și femeile acolo! (în germ., în original) (n.tr.)

cu tristețe. Este împinsă spre un grup de prizoniere și toate sunt conduse în grabă spre un camion oprit la intrarea în lagăr. Sosesc mai multe vehicule și se formează un rând de camioane care huruie.

Timp de o clipă Rudi rămâne paralizat și masa de oameni începe să-l târască spre un grup de bărbați, care se înghesuie ca să se ferească de lovituri. Dintr-odată, își dă seama că este absorbit de grupul de oameni care este dus prin îmbrânceli până la camioanele morții.

Începe să încerce să meargă în sens invers, spre exterior, înainte ca masa de oameni să-l târască și să-l înghită. *Kapos* cu bâtele în mâini și ofițerii SS cu mitralierele controlează să nu scape nimeni: îi împing și-i lovesc cu picioarele pe cei care încearcă să fugă. El își pune o țigară în gură, ca să pară calm, deși nu este, și-i împinge cu putere pe alți prizonieri ca să-și deschidă drum până în dreptul unui *kapo* pe care-l cunoaște din vedere și care se află în perimetrul cercului. Înainte ca acesta să-și ridice bâta asupra lui ca să se întoarcă în centrul grupului, Rudi îi strigă că este secretarul pavilionului 14...

Am primit ordine de la șeful blocului să mă prezint imediat.

Acel *kapo* este un neamț care poartă simbolul prizonierilor obișnuiți. Îl privește o clipă în mijlocul acelei vâltori. Îl recunoaște și-și oprește bâta în aer. Îi face un semn soldatului cu pistolul-mitralieră și îl lasă să iasă. Unul care se agață de haina lui Rosenberg ca să iasă odată cu el primește o lovitură în coaste cu patul pistolului-mitralieră. Îl aude implorând. Nu se întoarce. Se îndepărtează; încearcă să pară indiferent, dar aproape că îl lasă picioarele.

În timp ce merge spre pavilionul său, aude zgomotul țipetelor, al ordinelor, al plânsetelor în hohote, al ușilor camioanelor care se închid trântindu-se, al roților care alunecă pe noroi, al motoarelor care se îndepărtează. Se gândește la Alice. Își amintește ochii ei de căprioară când l-a privit pentru ultima oară și dă din cap, ca și cum ar vrea să se scuture de acea amintire, ca greutatea ei să nu-l tragă în jos. Continuă să meargă grăbit și, în sfârșit, ajunge în camera sa și se închide înăuntru.

Nu apare în niciun document informația dacă Rudolf Rosenberg a plâns.

Dita era în continuare trează în patul ei mizerabil; toate femeile erau treze. Era atât de liniște, încât începuse să se audă zgomotul unor frâne care scârțâiau de nenumărate ori pe pământul umed și cel al unor camioane care staționau pe drum fără să oprească motorul. Alte și alte camioane.

După aceea, noaptea explodează. În lagărul vecin izbucnesc țipetele, fluierăturile, plânsetele în hohote, rugămințile, chemările la un adio absent. In mijlocul gălăgiei se aude un sunet inconfundabil de reflux uman. Și în curând se aud din nou ușile camioanelor trântindu-se și, imediat după aceea, scârțâitul zăvoarelor metalice. Țipetele generalizate de panică au lăsat loc unui zgomot confuz de plânsete cu suspine, de văicăreli jalnice, o rumoare de sute de voci care se amestecă într-un nor confuz de zbierete.

În lagărul familial nimeni nu doarme. Nici nu vorbesc, nici nu se mișcă. În pavilionul Ditei, când cineva, pradă nervozității, întreabă cu voce tare ce se petrece, ce o să se întâmple cu ele, celelalte o fac repede să tacă sâsâind iritate și cerând tăcere absolută. Trebuie să asculte în continuare ca să știe exact ce se întâmplă sau poate că ceea ce vor este să se aştearnă o tăcere profundă pentru ca ofiţerii SS să nu le audă, să nu le dea atenție și să le lase să trăiască pe saltelele lor mizerabile și putrezite. Măcar încă puţin.

Loviturile metalice neîntrerupte ale zăvoarelor camioanelor se succed și murmurul vocilor descrește. Schimbarea de turație a motoarelor arată că primele vehicule încărcate cu oameni se pun în mişcare. Și atunci Dita, mama ei și celelalte femei din pavilion au impresia că aud o muzică. O halucinație provocată de propriul lor zbucium, probabil. Dar după puţin timp, sunetului îi crește volumul. Sunt voci care cântă? Corul de voci înăbuşă deja zgomotul răgușit al camioanelor. Cineva zice asta cu voce tare, de-a dreptul uluită și altele o repetă, ca și cum le-ar fi atât de greu să creadă ce se întâmplă,

încât ar avea nevoie să le-o spună celorlalte sau lor însele: afară se cântă. Prizonierii şi prizonierele pe care-i duc camioanele şi care ştiu că o să moară cântă.

Disting imnul ceh, *Kde domov muj*. Alt camion, trecând, poartă notele cântecului evreu *Hatikvah* şi într-un alt camion se aude *Internaţionala*. In mod inevitabil, muzica sună cumva destrămat, ca pe fugă, descrescând pe măsură ce camioanele se îndepărtează, iar vocile se atenuează până când se pierd. În acea noapte, mii de voci se sting pentru totdeauna.

În noaptea de 8 martie 1944, 3 792 de deţinuţi care proveneau din lagărul familial BIIb au fost ucişi prin gazare şi apoi incineraţi în crematoriul III de la Auschwitz-Birkenau.

20

De dimineață, nu trebuie să aștepte răgetele acelei *kapo* pentru a se trezi, pentru că nici măcar nu a reușit să adoarmă. Mama ei îi dă un sărut și ea sare din pat ca să se ducă la apel în blocul 31, ca în fiecare zi. Deși ziua asta nu este ca toate celelalte. Jumătate din persoanele care erau alături de ea au plecat și nu se vor mai întoarce.

Chiar cu riscul că vreo *kapo* sau vreun gardian îi va atrage atenția, se abate de pe *lagerstrasse* și se îndreaptă spre partea din spate a pavilioanelor ca să se apropie de gard și să privească spre lagărul de carantină, cu slaba speranță de a întâlni pe cineva în viață. Dar nicio vietate nu se mișcă printre pavilioanele din lagărul BIIa. Abia dacă se mișcă vreun petic de material din vreo haină aruncată pe jos.

Din țipetele din noaptea trecută nu mai rămâne nimic, doar o tăcere grea. Lagărul este pustiu. Domnește o liniște de cimitir. Pe jos se pot vedea pălării călcate în picioare, o haină aruncată, străchini de lut goale. Capul rupt al uneia dintre păpușile din argilă pe care fetițele le făceau în blocul 31 se ivește printre celelalte obiecte. Dita distinge în noroi ceva alb, o hârtie mototolită. Închide ochii ca să nu se mai uite, pentru că își dă seama că este una dintre păsărelele pe care le făcea doctorul Morgenstern. Este călcată în picioare. Strivită în noroi.

Exact așa se simte și ea.

Lichtenstern a fost însărcinat să facă apelul de dimineață în prezența unui ofițer SS cu o atitudine impasibilă și toți s-au destins puțin când acesta a ieșit din pavilion. În tot acest timp, copiii s-au tot uitat într-o parte și-n alta, căutându-i pe cei absenți. La cât de mult îi

deranja pe copii rutina aceea a apelului, în acea dimineață durata atât de redusă a acestuia i-a nedumerit.

Dita iese afară ca să scape de acea senzație de apăsare care se simte în pavilion. Dar deși soarele a răsărit de ceva vreme, ceva tulbură aerul, o ploaie seacă adusă de briza care degradează totul. Cenușă. O ninsoare neagră cum nu mai văzuseră niciodată până atunci.

Cei care muncesc în șanțuri privesc spre cer. Cei care cară pietre le lasă jos și se opresc. În ciuda țipetelor șefilor de pavilioane, oamenii din ateliere lasă treaba și ies afară să privească, poate că aceasta este prima lor faptă de răzvrătire: să privească cerul negru neluând în seamă ordinele și amenințările.

Brusc, pare că s-a făcut din nou noapte.

Doamne Dumnezeule! Ce-i asta? exclamă cineva.

Este blestemul lui Dumnezeu! strigă altcineva.

Dita înalță capul, iar pe chipul, mâinile și rochia ei se aștern fulgi cenușii minusculi, care se topesc între degete. Oamenii din blocul 31 ies afară să vadă ce se întâmplă.

Ce se petrece? întreabă o copilă speriată.

Nu vă temeți, le spune Miriam Edelstein. Sunt prietenii noștri aduși în transportul din septembrie. Se întorc.

Copiii și profesorii se îngrămădesc în tăcere. Mulți dintre ei se roagă cu voce joasă. Dita își alătură palmele ca să prindă ceva din acea ploaie de suflete și nu-și poate stăpâni lacrimile, care-i brăzdează cu dungi albe chipul înnegrit. Miriam Edelstein îl ține strâns în brațe pe fiul ei Ariah și Dita li se alătură.

S-au întors, Dita. S-au întors.

Nu vor mai pleca niciodată de la Auschwitz.

Câțiva profesori s-au încăpățânat și au spus că nu vor mai preda lecții. Pentru unii este o formă de protest, alții pur și simplu nu se mai simt în stare, le lipsesc puterea și curajul de a merge înainte. Lichtenstern încearcă să le ridice moralul, dar nu are charisma și siguranța de sine pe care le avea Fredy Hirsch. Nici el nu poate ascunde faptul că este la pământ.

O profesoară întreabă ce i s-a întâmplat lui Hirsch. Mai mulţi profesori se înghesuie abătuţi, ca la o înmormântare. Cineva spune că i s-a povestit că l-au urcat pe o targă într-unul dintre camioane, agonizând sau deja mort.

Eu cred că s-a sinucis din orgoliu. Era prea mândru pentru a se lăsa omorât de nazişti. Nu avea să le facă această plăcere.

Eu cred că, văzând că tovarăşii lui germani îl înşelaseră şi îl trădaseră, nu a putut să suporte dezamăgirea.

Ceea ce nu a suportat trebuie să fi fost suferința copiilor.

Dita ascultă şi ceva o furnică pe dinăuntru, de parcă ar intui că acel sfârşit al lui Hirsch depăşea interpretările convenţionale. Se simte nu numai dezolată, ci şi dezorientată: ce se va întâmpla acum cu acea şcoală dacă Hirsch nu mai este acolo, ca să rezolve totul? S-a aşezat pe o bancă mai îndepărtată de celelalte, dar silueta slabă şi neajutorată a lui Lichtenstern se apropie de ea. Este agitat. Ar da zece ani din viaţa lui ca să fumeze o ţigară.

Copiii sunt speriaţi, Edita. Uită-te la ei, nu se mişcă, nu vorbesc.

Toţi suntem necăjiţi, domnule Lichtenstern.

Trebuie să facem ceva.

- Să facem? Şi ce putem face?

Tot ce putem face este să mergem înainte. Trebuie să-i facem pe aceşti copii să reacţioneze. Citeşte-le ceva!

Dita priveşte în jurul ei şi-şi dă seama că copiii s-au aşezat încet-încet pe jos, formând grupuri tăcute, rozându-şi unghiile şi privind în tavan. Nu au fost niciodată atât de abătuţi, atât de tăcuţi. Dita este sleită de puteri şi simte în gură un gust amar. Tot ce îşi doreşte în acel moment este să rămână aşezată pe acea bancă, să nu se mişte, să nu vorbească şi nici să nu i se vorbească. Să nu se mai ridice.

Și ce să le citesc?

Lichtenstern deschide gura, dar nu-i ies cuvintele, aşa că o închide la loc și-şi lasă privirea în jos, oarecum ruşinat. Recunoaşte că el nu are habar de cărţi. Și pe Miriam Edelstein nu o pot întreba. Este

foarte afectată; a rămas așezată în capătul pavilionului, și-a acoperit capul cu mâinile și nu a vrut să stea de vorbă cu nimeni.

Tu ești bibliotecara blocului 31, îi amintește sever Lichtenstern.

Ea consimte. Trebuie să-și asume răspunderea. Nu e nevoie să-i amintească cineva acest lucru.

Se duce până în camera Blockältesterului și se gândește că i-ar plăcea să-l poată întreba pe domnul Utitz, bibliotecarul de la Terezín, care ar fi cea mai indicată carte pe care să o citească unor copii în acele circumstanțe tragice. Are la dispoziție un roman serios, de asemenea cărți de matematică și de cunoștințe despre lumea întreagă. Dar, înainte de a ridica grămada de cârpe uzate care maschează chepengul ascunzătorii secrete a bibliotecii, s-a și hotărât.

Ia cea mai jerpelită dintre toate cărțile, care este ceva mai mult decât un mănunchi de foi desprinse. Poate că este cea mai puțin potrivită dintre toate, cea mai puțin pedagogică, cea mai necuviincioasă. Există chiar profesori care nu sunt de acord cu citirea ei considerând-o vulgară, indecentă și de prost gust. Dar cei care cred că florile cresc în vaze nu știu nimic despre literatură. Biblioteca este acum trusa ei sanitară și le va da copiilor puțin din siropul care pe ea a făcut-o să-și recapete zâmbetul atunci când a crezut că îl pierduse pentru totdeauna.

Lichtenstern îi face un semn unuia dintre supraveghetori ca să păzească ușa și Dita se urcă în picioare pe o bancă în mijlocul pavilionului. Câțiva copii se uită la ea cu o curiozitate plictisită, dar majoritatea continuă să-și privească vârfurile saboților. Deschide cartea, caută o pagină și începe să citească. Poate că o aud, dar nimeni nu o ascultă. Copiii continuă să fie apatici, mulți dintre ei sunt trântiți pe jos, ca și cum ar moțăi. Profesorii continuă să șușotească și să mediteze asupra a ceea ce cunosc despre moartea oamenilor din septembrie. Chiar și Lichtenstern s-a așezat pe o bancă și a închis ochii, ca să dispară de acolo.

Dita citește pentru nimeni.

Povestește o scenă în care soldații cehi, care se află sub ordinele înaltului comandament austriac, călătoresc într-un tren și acolo Svejk reușește, cu părerile sale extravagante, să-l irite pe un arogant locotenent pe nume Dub, care-i inspectează pe soldați când ajung la destinație. Când trece, se aude refrenul său obișnuit: „Mă cunoașteți? Păi, vă spun că nu mă cunoașteți cu adevărat! Dar când o să mă cunoașteți, o să vă fac să plângeți, măgarilor!“ Locotenentul îi întreabă dacă au frați și, când i se răspunde afirmativ, țipă la ei spunându-le că aceștia trebuie să fie la fel de proști ca și ei.

Copiii stau în continuare în colțurile lor, cu fețele posomorâte. Unii au încetat să-și mai roadă unghiile și câțiva chiar nu mai privesc în tavan, ci o observă pe Dita, care continuă să înalțe cuvinte în aer. Câțiva dintre profesori, fără să renunțe definitiv la conversație, au întors și ei puțin capul spre ea. Încă nu reușesc să înțeleagă ce face cocoțată acolo. Dita continuă să citească până când locotenentul cel prost dispus îl întâlnește pe Svejk, care critică un afiș de propagandă în care apare un soldat austriac izbind de perete un cazac.

Da' ce, mă rog, nu-ți place? îl întrebase din nou locotenentul Dub.

Mie, domnule *laitnant*, în afișul ăsta nu-mi place cum ține ostașul arma; nu vedeți că poate să frângă baioneta de zid? De ce s-o facă, când știe că pentru asta poate să fie pedepsit? Nu vedeți că rusul a ridicat mâinile sus și se predă? E prizonier, carevasăzică, și cu prizonierii trebuie să ne purtăm omenește, că și ei sunt oameni ca și noi.

Pornind de aici, locotenentul Dub căutase să cerceteze mai adânc felul de a gândi al lui Svejk și de aceea îl întrebase:

Așadar, dumitale ți-e milă de rus?

De-amândoi mi-e milă; și de rus fiindcă e înjunghiat, și de soldat, fiindcă poate să fie arestat pentru asemenea ispravă. Sunt sigur că în operația asta, domnule *laitnant*, baioneta, ca să zic așa, s-a frânt; zidul în care a înfipt-o ostașul pare de piatră și oțelul e

fragil. Înainte de război, când eram în serviciul activ, am avut la companie un domn locotenent. Niciun tambur bătrân nu ştia să se exprime ca domn locotenent al nostru. Pe terenul de *esercij* ne spunea: „Când e *habt acht*, să caşti ochii ca motanul care se cacă în paie", încolo era un om tare cumsecade. Odată, în seara de Ajun, a înnebunit; a cumpărat pentru companie un vagon întreg cu nuci de cocos; de atunci ştiu eu cât sunt de fragile baionetele. Jumătate de companie şi-a frânt baionetele în nucile alea şi *oberlaitnantul* a dat ordin să fie închisă toată compania; trei luni de zile n-am avut voie să ieşim din cazarmă, iar domnul *laitnant* a fost consemnat în cameră.[1]

Deja câţiva copii o privesc cu atenţie şi alţii, care stăteau mai retraşi, s-au apropiat ca să audă mai bine. Câţiva profesori continuă să vorbească, dar alţii îi fac să tacă. Dita citeşte cu o uşoară încăpăţânare. Muzicalitatea naraţiunii şi trăsnăile lui Svejk au domolit încet-încet murmurele.

Locotenentul Dub se uitase mânios la faţa nevinovată a bravului soldat Svejk şi-l întrebase iritat:

Dumneata mă cunoşti pe mine?

Se poate să nu vă cunosc, domnule *laitnant?*

Locotenentul Dub holbase ochii mari şi bătuse din picior:

Ba încă nu mă cunoşti.

Svejk răspunsese din nou cu acelaşi calm imperturbabil cu care se răspunde la raport:

Vai de mine, domnule *laitnant*, vă cunosc! Vă raportez supus că sunteţi de la batalionul nostru de marş.

Dumneata încă nu mă cunoşti, strigase pentru a doua oară locotenentul Dub. Dumneata îmi cunoşti poate numai partea cea bună, dar aşteaptă să mi-o cunoşti şi pe cea rea... Eu sunt

---

[1] Jaroslav Hasek, *Peripeţiile bravului soldat Švejk*, Editura Art, Bucureşti, 2014, pp. 479-480, traducere de Jean Grosu (n.tr.)

rău, să fii sigur de asta, eu știu să fac pe oricine să plângă. Ei, și acum, spune, mă cunoști sau nu mă cunoști?

Vă cunosc, domnule *laitnant*.

Îți spun pentru ultima dată că nu mă cunoști, măgarule! Mai ai cumva frați?

Cu respect vă raportez, domnule *laitnant*, că am unul.

Locotenentul Dub își ieșise mai tare din fire privind fața calmă și senină a lui Svejk și, neputându-se stăpâni, zbierase:

Atunci, cu siguranță că fratele dumitale e și el o vită ca dumneata!

Da, domnule *laitnant*. O vită.

Ce meserie are măgarul ăla de fratele tău?

Profesor, domnule *laitnant*. A fost și el în armată și a dat examenul de ofițer.

Locotenentul îl străfulgerase cu o privire nimicitoare. Švejk o suportase însă cu demnitate și sânge-rece, așa că deocamdată întreaga discuție cu locotenentul se terminase.[1]

Câțiva copii râd. Miriam Edelstein, în capătul pavilionului, își înalță capul dintre mâini. Dita continuă relatarea mai multor aventuri și peripeții ale acelui soldat care, făcând pe prostul, ridiculizează războiul, orice fel de război. Profesoara a ridicat ochii și o privește pe bibliotecara sa. Acea cărticică a reușit, prin poveștile ei, să adune în jurul Ditei întregul trib.

Când închide cartea, copiii se ridică și încep să se agite din nou și să alerge prin pavilion. Viața a început să capete din nou energie după o pană de curent, iar Dita mângâie vechiul cotor cusut de nenumărate ori cu ață și se simte fericită pentru că știe că Fredy ar fi mândru de ea. Și-a îndeplinit promisiunea pe care i-a făcut-o: să meargă întotdeauna înainte, să nu se dea bătută. Totuși, un văl de tristețe se așterne asupra ei. El de ce s-a dat bătut?

---

[1] *Ibidem*, pp. 480-481 (n.tr.)

21

Mengele trece prin poarta de la intrarea în lagărul familial și walkiriile lui Wagner intră odată cu el. Și un val de frig. Observă cu atenție tot ce mișcă în jurul lui. Ochii săi par a avea raze X. Dă impresia că ar căuta ceva sau pe cineva, dar Dita este în blocul 31. Acolo este în siguranță... Cel puțin deocamdată.

Se spune că una dintre cele mai proslăvite fapte vitejești ale comandantului istoric de la Auschwitz, Rudolf Hoss, a fost modul în care medicul, la sfârșitul anilor 1943, a pus capăt unei epidemii de tifos la Birkenau, care deja afecta șapte mii de femei. Barăcile infestate de păduchi făceau ca epidemia să nu poată fi controlată. Dar Mengele a găsit soluția. A poruncit să fie executat în camera de gazare un pavilion întreg cu șase sute de femei și apoi a dat ordin ca locul să fie dezinfectat temeinic. Au fost amplasate căzi și o încăpere special amenajată pentru dezinfectare în exterior și femeile din următorul pavilion au fost obligate să treacă prin această cameră înainte de a fi duse în pavilionul curat. După aceea, pavilionul pe care acestea îl ocupau a fost, la rândul lui, dezinfectat și s-a procedat în același mod cu toate celelalte femei. În felul acesta, Mengele a reușit să pună capăt epidemiei.

Înalții demnitari l-au felicitat pe doctor, voiau chiar să-i dea și o medalie pentru fapta sa, la care a participat într-un mod atât de activ, încât a ajuns să se molipsească și el de tifos. Comportamentul său se conducea după acest criteriu: rezultatele globale sau progresul științific erau fundamentale, viețile omenești care se iroseau în urma acestor calamități nu aveau importanță.

Un Obersharfuhrer SS îi aduce perechile de gemeni. Copiii se apropie cu o oarecare timiditate și îl salută într-un glas, dându-i bună ziua unchiului Pepi. El le zâmbește, îi ciufulește părul micuței Irene și toți, împreună, se pun în mișcare spre dependințele din lagărul F, pe care înseși gărzile SS, când Mengele nu este de față, le denumesc grădina zoologică.

Acolo lucrează, la ordinele lui Mengele, mai mulți patologi. Copiii au la dispoziție mâncare bună, cearșafuri curate și chiar și jucării și dulciuri. De fiecare dată când copiii intră în acel loc ținuți de mână de medic, părinților le stă inima-n loc până când îi văd că se întorc. Până acum, mereu s-au întors veseli, cu vreo chiflă drept bacșiș în buzunare și povestesc că li s-au măsurat toate părțile corpului, că li s-au facut analize de sânge și că, uneori, li se face vreo injecție, dar că apoi doctorul îi recompensează dându-le tablete de ciocolată.

Alții nu au avut norocul ăsta. In acele zile a investigat efectele bolilor la gemeni; mai multor perechi de gemeni din tabăra de țigani le-a inoculat tifosul, ca să le vadă reacția, și apoi i-a omorât, ca să poată observa prin autopsie evoluția organismului fiecăruia dintre frați.

Dar Mengele le mângâie capetele copiilor săi gemeni, chiar le zâmbește cu afecțiune când își ia rămas-bun de la ei.

Să nu-l uitați pe unchiul Pepi! le spune.

Căci el nu are de gând să uite de ei.

Uitarea nu este o alegere. În acea rutină funebră de la Auschwitz, zilele au trecut una după alta, dar Dita nu poate să uite. De fapt, nu vrea. Fredy Hirsch a închis brusc robinetul vieții ei. Dar deasupra capului ei picură o întrebare care îi perforează creierul: de ce? Continuă să distribuie cărțile de fiecare dată când se schimbă clasele, îndeplinindu-și datoria de bibliotecară, dar s-a închis în sine însăși. Observă mulțumită cum blocul 31 continuă să funcționeze, în ciuda a tot ce s-a întâmplat. Totuși, poate pentru că acum sunt mai puțini, de când nu mai este Hirsch totul pare mai mic, chiar și mai banal.

Azi asistentul ei este un tânăr foarte plăcut, chiar foarte chipeș, cu chipul plin de pistrui de culoarea scorțișoarei. În alte împrejurări poate că ar fi încercat să fie mai amabilă cu el; nu sunt mulți băieți

frumoși. Dar de-abia i-a răspuns când el a încercat să înceapă o conversație. Este cu gândul în altă parte.

Continuă să rumege în minte întrebarea: de ce s-a sinucis Hirsch? Această faptă nu-l caracterizează.

La cât de multe îndurase și la cât de disciplinat era în felul său de a fi se contopeau caracterul evreiesc și cel germanic –, faptul că fugise de răspundere se dovedea a fi ceva anormal. Dita dă din cap într-o parte și-n alta și claia ei de păr se leagănă spunând că nu, că acelui puzzle îi lipsește o piesă. El i-a spus că erau soldați, că trebuiau să lupte până la sfârșit. Cum a fost posibil să-și părăsească postul? Nu, aceasta nu era logica lui Fredy Hirsch. El era un soldat, avea o misiune. Este adevărat că în ultima după-amiază când l-a văzut era mai melancolic ca niciodată, poate mai fragil. Probabil, el știa că acel transfer oferea toate indiciile că va sfârși rău. Dar nu înțelege de ce s-a sinucis. Și nu suportă să nu înțeleagă ceva. Este încăpățânată, mama ei i-o spune. Are dreptate: face parte dintre acele persoane care nu lasă niciodată o treabă neîncheiată.

Așa că, în după-amiaza aceea, după ce-și termină munca în blocul 31, se îndreaptă spre pavilion. Profită de faptul că mama ei este singură cu doamna Turnovska pentru a o aborda.

Scuzați-mă, le întrerupe, aș vrea să vă întreb ceva.

Edita, îi reproșează mama ei, trebuie să fii mereu atât de directă?

Doamna Turnovska zâmbește. Îi place ca tinerele fete să o întrebe diverse lucruri.

Las-o. Mă întinerește să vorbesc cu tinerii, dragă Liesl. Și chicotește.

Este vorba despre Fredy Hirsch. Dumneavoastră știți cine era, nu-i așa?

Femeia aprobă cu îngâmfare. Îndoiala o jignește.

Aș vrea să știu ce se spune despre moartea lui.

S-a otrăvit cu pastilele alea nenorocite. Se spune că pastilele vindecă orice, dar eu n-am încredere. Când doctorul îmi recomanda niște pilule pentru guturai, nu le luam niciodată. Am preferat mereu inhalațiile cu frunze de eucalipt.

Câtă dreptate aveți, și eu făceam la fel! Ați încercat să fierbeți mentă? spune doamna Adlerová.

Păi, nu, dar amestecată cu eucalipt sau numai mentă?

Dita răsuflă.

Știu deja despre treaba asta cu pastilele, dar vreau să aflu de ce a făcut-o! Ce ați auzit despre asta, doamnă Turnovska?

Of, draga mea, se spun atât de multe lucruri! Moartea acelui domn a stârnit multe comentarii.

Edita mereu a spus că era un bărbat cumsecade.

Desigur, desigur. Deși nu este de ajuns să fii cumsecade în viață. Sărmanul meu soț, odihnească-se în pace, era foarte cumsecade, dar și atât de sfios, încât nu era chip să o scoatem la capăt cu taraba de fructe. Toți agricultorii îi aduceau fructele stricate pe care alții nu le acceptau nicăieri.

Mă rog, le întrerupe Dita, gata să plesnească, dar ce se spunea despre Hirsch?

Am auzit de toate, copilă. Unii spun că i-a fost teamă de asfixierea cu gaz. Alții spun că era dependent de pastile și a depășit măsura. Cineva a comentat că de vină a fost tristețea pe care i-o provoca faptul că urmau să fie omorâți copiii. O doamnă mi-a explicat, de parcă ar fi fost un secret, că fusese deocheat, că erau naziști care practicau magia neagră.

Cred că știu la cine vă referiți...

Am auzit și ceva frumos... Cineva a spus că a fost o faptă de revoltă: și-a luat viața ca să nu-l poată ucide naziștii.

Și dumneavoatră cine vi se pare că are dreptate?

Când povesteau, te asigur că toți, în parte, păreau să aibă dreptate.

Dita consimte și-și ia la revedere de la cele două femei. Să reușești să afli adevărul la Auschwitz este ca și cum ai prinde fulgi de zăpadă cu plasa de fluturi a profesorului Morgenstern. Adevărul este prima victimă a războiului. Dar ea s-a încăpățânat să-l descopere, oricât de îngropat în noroi ar fi.

De aceea, chiar în acea noapte, după ce mama ei s-a urcat în pat, se furișează până la patul doamnei Radio Birkenau.

Doamnă Turnovska...

Spune-mi, Edita.

Vreau să vă rog ceva... Sigur dumneavoastră ştiţi.

E posibil, e posibil, îi răspunde cu oarecare vanitate. Poţi să mă întrebi orice vrei. Nu am secrete faţă de tine.

Spuneţi-mi cu cine aş putea să vorbesc, cineva care face parte din Rezistenţă.

Dar, copilă... Femeia regretă acum că i-a zis că nu va avea secrete faţă de ea. Asta nu este o treabă pentru fete, este foarte periculos. Mama ta n-ar mai vorbi cu mine dacă ţi-aş face legătura cu Rezistenţa.

Nu vreau să mă înscriu în Rezistenţă, deşi acum, că dumneavoastră amintiţi de asta, poate că n-ar fi o idee rea. Dar cu siguranţă n-or să mă accepte, din cauza vârstei mele. Vreau doar să-l întreb pe unul dintre ei despre Fredy Hirsch. Cu siguranţă că ei sunt cei care ştiu cel mai bine ce s-a întâmplat.

Ştii deja că ultimul care l-a văzut a fost acel registrator din lagărul de carantină pe nume Rosenberg...

Ştiu, dar este foarte greu să ajung la el. Dacă aş putea să vorbesc cu cineva de aici... vă rog.

Doamna Turnovska bombăne puţin.

De acord, dar să nu spui că te-am trimis eu. E un bărbat din Praga pe nume Change. Lucrează în atelierul numărul trei şi îl recunoşti uşor pentru că are capul lucios ca o bilă de biliard şi un nas enorm, ca o vânătă. Dar eu nu ştiu nimic.

Mulţumesc, vă rămân datoare.

Nu-mi datorezi nimic, copila mea. Nu datorezi nimic nimănui. Aici cu toţii ne-am plătit deja datoriile cu vârf şi îndesat.

Îşi petrece restul zilei în blocul 31.

Încă o zi de lecţii mai puţin gălăgioase decât înainte, suferind de foame ca întotdeauna şi cu teama că acea zi ar putea fi ultima. La sfârşitul zilei de lucru va încerca din nou să dea de numitul Change.

Este una dintre acele după-amiezi când Dita o ajută pe Miriam Edelstein cu un grup de fetiţe de şapte ani la o improvizată lecţie de

ortografie, care seamănă mai mult cu una de lucru manual. Afară plouă și în acea după-amiază nu se organizează jocuri în afara incintei, nici activități sportive. Copiii sunt supărați pentru că nu s-au putut juca de-a v-ați ascunselea sau șotronul, iar Dita este nemulțumită din cauză că plouă de mai multe zile și oamenii se refugiază imediat în pavilioane. De aceea nu a reușit încă să îl găsească pe bărbatul chel.

Miriam Edelstein își ascunde neliniștea în fața copiilor, dar se simte foarte singură după moartea lui Hirsch. În plus, nu a mai avut vești despre soțul ei, Yakub, de la vizita lui Eichmann în lagărul familial, când i-a comunicat că fusese transferat în Germania și că era bine. A mințit-o. Incă o dată, adevărul este altul: este în continuare prizonier în închisoarea cumplită de la Auschwitz I, la doar trei kilometri de Birkenau. In închisoarea aceea există celule ca niște dulapuri din ciment, unde deținuții nu pot nici măcar să stea jos și trebuie să doarmă în poziție verticală; li se înmoaie picioarele. Torturile sunt metodice: electrocutări, lovituri de bici, ace hipodermice înfipte în piele. Una dintre torturile care-i distrează cel mai mult pe temniceri este să simuleze execuții. Îi scot în curtea interioară, îi leagă la ochi, pregătesc pistoalele și, când deținuții tremură sau unii fac pe ei de frică, răsună clicul metalic al pistolului fără muniție după care îi duc din nou înăuntru. De fapt, execuțiile sunt atât de frecvente, încât nici nu se mai curăță zidul; o linie roșiatică plină de resturi de păr și de creier șerpuiește peretele și indică înălțimea medie a celor care mor.

Dita se străduiește să le ajute pe fetițe să ascută cu o piatră vârful lingurilor. Cei care au lingurile deja pregătite se duc cu Dita să ascută niște așchii de lemn. Unele așchii au noduri și nu se lasă ascuțite; altora, în schimb, li se rupe vârful și trebuie să o ia de la capăt. După un timp îndelungat reușesc să aibă bucățile de lemn ascuțite. Atunci, Miriam aprinde cu mare grijă niște vreascuri într-o cratiță și în acel foc sunt arse vârfurile bucăților de lemn. Fiecare dintre acele așchii este un creion nefinisat, cu care se pot scrie trei sau patru cuvinte. Și foile sunt niște lucruri rare, pe care șeful blocului, Lichtenstern, le

obține cu țârâita, spunându-le naziștilor că îi trebuie pentru a întocmi liste.

Miriam le dictează câteva cuvinte ca să le scrie și fetele își dau toată osteneala. Dita se așază într-o parte, ca să se uite la ele cum scriu stând în genunchi, cu băncile pe post de masă, și vede cum își dau silința în ceea ce privește caligrafia, în ciuda faptului că totul este atât de rudimentar. Bibliotecara ia unul dintre bețele care servesc drept creioane și o bucată de hârtie. Trecuse atâta timp de când nu mai desenase, încât mâna zboară pe hârtie, dar tăciunele se termină imediat. Miriam Edelstein se ivește în spatele ei ca să privească. Vede niște linii verticale și un cerc, cărbunele nu a putut să deseneze mai mult, dar chiar și așa, Miriam cască ochii.

Ceasul astronomic din Praga... spune cu melancolie.

L-ați recunoscut...

L-aș recunoaște și pe fundul mării. Pentru mine reprezintă Praga ceasornicarilor și a artizanilor.

Viața normală...

Viața, da.

Dita observă că subdirectoarea îi duce mâna sub marginea șosetei de lână, ca și cum i-ar ascunde ceva acolo și apoi continuă să le corecteze pe fete de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Când își atinge piciorul, Dita observă o mică umflătură. Este un creion adevărat, cu mina lui neagră. Este cel mai frumos cadou pe care l-a primit în ultimii ani. Datorită unor astfel de gesturi, pe Miriam Edelstein toți o strigă deja mătușa Miriam.

În după-amiaza aceea este foarte ocupată. Ceasul astronomic din Praga, cu scheletul său, cocoșul său, sferele sale zodiacale, patriarhii săi și garguiele sale înclinate. Mai mulți copii au descoperit-o desenând și s-au apropiat să privească. Unii nu sunt din Praga, iar alții, care s-au născut acolo, nici măcar nu-și amintesc orașul. Ea le explică răbdătoare că un schelet agită clopotul la ore fixe și încep să defileze niște figurine care ies pe o ușă și intră pe alta.

Când termină, îndoaie cu grijă desenul și se apropie de Ariah, fiul lui Miriam Edelstein, care se ține de mâini cu alți băieți, jucându-se

de-a telefonul fără fir. Îi vâră foaia în buzunar şi îi spune că este un cadou pentru mama lui.

Simţind nevoia să-şi ocupe timpul cu ceva pentru a nu sta liniştită, încă mai are timp să repare cu grijă volumul de eseuri ale lui Freud, care a fost cerut cu împrumut în acea zi şi care a fost înapoiat cu cotorul cam desprins. De asemenea, îşi trece mâna pe deasupra foilor de mai multe ori, netezindu-le, atingându-le uşor pe fiecare dintre ele după vânzoleala din timpul zilei.

Prim-caporalul trupelor SS, Viktor Pestek, este şi el fericit pieptănând şi ciufulind buclele lui Rene Naumann.

Ea îl lasă să facă asta. Nu-i permite să o sărute sau să se apropie de ea în vreun alt fel. Dar când Viktor a implorat-o să îl lase să-i mângâie părul, nu a putut, nu a ştiut sau poate că nu a vrut să refuze.

Este un nazist, un asupritor, un criminal... dar pe ea o tratează cu respectul pe care rareori îl găseşte în lagăr chiar şi printre colegele ei. Noaptea, Rene trebuie să doarmă cu strachina pusă sub braţ sau legată de picior cu o sfoară, pentru că furturile sunt frecvente. Sunt femei care-şi vând trupul, care denunţă. Mai sunt şi oameni foarte corecţi, foarte evlavioşi, care o insultă şi o strigă „târfa" pentru că îi duce mamei ei un fruct pe care i l-a dăruit un membru al trupelor SS.

În comparaţie, timpul pe care-l petrece cu el este un moment de linişte. Viktor i-a povestit, pentru că mai ales el vorbeşte şi ea ascultă, că înainte de război lucra într-o fermă. Şi-l imaginează cărând baloturi de iarbă uscată. Dacă n-ar fi izbucnit acel război nenorocit, probabil că ar fi un băiat cinstit, modest şi muncitor ca oricare altul. Cine ştie, poate că s-ar fi putut îndrăgosti de el.

In acea după-amiază, Viktor soseşte mai agitat decât de obicei. De fiecare dată când se întâlnesc, el îi aduce un cadou. A învăţat lecţia din prima zi: de data asta, îi aduce un cârnat prăjit, împachetat într-o hârtie. Dar cadoul pe care vrea să i-l ofere este altul.

Un plan, Rene.

Ea îl priveşte.

Am un plan ca să plecăm de aici şi să ne căsătorim şi să începem o nouă viaţă împreună.

Ea continuă să tacă.

M-am gândit la toate. Vom ieşi mergând pe poartă, fără să trezim suspiciuni.

Eşti nebun...

Nu, nu. Vei îmbrăca o uniformă a membrilor SS. Vom face asta după ce se va înnopta. Eu voi spune parola şi vom ieşi liniştiţi. Tu nu trebuie să vorbeşti, desigur. Ne vom urca într-un tren și vom ajunge până la Praga. În oraşul acela am un om de legătură. În lagăr mi-am făcut prieteni printre deţinuţi, ei ştiu că nu sunt precum celelalte gărzi SS. Vom face rost de documente false şi ne vom îndrepta spre România. Acolo vom aştepta să se termine războiul.

Rene îl priveşte foarte atent pe acel gardian slab, mai degrabă scund, cu părul negru şi ochi albaştri, oarecum lipsit de grație.

Tu ai face asta pentru mine?

Eu aş face orice pentru tine, Rene. Vei veni cu mine?

Nu încape îndoială că dragostea şi nebunia au multe în comun.

Rene oftează. Să părăsească lagărul de la Auschwitz este visul tuturor şi al fiecăruia dintre miile de prizonieri prinşi între garduri de sârmă ghimpată și crematorii. Ridică ochii. Trage de un cârlionţ de pe faţă. Îl muşcă.

Nu.

Dar nu trebuie să-ți fie teamă! Totul va ieşi bine! Vom acționa în ziua în care vor fi de pază nişte prieteni de-ai mei, nu vom avea nicio piedică, va fi foarte uşor... Dacă rămânem aici înseamnă să ne așteptăm rândul ca să murim.

Nu o pot lăsa aici singură pe mama mea.

Dar, Rene... Suntem tineri, ea va înțelege, avem toată viața înainte.

N-am s-o părăsesc pe mama. Nu mai avem ce discuta. Nu insista.

Rene...

Ți-am spus că nu mai avem ce discuta. Orice mi-ai spune, n-am să mă răzgândesc.

Pestek rămâne o clipă pe gânduri. Nu a fost niciodată un bărbat pesimist.

O vom scoate de aici și pe mama ta.

Rene începe să se enerveze. I se pare că este numai gura de el, că e doar o glumă din partea lui, care pe ea nu o distrează deloc. Pestek nu este expus niciunei primejdii, dar ele două da. Situația nu este de așa natură încât să spui cu atâta ușurință că pleci de la Auschwitz ca și cum ar fi vorba despre mersul la un film, unde când te-ai plictisit, te ridici din fotoliu și pleci.

Pentru noi, a fi închise aici nu este un joc. Tatăl meu a murit din cauza epidemiei de tifos, iar pe vărul meu și pe soția lui i-au omorât împreună cu ceilalți oameni aduși în septembrie. Lasă lucrurile așa cum sunt. Jocul ăsta de-a fuga nu mi se pare amuzant.

Crezi că glumesc? Încă nu mă cunoști. Dacă spun că o să vă scot de aici pe tine și pe mama ta înseamnă că o să fac asta.

Așa ceva nu este posibil, tu o știi bine! Ea este o doamnă aproape pitică, de cincizeci și doi de ani, și suferă de reumatism. O vei îmbrăca și pe ea în ofițer SS?

Vom modifica planul. Tu lasă totul în seama mea.

Ea îl privește și nu știe ce să creadă. Oare ar exista vreo posibilitate cât de mică să le poată scoate în viață pe amândouă de acolo? Și dacă ies... ce s-ar întâmpla apoi? Vor fi în stare să se ascundă de naziști două femei evreice care au evadat de la Auschwitz și un trădător? Și chiar dacă ar fi asa... si-ar uni viata cu cea a unui nazist, chiar dacă acesta ar fi un dezertor? Și-ar dori să-și petreacă restul vieții alături de cineva care până atunci nu s-a tulburat când a trebuit să ducă la moarte sute de persoane nevinovate?

Prea multe întrebări.

Încă o dată tace. Se limitează să nu spună nimic, iar Pestek interpretează tăcerea ei ca pe o acceptare, pentru că asta este ceea ce el vrea să înțeleagă.

În sfârșit a încetat să plouă și Dita a profitat de ora supei pentru a încerca să-l găsească pe bărbatul din Rezistență, dar se pare că l-a

înghițit pământul, care, din cauza cantității foarte mari de apă, s-a transformat într-o mlaştină. S-a învârtit prin jurul atelierului la ora la care ies prizonierii, dar nu l-a găsit.

Stând jos pe banca ei, netezeşte cu grijă foile mototolite ale romanului fără coperte scris în franceză şi îi aplică pe cotor puțin din lipiciul pe care Margit l-a şterpelit din atelierul de confecționat cizme militare unde lucrează. Vrea să-l repare temeinic înainte de a i-l da singurei persoane care solicită acest roman, o profesoară cu înfățişare mai degrabă aspră pe nume Marketa, o femeie cu părul lins, mult prea încărunţit pentru cei patruzeci şi ceva de ani ai săi, cu brațele ca nişte bețe, despre care se spune că înainte de război a fost guvernanta copiilor unui ministru. Este tutoarea unui grup de fetițe de nouă ani şi Dita a auzit-o de câteva ori învățându-le cuvinte în franceză pe elevele sale, care sunt foarte atente, pentru că le spune mereu că este limba domnişoarelor elegante. Ditei acele cuvinte atât de muzicale i se par a fi o limbă inventată de menestreli.

Ii ceruse de atâtea ori acel roman încât într-o zi, deşi Marketa era cam distantă şi nu dădea ocazie conversațiilor, Dita a întrebat-o dacă ştia despre ce este vorba. Îşi aminteşte că a privit-o de sus până jos cu stupefacție.

De parcă ar fi întrebat-o dacă era virgină sau ceva de genul ăsta...

Cu ajutorul ei a putut să înregistreze acel roman în mod oficial. Se numeşte *Contele de Monte-Cristo* şi autorul său este Alexandre Dumas. I-a povestit că în Franța este o operă celebră. Marketa a întrebat-o dacă putea să i-o împrumute puțin în după-amiaza aceea şi, după ce Dita pune la punct cartea, se duce până la banca unde profesoara stă singură, cufundată în gândurile ei. Este o femeie puțin comunicativă, care de-abia dacă vorbeşte cu lumea, dar Dita se gândeşte de mult timp cum să o abordeze şi aceea este ocazia pe care o aştepta. În pavilion domneşte o linişte deplină, pentru că în capăt face repetiții corul profesorului Avi Ofir şi i-au alungat pe ceilalți copii cu ciripiturile lor. Fără să aştepte ca profesoara să o invite să ia loc, ea se aşază pe banca de alături.

Mi-ar plăcea să știu despre ce este vorba în acest roman. Ați putea să mi-l povestiți?

Dacă îi zice să-și ia tălpășița, se va ridica și va pleca. Dar Marketa se uită la ea și, contrar tuturor așteptărilor, nu o alungă, ci pare că-i mulțumește pentru că a venit să-i țină companie. Ba chiar, în mod surprinzător, acea femeie deloc vorbăreață începe să povestească cu o efuziune neașteptată.

Contele de Monte-Cristo...

Îi vorbește despre un tânăr pe nume Edmond Dantes, nume pe care-l pronunță cu niște vocale franțuzite foarte deschise și foarte clare, prin care imediat personajul dobândește un caracter literar indubitabil. Îi povestește că Edmond este un flăcău robust și cinstit, care se întoarce în portul din Marsilia cârmuind vaporul *Faraón*, dorindu-și să-și vadă tatăl și iubita catalană.

A trebuit să preia comanda navei, pentru că în timpul călătoriei pe mare căpitanul a murit, rugându-l să-i îndeplinească ultima dorință, și anume să ducă o scrisoare pe care a redactat-o el la o adresă din Paris. În acel moment, viața îi surâde: armatorul vrea să-l numească în funcția de căpitan și iubita lui, frumoasa Mercedes, îl iubește la nebunie. Urmează să se căsătorească imediat. Dar și un văr de-al lui o curtează și, împreună cu un slujbaș de pe navă necăjit că nu a fost el cel desemnat ca noul căpitan, îl denunță pe Dantes, acuzându-l de trădare și scrisoarea căpitanului mort îl incriminează. Este îngrozitor! Astfel că, în ziua nunții lui, Dantes trece de la bucurie la cea mai profundă amărăciune când este arestat în plină slujbă de oficiere a căsătoriei și închis prizonier în înspăimântătoarea închisoare de pe insula If.

– Unde se află insula asta?

- Este o insulă mare, în fața portului din Marsilia. Acolo va petrece mulți ani închis într-o celulă. Dar Dantes va găsi un tovarăș de suferință într-o celulă apropiată de a lui, abatele Faria. Este un călugăr pe care toți îl consideră un nebun, pentru că le cere țipând temnicerilor să-i redea libertatea și le spune că, în schimb, va împărți

cu ei o comoară extraordinară. Acel bărbat sapă cu răbare de mulți ani un tunel cu niște unelte pe care chiar el le-a fabricat, dar greșește direcția și, în loc să iasă dincolo de ziduri, se ivește în celula lui Dantes. Mulțumită acestui fapt, celulele lor rămân legate între ele, fără să afle temnicerii, și astfel cei doi își țin companie și își alină suferința în închisoare.

Dita ascultă cu mare atenție. Simte că se identifică cu Edmond Dantes, un nevinovat pe care răutatea l-a dus spre o întemnițare absolut nedreaptă, la fel cum i s-a întâmplat și ei și familiei sale.

Cum este Dantes?

Puternic și chipeș, foarte chipeș. Și, mai ales, are un suflet frumos, plin de bunătate și de generozitate.

Și ce se întâmplă cu el? Obține libertatea pe care o merită atât de mult?

El și Faria pregătesc un plan de evadare. Sapă cu răbdare ani de-a rândul un tunel și, în tot acest timp, abatele Faria devine un părinte și un maestru pentru el: îl învață istorie, filosofie și multe alte materii în atâtea ore de izolare. Dar când mai au puțin până să termine tunelul, abatele Faria moare. Planul lor se prăbușește. Când Dantes credea deja că este gata-gata să-și câștige libertatea, moartea prietenului său năruie totul.

De parcă nu i-ar fi de-ajuns propria nenorocire, Dita își încruntă buzele și deplânge soarta nefericită a sărmanului Dantes. Marketa îi zâmbește.

Dantes este un bărbat care dispune de soluții și este foarte curajos. Când temnicerii, după ce verifică moartea deținutului, se retrag, el pătrunde în celula lui Faria prin pasajul secret, mută cadavrul bătrânului său prieten înapoi prin același tunel și îl întinde în patul său. Apoi se întoarce în celula lui Faria și se vâră în sacul în care fusese introdus abatele cel mort. Când sosesc cei însărcinați să ia cadavrul, ei îl cară în spinare pe Dantes. Ideea lui este următoarea: atunci când îl vor lăsa la morgă, cu prima ocazie când slujbașii nu vor fi atenți, el se va ridica și va fugi.

Bună idee!

Nu chiar atât de bună. Ceea ce el nu știe este că în sinistra închisoare de la If nu există morgă, nici măcar înmormântări și că toate cadavrele deținuților sunt aruncate în mare. De la o mare înălțime, îl aruncă în apă pe Dantes vârât în sac, ceea ce-i face pe paznici, când descoperă înșelătoria, să creadă că oricum acesta a murit înecat.

Și moare? întreabă Dita neliniștită.

Nu, încă nu s-a terminat romanul, mai sunt multe întâmplări. Reușește să iasă din sac și, deși este epuizat, izbutește să ajungă înotând până la mal. Dar știi care-i partea cea mai bună? Abatele Faria nu era nebun, era adevărat că găsise o comoară. Edmond Dantes pornește în căutarea ei și, cu ajutorul bogățiilor pe care le găsește, împrumută o nouă identitate: devine contele de Monte-Cristo.

Și trăiește fericit până la adânci bătrâneți? întreabă naivă Dita.

Marketa se uită la ea extrem de uimită și cu o urmă de reproș.

Nu! Cum să se poarte ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat? Face ceea ce este de cuviință: se răzbună pe toți cei care l-au trădat.

Și reușește?

Marketa consimte dând din cap atât de categoric, încât nu încape nicio îndoială că Edmond Dantes se răzbună în mod implacabil. Profesoara îi face un rezumat al uneltirilor alambicate și viclene ale lui Dantes, devenit contele de Monte-Cristo, pentru a-i pedepsi într-un mod nimicitor pe cei care i-au amărât viața. Un plan complex și machiavelic, de care nu scapă nici măcar Mercedes, care până la urmă s-a măritat cu vărul lui, crezându-l pe Dantes mort și neavând cunoștință de înșelăciunile pe care le-a făcut cel care avea să-i fie soț. Dantes nu va avea milă nici față de ea. Se apropie de ei, le câștigă încrederea deghizat în rolul său de om bogat și conte monden și, în cele din urmă, îi zdrobește.

După ce termină relatarea despre răzbunarea implacabilă a contelui de Monte-Cristo, rămân tăcute. Dita se ridică având intenția de a pleca, dar înainte se întoarce o clipă spre profesoară.

Doamnă Marketa... ați povestit atât de bine acest roman încât parcă l-ați fi citit. Ați vrea să fiți încă una dintre cărțile noastre vii? In felul acesta, am avea *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson*, legendele indienilor americani, istoria evreilor și acum *Contele de Monte-Cristo.*

Marketa își abate privirea și se uită spre pământul bătătorit. Devine iar femeia timidă și rece dintotdeauna.

Imi pare rău, nu se poate. Să le predau lecții fetelor mele, mai treacă-meargă, dar să mă așez acolo, în mijlocul pavilionului... Asta chiar nu.

Observă că femeia s-a înroșit numai la simplul gând. Nu vrea să facă asta sub nicio formă. Dar nu-și pot permite luxul de a pierde o carte și se gândește repede la ce ar fi spus Fredy Hirsch într-o astfel de situație.

Știu că este un mare efort pentru dumneavoastră, dar... cât timp durează o poveste copiii nu se mai află în acest grajd plin de purici, nu mai simt mirosul de carne arsă, nu le mai este frică. Pe durata acelor câteva minute sunt fericiți. Nu le putem refuza asta unor copii.

Femeia încuviințează, puțin întristată.

Nu putem...

Dacă privim realitatea, simțim scârbă și furie. Nu ne mai rămâne decât imaginația, doamnă Marketa.

In sfârșit, profesoara nu se mai uită în jos și-și ridică fața ascuțită.

Adaugă-mă pe lista ta de cărți.

Mulțumesc, doamnă Marketa. Mulțumesc. Bine ați venit în bibliotecă!

Ii spune că s-a făcut deja târziu ca să mai citească și că o să-i ceară romanul mâine.

În plus, trebuie să recapitulez câteva pasaje.

Ditei i se pare că o spune cu o oarecare veselie și că pleacă mergând cu mai multă grație decât de obicei. Poate că a început să-i surâdă ideea de a fi o carte vie. Ea rămâne o vreme liniștită, răsfoind cartea, șoptind numele lui Edmond Dantes și încercând să sune a franceză. Se întreabă dacă ea, într-o bună zi, va reuși să iasă de

acolo ca protagonistul romanului. Are impresia că nu este atât de curajoasă, deşi, dacă ar avea o şansă de a o lua la fugă spre pădure, n-ar sta pe gânduri.

De asemenea, se întreabă dacă, în cazul în care ar reuşi să evadeze, s-ar răzbuna pe toţi acei paznici şi ofiţeri SS și dacă ar face-o tot la fel de metodic, implacabil și chiar necruţător cum acţionează contele de Monte-Cristo. Desigur că i-ar plăcea să-i facă să îndure aceeaşi suferinţă pe care o provoacă atâtor nevinovaţi. Şi totuşi, nu se poate împiedica să simtă o oarecare melancolie gândindu-se că îi plăcea mai mult de acel Edmond Dantes vesel şi încrezător de la începutul poveştii decât de bărbatul calculat și plin de ură care a devenit apoi. Se întreabă dacă într-adevăr se pot face alegeri sau dacă loviturile destinului te schimbă chiar fără voia ta, la fel cum lovitura de secure modifică un copac stufos transformându-l în lemn uscat.

Îi vin în minte ultimele zile de viață ale tatălui său, agonizând într-un pat mizerabil, fără niciun medicament care să-l vindece, ucis lent de boala cu care naziștii s-au aliat în obsesia lor pentru moarte. Şi, gândindu-se la asta, tâmplele îi zvâcnesc de furie, se simte însetată de violenţă. Dar atunci îşi aminteşte ce a învăţat-o profesorul Morgenstern: „Ura noastră este victoria lor". Și aprobă, dând din cap.

Dacă profesorul Morgenstern era nebun, atunci să mă închidă și pe mine cu el.

22

La o distanță de două lagăre de cel familial are loc o scenă la care niciun prizonier n-ar vrea să asiste, dar n-au încotro. Rudi Rosenberg, care a dat fuga să ducă niște liste, merge pe *lagerstrasse* a lagărului BIId când înăuntru pătrunde o patrulă a trupelor SS care-i păzește pe patru ruși, slabi, dar încă energici în ciuda bărbii crescute, a hainelor zdrențăroase și a fețelor stâlcite în bătaie. Prietenul său Wetzler, funcționar la morga lagărului, a fost cel care i-a povestit cum prizonierii de război ruși lucrau la lărgirea spațiului de la Birkenau în afara perimetrului. Acolo își petreceau zile de muncă extenuante, stivuind foi grele de tablă și stâlpi de lemn.

Într-una dintre diminețile în care *kapo* al rușilor a lipsit mai multe ore, zbenguindu-se cu cea care răspundea de supravegherea grupului de femei care munceau curățând terenul vecin, au reușit să construiască o mică ascunzătoare. Au facut-o punând patru scânduri groase așezate pe muchie în chip de pereți și o tablă deasupra ca un fel de acoperiș. Apoi au stivuit în jur mai multe foi de tablă, astfel că micul spațiu era îngropat între grămezi. Planul lor era să dea la o parte tabla care avea rol de acoperiș și să se vâre în ascunzătoare la cea mai mică neatenție din partea lui *kapo*. Când se va face apelul în lagăr le vor descoperi absența și, crezând că au evadat, vor începe să-i caute prin pădure și prin împrejurimi, dar nu vor bănui că, de fapt, continuă să stea ascunși în afara perimetrului împrejmuit cu sârmă ghimpată electrificată, la numai câțiva metri de gardul lagărului.

Nemții erau metodici. Starea de alertă în cazul evadărilor mobiliza în mod extraordinar grupuri ale membrilor SS pentru a face razii

și se întărea paza la posturile de control din satele din apropiere timp de exact trei zile. După acest timp, dispozitivul special era desființat și membrii SS se întorceau la paza lor obișnuită. Așa că rușii trebuiau să aștepte în acea ascunzătoare exact trei zile și să profite de a patra noapte pentru a ajunge la hotarul cu pădurea, urmând să-și continue fuga fără să se mai teamă de dispozitivul de căutare și prindere.

Ideea evadării s-a conturat în capul registratorului, devenind o obsesie. Unii veterani vorbesc despre febra evadării ca despre o nenorocire, care atacă la fel ca o boală contagioasă. Brusc, vine un moment în care începi să fii presat de dorința de necontrolat a evadării. Mai începi să te gândești la asta din când în când, apoi mai des și, în cele din urmă, nu mai ești în stare să te concentrezi asupra altui lucru. Iți petreci zi și noapte gândindu-te cum să evadezi. Nevoia evadării devine până la urmă un impuls imperios, ca o mâncărime neașteptată care sporește din ce în ce și trebuie să te scarpini cu toată puterea chiar dacă îți sfașii pielea.

Au trecut doar câteva zile de la încercarea de a evada a rușilor, iar Rosenberg asistă întristat la intrarea unui grup al membrilor SS care-i duc legați în lanțuri pe fugari; în spate, închide alaiul Sturmbannfuhrerul Schwarzhuber. Deținuții aproape că nu pot să meargă, cu hainele sfâșiate și ochii atât de umflați, încât de-abia le mai rămâne o crăpătură prin care pot să privească. Gărzile lagărului le ordonă cu fluierele lor tuturor internilor să iasă din pavilioane, iar cei care se află pe stradă se văd obligați să privească spectacolul. Dacă unul se împotrivește, este lovit rău. Vor ca toți să vadă spectacolul, pentru că învățarea de minte și execuția reprezintă pentru naziști o lecție de pedagogie. Există puține metode practice pentru a le explica prizonierilor din ce motiv nu trebuie să evadeze și una dintre ele este aceea de a le arăta pe viu și în direct cum sfârșesc cei care încearcă să facă asta.

Comandantul poruncește ca patrula să se oprească în fața porții unui pavilion care are în partea de sus un scripete. S-ar putea crede că rostul acestuia este de a ridica baloturi de paie sau saci de grâu, dar de fapt este folosit pentru a spânzura oameni. Schwarzhuber

rostește un discurs lung, lent, bucurându-se de acel moment, în care laudă eficiența Reichului în privința celor care-i nesocotesc ordinele și anunță cu veselie pedeapsa implacabilă care-i așteaptă.

Înainte de a fi executați, ca un macabru supliment de pedeapsă, li se aplică cincizeci de lovituri de bici. Apoi, unul câte unul, li se pune ștreangul de gât. Un locotenent arată spre șase bărbați care privesc și le spune să înceapă să tragă; văzând că prizonierii ezită o clipă, face gestul de a-și duce mâna la cingătoare ca să-și scoată pistolul și cei șase se pun repede în mișcare. Sfoara urcă și trupul primului prizonier se desprinde de pământ și de viață, dând din picioare în aer și sufocându-se.

Rudi Rosenberg privește cu groază chipurile lor desfigurate, ochii lor ca niște ouă fierte deschizându-se între pleoapele inflamate, limbile enorme, țipetele neauzite din gurile lor strâmbe. La sfârșit datul frenetic din picioare, tot felul de lichide se împrăștie căzând pe sol. Întorcându-și privirea, dă peste chipurile celorlalți fugari, care de-abia se țin pe picioare, sprijiniți unii de alții, și care-și așteaptă rândul pentru a fi executați. Fețele lor nu mai aparțin acestei lumi; durerea provocată de loviturile de bici i-a adus într-o stare atât de jalnică, încât așteaptă moartea ca pe o eliberare. De aceea acceptă docili să li se pună ștreangul de gât, pentru ca totul să se termine cât mai repede.

Deși scena îl impresionează pe Rosenberg, nu-i clintește hotărârea absolută: să evadeze cu orice preț de la Auschwitz II. Alice i-a lăsat o amintire încețoșată și dulce-amăruie și, mai ales, i-a dovedit că nimic frumos nu poate să încolțească în acel infern cumplit. Brusc, simte că se sufocă în lagăr, că nu mai poate suporta prea mult timp apropierea morții. Trebuie să încerce să iasă, chiar de-ar fi să sfârșească dând din picioare cu un ștreang în jurul gâtului.

A făcut câteva tatonări în lagărul BIId, unde are legături cu oameni care se mișcă prin toate ascunzișurile din *lager*. Într-o seară se întâlnește cu Frantisek, secretarul unui pavilion cu care este în relații și care este membru de seamă al Rezistenței, și îi vorbește despre dorința lui arzătoare de a pleca. Mulți *kapos* de pavilioane își iau

secretari care îndeplinesc funcția de ajutoare și rămân sub protecția lor. Ii spune să vină a doua zi la el în cameră să bea o cafea.

Cafea?

Cafeaua este un lux aflat doar la îndemâna celor care se mişcă foarte bine pe piața neagră. Pentru că nu numai de cafea ai nevoie, ci și de o râşniță, de o cafetieră, apă, o sursă de căldură... Fireşte că se duce la întâlnire. Ii place la nebunie cafeaua şi cu atât mai mult să se aibă bine cu oameni atât de sus-puşi. Intră în pavilion, în care la acele ore nu este nimeni, pentru că toți cei din acel bloc se află afară, muncind la lărgirea perimetrului de la Auschwitz, și se îndreaptă spre camera lui Frantisek. Intră fară să bată la ușă și el este cel care rămâne surprins. Inima îi tresare văzând că împreună cu secretarul mai este și un membru al trupelor SS. Cuvântul denunțare i se înfige în piept.

Intră, Rudi. Totul este în regulă. Suntem între prieteni.

Șovăie o clipă stând în prag, dar Frantisek este de încredere, sau cel puțin asta crede el. Membrul trupelor SS se grăbește să se prezinte și îi întinde mâna cu amabilitate.

Mă numesc Viktor, Viktor Pestek.

In calitatea sa de registrator, Rudi a auzit multe lucruri, dar niciodată nimic atât de surprinzător precum ceea ce îi spune în continuare acel membru al gărzilor SS.

Ați vrea să evadați cu mine?

Ii povesteşte cu lux de amănunte planul său și adevărul e că nu este absurd, cel puțin în ceea ce priveşte prima parte: să iasă îmbrăcați cu uniforma ofițerilor SS pe poarta principală fară să trezească bănuieli şi să ia trenul până la Praga. Când își vor da seama a doua zi de absența lor, ei deja vor fi ajuns în oraş. A doua parte i se pare mai absurdă: să facă rost de acte pentru ei și pentru încă două femei și să se întoarcă la Auschwitz să le ia și pe ele.

Rudi îl ascultă cu atenție şi adevărul e că foarte greu ar putea să găsească o metodă mai bună de a evada decât aceea de a ieși de acolo împreună cu un caporal-major al trupelor SS, dar ceva îi spune că planul nu o să dea rezultate. Poate că neîncrederea pe care o simte în sinea lui față de membrii trupelor SS face ca instinctul său să aibă

o reacţie contrară. Dar, oricare ar fi motivul, decide să refuze politicos invitaţia de a se alătura planului, asigurându-i însă de discreţia sa absolută.

În cele din urmă, Frantisek nu are cafetieră, ci o şosetă pe care o cufundă într-o oală înainte de a o pune pe un reşou. Dar cafeaua din oală i se pare minunată şi pleacă de acolo gândindu-se că acel membru al trupelor SS îşi povesteşte prea vesel proiectele.

Este adevărat că Viktor Pestek începe să răspândească periculos zvonul că un membru al trupelor SS caută un însoţitor pentru a evada de la Auschwitz. Deşi poate că mulţi dintre cei care-l vor auzi nu-l vor crede şi vor fi de părere că este una dintre acele legende, ca aceea a găleţii de aur de la capătul curcubeului sau a bărbatului din sac. Dar Pestek există cu adevărat şi perseverează în dorinţa lui arzătoare. Ar putea să plece singur, dar are nevoie de cineva care să cunoască cercurile clandestine de la Praga, pentru a obţine cât mai repede cu putinţă documentele false de care are nevoie ca să le scoată de acolo pe Rene şi pe mama acesteia.

Stăruie atât de mult încât, în cele din urmă, găseşte pe cineva dispus să-l ajute să-şi îndeplinească planul său. Este unul dintre deţinuţii din lagărul familial, pe nume Siegfried Lederer, şi face parte din Rezistenţă. Este un om atins de acea obsesie a evadării, decis să facă orice pentru a ieşi de acolo.

În după-amiaza aceea, Pestek şi-a dat întâlnire cu Rene. Ea soseşte ca de obicei, foarte serioasă, oarecum ruşinată, fără să-şi ridice mâinile din poală şi ţinând capul în jos.

Aceasta este ultima noastră întâlnire la Auschwitz.

De câteva zile îi tot vorbeşte despre evadare, dar ea tot nu-l crede pe deplin.

Ziua cea mare a sosit, îi spune. Mă rog, este doar prima parte, desigur. Mai întâi o să ies eu şi apoi voi veni după tine şi după mama ta.

– Dar cum?

E mai bine să nu afli detaliile. Orice greşeală poate să fie fatală şi este posibil chiar să-mi modific planul din mers, dacă lucrurile nu ies

cum am prevăzut. Dar tu nu-ți face griji pentru nimic. Într-o bună zi vei trece de intrarea în lagăr și vom fi liberi.

Rene îl privește cu ochii ei de un albastru foarte palid și trage cu cochetărie, de un cârlionț aducându-l până la gură, cum îi place lui.

Acum trebuie să plec.

Ea încuviințează.

În ultimul moment, îl reține apucându-l de mâneca vestonului.

Viktor...

Ce-i?

Ai grijă.

Și el oftează fericit. Acum chiar că nimic nu-l va putea opri.

Tot așa, nimeni nu va putea opri nici dorința Ditei de a ști ce i s-a întâmplat lui Hirsch în acea după-amiază de martie încât l-a determinat să se sinucidă. De mai multe zile dă târcoale atelierului căutându-l pe Change, dar nu a avut noroc.

Dar, uneori, norocul trebuie să ți-l faci singur.

Dita se duce spre cel ce pare a fi ultimul grup de muncitori care părăsesc atelierul la sfârșitul zilei de muncă.

Scuzați-mă...

Bărbații o privesc cu o amabilitate obosită.

Îl caut pe un domn... fără păr.

Bărbații se privesc de parcă la acea oră din zi capul le-ar funcționa cu încetineală și n-ar înțelege-o pe acea fată.

Fără păr?

Da. Vreau să spun chel. Complet chel.

Complet chel?

Desigur! spune unul dintre ei. Se referă la Kurt, cu siguranță.

Presupun, răspunde Dita. Și unde îl pot găsi?

Acolo, înăuntru, îi indică. Mereu iese ultimul. Este obligat să măture, să facă curat și să pună totul în ordine.

O treabă, comentează unul dintre ei.

Da, asta înseamnă să fii nu numai evreu, ci și comunist.

Și, în plus, chel, subliniază altul cu ironie.

A fi chel este un avantaj. Păduchii îți alunecă pe cap.

În zilele când ninge patinează pe gheață pe capul lui, spune cel care vorbește ironic.

Pleacă râzând de parcă Dita n-ar fi acolo. Ea așteaptă afară mult timp și, în cele din urmă, iese și bărbatul acela fără păr. Într-adevăr, doamna Turnovska avea dreptate când i-a dat ca punct de referință nasul său.

Dita pornește alături de el.

Scuzați-mă, am nevoie de o anumită informație.

Bărbatul o privește urât și grăbește pasul. Dita aleargă un pic și îl ajunge din urmă.

Uitați ce este, trebuie să aflu ceva despre Fredy Hirsch.

De ce mă urmărești? Eu nu știu nimic, lasă-mă în pace.

N-aș vrea să vă deranjez, dar trebuie să aflu...

Și ce-mi spui mie! Eu sunt doar un măturător de atelier.

Mi s-a spus că sunteți mai mult de atât...

Bărbatul se oprește brusc și o privește furios. Se uită repede într-o parte și-n alta și, dintr-odată, Dita își dă seama că, dacă Mengele o găsește acum, momentul acela ar putea însemna pentru ea sfârșitul.

Oi fi fost prost informată.

Bărbatul pornește din nou.

Așteptați! strigă supărată Dita. Vreau să vorbesc cu dumneavoastră! Preferați să vorbim țipând?

Câteva persoane întorc capul curioase și bărbatul blestemă în șoaptă. O ia pe Dita de braț și o conduce spre strada laterală, între două pavilioane, unde lumina este mai slabă.

Cine ești? Ce vrei?

Sunt o supraveghetoare din blocul 31. Sunt de încredere. Puteți să-i cereți referințe despre mine lui Miriam Edelstein.

Bine, bine... vorbește.

Încerc să înțeleg de ce s-a omorât Fredy Hirsch.

De ce? E foarte simplu: s-a descurajat.

Poftim?

– Așa cum ai auzit. Nu s-a ținut de cuvânt. I s-a cerut să fie liderul răscoalei și nu a avut curaj. Sfârșitul poveștii.

Nu vă cred.

Puțin îmi pasă dacă mă crezi sau nu. Asta s-a întâmplat.

Dumneavoastră nu l-ați cunoscut pe Fredy Hirsch, nu-i așa?

De data aceasta, bărbatul este cel care rămâne pe loc, ca și cum ar fi fost surprins făcând ceva rău. Dita încearcă să-și domine furia să nu i se transforme în lacrimi când vorbește.

Nu l-ați cunoscut. Nu știți nimic despre el. El nu s-a dat niciodată înapoi de la nimic. Dumneavoastră credeți că știți multe, că Rezistența știe tot... dar nu înțelegeți nimic.

Uite ce e, fetițo, eu tot ce știu este că de la conducerea Rezistenței i s-a transmis acel ordin, și ce a făcut el apoi a fost să bage în el acele pastile pentru a se curăța de pe fața pământului, îi răspunde supărat. Nu știu cărui fapt i se datorește atâta interes pentru el. Chestia asta cu blocul 31 este o maimuțăreală. La fel și lagărul ăsta familial. Hirsch și noi cu toții le-am făcut jocul naziștilor, am fost marionetele lor.

Ce vreți să spuneți?

Asta este un lagăr-paravan. Singurul lui rol este acela de a denatura lucrurile în fața observatorilor internaționali care ar putea veni să cerceteze cât adevăr ascund zvonurile care au ajuns în unele țări conform cărora lagărele germane sunt niște abatoare. Lagărul familial și acel bloc 31 sunt un decor, iar noi, actorii acestei comedii.

Dita rămâne tăcută. Bărbatul chel își clatină capul în ambele părți.

Nu te mai frământa. Pe prietenul tău Hirsch l-a cuprins teama. E un sentiment omenesc.

Teama...

Brusc, se gândește la teamă ca la o rugină care sapă până și convingerile de fier. Roade totul, năruie totul.

Bărbatul chel se îndepărtează, privind tulburat în stânga și-n dreapta.

Dita continuă să stea pe străduță. Cuvintele îi răsună în cap și acoperă totul în jurul ei.

Decor? Actori ai unei comedii? Figuranți ai naziștilor? Tot efortul pe care l-au depus în blocul 31 a fost în folosul nemților?

Trebuie să se sprijine cu o mână de partea laterală a pavilionului, pentru că i se pare că se clatină. Întreg lagărul familial este o minciună? Chiar nimic nu poate fi adevărat?

Începe să creadă că poate așa trebuie să stea lucrurile. Adevărul este ceva provocat de destin, nu este altceva decât un capriciu al hazardului. În schimb, minciuna e mai umană: o creează omul, este făcută după chipul și asemănarea lui.

Se duce să o caute pe Miriam Edelstein. O găsește în pavilion, așezată pe patul ei. Fiul ei Ariah își ia la revedere de la ea ca să se ducă să se plimbe cu alți băieți pe *lagerstrasse* înainte de a se împărți codrul de pâine de la cină.

Vă deranjez, mătușă Miriam?

Bineînțeles că nu.

Știți... vocea ei șovăie, ea șovăie. Din nou picioarele îi tremură cu viteza bielelor. Am vorbit cu un bărbat din Rezistență. Mi-a spus o poveste incredibilă: că lagărul familial este un paravan al naziștilor, în caz că vin oameni din alte țări să cerceteze...

Miriam consimte prin tăcere.

Deci este adevărat! Dumneavoastră o știați! Atunci, murmură, tot ce am făcut în tot acest timp a fost să ne aflăm în serviciul naziștilor.

Nici vorbă! Ei aveau un plan, dar noi l-am dezvoltat pe al nostru. Voiau o magazie de copii puși într-un colț ca niște mobile vechi, dar noi am deschis o școală. Voiau să fie vite într-un grajd, dar noi i-am făcut să se simtă oameni.

Și la ce a folosit? Toți copiii aduși în septembrie au murit.

A meritat. Nimic nu a fost în zadar. Îți amintești cum râdeau? Îți amintești cum deschideau larg ochii când cântau *Alouette* sau când ascultau poveștile din cărțile noastre vii? Îți amintești cum săreau când le puneam jumătate de biscuit în strachină?

Și entuziasmul cu care pregăteau piesele de teatru!

Au fost fericiți, Edita.

Dar a durat atât de puțin...

Viața, orice viață, durează foarte puțin. Dar dacă ai reușit să fii fericit, măcar o clipă, a meritat osteneala de a o fi trăit.

O clipă! Cât de scurtă?

Foarte scurtă. Este de-ajuns să fii fericit cât timp arde o lumânare de când se aprinde până se stinge.

Dita rămâne tăcută și cântărește câte lumânări s-au aprins și s-au stins în viața ei și au fost multe, nici măcar nu le poate număra. Multe clipe în care a strălucit flacăra, chiar și în mijlocul celui mai profund întuneric. Câteva dintre acele momente au avut loc când, în mijlocul celei mai mari dintre nenorociri, a deschis o carte și a pătruns înăuntrul ei. Mica ei bibliotecă este o cutie cu lumânări. Gândindu-se la asta, zâmbește cu o urmă de tristețe.

Și ce se va întâmpla cu acești copii acum? Ce se va întâmpla cu noi toți? Mi-e frică, mătușă Miriam.

Naziștii ne pot lua casa, obiectele, hainele și chiar și părul, dar oricât de multe lucruri ne-ar smulge, nu ne pot fura speranța. Este a noastră. Nu o putem pierde. Se aud din ce în ce mai multe bombardamente ale Aliaților. Războiul nu va dura pentru totdeauna și trebuie să ne pregătim și pentru pace. Copiii trebuie să învețe în continuare, pentru că vor da peste o țară și o lume în ruine și ei și voi, tinerii, veți fi cei care va trebui să o refaceți.

Dar e oribil că lagărul familial este un truc al naziștilor. Vor veni observatorii internaționali, le vor arăta asta, vor vedea că la Auschwitz copiii supraviețuiesc, vor ascunde camerele de gazare și vor pleca păcăliți.

Sau nu.

Ce vreți să spuneți?

Acela va fi momentul nostru. Nu-i vom lăsa să plece fără să afle adevărul.

Atunci Dita începe să-și amintească după-amiaza de dinainte de plecarea transportului adus în septembrie, când s-a întâlnit cu Fredy pe *lagerstrasse*.

– Acum îmi vine în minte ceva ce mi-a spus Fredy ultima oară când am vorbit cu el. Mi-a pomenit ceva despre un moment când se va deschide o crăpătură și va fi momentul adevărului. Și că va trebui

să riscăm. A spus că va trebui să înscriem un coş în ultima secundă, când nu se vor mai aştepta, şi să câştigăm meciul.

Miriam dă din cap afirmativ.

Acela era planul. Mi-a lăsat nişte documente înainte de a pleca. Hârtiile pe care le scria el erau mai mult decât simple rapoarte pentru comandament. Strânsese fapte, date, nume... un dosar întreg despre ceea ce se întâmplă la Auschwitz, pregătit să i-l dea unui observator neutru.

Fredy nu i-l va mai putea da.

Nu, el nu mai este. Dar nu o să ne dăm bătute, nu-i aşa?

Să ne dăm bătute? Nici să nu vă treacă prin cap! Contaţi pe mine, orice ar fi. Cu orice preţ.

Subdirectoarea blocului 31 zâmbeşte.

Dar atunci, insistă Dita, de ce s-a dat bătut el în ultimul moment şi s-a sinucis? Cei din Rezistenţă spun că l-a cuprins teama.

Zâmbetul lui Miriam Edelstein se zbârceşte brusc pe gura ei.

Bărbatul ăla din Rezistenţă a spus că i-au cerut să fie liderul unei răscoale şi că a dat bir cu fugiţii. Eu i-am zis că habar n-aveam, dar părea atât de sigur de ce spunea...

Este adevărat că i-au propus să conducă o revoltă când aveau deja certitudinea că transportul din septembrie avea să fie dus direct în camerele de gazare. Mi-a spus asta cineva în care am încredere.

Şi a refuzat?

O revoltă alcătuită din grupuri de familii cu bătrâni şi copii împotriva trupelor SS înarmate nu era un plan minunat. Le-a cerut să-l lase să se gândească puţin.

Şi apoi s-a sinucis.

Da.

De ce?

Miriam Edelstein suspină şi se simte uşurată.

Nu întotdeauna avem răspunsuri pentru orice.

Femeia o ia de umăr şi o trage spre ea. Rămân aşa o bună bucată de timp, în care tăcerea le uneşte mai mult decât orice alt cuvânt pe

care și l-ar putea spune. Își iau la revedere afectuos și Dita iese din pavilion. Se gândește că poate că nu există răspunsuri pentru orice, dar Fredy i-a spus: „Să nu te dai bătută niciodată". Și nu va da înapoi în dorința ei arzătoare de a găsi acel răspuns.

Zumzetul lecțiilor o scoate din gândurile sale. La câțiva metri se află grupul lui Ota Keller. Copiii îi urmăresc foarte atenți explicațiile și Dita își ascute urechile ca să nu piardă firul pe care naziștii l-au tăiat. Îi e dor de școală. I-ar fi plăcut să studieze în continuare și poate să ajungă aviatoare, ca acea femeie pe care o văzuse într-o revistă cu ilustrații a mamei ei, acea femeie pe nume Amelia Earhart, care apărea în fotografii coborând dintr-un avion cu o scurtă de piele bărbătească, niște ochelari de pilot ridicați pe frunte și o privire visătoare. Crede că, pentru a fi aviatoare, cu siguranță că trebuie să studieze mult. Ajung până la ea murmurele încrucișate ale mai multor profesori și nu reușește să înțeleagă explicațiile niciunuia.

Îl observă pe profesorul Keller. Se spune că este comunist. Comunismul este încă un vis, încă nu a devenit un coșmar. Ota Keller le vorbește despre viteza luminii și le povestește că nu există nimic mai rapid în univers, că acele stele care se văd strălucind pe cer sunt rezultatul faptului că la pupilele noastre ajung particulele luminoase emise de ele și care au străbătut milioane de kilometri cu o viteză vertiginoasă până să ajungă la noi. Îi hipnotizează pe copii cu entuziasmul contagios pe care-l răspândește când povestește lucrurile, dă mult din sprâncene și agită degetul arătător ca și cum ar fi acul unei busole.

Dintr-odată, se gândește că busolele sunt foarte greu de înțeles. Poate că, în loc de aviatoare, când va fi mare, ar prefera să devină pictoriță. În plus, se descurcă bine cu pictura. Ar fi un mod de a zbura, dar fără să depindă de atâtea aparate și pârghii. Ea ar picta lumea ca și cum ar zbura pe deasupra ei.

În după-amiaza aceea, Margit o așteaptă la ieșirea din pavilionul 31; a dat fuga cu sora ei Helga, care este foarte slabă. Margit îi șoptește că este puțin îngrijorată pentru sora ei, pentru că i se pare

trasă la faţă. Helga a avut ghinionul de a nimeri într-o brigadă care lucrează la şanţurile de drenaj şi, din cauza ploilor permanente de primăvară, îşi petrece zilele scoţând noroiul acumulat.

Sunt mulţi interni ca Helga: suferă de o mai mare slăbiciune decât ceilalţi, de parcă bucata de pâine şi supa ar intra şi ar ieşi din trupul lor fără să lase urme. Poate că sunt la fel de slabi ca restul prizonierilor, dar în atitudinea lor abătută şi în privirea lor învinsă au ceva care-i face să pară mai fragili. Se vorbeşte mult despre tifos, despre holeră, despre tuberculoză sau pneumonie, dar nu se pomeneşte atât de mult despre parazitul deznădejdii care bântuie prin *lager*. Şi tatălui ei i s-a întâmplat la fel. Sunt oameni care, dintr-odată, încep să se stingă. Sunt cei care s-au dat bătuţi.

Încearcă să o încurajeze pe Helga şi se angrenează într-o discuţie foarte plăcută.

Ia spune, Helga, ai găsit vreun băiat chipeş pe aici?

Cum rămâne ţintuită locului neştiind ce să răspundă, Dita îi pasează mingea surorii acesteia.

Ei bine, Margit, nici tu n-ai văzut nimic care să merite osteneala în lagărul ăsta? Va trebui să-i cerem comandamentului să ne mute!

Aşteaptă... am văzut un băiat, din pavilionul 12. E un frumuşel!

Un frumuşel? Ai auzit, Helga? Ce fel atât de ridicol de a vorbi mai e şi ăsta?

Toate trei râd.

Şi i-ai spus ceva frumuşelului ăluia? insistă cu gluma Dita.

Păi, încă nu. Probabil că are cel puţin douăzeci şi cinci de ani.

Uf! Prea mare. Este un babalâc. Dacă ai ieşi cu el, lumea ar crede că eşti nepoata lui.

Şi tu, Dita? contraatacă Margit. Nu este în tot acest pavilion vreun supraveghetor care să merite osteneala?

Supraveghetori? Nuuu. Pe cine interesează un băiat cu faţa plină de coşuri?

Mă rog, vreun băiat interesant tot o fi existând!

– Nuuu.

Nici măcar unul?

Mă rog... e cineva diferit.

Cum adică diferit?

Nu are trei picioare, desigur. Dar, și în acest moment Dita devine mai serioasă, este unul dintre acei băieți aparent foarte serioși, dar care știe cum să povestească lucrurile. Îl cheamă Ota Keller.

Un plictisitor, ce mai!

Nici vorbă!

Buf! Ce părere ai, Helga? Destul de catastrofală priveliștea băieților, așa-i?

Sora ei încuviințează cu un zâmbet. Ei îi este rușine să vorbească despre băieți cu Margit, care de obicei este foarte serioasă. Dar când este Dita cu ele, este cu totul altceva, ea reușește să facă lucrurile să pară mai puțin abstracte.

În noaptea aceea, în timp ce Helga, Margit, Dita și întreg lagărul familial dorm, un caporal-major al trupelor SS intră în incinta lagărului fără să atragă atenția. Poartă în spate un rucsac.

Se îndreaptă spre partea din spate a unui pavilion și trage zăvorul care blochează poarta. Îndată apare printre umbre Siegfried Lederer și se schimbă în tăcere de haine. Nu mai este un cerșetor, ci devine un ofițer strălucitor al trupelor SS. Pestek a preferat să facă rost de o uniformă și de însemne de locotenent, pentru că în felul acesta este mai ușor ca nimeni să nu îndrăznească să-i adreseze vreun cuvânt.

Ies pe la postul de control, unde cei doi gardieni din gheretă îi salută respectuoși cu brațul ridicat în mod rigid. Se îndreaptă spre intrarea de sub turnul de gardă enorm, care are aspectul unui castel sinistru. Este noapte și turnul este luminat în partea de sus, unde se află postul de observație prevăzut cu geamuri, din care supraveghează paznicii. Lederer transpiră în uniforma sa, dar Pestek merge foarte sigur pe el; este convins că vor trece de postul de control fără mari probleme.

Se apropie de postul de control aflat sub impunătorul turn de la intrare și Pestek o ia înainte câțiva pași. Văzându-l venind, gărzile se răsucesc și, odată cu ele, și mitralierele lor încărcate. Îi șoptește lui

Lederer să rărească pasul ca să i-o poată lua el înainte, dar să continue să meargă spre partea exterioară, că cel mai important este să nu șovăie, să nu înceteze să meargă, să nu se oprească. Dacă el nu șovăie, nici paznicii nu o vor face. Nu vor îndrăzni să-l someze pe un locotenent.

Cu o desăvârșită vioiciune, Pestek o ia înainte cu câţiva pași. Se apropie de paznici şi, ca și cum s-ar fi aflat printre prieteni şi ar fi urmat să le facă o confidenţă, le spune în șoaptă că îl duce pe un ofițer recent sosit la Auschwitz să facă o plimbare până la bordelul de la Auschwitz I.

Paznicii de-abia au timp să râdă complice, căci locotenentul cel foarte ţeapăn deja trece prin fața lor și toți iau poziţie de drepţi, în timp ce falsul ofițer dă indolent din cap ca să le răspundă la salut. Pestek se alătură superiorului său şi amândoi se pierd în noapte. Gărzile de la postul de control cred că aceia sunt niște bărbați norocoşi. Chiar sunt.

Își îndreaptă pașii spre gara Oswięcim. Acolo trebuie să ia un tren care pleacă în câteva minute spre Cracovia. Dacă totul decurge bine, de acolo vor lua alt tren până la Praga. Merg în tăcere, încercând ca pașii lor mari să nu lase să se ghicească graba. Pe Lederer libertatea îl pişcă pe spate sau poate că acea senzaţie i-o dă uniforma de ofițer sau teama însăși. Pestek merge mai încrezător, chiar fluieră. Este convins că totul va fi bine. Nu-l vor putea prinde, pentru că el ştie foarte bine cum gândesc membrii SS. Acum un sfert de oră el era unul dintre ei.

23

Numărătoarea de dimineață devine mai interminabilă ca niciodată. După ce s-a încheiat, se aud fluierături și strigăte în germană. Sosește un ofițer SS ca să dea ordinul de a se repeta numărătoarea. Mulți evrei cehi vorbesc germana, așa că în pavilion se răspândește un murmur de deznădejde. Încă o oră de stat în picioare... Nu știu ce se întâmplă, dar ceva se petrece, pentru că se simte că paznicii sunt nervoși. Un cuvânt circulă șoptit printre dinți, de la un rând la altul: evadare.

În acea dimineață, în blocul 31 răsună într-un mod asurzitor cântecul *Alouette*. Avi Ofir dirijează corul cu jovialitatea sa obișnuită și copiii, de diferite vârste, se bucură de acel cântec, care a devenit un imn al blocului 31. Și Dita se alătură corului. Muzica produce o vibrație acustică și asta-i învăluie. Practic, cei 360 de copii din bloc își golesc gâturile într-o singură voce pe mai multe tonuri.

Când termină de cântat, Lichtenstern anunță că în curând se va celebra Sederul Paștilor[1] și că direcțiunea blocului de copii se ocupă de organizarea unui mare eveniment. Copiii aplaudă, unii fluieră entuziasmați. S-a răspândit zvonul că de câteva zile șeful blocului încearcă să facă rost de pe piața neagră de ingrediente suficiente pentru sărbătoare. Sunt vești care însuflețesc zilele și le învăluie într-o

---

[1] Este un ritual festiv iudaic important, celebrat în prima noapte de Pesah (în ziua a XIV-a a lunei Nisan), și în diasporele Israelului în prima și a doua noapte de Paști (XV și XVI Nisan), cu ocazia prăznuirii începutului sărbătorii Paștilor (n.tr.).

aură de normalitate. Altă veste care s-a răspândit cu acea viteză a luminii despre care vorbește Ota Kller este evadarea unui intern pe nume Lederer. Acesta este motivul pentru care i-au făcut să repete numărătoarea și cauza ordinului dat de a se realiza o tundere generală a părului. Toți *kapos* repetau țipând cuvântul igienă, dar este doar ciudă. Ore în șir de stat la coadă ca să ajungă în dreptul unui frizer grec cu niște foarfece ruginite, care în viața civilă probabil că n-a tăiat altceva decât cel mult felii de slănină. Din claia ei voluminoasă de păr au rămas doar trei fire.

Dar ce mai contează?!

Germanii sunt deosebit de iritați din cauza acelei evadări, pentru că se spune că Lederer a fugit cu ajutorul unui membru al trupelor SS care a dezertat. Nimic nu-i poate mânia mai tare. Nu vor găsi o funie suficient de aspră ca să-l spânzure. Margit i-a povestit că acel ofițer era cel care se întâlnea cu Rene, dar că fata nu vorbește cu nimeni. Nici despre asta, nici despre nimic altceva.

Și deocamdată, slavă Domnului, nu i-au prins.

Hazardul este o întâmplare. Dita merge pe *lagerstrasse* cu privirea și urechile atente ca să depisteze prezența lui Mengele. Dar îl vede venind pe un prizonier de rang înalt, pe care-l mai zărise și cu alte ocazii de cealaltă parte a gardului. De săptămâni întregi Dita își stoarce creierii gândindu-se cum să îl întâlnească, și iată-l că vine, mergând singur cu mâinile în buzunare. Poartă niște pantaloni care par de călărie, de parcă ar fi un *kapo*. Dar este registratorul lagărului de carantină, Rudi Rosenberg...

Scuzați-mă...

Rudi mișcorează pasul fără să se oprească. Este foarte concentrat la planul său. Nu mai e cale de întoarcere. Mâncărimea este deja insuportabilă. Trebuie să iasă de acolo, viu sau mort. Nu mai poate să aștepte. Ziua este stabilită și nu mai are de pus la punct decât câteva amănunte în ceea ce privește proviziile. Zarurile vor fi aruncate și nu-și poate permite să-i fie distrasă atenția.

– Ce vrei? îi răspunde în silă. N-am mâncare să-ți dau.

Nu e vorba de asta. Eu lucram în blocul 31 pentru Fredy Hirsch.

Rosenberg aprobă dând din cap, dar nu se oprește, iar Dita trebuie să facă pașii din ce în ce mai mari ca să mențină ritmul cu el.

Eu l-am cunoscut...

Nu te înșela, nimeni nu-l cunoștea pe acel bărbat. Nu permitea asta.

Dar el era curajos. V-a spus ceva care ar putea explica motivul sinuciderii sale?

Rosenberg se oprește o clipă și o privește cu chipul obosit.

Era om. Voi îl credeați un patriarh biblic, un Golem din legendele evreiești sau ceva de genul ăsta. Oftează cu dispreț. El își crease acea aureolă de erou. Dar nu era chiar așa. Eu l-am văzut. Era un bărbat ca oricare altul. Pur și simplu n-a mai putut. A cedat așa cum ar fi cedat oricine altcineva. Este chiar atât de greu de înțeles? Uită de el. Momentul lui a trecut deja. Acum preocupă-te doar de modul în care ai putea să ieși vie de aici.

Rudi, vizibil prost dispus, consideră discuția încheiată și o ia din loc. Dita se gândește la cuvintele lui. Și la tonul său dușmănos. Bineînțeles că Hirsch era un om, avea slăbiciuni, ea știa asta foarte bine. El nu a spus niciodată că nu i-ar fi frică, desigur că îi era. Ceea ce a spus este că trebuie să ne înghițim frica. Rosenberg este o persoană care știe multe lucruri, toată lumea spune asta. I-a dat un sfat înțelept: gândește-te numai la tine. Dar Dita nu vrea să fie înțeleaptă.

Aprilie a adus o temperatură mai blândă și frigul aspru al iernii a început să se înmoaie. Ploaia a transformat *lagerstrasse* într-o mocirlă și umezeala a făcut să se înmulțească bolile respiratorii. Carul care strânge de dimineață morții din ziua anterioară străbate lagărul plin ochi de cadavre atacate de pneumonii nenorocite. Și holera le pune capăt multora și chiar și tifosul. Nu este vorba despre o mortalitate mare, bruscă și generalizată, ca în cazul epidemiilor, dar moartea picură ca un robinet deschis care nu încetează să curgă nici măcar o zi în acele pavilioane pline de igrasie care reprezintă un paradis pentru bacterii.

Aprilie a adus la Birkenau o ploaie de apă și alta de transporturi. În unele zile sosesc chiar și trei trenuri, ticsite de evrei, care varsă apă și persoane pe noul peron din interiorul lagărului. Copiii se neliniștesc, vor să iasă să vadă sosirea trenurilor și să se minuneze de munții de geamantane și pachete care rămân puse unele peste altele pe jos. Lăzi întregi de mâncare la care se uită cu lăcomie în ochi și salivă în gură.

Uite, o bucată de brânză enormă! strigă un copil de zece ani pe nume Wiki.

Și aruncați pe jos... par castraveți!

Dumnezeule, e o cutie de castane!

Oh, da, e adevărat! Sunt castane!

Ce bine ar fi dacă vântul ar împinge o singură castană! Nu cer prea mult, una singură! Și Wiki începe să se roage în șoaptă. Una, doar una, Doamne din ceruri.

O fetiță de cinci ani cu fața murdară și părul ca o zdreanță înaintează câțiva pași și o mână de adult o apucă de umăr ca să nu se ducă mai încolo.

Ce sunt alea castane?

Băieții și fetele puțin mai mari o privesc râzând, dar imediat devin serioși. Micuța nu a văzut niciodată o castană, nu a simțit niciodată gustul uneia prăjite la foc, nici gustul unei prăjituri cu castane de noiembrie. Wiki se gândește că, dacă Dumnezeu îl va asculta și vântul va aduce lângă el o castană, îi va da jumătate din ea fetiței. Nu se poate spune că cineva a trăit dacă nu a încercat gustul castanelor.

Profesorii nu văd pachete de mâncare, ci baloturi de oameni distruși, pe care gărzile îi fac să se alinieze prin lovituri pentru a-i supune rutinei macabre a fiecărui transport: să-i separe pe cei care vor fi rași în cap, marcați și aruncați într-o mocirlă ca să muncească până vor crăpa, de cei care vor fi direct omorâți. În spatele gardului care separă lagărul familial, copiii de șase și șapte ani glumesc uneori pe seama noilor deportați și e greu de știut exact dacă își bat joc cu adevărat și chiar nu le pasă deloc de durerea acelor necunoscuți sau

dacă indiferența prefăcută față de ceea ce li se întâmplă colegilor lor este un mod de a părea puternici și de a-și domina neliniștea.

In prima noapte a Sederului Paștelui, la începutul lui aprilie, familiile se reunesc în jurul mesei și se trece la citirea din Haggadah, unde se relatează exodul israeliților din Egipt. Tradiția spune că trebuie să se bea patru pahare de vin în cinstea lui Dumnezeu. Se pregătește Keara, platoul pe care se pun următoarele alimente: Zeroa (o pulpă de pui), Betsa (un ou fiert care simbolizează duritatea inimii faraonului), Maror (ierburi amare sau ridiche picantă, care simbolizează amărăciunea sclaviei îndurate în Egipt), Charoset (o pastă dulce de măr, miere și fructe confiate, care reprezintă cimentul folosit de evrei pentru a-și construi casele în Egipt) și Karpas (puțin pătrunjel într-un bol cu apă sărată, care simbolizează viața israeliților, care este mereu scăldată în lacrimi). Dar cel mai important element este Matza, pâinea nedospită, din care toți comesenii iau o bucată. Ultima cină a lui Iisus cu discipolii săi a fost tocmai pentru a sărbători Sederul Paștelui, și împărtășania creștină izvorăște din acest rit evreiesc. Toate astea le explică Ota Keller grupului său de elevi și nimănui nu-i scapă nimic: tradiția religioasă și mâncarea sunt pentru ei subiecte sfinte.

Lichtenstern și-a atins scopul: vor putea sărbători Sederul. Chiar dacă n-au fost obținute toate ingredientele pentru a realiza celebrarea în stil tradițional, toți copiii sunt nerăbdători când șeful blocului iese din camera sa ducând o bucată de lemn în chip de tavă. Pe ea sunt așezate, într-o anumită ordine, un os de ceva ce ar putea să fie pui, un ou, o rondelă de ridiche și o tigaie plină cu apă sărată în care plutesc niște ierburi.

Mătușa Miriam a pus marmeladă de sfeclă în ceaiul de dimineață ca să dea un aspect de vin. In plus, ea este cea care trebuie să frământe aluatul de pâine. Valtr, unul dintre bărbații care dă de obicei o mână de ajutor la treburile de întreținere a pavilionului, a făcut rost de o sârmă groasă și a îndoit-o ca să coacă pâinea pe ea. Copiii asistă hipnotizați la întregul proces. Intr-un loc în care mâncarea este un

bun atât de rar, privesc cu uimire cum dintr-un pumn de făină și puțină apă răsare delicioasa pâine, cu acel miros atât de îmbătător.

In sfârșit, un miracol.

De aceea, deși în fundul pavilionului câțiva dintre cei mici se joacă de-a prinselea făcând zgomot, în curând sunt îndemnați să tacă și în aer plutește o liniște cuviincioasă, impregnată de misticism.

În cele din urmă, reușesc să facă șapte pâinici, pe care le așază pe o masă în mijloc. Nu este mult pentru peste trei sute de copii, dar Lichtenstern poruncește să ia fiecare câte o ciupitura, îndeajuns cât să guste din Matza.

Aceasta este pâinea nedospită pe care au mâncat-o strămoșii noștri în exodul lor de la sclavie spre libertate, le spune.

Și toți încep să treacă ordonat prin fața lui pentru a-și rupe bucățica sfântă.

Copiii se așază din nou în grupuri și profesorii lor le explică povestea exodului evreilor în timp ce mănâncă pâinea sfântă și beau ceaiul vopsit cu marmeladă de sfeclă ca și cum ar fi vin. Dita se mișcă în zigzag printre grupuri și ascultă povestea spusă cu voci diferite, versiuni distincte ale acelorași fapte extraordinare despre mersul lor îndelungat prin deșert călăuziți de profetul Moise. Copiilor le plac la nebunie poveștile și ascultă atenți cum Moise a urcat până pe abruptul munte Sinai ca să se apropie de Dumnezeu și cum Marea Roșie s-a deschis ca să le permită trecerea. Probabil că este cea mai puțin conformă sărbătoare a nopții de Seder din istoria lumii; nici măcar nu este noapte, ci amiază. Și bineînțeles că nu vor putea să mănânce mielul tradițional, nu au nimic de mâncare. Ca un supliment deosebit, fiecare va primi câte un biscuit. Dar însăși strădania și credința cu care celebrează sărbătoarea, în ciuda tuturor lipsurilor, o transformă într-o ceremonie emoționantă.

Avi Ofir reunește corul, cu care făcea repetiții de mai multe zile pentru această ocazie, și încep să intoneze, mai întâi timid, apoi cu grație, *Odă bucuriei* de Beethoven. Cum este greu să repeți ceva în secret în acel bloc unde se înghesuie toți copiii, majoritatea celor prezenți,

datorită faptului că au tot auzit-o, știu pe de rost versurile și se pornesc și ei să cânte până când alcătuiesc un cor uriaș, de sute de voci.

Forța muzicii lor străpunge pereții și se infiltrează printre gardurile de sârmă ghimpată. Cei care muncesc în șanțurile de drenaj ale lagărului se opresc o clipă și se sprijină în lopeți ca să audă mai bine...

Ascultați! Sunt copiii, cântă...

Și în pavilioanele de țesătorie și de prelucrare a minereurilor, unde se fabrică condensatoare pentru aparate electrice și radare, munca își încetinește ritmul pentru o clipă pentru ca lucrătorii să-și îndrepte fețele spre acea melodie veselă, care se strecoară venind dintr-un loc care pare străin de *lager*.

Nu, nu, spune cineva. Sunt îngeri din cer.

In acele șanțuri în care cade neîncetat cenușă, în care acei *kapos* îi silesc pe interni să sape până le sângerează mâinile, muzica aceea și vocile acelea pe care le aduce vântul sunt un miracol. Versurile vorbesc despre un moment în care se vor îmbrățișa mii de ființe, toată lumea se va săruta și toți bărbații vor fi frați. O cerere de pace strigată din toți rărunchii în cea mai mare fabrică a morții din toate timpurile.

Oda rasună atât de tare încât ajunge până în biroul unui meloman cunoscut. Înalță capul, ca și cum i-ar fi ajuns la nas aroma unui tort delicios, pe care nu reziști să nu o urmezi până dai de cuptorul în care se coace. Își lasă repede hârtiile, traversează *lagerstrasse* a lagărului familial și se pironește în pragul blocului 31.

Au repetat deja măsurile primei strofe, pe care o știu cu toții, și tocmai ajung la sfârșitul refrenului când silueta pe al cărei chipiu se afla un cap de mort se ivește în ușă, proiectând o umbră extraordinar de mare și amenințătoare. Lichtenstern rămâne stană de piatră, de parcă iarna s-ar fi întors dintr-odată.

Doctorul Mengele...

Continuă să cânte, dar i se înmoaie vocea: nu au autorizație să celebreze nicio sărbătoare evreiască. Dita amuțește pentru o clipă, dar imediat reia versurile, căci, deși adulții au tăcut, copiii au continuat să cânte cât îi țineau plămânii.

Mengele rămâne să asculte câteva clipe, cu atitudinea sa neutră, impasibilă, de nepătruns. Întoarce capul spre Lichtenstern, care deja nu mai cântă și care-l privește îngrozit. Mengele face un semn de încuviințare dând din cap, de parcă i-ar plăcea ce aude și ridică mâna cu mănușă albă încurajându-i să continue. Ofițerul se întoarce pe prag și toți cei din bloc termină cântecul, intonând cu toată puterea vocilor lor pentru a-i trimite un mesaj de forță lui Mengele; apoi se declanșează aplauze, niște aplauze dedicate lor înșiși, energiei și îndrăznelii lor.

La puțin timp după ce se termină sărbătorirea Sederului, când toți se pregătesc pentru numărătoarea de seară și încă răsună în urechile lor ritmul *Odei bucuriei*, melodia ce se aude afară este alta. Mai ascuțită, mai presantă, mai monocordă, fără urme de veselie, deși unii zâmbesc când aud sunetul. Sunt sirenele de alarmă, care răsună prin întreg lagărul.

Membrii trupelor SS aleargă în toate direcțiile. Cei doi soldați care erau pe *lagerstrasse* flirtând cu o tânără, cu o expresie pe jumătate măgulită, pe jumătate speriată, încetează să o mai curteze și se grăbesc spre corpul de gardă. Sirenele anunță o fugă. Evadările sunt totul sau nimic, libertatea sau moartea.

Este a doua oară când se aude sirena care anunță evadările în doar câteva zile. Mai întâi a fost acel bărbat pe nume Lederer, despre care se zvonește că aparținea Rezistenței și despre care se spune că a evadat cu un dezertor al trupelor SS. Nu s-au mai aflat vești despre ei și asta este cea mai bună știre cu putință. Se spune că nazistul l-a scos pe Lederer îmbrăcat în uniforma unui membru al trupelor SS, că au trecut pe poartă liniștiți, că paznicii care erau de gardă au fost atât de proști încât i-au invitat chiar și să tragă o dușcă de votcă.

Și sirena răsună din nou. Evadările îi enervează pe naziști: este o nesocotire a autorității lor, dar mai ales o fisură înregistrată în ordinea pe care au stabilit-o în mod obsesiv. Și două evadări așa, una după alta, sunt o ofensă pentru Schwarzhuber. Nu se înșală: când i se

comunică vestea, începe să dea cu picioarele în subordonații săi și să ceară capete. Oricare ar fi acestea.

Prizonierii știu că o să fie o noapte lungă și nu se înșală. Ii fac să se alinieze pe toți, chiar și pe copii, pe strada lagărului, toți sub cerul liber. Se face apelul de mai multe ori, trec mai bine de trei ore și ei continuă să stea în picioare; este un mod de a verifica faptul că nu mai lipsește nimeni, dar este și un fel de răzbunare pentru că nu-și pot descărca furia împotriva fugarilor. Cel puțin deocamdată.

In timp ce în lagăr gărzile aleargă de colo-colo și tensiunea crește, la câteva sute de metri de acel loc registratorul Rudi Rosenberg păstrează tăcerea împreună cu alt camarad, Fred Wetzler, în mijlocul beznei. Stau pitiți într-o mică ascunzătoare, care seamănă puțin cu un cavou mortuar, doar respirațiile lor agitate adaugă penumbrei dense o fărâmă de viață. In capetele lor se proiectează imaginea de acum câteva zile, când au fost spânzurați rușii în mijlocul lagărului: limbile umflate și vineții, ochii ieșiți din orbite din care se prelingea sânge.

O picătură de sudoare îi curge de pe frunte și nu îndrăznește să și-o șteargă ca să nu se miște nici măcar un milimetru. Acum el este cel care stă împreună cu prietenul său Fred în buncărul construit de ruși. Au hotărât să dea cu banul. Totul sau nimic.

Sirenele lagărului urlă. Își întinde mâna spre Fred și îi atinge piciorul. Fred își așază mâna pe cea a lui Rudi. Nu mai există cale de întoarcere. Au așteptat mai multe zile ca să vadă dacă naziștii aveau să demonteze ascunzătoarea și, întrucât nu au făcut-o, au ajuns la concluzia că era un loc sigur. În curând se va lămuri și această enigmă.

În lagărul familial, după o zi de muncă epuizantă și având la dispoziție doar câteva minute libere înainte de ora stingerii, Dita o ajută pe mama ei să-și scoată lindinii, ca să prevină transformarea lor în păduchi; pentru asta îi trece bucata de pieptene de mai multe ori prin păr. Mama ei nu suportă lipsa de igienă sau nu o suporta înainte, când o certa dacă apuca orice cu mâinile fără să și le fi spălat înainte cu săpun. Acum nu a avut încotro și a trebuit să suporte

murdăria. Se gândește cum era mama ei înainte de război: o femeie foarte frumoasă, mult mai frumoasă decât ea, foarte elegantă.

Câteva interne profită și ele de timpul liber înainte de a se duce la culcare ca să-i omoare pe chiriașii nedoriți care locuiesc pe capetele lor. Și, între timp, fără să se oprească din treabă, de la un pat la altul se comentează știrea zilei.

– Nu înțeleg de ce cineva cu o funcție de secretar registrator, care nu face foamea și nici nu are o muncă prea grea și nu este supus trierii pentru că este apreciat de naziști, riscă în felul ăsta să-și piardă viața.

– Nimeni nu înțelege.

– A evada este o sinucidere. Aproape toți sunt aduși înapoi și spânzurați.

– În plus, nu mai e mult până vom ieși de aici, subliniază alta. Se spune că rușii îi fac pe nemți să dea înapoi. Războiul s-ar putea încheia chiar săptămâna asta.

Comentariul acela trezește o mulțime de murmure însuflețite, teorii optimiste la care se adaugă dorința arzătoare de a vedea sfârșitul acelei nopți interminabile a războiului.

– În plus, spune o femeie cu o voce melodioasă, de fiecare dată când are loc o evadare toți ceilalți îndură represalii: vor fi mai multe restricții, pedepse... În unele lagăre au fost trimiși oameni în camerele de gazare, ca represalii. Nu știm ce ni se poate întâmpla. Este incredibil că unii sunt atât de egoiști, încât nu le pasă că îi pun în pericol degeaba și pe ceilalți.

Celelalte capete încuviințează.

Liesl Adlerová intervine rareori în discuții. Nu îi place să atragă atenția și o ceartă mereu pe fiica ei pentru că nu este suficient de discretă. Este izbitor că o femeie care cunoaște mai multe limbi străine înclină atât de des în favoarea tăcerii. Totuși, în noaptea aceea vorbește.

– În sfârșit, cineva o nimerește.

Din nou, toate capetele încuviințează.

– În sfârșit, cineva spune adevărul.

Se aud șoapte de aprobare. Liesl continuă.

În cele din urmă, cineva a vorbit despre ceea ce este cu adevărat important: nu ne îngrijorează deloc dacă bărbatul acela va reuși să scape cu viață sau nu. Ceea ce ne îngrijorează este că asta ar putea să ne afecteze, că ar putea să ne reducă cu o lingură de supă mâncarea de prânz sau că ne-ar putea ține mai multe ore în picioare sub cerul liber când se face apelul. Asta e important.

Se aud șoapte de uimire, dar ea continuă să vorbească.

Dumneavoastră spuneți că evadarea nu foloseşte la nimic. Vor fi zeci de patrule care-i vor căuta pe fugari şi asta-i obligă pe nemți să repartizeze mai multe efective pentru ariergardă, când, în caz contrar, acestea s-ar afla luptând pe front împotriva Aliaților care trebuie să ne salveze. Nu foloseşte la nimic să luptăm din locul acesta pentru a împrăștia puterea nemților? Oare este de vreun folos să stăm aici și să dăm ascultare la tot ce ne spun membrii SS până în clipa când vor hotărî să ne omoare?

Stupoarea a înăbuşit chiar și șușotelile și părerile încep să se împartă. Dita a rămas cu pieptenele în mână, stană de piatră din cauza uimirii. Singura voce care se aude în pavilion este cea a lui Liesl Adlerová.

Odată am auzit-o pe o fată strigându-ne „găini bătrâne". Avea dreptate. Toată ziua cotcodăcim.

- Şi tu, care vorbeşti atâta, țipă vocea înfuriată a femeii de dinainte, de ce nu evadezi, dacă e așa de bine? Vorbeşti foarte frumos...

Eu nu mai am nici vârsta, nici puterile necesare. Nu mai am nici îndeajuns curaj. Sunt o găină bătrână. De aceea îi respect pe cei care au curaj ca să facă ceea ce eu n-aş face.

Femeile din jurul ei nu numai că au tăcut, dar chiar au amuțit. Chiar şi blânda şi vorbăreața doamnă Turnovska, cea care mereu dă tonul la discuții, o priveşte curioasă pe prietena ei.

Dita pune pieptenele pe saltea și se uită la mama ei de parcă ar observa-o printr-un microscop, cu mirarea celui care descoperă pe cineva diferit în persoana pe care a avut-o mereu alături. Ea credea

că mama ei trăia izolată în lumea ei, că după moartea tatălui ei rămăsese străină de tot ce se întâmpla în jurul său.

Mamă, nu te-am mai auzit vorbind atât de mult de acum o mie de ani.

Crezi că am vorbit mai mult decât trebuia, fata mea?

N-ai exagerat deloc.

În schimb, la câteva sute de metri domnește liniștea. Și întunericul: dacă unul din cei doi fugari ridică mâna, nu-și poate vedea nici măcar degetele. În acea cămăruță din scânduri unde trebuie să stea pe vine sau lungiți, timpul trece îngrozitor de încet și se simt cam amețiți respirând acel aer care miroase a benzină. Un veteran i-a sfătuit să îmbibe tutun cu kerosen ca să-i dezorienteze pe câini.

Simte lângă el respirația neliniștită a lui Fred Wetzler. De o vreme se tot învârtesc în jurul acelorași probleme. Este imposibil să nu se gândească la nebunia de a-și fi lăsat slujba avantajoasă pe care o avea în lagăr, unde ar fi putut să aștepte încheierea războiului, trăind de pe o zi pe alta ca până acum. Dar a fost cuprins de dorința arzătoare de a evada și nu a mai putut să o înfrâneze. Nu-i ieșea din minte ultima privire a lui Alice Munk, nici chipul albăstriu al lui Hirsch. După ce te pui în fața cuiva atât de indestructibil precum Fredy Hirsch și îl vezi prăbușindu-se, nu mai poți să crezi că există cineva care să poată rămâne impasibil la astfel de lucruri.

Cât despre moartea lui Alice, nici nu mai încape discuție... Cum să accepte că frumusețea și tinerețea ei n-au putut să oprească tăvălugul urii? Pentru naziști nu există piedici. Hotărârea lor de a-l ucide până și pe ultimul evreu din ultimul colț al planetei este metodică și de nestăvilit. Trebuie să fugă. Dar asta nu e de ajuns. Trebuie, de asemenea, să povestească întregii lumi ce se întâmplă, acelui Occident căzut în letargie, care crede că frontul de război se află în Rusia sau în Franța, când de fapt adevăratul masacru are loc în inima Poloniei, în acele lagăre numite de concentrare, dar unde tot ce se concentrează este cea mai abjectă operațiune criminală din istorie.

Așadar, în ciuda neliniștii sporite de frigul din acea noapte polară întunecată, în cele din urmă hotărăşte că se află în locul potrivit.

Timpul se scurge, chiar dacă crăpătura aceea mică prin care nu trece decât un firicel de aer nu le permite să-şi dea seama dacă e zi sau noapte. Trebuie să rămână trei zile cufundați în cea mai desăvârşită beznă. Chiar şi aşa, ei ştiu că afară a răsărit deja soarele datorită zgomotului produs de activitatea desfăşurată afară.

Nu le este uşor să îndure aşteptarea pitulați în acea ascunzătoare. Reuşesc să moțăie din când în când, dar, când se trezesc, tresar agitați, pentru că, deschizând ochii, văd că lumea a dispărut, înghițită de întuneric, până când își amintesc apoi că se află în acel buncăr prefabricat şi se liniştesc doar puțin, căci stau ascunşi la o distanță foarte mică, doar câțiva metri, de turnurile de supraveghere. Capetele li se rotesc. Temerile sunt plante nocturne care cresc în beznă.

Și-au impus să nu vorbească, pentru că s-ar putea ca cineva să dea târcoale acelei zone şi să-i audă. Nu sunt siguri nici de faptul că acea crăpătură minusculă aflată la îmbinarea dintre scânduri va fi suficientă ca să nu se epuizeze aerul. Dar, chiar și aşa, vine un moment în care unul din cei doi nu mai poate să suporte și întreabă în șoaptă ce s-ar întâmpla dacă într-o dimineață vor pune și mai multe scânduri deasupra şi greutatea va fi aşa de mare, încât nu vor fi în stare să le mişte. Amândoi știu răspunsul: ascunzătoarea va deveni un coșciug închis, în care vor muri prin asfixiere sau de foame și de sete, într-o agonie foarte lentă. In timpul acelei așteptări atât de lungi și de zbuciumate este inevitabil să nu aiureze, să nu se întrebe, în caz că ar rămâne blocați acolo, care din ei va muri primul.

Aud câinii lătrând, cei mai aprigi dușmani ai lor, care din fericire se află destul de departe. Dar încep să audă alt zgomot care se apropie: pași și voci, care se tot apropie până când devin neliniștitor de clare.

Cizmele gărzilor se aud tropăind pe sol. Ei încetează chiar și să mai respire. Și dacă ar vrea și tot nu ar putea să respire, pentru că frica obturează plămânii. Aud în jurul lor zgomotul surd al scândurilor date la o parte. Câțiva membri ai trupelor SS mişcă scânduri

în zona unde se află ei ascunși. Proastă treabă. Sunt atât de aproape încât Rudi și Fred prind chiar și frânturi de conversații, cuvinte de supărare din partea soldaților, cărora le-au fost anulate permisiile dându-li-se ordin să cerceteze perimetrul acelui *lager*. In frazele lor se simte multă ură împotriva fugarilor. Spun că, atunci când îi vor găsi, dacă nu-i execută Schwarzhuber, cu mare plăcere le vor crăpa capul chiar ei înșiși. Și cuvintele ajung la urechile fugarilor atât de clare, încât lui Rudi i se răcește trupul, ca și cum ar fi deja mort. Viața lor depinde doar de grosimea plăcilor care îi acoperă. Deja doar patru sau cinci centimetri îi mai despart de moarte.

Tropăitul cizmelor în jurul lor și mișcarea plăcilor, deja chiar lângă ascunzătoarea lor, prevăd sfârșitul. Este atât de neliniștit, încât tot ce-și mai dorește este să se ridice odată scândura care acoperă ascunzătoarea lor și gărzile să-i vadă înăuntru și totul să se termine cât mai repede. Se gândește că preferă să fie împușcați chiar acolo, că ar fi bine ca furia gărzilor să-i scutească de umilința și de durerea de a fi spânzurați în public. Cu puțin timp în urmă, Rudi năzuia să fie un om liber; acum tot ce-și dorește este să moară repede. Inima îi bate atât de tare, încât începe să tremure.

Cizmele calcă apăsat, plăcile sunt date la o parte ca niște lespezi. Rudi deja se lasă în voia sorții și chiar și trupul lui împietrit se relaxează; nu mai e nimic de făcut. In zilele dinaintea evadării, îl obseda gândul la neliniștea din momentul în care l-ar fi arestat, acea clipă când iluzia libertății se sparge ca o oglindă și pune stăpânire pe tine panica necontrolată pe care o simți când știi cu toată certitudinea că vei muri. Dar își dă seama că nu, că neliniștea este anterioară acelui moment. Câd nazistul te va ținti cu pistolul Luger și îți va spune să ridici brațele, tot ce poți să simți este un calm înghețat, atunci te lași dus, pentru că deja nu mai e nimic de făcut și nici nu mai există ceva mai rău de care să te temi. Cei doi aud sunetul lemnului mișcându-se și ridică brațele instinctiv. Închid chiar și ochii, ca să prevină flacăra de lumină după atâtea zile de întuneric.

Dar izvorul de lumină nu sosește. Rudi are impresia că cizmele lovesc ceva mai încet și că zgomotele lemnelor devin mai surde. Nu este un vis... Ascuțindu-și auzul, își dă seama că discuțiile și agitația se îndepărtează. Cu fiecare secundă care trece, ce pare o oră întreagă, grupul de urmăritori se distanţează tot mai mult de ascunzătoarea lor. In cele din urmă, revine liniștea, în care răsună doar câte un camion îndepărtat sau vreun fluierat la distanță. În afară de acele sunete, se mai aude doar o bătaie dezlănțuită, care nu știe dacă este inima lui sau a lui Fred, sau a amândurora, căzute pradă tahicardiei.

Sunt salvați... deocamdată.

Pentru a sărbători, Rudi, aproape ca un lux, își permite un oftat lung și o schimbare scurtă de poziție. Atunci Fred Wetzler este cel care întinde mâna transpirată căutându-l și Rudi i-o prinde. Tremură împreună.

După ce au trecut multe minute și s-a risipit pericolul, Rudi îi șoptește la ureche: „In noaptea asta plecăm, Fred, plecăm pentru totdeauna“.

Și acela este un adevăr care nu admite replică: vor pleca pentru totdeauna. Când în noaptea aceea vor da la o parte scândura cu rol de acoperiș și vor ajunge, mergând ca pisicile, în pădure, sub protecţia întunericului, orice s-ar întâmpla, nu vor mai fi niciodată prizonieri la Auschwitz. Ori vor fi oameni liberi, ori vor muri.

24

În vreme ce Birkenau este cufundat în somnul său electric, o placă de lemn este dată la o parte dincolo de gardurile de sârmă ghimpată. Este înlăturată încet, precum capacul unei cutii cu piese de șah. De jos, patru mâini o împing până când frigul nopții intră năvalnic în acea cămăruță. Două capete se ivesc cu precauție. Respiră aerul curat. Este un deliciu.

Rudi se uită în jurul lui cu grijă. Vede că nu sunt gărzi prin împrejurimi și că întunericul îi protejează. Cel mai apropiat turn de supraveghere se află la o distanță de cel mult patruzeci sau cincizeci de metri, dar paznicul supraveghează interiorul lagărului, de aceea nu-și dă seama că dincolo de acel perimetru, între scândurile stivuite pentru noile pavilioane cu care trebuia să se extindă *lager*-ul, două siluete se furișează pe vine spre pădure.

Ajungând până la copaci și îmbibându-și plămânii cu aroma lor umedă amândoi simt că renasc, lăsându-se purtați de o senzație nouă. Dar euforia provocată de prima lor respirație de libertate durează puțin. Pădurea, atât de frumoasă și de ospitalieră când este privită de la depărtate, pe timpul nopții devine un loc neprimitor pentru om. În curând, își dau seama că mersul în afara drumului, aproape pe bâjbâite, este o sarcină grea. Pământul este plin de capcane, arborii zgârie, ramurile lovesc, frunzișul îi îmbibă de apă. Încearcă să meargă în linie dreaptă pe cât le este cu putință și să se îndepărteze cât mai mult de *lager*.

Planul lor este să ajungă la frontiera slovacă a munților Beskizi, la o distanță de 120 de kilometri, să umble pe timpul nopții și să se

ascundă ziua. Și să se roage. Știu că nu se pot aștepta să primească ajutor de la populația civilă poloneză, pentru că nemții îi împușcă pe sătenii care le oferă adăpost fugarilor.

Umblă pe întuneric, se împiedică, se prăbușesc, se ridică, pornesc din nou la drum. După vreo două ore de înaintare lentă și fără zgomot, pădurea se face mai luminoasă, copacii se răsfiră și cei doi fugari străbat zone cu tufișuri dese. Zăresc chiar și lumina unei case, la câteva sute de metri. In cele din urmă, pășesc pe un drum de țară, căruia cei doi reușesc să-i distingă marginile datorită luminii slabe a unei luni ascunse între nori. Este mai riscant, dar, cum drumul nu este asfaltat, cei doi sunt de părere că aceea o fi o cărare puțin umblată și, având în vedere dificultatea de a parcurge drumul prin pădure, hotărăsc să continue pe acolo, cât mai lipiți de șanțul de scurgere și atenți la orice sunet. Cucuvelele dau nopții o senzație de fior și rafalele de vânt sunt atât de reci încât îți taie respirația. Când se apropie de vreo casă, o iau pe lângă drum și o înconjoară la o distanță prudentă. Câteodată, câinii latră nervoși încercând să-i denunțe, și atunci cei doi fugari grăbesc pasul, ca să se îndepărteze cât mai repede.

Întrucât cerul începe să se limpezească, decid printre șoapte să pătrundă cât pot de mult în zona cea mai deasă a pădurii și să caute un copac mare pe care să se cațăre ca să petreacă ziua ascunși în coroana lui. Luminându-se de ziuă, încep să distingă împrejurimile și pot să înainteze mai bine. După o jumătate de oră, lumina începe să fie de ajuns de puternică încât să-și vadă chipurile. Se privesc o clipă și nu se mai recunosc. De trei zile nu s-au mai putut vedea și barba le-a crescut extraordinar de mult. Pe chipurile lor se citește și o expresie diferită, un amestec de neliniște și bucurie că au scăpat din lagăr. De fapt, nu se recunosc pentru că acum sunt alții, niște bărbați liberi. Zâmbesc.

Se cațără într-un copac și încearcă să se așeze printre ramuri cât mai bine cu putință, dar este greu să găsească o poziție stabilă. Scot din traista lor un codru de pâine care pare din lemn și epuizează ultimele sorbituri de apă dintr-un bidon mic. Așteaptă să se ivească

soarele. Astfel, Fred îşi dă imediat seama unde se află: ridică un deget şi indică spre nişte coline neînsemnate.

Suntem bine orientaţi spre frontiera cu Slovacia, Rudi.

Orice s-ar întâmpla, nimeni nu le va mai putea smulge acel moment de libertate căţăraţi într-un copac, în timp ce mestecă o bucată de pâine fără să aibă în jurul lor nazişti înarmaţi, sirene şi ordine. Nu este uşor să-ţi ţii echilibrul fără să cazi din coroana copacului şi fără ca ramurile să ţi se înfigă dureros în trup, dar sunt atât de obosiţi încât reuşesc să fie cuprinşi de o stare de somnolenţă, care le permite să-şi refacă puţin puterile.

Mai târziu, aud voci şi paşi grăbiţi pe frunzele uscate. Alarmaţi, deschid ochii şi văd trecând, la câţiva metri, de copac o hoardă de copii care poartă brăţări cu svastica şi cântă melodii în germană. Fugarii se privesc alarmaţi: este un grup al tinerilor hitlerişti care se află în excursie. Ghinionul face ca tânărul instructor care conduce grupul de douăzeci de copii să hotărască să se oprească pentru a-şi mânca sendvişurile într-un luminiş, la o distanţă foarte mică de copacul lor. Cei doi fugari înţepenesc ca şi cum ar fi şi ei tot o creangă şi nu-şi mişcă nici măcar un muşchi. Copiii râd, ţipă, se ceartă, cântă... Din poziţia lor, fugarii le disting uniformele kaki şi pantalonii scurţi, energia lor tumultuoasă şi cum, din când în când, câte unul se apropie periculos de copac căutând vreun con de brad pe care să-l arunce în colegii lui ca pe un proiectil. Pauza de masă se termină şi instructorul îi strigă pe copii ca să pornească din nou la drum. Trupa zăpăcită se îndepărtează şi în coroana unui copac din apropiere se aud suspine de uşurare, mâini care se mişcă pentru a-şi recupera circulaţia sângelui după acea imobilitate.

Mai moţăie puţin, până se termină ziua. Amândoi numără cu nerăbdare orele care mai sunt până la lăsarea nopţii. Profită de ultimele raze de soare ca să se apropie de drum şi observă apusul, ca să localizeze cu exactitate vestul.

A doua noapte este mult mai extenuantă decât prima. Trebuie să se oprească de mai multe ori să se odihnească, sunt epuizaţi. Excitaţia provocată de evadare, care le-a dat putere cu o zi înainte, s-a mai

domolit. Chiar și așa, merg înainte, și când începe să se lumineze de ziuă, deja sunt sleiți de puteri. Drumul le-a scos în cale răscruci și bifurcații pe care le-au urmat intuitiv, dar de fapt ei nu știu unde se află.

Pădurea deasă a rămas în urmă și au ajuns într-o zonă mult mai aridă, cu pomi împrăștiați, câmpuri cultivate și desișuri. Știu că este o zonă populată, dar sunt prea obosiți ca să facă ifose. Este încă foarte întuneric, dar disting un luminiș într-o parte a drumului, înconjurat de desișuri. Se îndreaptă într-acolo, strâng de pe jos pe dibuite câteva crengi cu multe frunze și își improvizează o colibă, ca să doarmă câteva ore. Dacă locul este discret, ar putea să-și petreacă acolo chiar și toată ziua. Intră în bordeiul lor și îl închid cu câteva crengi stufoase. Diminețile poloneze sunt foarte reci și se ghemuiesc îmbrățișați, ca să se încălzească și să reușească, în sfârșit, să doarmă puțin.

Cad într-un somn atât de adânc încât, atunci când îi trezesc niște zgomote de voci, soarele este deja pe cer și un junghi de panică le înțeapă stomacul. Refugiul lor nu este nici pe departe atât de stufos pe cât crezuseră ei; crengile pe care le-au pus ca să închidă ascunzătoarea lasă între ele spații mari și ceea ce văd ei prin acele găuri îi umple de uimire. Nu s-au oprit să petreacă noaptea în luminișul unei pădurici, cum credeau ei. In bezna nopții, fără să-și dea seama, ajunseseră în împrejurimile unei localități și ceea ce făcuseră fusese să doarmă într-un parc public. La câțiva metri de ceea ce ei credeau a fi un luminiș discret se află bănci și leagăne.

Se privesc amândoi cu coada ochiului, împietriți, neîndrăznind să miște nici măcar un mușchi, pentru că se aud pași grăbiți. Când pregăteau evadarea, divagau despre felul cum aveau să se ferească de patrulele SS, de controale sau de câini, dar cei care au devenit coșmarul lor cel mai teribil sunt copiii.

Chiar până să le intre frica în oase, un băiețel și o fetiță roșcați și cu ochi albaștri deja s-au pironit în fața deschizăturii refugiului lor și îi privesc curioși. La câțiva pași mai încolo văd apropiindu-se niște cizme înalte negre. Copiii se întorc repede și strigă în germană:

Tată, tată, vino! Acolo sunt niște bărbați ciudați!

Chipiul unui Obersharfuhrer al trupelor SS se ivește și nazistul se uită la ei: amândoi sunt paralizați, ghemuiți, striviți unul de celălalt, absolut lipsiți de apărare. Capul acelui Obersharluhrer, ivindu-se printre crengi, pare extraordinar de mare, precum capul unui căpcăun. Craniul de pe cozorocul său îi privește de parcă i-ar cunoaște. În acel moment, prin mintea celor doi fugari trece întreaga lor viață. Ar vrea să spună ceva, dar teama le-a închis robinetul vocii la fel cum le-a înghețat și capacitatea de mișcare. Sergentul nazist îi observă și pe chip îi apare un zâmbet malițios. Cei doi fugari văd pantofii cu toc ai nevestei acestuia, care se apropie, și nu reușesc să înțeleagă ce-i șoptește soțul. Aud doar răspunsul cu voce tare al nemțoaicei scandalizate.

Nu se mai poate nici să aduci copiii într-un parc public fără să dai peste doi bărbați care întrețin relații printre plante! Este o rușine!

Femeia se îndepărtează indignată și sergentul, având în continuare rânjetul pe față, îi cheamă pe copii și pleacă după ea.

Rudi și Fred, lungiți pe buruieni, se privesc. Nu-și dăduseră seama că erau în continuare îmbrățișați, așa cum adormiseră cu puțin înainte de răsăritul soarelui. Și atunci se îmbrățișează și mai tare și mulțumesc Cerului mai mult ca niciodată că frica i-a lăsat fără cuvinte. Orice ar fi spus, un singur cuvânt rostit, i-ar fi dat de gol că sunt străini. Aproape niciodată nu există ceva mai favorabil decât tăcerea.

Rudi Rosenberg și Fred Wetzler sunt de părere că nu se află prea departe de Slovacia, dar nici nu știu cu exactitate care este drumul corect spre pădurile Beskizilor. Aceasta este a doua lor problemă. Prima este aceea că nu sunt invizibili. Cotind-o pe o potecă, aproape că dau nas în nas cu o femeie. Este o zonă deschisă și foarte populată: nu vor putea să evite întâlnirea cu oamenii, precum țăranca aceea poloneză cu fața plină de riduri, care-i privește cu teamă.

Decid că nu au de ales, că nu au încotro decât să riște: mai devreme sau mai târziu, tot aveau să dea peste cineva și, în plus, au nevoie de ajutor. De mai bine de douăzeci și patru de ore n-au mai mâncat, de mai multe zile de-abia au dormit și nici măcar nu știu dacă merg pe drumul cel bun spre Slovacia. Cei doi fugari schimbă

o privire rapidă și se pun de acord instantaneu în a-i spune adevărul acelei femei care-i privește cu neîncredere: într-o poloneză precară, amestecând expresii în cehă și făcând semne cu mâinile în aer, chiar vorbind amândoi în același timp ca să încerce să explice într-un mod cât mai convingător, îi povestesc că sunt prizonieri evadați de la Auschwitz, că sunt oameni pașnici, care au nevoie doar să știe cum să ajungă la frontiera slovacă și să se întoarcă acasă.

Țăranca nu și-a schimbat expresia feței și-i privește cu aceeași neîncredere de la început; chiar face un pas înapoi când ei încearcă să se apropie. Fred și Rudi au rămas tăcuți. Femeia se uită la ei fără să spună nimic, cu niște ochi mici ca boabele de piper. Ei sunt obosiți, înfometați, dezorientați; și speriați. O imploră să-i ajute prin gesturi și ea privește în jos. Cei doi bărbați se uită unul la altul și Fred dă din cap arătând că trebuie să plece de acolo înainte ca femeia să înceapă să țipe cerând ajutor și să-i dea de gol. Dar se tem că, tocmai în momentul în care ei s-ar întoarce cu spatele și n-ar mai privi-o, ea ar da alarma.

Nu au timp să o ia la fugă. Femeia ridică privirea, face un pas în față de parcă ar fi luat o hotărâre bruscă și îl apucă pe Rudi de mâneca puloverului. Își dau seama că femeia vrea să-i observe mai de aproape și îi examinează de-a fir-a-păr, la fel cum ar face cu un cal sau cu un miel. Vrea să vadă ce fel de oameni sunt: fețele cu barbă lungă de mai multe zile și hainele jegoase nu sunt de ajuns ca să o convingă că i-au spus adevărul, dar le vede ochii încercănați, umflați din cauza nesomnului, cufundați în niște fețe slabe, aproape cadaverice, și observă cum oasele le ies prin toate părțile și li se înfig în piele. Și atunci, în sfârșit, încuviințează dând din cap. Le face un semn cu mâna ca să rămână acolo și cu un alt gest le dă de înțeles că o să le aducă de mâncare, par să înțeleagă chiar ceva din ce le spune în poloneză: persoană și frontieră. După ce face câțiva pași, femeia se întoarce și insistă să o aștepte, să nu se miște de acolo.

Rudi șoptește că s-ar putea duce să îi denunțe în fața autorităților germane și că ar putea să apară o patrulă a trupelor SS. Fred îi spune că se pot duce să se ascundă, dar că, dacă se dă alarma că cei

doi prizonieri care au evadat de la Auschwitz se află acolo, vor percheziționa zona, o vor străbate centimetru cu centimentru și le va fi foarte greu să scape.

Hotărăsc să aștepte. Se așază de cealaltă parte a unui pod de lemn care traversează un pârâu din apele căruia chiar în acea dimineață și-au potolit setea, astfel că, dacă ar sosi membrii trupelor SS, i-ar vedea venind din timp pentru a pătrunde în pădure, având măcar câteva minute avans. Trece mai bine de o oră și bătrâna țărancă cu ochi mititei nu a reapărut. Mațele lor cer ceva mai mult decât aer.

Cel mai înțelept lucru ar fi să ne întoarcem în pădure, murmură Rudi.

Fred consimte, dar niciunul din cei doi nu face un pas. Nu se mai pot mișca, și-au epuizat toate puterile. Și-au folosit până și ultimul cartuș.

După două ore deja nu se mai așteaptă să sosească nimeni și s-au ghemuit amândoi ca să se protejeze puțin de frig. Chiar au moțăit. Liniștea se risipește din cauza zgomotului unor pași repezi. Oricine ar fi, nu se vor deranja nici măcar să facă gestul de a fugi. Deschid ochii și văd că stăpânul pașilor este un flăcău de doisprezece ani, îmbrăcat cu niște pantaloni legați cu o sfoară și o haină din pânză de sac, care le aduce un pachet. Reușesc să înțeleagă că l-a trimis bunica lui. Deschizând cufărul mic din lemn pe care l-a adus, cei doi descoperă niște cartofi copți aburind deasupra a două bucăți de carne de vită prăjită. Nu ar da mâncarea aceea nici pentru douăzeci de cufere pline cu aur.

Înainte ca băiatul să plece, încearcă să-l întrebe despre frontiera slovacă. Băiatul le spune să aștepte. Așa că rămân acolo unde se află, puțin mai liniștiți datorită gestului cordial de a le aduce mâncare și întăriți datorită hranei, pe care au devorat-o cu bucurie grăbită. Imediat se întunecă și temperatura scade. De ceva vreme au hotărât să se plimbe în cerc pentru a se dezmorți și a se încălzi puțin.

În cele din urmă, se aud din nou pași, de data aceasta mai precauți și ascunși în întuneric. Lumina lunii le permite doar să-l distingă pe bărbat când acesta se află aproape peste ei; este îmbrăcat în țăran, dar are un pistol în mână. Armele înseamnă vești proaste.

Bărbatul se pironește în fața lor și aprinde un chibrit, care luminează o clipă fețele celor trei. Are o mustață castaniu-deschis și deasă ca o periuță de lustruit pantofi. Lasă în jos mâna în care ține pistolul și le-o întinde pe cealaltă ca ei să i-o strângă.

Rezistența.

Nu spune mai mult, dar este suficient. Rudi și Lederer sar în sus de bucurie, încep să danseze și se îmbrățișează până cad rostogolindu-se pe jos. Polonezul îi privește uimit. Se întreabă dacă nu cumva or fi beți. Sunt beți de libertate.

Partizanul se prezintă ca Stanis, deși ei bănuiesc că acesta nu este numele său adevărat. Vorbește în cehă și le explică faptul că femeia care i-a găsit a fost neîncrezătoare pentru că nu era sigură dacă nu cumva erau agenți ai Gestapoului deghizați, în căutare de polonezi care să colaboreze cu gherila. Le spune că se află foarte aproape de frontieră, că trebuie să aibă grijă cu soldații germani, dar că el cunoaște programul de lucru al patrulelor: sunt atât de exacte, încât trec în fiecare noapte prin același loc exact în același minut, ceea ce le va permite să le evite fără probleme.

Partizanul le cere să îl urmeze. Merg în tăcere și în beznă mult timp, pe cărări singuratice, până când ajung la o cabană din piatră abandonată, al cărei acoperiș din paie este prăbușit. Ușa din lemn cedează ușor când o împinge. Înăuntru, vegetația și igrasia au pus stăpânire pe patrulaterul din piatră. Atunci polonezul se apleacă și aprinde un chibrit, dă la o parte câteva scânduri putrezite din cauza umezelii și pune mâna pe un belciug. Trăgând de el, se deschide un chepeng. Scoate din buzunar o lumânare și o aprinde. Cu ajutorul luminii pe care o răspândește, cei trei coboară o scară spre un fost depozit de fân construit sub cabană. Acolo se găsesc saltele, pături și provizii. Toți trei mănâncă la cină niște conserve de supă încălzite la o lampă cu gaz și, pentru prima oară după mult timp, Fred și Rudi dorm liniștiți.

Polonezul este un bărbat scump la vorbă, dar de o eficiență extraordinară. Cei trei pleacă de dimineață devreme și el dovedește că știe drumurile cu precizia unui mistreț. După o zi întreagă în care

aproape că nu s-au oprit mergând prin păduri, își petrec noaptea într-o peșteră. Și a doua zi nu se mai opresc. Urcă și coboară muntele ferindu-se de patrule ca acelea care lasă să treacă trenurile, căutând stânci după care să se ascundă până când pericolul se îndepărtează și pot să înainteze în continuare. În acea dimineață, calcă în sfârșit pe pământ slovac.

Sunteți liberi, le spune polonezul în chip de rămas-bun.

Nu, răspunde Rudi, nu suntem. Mai avem încă o datorie de îndeplinit. Lumea trebuie să afle ce se întâmplă.

Polonezul încuviințează dând din cap și mustața lui mare se mișcă în sus și-n jos.

Mulțumim, mulțumim mult, îi spun amândoi. Ne-ai salvat viețile.

Stanis ridică din umeri, nu are ce să răspundă.

A doua parte a călătoriei lor constă în a încerca să facă în așa fel încât lumea să afle ce se întâmplă cu adevărat în interiorul Reichului, ceea ce Europa nu știe sau nu a vrut să știe: că este vorba despre ceva mai mult decât un război de graniță, că are loc exterminarea unei întregi rase.

Pe 25 aprilie 1944, Rudolf Rosenberg și Alfred Wetzler s-au prezentat în fața purtătorului de cuvânt al evreilor slovaci, doctorul Oscar Neumann, în cartierul general al Consiliului Evreiesc din Zilina. Funcția de registrator pe care o avea Rudi i-a permis să dicteze un raport plin de statistici cutremurătoare (el rezuma numărul de evrei omorâți la Auschwitz la 1 760 000 de oameni), în care era descris pentru prima oară mecanismul de asasinare în masă organizat și faptul că se profita fizic de munca sclavilor; însușirea obiectelor personale ale deținuților, folosirea părului oamenilor pentru fabricarea țesăturilor sau extracția de dinți și măsele din aur și argint cu scopul de a le topi și de a le transforma în bani pentru Reich.

Rudi vorbea despre felul în care șiruri de femei însărcinate și cu copii ținându-se de fustele lor erau conduse la dușurile din care țâșnea gaz otrăvitor, despre carcerele de mărimea unei lăzi de ciment unde prizonierii nu puteau nici să se așeze jos, despre lungile zile de

muncă pe care deținuții le petreceau sub cerul liber cu zăpada până la genunchi, îmbrăcați cu o cămașă de vară și hrăniți cu o strachină de supă diluată pentru toată ziua. Povestea întruna și din când în când îi dădeau lacrimile, dar nu înceta să vorbească, stăpânit de o dorință febrilă de a striga lumii asurzite de bombardamentele războiului că exista un război și mai josnic și mai îngrozitor înăuntrul țării și că trebuia să i se pună capăt cu orice preț.

Când Rudi și-a terminat de dictat raportul s-a simțit epuizat, dar mulțumit, împăcat cu sine însuși pentru prima oară după mulți ani. Au trimis imediat raportul său în Ungaria. Naziștii puseseră stăpânire pe acea țară și acolo se organiza transportul evreilor spre lagăre, despre care toată lumea credea că sunt de concentrare sau de grupare, fără să știe că, de fapt, erau fabrici ale morții.

Dar războiul nu distruge doar trupurile pe care le seceră mitraliera și exploziile, anihilează și chibzuința, ucide sufletele. Avertismentele sale au ajuns la Consiliul Evreiesc din Ungaria, dar nimeni nu le-a luat în seamă. Conducătorii evrei au preferat să creadă anumite promisiuni din partea naziștilor și au continuat cu distribuirea oamenilor în transporturile spre Polonia, ceea ce a însemnat o creștere a sosirilor masive de unguri la Auschwitz. După toată durerea și suferința, după bucuria libertății, Rudi a trebuit să înghită amarul decepției. Raportul său nu a salvat viețile ungurilor pe care a crezut că le-ar putea salva. Un război este un râu revărsat: se dovedește greu de canalizat, dacă îi pui o mică piedică o târăște în drumul lui.

Pe Rudi Rosenberg și pe Fred Wetzler i-au trimis în Anglia, unde și-au prezentat raportul. În insulele britanice chiar au fost luați în seamă, deși de acolo nu se puteau face prea multe. Poate doar să lupte cu mai multă îndrăzneală pentru a opri acel delir care devasta Europa.

25

Pe 15 mai 1944 a sosit în lagărul familial alt transport care provenea din Terezín, cu 2 503 noi deportați. A doua zi a mai venit încă unul, cu încă 2 500. Și pe data de 18 a mai sosit un al treilea contingent. În cele trei transporturi, totalul era de 7 503 persoane, dintre care aproape jumătate erau evrei de origine germană (3 125), pe lângă 2 543 de cehi, 1 276 de austrieci și 559 de olandezi.

Prima dimineață a fost haotică. Strigăte, fluierături, confuzie. Dita și mama ei nu numai că s-au văzut obligate să împartă același pat mizerabil, ci au trebuit să-l împartă cu o a treia prizonieră. Este o femeie olandeză foarte speriată, care de două zile nu a fost în stare să spună nici „bună ziua". Pe timpul nopții tremură.

Dita pleacă repede spre blocul 31, pentru că Lichtenstern și echipa lui sunt depășiți de situație, încercând să reorganizeze pavilionul-școală. Situația este haotică pentru că, în plus, faptul că acum există cehi, germani și olandezi creează o altă problemă: nu sunt în stare să se înțeleagă unii cu alții. Dita a primit ordine de la Lichtenstern și de la Miriam Edelstein să întrerupă pentru o vreme serviciul de bibliotecă, până când se organizează grupurile și se clarifică puțin situația. Cu transportul din luna mai au sosit încă trei sute de copii, așa că trebuie să organizeze noi grupuri de elevi.

Cei mici sunt foarte agitați, se produc unele altercații, îmbrânceli, dispute, certuri, plânsete și o dezordine care pare să ia din ce în ce mai multă amploare. Nu pot să stea liniștiți, copiii sunt agitați din cauza mâncărimii pe care le-o provoacă ploșnițele, puricii, păduchii și tot

felul de paraziți care trăiesc pe saltelele de paie umede. Vremea bună nu face să se dezvolte doar florile, ci și tot felul de gângănii.

Miriam ia o decizie drastică: hotărăște să folosească ultima doză de cărbune pe care o păstrau pentru vreun caz de urgență pentru a încălzi găleți cu apă și pentru a spăla astfel lenjeria intimă a copiilor. Se produce o mare hărmălaie și nu e timp să usuce bine îmbrăcămintea pe sobă, așa că trebuie să îi îmbrace din nou cu ea umedă, dar cel puțin pare că majoritatea insectelor s-au înecat şi de-a lungul zilei se așterne din nou liniștea.

Când au ajuns în dreptul acelui șir de pavilioane de pe o stradă plină de noroi, cei care au fost repartizați să muncească în blocul 31 au crezut că au nimerit într-o mocirlă. Dar când au descoperit existența unei școli clandestine au rămas uimiți. Mirați și nutrind speranță.

Lichtenstern îi strânge la sfârșitul zilei, după ce grupurile s-au format deja și a început o oarecare rutină școlară. Le-o prezintă pe o tânără cu picioare de balerină și șosete înalte de lână, care se clatină nervoasă pe niște saboți de lemn. Cine nu se uită bine la ea va crede că este mărunțică, poate chiar fragilă, dar dacă o observă cu atenție, vor vedea că privirea ei împrăștie foc. Mişcările sale par timide, dar în același timp observă totul în jurul ei cu nerușinare. Le-a spus că este bibliotecara acelui bloc.

Unii i-au cerut să repete ce a spus, pentru că nu le vine să creadă: există şi o bibliotecă? Dar cărțile sunt interzise! Ei nu înțeleg cum o chestiune atât de periculoasă și delicată este lăsată pe seama unei copile. Atunci, Miriam o roagă să se urce pe un scăunel, ca să o asculte cu toții.

Bună ziua. Sunt Edita Adlerová. Avem o bibliotecă de opt cărți tipărite și șase cărți vii.

Uimirea unora dintre cei recent sosiți este atât de mare, încât până și Dita, care a început să vorbească foarte serioasă pentru a-și îndeplini întocmai îndatorirea în fața atâtor adulți, nu-şi poate stăpâni un zâmbet ușor.

Nu vă faceţi griji. Nu am înnebunit. Cărţile nu sunt vii, desigur. Vii sunt persoanele care le relatează elevilor cărţile; dumneavoastră veţi putea să le solicitaţi cu împrumut pentru activităţile de după-amiază.

Dita explică în cehă şi în germană cu o dezinvoltură uimitoare. În faţa ei, profesorii recent desemnaţi sunt încă uluiţi de contradicţia pe care o presupune funcţionarea normală a unei şcoli în cel mai anormal loc din lume. Când îşi termină discursul, Dita îşi înclină capul într-un mod cam exagerat, aşa cum făcea profesorul Morgenstern, şi de-abia reuşeşte să-şi stăpânească râsul pe care i-l stârneşte comportamentul ei atât de oficial. Îi vine şi mai mult să râdă când vede cum unii o privesc cu gura căscată când îşi croieşte drum ca să ocupe din nou un loc mai discret.

Este bibliotecara blocului 31, şoptesc ei.

După-amiaza este atât de multă gălăgie, încât este imposibil să se ascundă să citească. S-a dus în ascunzătoarea ei din spatele scândurilor şi i-a găsit acolo pe vreo şase copii înghesuiţi, chinuind în joacă furnici.

„Sărmanele furnici", se gândeşte. Probabil că furnicile la Auschwitz au de furcă pentru a găsi o firimitură.

De aceea, ea ascunde sub rochie *A Short History of the World*, se furişează spre latrine şi acolo se ascunde în spatele unor containere care există în capăt. Adevărul este că locul arată urât şi miroase şi mai urât, într-atât încât gărzile SS îşi etalează foarte rar chipiele pe acolo. Ceea ce Dita nu ştie este că, tocmai din acest motiv, latrinele sunt locul preferat pentru trocurile de pe piaţa neagră.

Este aproape ora supei şi, prin urmare, momentul negocierilor. Un polonez care lucrează făcând reparaţii prin lagăre se aşază sub unul dintre robinete ca şi cum ar repara o conductă. Este unul dintre cei mai activi speculanţi: tutun, un pieptene, o oglindă, o pereche de ghete... Este un Moş Crăciun cu chip de ocnaş căruia i se poate cere orice, cu condiţia să i se dea ceva la schimb. Dita aude voci în partea din faţă şi începe să dea paginile mai încet. Dialogul îi pătrunde în urechi. Una din voci este a unei femei.

Ea nu o vede, dar Bohumila Vlatava are un nas ascuțit şi ridicat în sus care-i dă un aer de îngâmfare. Pleoapele, umflate, moi, foarte învinețite, îi murdăresc privirea.

Am un client. Am nevoie de una pentru poimâine după-amiază, înainte de numărătoarea de seară.

Mătuşa Bohumila rezolvă, dar *kapo* a pavilionului nostru este cam agitată și va trebui să-i dăm puțin mai mult.

Nu abuza, Bohumila.

Și atunci tonul vocii crește.

Nu cer pentru mine, prostule! Iți spun că este vorba despre *kapo* a noastră. Dacă ea nu închide ochii și nu ne lasă la dispoziție camera ei, o să rămâneți fără plăcerea voastră.

Arkadiusz vorbeşte mai încet, dar vocea lui sună la fel de crispată și de amenințătoare.

Ne-am învoit pentru o porție de pâine și zece țigări. Nu o să mai obții nicio firimitură în plus. Impărțiți-le cum aveți chef.

Până și Dita o aude bombănind pe femeie.

Cu cincisprezece țigări totul ar fi aranjat.

Am spus că nu se poate.

Cămătar polonez nenorocit ce ești! Bine, o să-i dau eu acelei *kapo* încă două țigări în plus din comisionul meu. Dar dacă-mi pierd veniturile și nu pot să cumpăr mâncare de pe piața neagră, o să mă îmbolnăvesc. Și cine o să vă mai facă rost de femeiuști frumoase evreice? Atunci o veți plânge pe mătușa Bohumila, cred și eu, și vă va părea rău că ați fost atât de neghiobi cu mine.

Și nu se mai aude niciun cuvânt în plus. In momentul trocului mereu se produce o clipă de tăcere, ca și cum cei doi negustori ar avea nevoie să se concentreze în mod special. Arkadiusz scoate cinci țigări. Bohumila cere întotdeauna jumătate din plată în avans. Cealaltă parte a plății, porția de pâine, este ceea ce li se dă femeilor în momentul întâlnirii.

Vreau să văd marfa.

– Așteaptă.

Timp de câteva minute se așterne din nou tăcerea și, la scurtă vreme, se aude iar vocea nazală a femeii de dinainte.

Iat-o.

Dita nu rezistă tentației de a întinde gâtul și de a scoate capul, profitând de penumbră. Distinge silueta mai înaltă a polonezului și pe voluminoasa Bohumila, dar nu pare deloc prost hrănită. Mai este și o altă femeie, mai slabă, cu mâinile strânse în poală și capul aplecat.

Polonezul îi ridică fusta și-i pipăie părțile intime. Apoi îi îndepărtează brațele și îi pipăie sânii, i-i frământă pe îndelete, în timp ce ea continuă să stea nemișcată.

Nu este prea tânără...

Mai bine, în felul ăsta știe ce are de făcut.

Multe dintre femeile pe care le recrutează Bohumila sunt mame. Vor porția suplimentară de pâine pentru că nu suportă să-și vadă copiii murind de foame.

Polonezul încuviințează și pleacă.

Bohumila, șoptește femeia timid, ăsta e păcat.

Cealaltă o privește cu o mutră de seriozitate comică.

Nu trebuie să-ți faci griji pentru asta, dragă. Asta este voința Domnului: trebuie să-ți câștigi pâinea cu sudoarea vulvei.

Și izbucnește în râs cu niște hohote obscene. Iese din latrine râzând, urmată de acea femeie, care-și târăște picioarele abătută.

Dita simte în gură o salivă amară. Nici măcar nu se mai poate întoarce în ascunzătoarea ei, aceea a Revoluției franceze, și să citească în continuare. Se întoarce în pavilionul ei foarte palidă și, de îndată ce o vede venind, mama ei își părăsește conversația, o lasă pe o doamnă cu vorba neîncheiată și se duce să o îmbrățișeze pe Dita. In acel moment se simte din nou mică și vulnerabilă și i-ar plăcea să rămână să trăiască pentru totdeauna în brațele mamei ei.

Sumedenia de trenuri care sosesc în *lager* încărcate cu evrei unguri 147 de trenuri de marfă cu 435 000 de persoane produce, în acele zile, și mai multă agitație aici. Mereu în apropiere de gardul care înconjoară lagărul se află o mulțime de copii, absorbiți de

spectacolul sosirilor: oameni dezorientați la care se țipă, care sunt purtați de colo până colo, jefuiți, bătuți.

Das ist Auschwitz-Birkenau![1]

Chipurile lor uimite arată că acel nume nu înseamnă nimic pentru ei. Mulți nici măcar nu vor ajunge să știe unde vor muri.

Dita nu știe când vor veni observatorii internaționali și se va deschide acea fereastră prin care să se strige adevărul despre care îi vorbeau Hirsch și mătușa Miriam. Nu știe nici dacă pentru a putea face asta vor trebui să se arunce prin ea. Dacă închide ochii, îl vede pe doctorul Mengele cu expresia neutră a feței sale, așteptând-o îmbrăcat într-un halat alb lângă o masă din marmură.

Dar, în ciuda acelei neliniști, tot nu reușește să-și scoată din cap sfârșitul tragic al lui Hirsch. I s-a spus că a hotărât să se dea bătut și, în pofida evidenței, ea nu vrea să creadă așa ceva. Nicio explicație nu a mulțumit-o, cu siguranță pentru că nu este cea pe care voia să o audă. Lumea îi spune că este încăpățânată. Are dreptate. Poate că va veni un moment când se va da bătută. Dar ea nu vrea să facă asta deocamdată și se duce în pavilionul 32, blocul medicilor, dispusă să epuizeze și ultima posibilitate care i-a mai rămas. Ei au fost ultimii care l-au văzut respirând pe Fredy Hirsch, cei care i-au auzit ultimele cuvinte.

La intrarea în spital, o infirmieră împăturește niște cearșafuri cu niște cercuri negre care sunt scârboase.

Aș vrea să-i văd pe doctori.

Pe toți, copilă?

– Pe câțiva...

- Ești bolnavă? I-ai comunicat asta șefei tale de pavilion?

Nu, nu vreau să mă consulte, vreau doar să-i întreb ceva.

Spune-mi ce-ai pățit. Eu știu deja să vindec tot ce e de vindecat aici.

Este o întrebare referitoare la ceva ce s-a întâmplat cu transportul din septembrie.

[1] Aici este Auschwitz-Birkenau! (în germană, în original) (n.tr.)

Infirmiera se încordează şi o priveşte cu neîncredere.

Şi ce vrei să întrebi?

E vorba despre o persoană.

Rudă cu tine?

Da, unchiul meu. Cred că doctorii care s-au ocupat de transportul din septembrie şi au fost în lagărul de carantină l-au îngrijit înainte să moară.

Infirmiera o priveşte ţintă. În acel moment se apropie de ele unul dintre medici; poartă un halat alb plin de cercuri gălbui.

Uitaţi ce este, domnule doctor, o copilă care întreabă de cineva adus în transportul din septembrie despre care spune că a fost îngrijit în lagărul de carantină.

Medicul are ochii umflaţi şi pare obosit. Dar chiar şi aşa, schiţează un zâmbet care se vrea amabil.

Pe cine spui că am îngrijit în lagărul de carantină?

Îl chema Hirsch, Fredy Hirsch.

Zâmbetul îi dispare de pe chip ca şi cum s-ar da la o parte o cortină. Dintr-odată, devine ostil.

Am repetat asta de o mie de ori! N-am putut să facem nimic ca să-i salvăm viaţa!

Dar eu voiam...

Nu suntem dumnezei! S-a învineţit, nimeni n-ar fi putut să facă ceva. Am făcut ce trebuia să facem.

Dita vrea să-l întrebe despre cele menţionate, dar medicul se întoarce foarte nervos şi pleacă fără să-şi ia la revedere, vizibil iritat.

Dacă nu te superi, drăguţo, avem treabă. Şi infirmiera îi arată uşa.

Plecând, Dita îşi dă seama că cineva o observă. Este un băiat înalt şi slab, cu nişte picioare lungi, pe care l-a văzut uneori ieşind şi intrând în blocul-spital. Se pare că lucrează ca mesager. Pleacă supărată din cauză că a fost tratată urât şi se duce să o caute pe Margit. O găseşte în spatele pavilionului curăţând-o de păduchi pe sora ei şi se aşază pe o piatră alături de ele.

— Ce mai faceţi, fetelor?

De când a sosit transportul din mai sunt tot mai mulți păduchi.

Nu e vina lor, Helga. Sunt mai mulți oameni, așa că toate au sporit, îi spune Margit împăciuitoare.

Mai mult haos, mai multă debandadă...

Da, dar cu ajutorul lui Dumnezeu, o vom scoate la capăt, le încurajează Margit.

Eu deja nu mai pot, eu vreau să plec, vreau să mă întorc acasă... plânge Helga.

Sora ei, pe lângă faptul că o caută de lindini, o și mângâie pe cap.

In curând, Helga, foarte curând.

La Auschwitz, obsesia tuturor este aceea de a pleca, să iasă de acolo și să lase în urmă acel loc o dată pentru totdeauna. Nimeni nu dorește altceva și nici nu-i cere altceva lui Dumnezeu decât să se întoarcă acasă. Totuși, e cineva care are un ceas ale cărui limbi se rotesc în sens invers. Este cineva care se întoarce la Auschwitz. Contrar oricărei logici, contrar oricărei prudențe, contrar oricărui sens, Viktor Pestek călătorește într-un tren cu destinația Oswięcim, în ale cărui împrejurimi s-a creat cel mai mare lagăr de exterminare din întreaga istorie.

Pe 25 mai 1944, Viktor Pestek se întoarce pe drumul pe care l-a străbătut cu șase săptămâni în urmă. După ce a ieșit mergând pe poarta *lager*-ului împreună cu Lederer, s-au urcat într-un tren de la Oswięcim, conform planului stabilit. Cehul, îmbrăcat în locotenent, s-a prefăcut că doarme de îndată ce și-au ocupat locurile și nicio patrulă care s-a perindat prin tren nici măcar nu a îndrăznit să-l deranjeze pe un ofițer al trupelor SS care se odihnea liniștit în drum spre Cracovia.

Odată ajunși acolo, fără să iasă din gară, au luat imediat un tren spre Praga. Își amintește momentul de ezitare când au trebuit să coboare la Hlavni Nadrazi, enorma gară centrală cu tavane imense din fier, ticsită de lume. Își amintește mai ales privirea pe care și-au aruncat-o unul altuia el și Lederer: sosise momentul să părăsească refugiul relativ sigur din compartimentul trenului și să înfrunte un

loc plin de priviri care-i supravegheau. Consemnul dat de Pestek era clar: gâtul drept, privirea în față, expresie acră și să nu se oprească.

Sala gării era plină de soldați din Wehrmacht, care se uitau la uniformele lor SS negre cu un amestec de respect și neîncredere. Civilii nici măcar nu îndrăzneau să ridice capul ca să-i privească. Nimeni nu a îndrăznit să le adreseze vreun cuvânt. Lederer sugerase să se îndrepte spre Plzen, unde el avea prieteni. Acolo și-au ascuns uniformele de membri ai SS și au găsit adăpost într-o cabană abandonată dintr-o zonă acoperită cu păduri din împrejurimile localității. Lederer și-a contactat cu prudență oamenii de legătură ca să facă rost de documente false pentru ei doi și pentru cele două femei. Asta le-a luat câteva săptămâni. Ceea ce nu știau era că Gestapoul le călca pe urme.

În această călătorie în sens invers, în care se întoarce la Auschwitz, Pestek este îmbrăcat în haine civile și cară un rucsac în care poartă perfect împăturită uniforma sa de ofițer SS ca să o îmbrace pentru ultima oară.

De pe locul său de la fereastră își repetă în minte un plan pe care l-a executat deja de mii de ori în gândul său. Și-a luat de la biroul din lagăr o foaie cu antetul comandamentului din Katowice și a pregătit o autorizație de ieșire pe numele lui Rene și al mamei sale. In Katowice se afla centrul de detenție cel mai important din zonă și Gestapoul solicita frecvent să îi fie trimiși prizonieri pentru a-i interoga. Se stabilea să-i ia cineva, îi ducea pe prizonieri în corpul de gardă de la intrare și o mașină a comandamentului din Katowice îi lua ca să-i conducă la interogatoriu. Mulți dintre ei nu se mai întorceau niciodată.

Cunoaște foarte bine procedura. Știe ce parole și cuvinte se folosesc. El va telefona solicitând să fie puse la dispoziția Gestapoului cele două prizoniere. Și un ofițer SS va veni cu o mașină să le ia de la Auschwitz-Birkenau. Va fi Lederer, cu autorizația ștampilată pe care el a pregătit-o înainte de a evada. Tovarășul său de evadare vorbește

perfect germana. Le va lua, el va fi așteptat undeva în apropiere și, după aceea, libertatea.

Lederer a plecat cu o zi înainte pentru a se întâlni cu niște oameni de legătură din Rezistență, care le vor face rost de un vehicul potrivit. Trebuie să fie închis la culoare, discret. Și german, firește.

Singura îndoială apare când încearcă să-și imagineze care va fi reacția lui Rene când se vor bucura din nou de libertate. El nu va mai fi un membru al SS, nici ea o prizonieră. Va fi liberă să-l iubească sau să-l disprețuiască din cauza vieții pe care a dus-o în trecut. A fost atât de tăcută la întâlnirile lor, încât își dă seama că nu știe aproape nimic despre ea. Este un carnet cu foi albe. Dar pe el nu-l interesează: au în față o viață întreagă să-i umple paginile.

Trenul intră foarte încet în gara de la Oswięcim. După-amiaza este întunecată. Deja nu-și mai amintea culoarea murdară a cerului din apropiere de Auschwitz. În haltă este puțină lume, dar îl zărește pe Lederer, care stă pe o bancă citind ziarul. S-a temut că cehul se va răzgândi în ultima clipă, pentru că ceea ce i-a cerut să facă îi pune viața în pericol, dar Lederer i-a spus de la început că putea să conteze pe el și iată-l acolo. Deja nimic nu mai poate ieși prost.

Coboară cu rucsacul său, bucuros să se afle atât de aproape de Rene. Și-o imaginează zâmbindu-i în timp ce trage de una dintre buclele ei ducându-și-o până la gură. Lederer se ridică de pe bancă pentru a se îndrepta spre el. Dar îl depășesc, aproape că îl dărâmă două coloane de gărzi SS cu pistoalele lor mitralieră în mâini, care intră alergând pe peron.

Viktor își dă seama de îndată ce-i vede. Au venit după el.

Ofițerul comandant șuieră strident cu fluierul său și strigă. Pestek își lasă liniștit rucsacul jos. Niște membri SS țipă cerându-i să ridice mâinile și alții strigă să nu se miște sau, în caz contrar, îl vor omorî pe loc. Pare haotic, dar exact așa trebuie să se procedeze. Se țipă dând ordine contradictorii pentru a-l descumpăni și a-l paraliza pe suspect. El zâmbește amar. Cunoaște pe de rost procedura de arestare. El însuși a executat-o de multe ori.

Lederer dă înapoi încet pe peron. Nu l-au văzut și profită de vacarmul arestării ca să se facă nevăzut. În timp ce merge încercând să-şi menţină calmul blestemă tot ce e sfânt: Rezistenţa este plină de turnători şi oameni infiltraţi şi cineva i-a denunţat. În centrul localităţii găseşte o motocicletă fără lanţ de siguranţă, se urcă pe ea şi nu priveşte în urmă.

Viktor Pestek a fost condus în dependinţele centrale ale trupelor SS. L-au torturat mai multe zile. Voiau să afle de ce se întorsese la Auschwitz, voiau să obţină informaţii despre celulele Rezistenţei, dar el ştia prea puţine lucruri despre asta şi nu a spus nimic în legătură cu relaţia lui cu Rene Neumann. Pedeapsa pentru dezertori este întotdeauna moartea. A rămas întemniţat până când, pe 8 octombrie 1944, a fost executat.

26

Margit și Dita stau jos în partea din spate a pavilionului. După-amiezile s-au lungit și începe chiar să se simtă puțină căldură. La Auschwitz este o căldură lipicioasă, pătată de volute de cenușă. Se află într-unul dintre acele momente când conversația s-a stins încet-încet și nimeni nu și-a amintit să o reaprindă. Prietenia lor a ajuns în acel punct în care tăcerile nu deranjează. Chiar fac parte din conversație. Li se oprește în față o veche cunoștință.

Rene... De când nu te-am mai văzut!

Fata cea blondă zâmbește gingaș în fața unei asemenea primiri. Trage de o buclă și o mușcă. În ultima vreme aproape nimeni nu o mai tratează cu amabilitate.

– Ați aflat de evadarea lui Lederer cu un caporal-major al trupelor SS care nu mai voia să fie nazist?

Da...

Era nazistul ăla despre care ne povesteai la început că te privea...

Rene încuviințează dând foarte ușor din cap.

S-a dovedit că nu era un om rău, le spune. Nu-i plăcea deloc ce se întâmplă aici, de aceea a dezertat.

Dita și Margit rămân tăcute. Pentru un evreu, un nazist membru al SS care îndeplinește rolul de călău într-un lagăr de exterminare... poate să se dovedească „a nu fi fost om rău"? Nu este ușor de acceptat. Și, cu toate acestea, oricare dintre ele s-au uitat, și nu doar o dată, la vreunul dintre acei tineri aproape imberbi, îmbrăcați în uniformă

neagră și încălțați cu cizme înalte. Când l-au privit în ochi nu au văzut un călău, nici un gardian, au văzut doar un băiat.

Azi după-amiază s-au apropiat de mine două gărzi care patrulau. Mă arătau cu degetul și râdeau. Mi-au spus că acum două zile l-au arestat pe... Mă rog, porcii ăia ziceau că era amantul meu, dar este o minciună josnică. Și că l-au arestat în gara din Oswięcim.

La trei kilometri de aici! Dar a evadat acum aproape două luni! Cum de nu i-a trecut prin cap să se ducă să se ascundă mai departe?

Rămâne puțin pe gânduri.

Eu știu de ce era atât de aproape.

Se ascunsese în oraș pe toată durata acestor săptămâni?

Nu. Venea de la Praga, cu siguranță. Se întorsese să mă scoată pe mine de aici. Și pe mama mea, desigur. Eu n-aş fi plecat niciodată fără ea. Dar l-au prins... alaltăieri.

Celelalte două rămân tăcute. Rene lasă privirea în jos și îi pare rău că și-a deschis sufletul în fața lor. Face stânga-mprejur și pornește spre pavilionul ei.

Rene! o strigă Dita și ea se întoarce. Viktor ăla... poate că nu era un om chiar așa de rău, la urma urmelor.

Ea consimte, dând foarte ușor din cap. În orice caz, nu va mai putea să afle asta.

Margit pleacă să stea puțin cu familia ei și Dita rămâne singură. În ziua aceea, în lagărul de carantină nu sunt interni, iar lagărul alăturat, de cealaltă parte a gardului, BIIc, este și el momentan pustiu, după ce au fost evacuate chiriașele de acolo... nu se știe dacă dincolo de Auschwitz sau dincolo de viață. Faptul că acele două lagăre sunt pustii este o coincidență neobișnuită, datorată acelei după-amiezi ciudat de călduroase, care a determinat lumea să se închidă în pavilioane. În ultimele zile se simte o liniște atât de puțin obișnuită încât Dita se oprește o clipă să o respire.

Atunci își dă seama că o privește cineva. În lagărul BIIc, o siluetă solitară o salută și îi face semne. Este un prizonier, un băiat tânăr care probabil că muncește reparând ceva. Apropiindu-se de gard pe partea

ei și uitându-se mai bine, vede că poartă un costum în dungi, mai nou decât poartă de obicei prizonierii din lagărele vecine și bereta indică faptul că aparține personalului de întreținere, un rang privilegiat. Își amintește de acel polonez care profita de faptul că acoperea tavanele folosind carton asfaltat pentru a face afaceri în latrine. Abilitatea lor în ceea ce privește tot felul de reparații le permite să aibă acces în toate lagărele și, ceea ce este și mai bine, porțiile lor de mâncare sunt mai complete. De aceea, îi recunoști imediat, ca pe acel băiat, care afișează un aspect sănătos și căruia oasele feței nu i se înfig în obraji.

Dita vrea să plece, dar el face niște gesturi largi și îi dă de înțeles să se apropie. Pare un băiat plăcut și, printre râsete, îi spune câteva cuvinte în poloneză pe care Dita nu le înțelege; reușește să descifreze doar cuvântul *jabko*, care în cehă înseamnă „măr“. Un cuvânt fetiș. Orice înseamnă mâncare este un cuvânt fetiș. Dita întinde gâtul și îi spune:

Jabko?

El zâmbește și îi face semn cu degetul în chip de negație.

- Nu *jabko... Yayko!*

Se simte puțin decepționată... De atâta timp n-a mai simțit gustul dulce al unui măr, încât aproape că nici nu mai știe cum este! Crede că-și amintește că merele erau dulci, dar și puțin acre, deși cel mai bine-și aduce aminte scrâșnetul când mușca din fructul acela alb și umed. Îi lasă gura apă. Nu știe ce vrea să-i spună băiatul acela. Poate că nu o fi nimic și vrea doar să cocheteze cu ea, dar nu se va lăsa până nu va afla. Chiar dacă o stingherește acest lucru, în fond nici nu-i displace să se uite la ea băieții puțin mai mari, acum că i-a crescut din nou părul.

Gardul electrificat o înspăimântă, a-l atinge înseamnă o moarte înfiorătoare. A văzut deja un prizonier mergând în linie dreaptă, cu o hotărâre încordată până când a dat de gard și a suferit o descărcare electrică mortală. Mai mulți și-au sfârșit viața în felul acesta, dar s-a uitat doar prima oară; apoi, de fiecare dată când a văzut că cineva se îndrepta cu ochii ieșiți din orbite spre gardul de sârmă ghimpată

electrificată, a întors capul și s-a îndepărtat cât mai repede cu putință, ca să nu se afle acolo când se vor fi auzit primele țipete de spaimă. Nu a putut să uite niciodată acea primă scânteiere, părul zbârlit al unei femei foarte plăpânde, trupul înnegrit brusc și mirosul acru de carne pârlită, firele de fum ieșind din pielea ei carbonizată.

Nu-i place deloc să se apropie de gard, dar foamea îi roade mereu mațele. Internii de-abia reușesc să se sature seara cu bucata de pâine și puțina margarină și, dacă nu au norocul de a prinde ceva plutind în supă, trebuie să aștepte încă douăzeci și patru de ore ca să-și poată vârî ceva solid în stomac. Dita nu este dispusă să refuze nicio șansă de căpăta ceva de mâncare, chiar dacă nu-l înțelege prea bine pe polonezul acela.

Ca să nu atragă atenția vreunui soldat care ar putea să o vadă din vreun turn de supraveghere, îi face băiatului un gest cu mâna ca să aștepte și intră în pavilionul latrinelor. Traversează în viteză grajdul acela pestilențial și iese pe ușa din spate. Astfel ajunge discret în partea din spate a pavilionului, aproape de gard. Se teme să nu dea peste cadavre întinse pe jos, pentru că, de obicei, persoanele care mor în timpul nopții sunt duse acolo ca să fie luate de carul care strânge morții și de transporturile pentru crematorii, dar zona este curată. Polonezul este un băiat cu un nas coroiat și niște urechi clăpăuge; nu este foarte chipeș, dar are un zâmbet atât de vesel, încât Ditei i se pare comic. El îi face un semn ca să aștepte un moment și pătrunde printr-o deschizătură din spatele pavilionului ca și cum ar căuta ceva.

Singura persoană care se vede în acea zonă din spatele lagărului BIIb este un prizonier cu aspect veștejit, care a aprins un foc la o distanță de vreo două pavilioane și arde grămezi de haine zdrențăroase. Nu știe dacă i s-a poruncit să le ardă pentru că erau pline de păduchi sau pentru că aparținuseră cuiva care a murit din cauza unei boli contagioase. Nu este o muncă grozavă să pui mâna pe zdrente infectate, dar este o muncă mai bună decât a multor altora, obligați să sape șanțuri sau să care toată ziua pietre și materiale de

construcţie. De departe, oricine ar spune că este un bătrân; probabil că n-are patruzeci de ani.

Aşteptând să se întoarcă tâmplarul, îşi petrece timpul privind cum acel individ arde zdrenţele şi acestea se strâng, se deformează între flăcări şi se descompun într-un fum cumplit. În momentul acela, simte o prezenţă alături de ea, cineva care s-a apropiat de ea foarte încet. Intorcându-se, vede la doi paşi silueta înaltă şi neagră a doctorului Mengele. Nu fluieră, nu gesticulează, nu vorbeşte. Doar o priveşte. Poate că a urmărit-o până acolo. Poate că a crezut că acel băiat polonez este vreun om de legătură al Rezistenţei. Cel însărcinat cu arderea hainelor se ridică şi se face nevăzut. In cele din urmă, s-a întâmplat: a rămas singură cu Mengele.

Se gândeşte cum va justifica prezenţa buzunarelor interioare ale rochiei sale când o vor controla temeinic. Sau dacă chiar va merita osteneala să se justifice într-un fel. Mengele nu-şi interoghează prizonierii, aceasta este o sarcină mult prea banală pentru el. Pe el îl interesează doar organele deţinuţilor: le extirpează ca acestea să-i dezvăluie acel adevăr ştiinţific fantezist pe care-l caută.

Căpitanul-medic nu spune nimic. Ea se simte îmboldită să se scuze pentru prezenţa ei în apropierea gardului.

Ich wollte mit dem Mann dort sprechen.

„Voiam să vorbesc cu bărbatul care stă aplecat acolo, lângă foc", îi spune fără prea mare convingere. Bărbatul de lângă foc a dispărut.

El o priveşte mai intens şi Dita îşi dă seama că acesta închide pe jumătate ochii pentru că se străduieşte să-şi amintească ceva ce tocmai îi vine în minte. Îşi aminteşte ce i-a spus croitoreasa: „Minţi prost". In acel moment, are certitudinea că doctorul Mengele nu a crezut-o şi simte cum trupul îi îngheaţă brusc, de parcă ar simţi contactul rece cu acea masă de marmură unde o va spinteca de parcă ar fi un miel.

Mengele încuviinţează uşor. Într-adevăr, încerca să-şi amintească şi a reuşit. Nu-i venea in minte, dar acum a aflat ce căuta. Pare aproape că zâmbeşte cu o scânteiere de victorie. Îşi duce mâna la cingătoare,

la o distanță foarte mică, de câțiva centimetri, de tocul pistolului, iar Dita încearcă să nu tremure. Prin capacitatea noastră, a oamenilor, de a ne tocmi cu Dumnezeul nostru până în ultimul moment, în acea clipă ea îi cere ceva foarte neînsemnat, o concesie minusculă: se roagă doar să nu tremure în ultimul moment, să nu facă pe ea, să poată părăsi această lume cu demnitate.

Doar atât.

Mengele continuă să dea din cap în mod aprobator și, în sfârșit, începe să fluiere niște note muzicale. Și Dita își dă seama că nu o privește tocmai pe ea, ci că privirea lui trece prin ea. Este atât de neînsemnată pentru el, încât nici măcar nu i-a dat atenție. Se rotește pe călcâie și pleacă fluierând mulțumit.

Bach i se împotrivește uneori.

Dita observă cum silueta lui înaltă, neagră și tragică se îndepărtează. Și atunci își dă seama.

Nu-și amintește deloc de mine. Nu știe cine sunt. Nu m-a urmărit niciodată...

Nu a așteptat-o niciodată la ușa pavilionului și nici nu o privea altfel de cum se uită el la restul lumii. Că a notat-o în carnetul său, că a amenințat-o cu sala de autopsii... totul a fost o glumă macabră, ca atâtea altele, din partea cuiva care le spunea copiilor să-l strige unchiul Pepi, le mângâia părul zâmbind și apoi le făcea o injecție cu acid clorhidric, ca să observe reacția letală a acestuia. Teama a făcut-o să creadă că un nazist cu aspirații de a dezvălui misterele geneticii mondiale i-ar da atenție unei mucoase ca ea și și-ar pierde timpul urmărind-o.

Încă o dată, adevărul este altul.

Și oftează ușurată, pentru că măcar își poate lua de pe umeri greutatea acelei umbre. Chiar dacă, ce-i drept, continuă să o pască pericolul de moarte, desigur.

Asta e ceva firesc la Auschwitz...

Prudent ar fi fost să se îndrepte cu pași grăbiți spre pavilionul ei, pentru că Mengele ar putea să se întoarcă și norocul s-ar putea să i se schimbe; șerpii se rotesc cu o rapiditate nebănuită. Dar este mult

prea curioasă să afle de ce îi făcea semne disperate acel tâmplar polonez care părea să-i spună prin acele gesturi că avea ceva să-i dea. Să fie oare doar o promisiune de dragoste? Pe ea nu o interesează să aibă iubit sau vreo idilă şi cu atât mai puţin cu un polonez pe care nu-l înțelege când vorbeşte şi ale cărui urechi par nişte străchini.

Nu vrea iubiţi care să-i spună ce are de făcut. Dar chiar şi aşa, rămâne acolo, pironită cu încăpăţânare, muşcându-şi buzele cu acei dinţi ai ei puţin distanţaţi care nu-i plac, pentru că este de părere că o arată mai copilă.

Polonezul l-a văzut venind pe Mengele şi s-a ascuns în pavilionul pustiu, unde a reparat nişte ţevi care picurau. Văzându-l că pleacă, apare din nou de cealaltă parte a gardului. Dita nu-l vede aducând nimic în mână şi se simte decepţionată. Băiatul se uită în toate părţile şi se grăbeşte, făcând câţiva paşi mari până ajunge la o distanţă de câţiva centimetri de gard. Şi continuă să zâmbească. Ditei nu i se mai pare că are urechile atât de mari; zâmbetul lui şterge totul.

I se opreşte inima în piept când tânărul tâmplar îşi vâră pumnul strâns printr-o ruptură a gardului din sârmă ghimpată. Deschizând pumnul, ceva alb cade pe jos rostogolindu-se şi ajunge până la picioarele Ditei. La prima vedere, i se pare o perlă enormă. Şi chiar este o perlă: un ou fiert. De doi ani n-a mai gustat un ou. Aproape că nici nu-şi mai aminteşte ce gust are. Îl ia cu amândouă mâinile, de parcă ar fi ceva delicat, şi îşi ridică privirea spre băiat, care şi-a retras mâna printre miile de volţi care şerpuiesc prin acea sârmă ghimpată.

Nu se pot înţelege, el nu vorbeşte decât poloneza şi ea nu ştie limba asta. Dar felul în care Dita se înclină şi mai ales modul în care-i sclipesc ochii de fericire reprezintă un limbaj pe care el îl înţelege mai bine decât orice discurs. Şi el înclină capul amuzat, ceremonios, de parcă, în loc să se afle într-un lagăr de exterminare nazist, amândoi ar fi la un bal într-un palat.

Dita îi mulţumeşte în toate limbile pe care le cunoaşte. El îi face semn cu ochiul şi îi spune foarte lent: *Yayko.* Ea îi trimite un sărut cu

mâna înainte să o ia la fugă înapoi spre pavilionul ei. Polonezul se preface că sare şi prinde sărutul în aer, râzând în continuare.

In timp ce aleargă cu acea comoară albă sub braţ în căutarea mamei ei pentru a-i oferi un ospăţ, se gândește că acea lecţie de limbi străine o va însoţi tot restul vieții: în poloneză, un ou este un *yayko.* Cuvintele își au importanța lor.

Acest lucru va reieşi mai pregnant a doua zi. În timpul numărătorii de dimineață sunt informaţi că, după numărătoarea de seară, i se va da fiecăruia dintre prizonierii în vârstă câte o carte poştală ca să le poată scrie ființelor lor dragi. *Camp kapo,* un neamţ cu triunghiul de ocnaş pe haină, repetă printre șirurile aliniate că nu se vor accepta mesaje pesimiste sau calomniatoare împotriva Reichului: într-un asemenea caz, cărțile poştale vor fi distruse și autorii lor vor fi aspru pedepsiţi. Și accentuează cuvântul „aspru" cu o ciudă care este un avans al pedepsei.

Șefii blocurilor primesc indicaţii și mai concrete: sunt interzise cuvintele foame, moarte, execuție... Nu se admite niciun cuvânt care ar încerca să pună la îndoială marele adevăr: că au privilegiul de a munci pentru gloriosul Fuhrer şi pentru Reichul său. Lichtenstern explică în timpul pauzei de masă că acel *camp kapo* le-a pretins să le poruncească oamenilor din pavilioanele lor să scrie cărți poştale vesele. Directorul blocului 31, cu ochii din ce în ce mai afundaţi în orbite, cu fața din ce în ce mai suptă din cauza porției sale de ţigări şi a supei de nap, le spune să scrie ce vor, că lui îi este rușine să le poruncească aşa ceva.

Pe timpul zilei, se aud tot felul de comentarii. Unii oameni sunt surprinși de acest gest umanitar din partea naziştilor de a-i lăsa să ia legătura cu familiile lor şi de a le putea solicita nişte pachete cu mâncare. Dar, imediat, veteranii le explică faptul că naziştii sunt, mai presus de orice, nişte oameni pragmatici. Este în beneficiul lor ca rudele să le trimită prizonierilor pachete în lagăr, pentru că ei vor păstra ce-i mai bun. Și din fiecare pachet confiscă patru sau cinci lucruri, înmulțit cu sute sau mii de pachete, cantitatea de provizii pe care-o vor obține

se dovedește importantă. În plus, evreii din afară primesc mesaje liniștitoare de la rudele lor, care contrazic alte informații și generează îndoieli în legătură cu ceea ce se întâmplă la Auschwitz.

Există și multe comentarii îngrijorate: și celor din contingentul adus în septembrie le-au dau cărți poștale ca să scrie chiar înainte de a-i trimite în camerele de gazare. Transportul din decembrie mai are puțin și împlinește șase luni de ședere în lagăr, același termen pe care l-au avut și tovarășii lor asasinați. Ei parcurg aceiași pași. Asta produce amețeală.

Totuși, de data aceasta nu se face distincție între transporturi; și celor recent sosiți în mai le vor da cărți poștale. Asta schimbă situația din martie și risipește speculațiile. Foametei și fricii obișnuite li se adaugă o nesiguranță contagioasă, care face ca ziua de muncă în blocul 31 să fie și mai haotică decât de obicei. După-amiază nu este cu putință nici măcar să fie coordonate așa cum trebuie jocurile și cântecele.

După numărătoarea de seară, se împart, în sfârșit, cărțile poștale, doar adulților. Mulți oameni din alte blocuri s-au dus să stea la rând în fața speculantului Arkadiusz, care a venit să aducă pachetele de cărți poștale și, discret, a răspândit zvonul că dispunea de mai multe creioane și că le va închiria pentru o felie de pâine. Alții s-au dus să-l caute pe Lichtenstern, care are câteva creioane pentru uzul școlii și care a cedat bombăind.

Dita s-a așezat la intrarea în pavilionul ei, împreună cu mama ei, și observă vânzoleala de oameni hoinărind agitați, ținând în mâini cărțile lor poștale. Mama ei i-a dat cartea ei poștală și a rugat-o să-i scrie mătușii ei, despre care nici ele nu știu nimic de aproape doi ani. Dita se gândește ce s-o fi ales de verișoarele ei, ce s-o fi întâmplat în lumea de dincolo de acele împrejmuiri.

A împărțit în minte spațiul și a calculat că încap ceva mai mult de treizeci de cuvinte. Dacă după scrierea acelei cărți poștale îi așteaptă camera de gazare, acele treizeci de cuvinte vor fi ultimele pe care le vor lăsa scrise. Aceea era singura ei șansă de a lăsa o dovadă undeva că trecuse prin viață atât de repede, poate că în cel mai prost moment

cu putință din istorie și în locul cel mai puțin potrivit. Și nici măcar nu poate să spună ceea ce simte cu adevărat, căci dacă scrisoarea este sumbră, nu o vor lăsa să o trimită și o vor pedepsi pe mama ei. Chiar vor citi peste patru mii de cărți poștale? Cine știe! își spune.

Naziștii sunt îngrozitor de metodici.

Și continuă să se gândească la acele treizeci de cuvinte. A auzit-o pe una dintre profesoare spunând că ea va scrie în scrisoarea ei că citește o carte de Knut Hamsun, gândindu-se că în felul acesta rudele sale își vor da seama că ceea ce voia să le transmită era titlul unuia dintre cele mai celebre romane ale autorului: *Foame*. I se pare o idee prea complicată. Alții încercau să-și imagineze subterfugii pentru a putea povesti situația de genocid pe care o vedeau zilnic, unii ingenioși, alții atât de metaforici încât nimeni nu ar înțelege nimic. Unii voiau să ceară cât mai multă mâncare posibil, alții vești despre lumea din afară, mulți doreau pur și simplu să spună că erau în viață. Profesorii au pregătit după-amiază un fel de întrecere, să vadă cine era în stare să mascheze cât mai bine mesajele subversive pe care voiau să le trimită rudelor lor.

Dita îi spune mamei ei că ar trebui să povestească adevărul.

Adevărul...

Mama ei șoptește cuvântul „adevăr" puțin scandalizată, ca și cum ar fi o blasfemie. A povesti adevărul înseamnă a relata păcate oribile și a scrie aberații. Cum de-i putea trece prin minte să povestească fie chiar și numai o parte din ceva atât de abominabil?

Liesl Adlerová se simte rușinată de propriul destin, de parcă cel care primește o astfel de soartă ar trebui să fie vinovat de ceva. Îi pare rău că fata ei este atât de impulsivă și atât de nebunatică, încât nu cântărește lucrurile și nici nu este mai discretă. In cele din urmă, îi ia hârtia din mâini și decide să scrie ea însăși o notă unde va spune că amândouă sunt bine, slavă Domnului. Că dragul ei Hans, Dumnezeu să-l aibă în pază, nu a depășit o boală contagioasă. Că le e dor să-i vadă pe toți. Dita o privește sfidător timp de o secundă, iar mama ei îi

spune că acum știu sigur că acea carte poștală va ajunge la destinația ei și le va menține în contact cu familia lor.

In felul acesta, vor ști ceva despre noi.

Dar nici măcar cu acea prudență puțin cam fricoasă mama ei nu-și va atinge scopul; când acea carte poștală va ajunge la destinație, nu va fi nimeni care să o primească.

Bombardamentele aeriene ale Aliaților au devenit din ce în ce mai frecvente, se spune că nemții pierd teren pe front, că soarta războiului s-a schimbat și că sfârșitul celui de-Al Treilea Reich ar putea să fie pe aproape. Dacă reușesc să supraviețuiască și după ce trec acele șase luni, poate că vor reuși să vadă sfârșitul războiului și să se întoarcă acasă. Cu toate astea nimeni nu se mai arată prea optimist: de ani de zile tot aud vorbindu-se despre sfârșitul unui război care se dovedește a fi mai lung decât multe vieți.

In dimineața următoare, Dita își înșiră încă o dată biblioteca pe banca de lemn și, în timp ce grupurile de copii se așază pe băncuțele lor, Miriam Edelstein se duce până la ea și își apropie fața ca să nu fie nevoită să ridice vocea.

N-or să vină, îi șoptește.

Dita face un gest că nu a înțeles.

– A știut el, Schmulewski. Se pare că observatorii internaționali au fost la Terezín și naziștii au organizat totul foarte bine. Așa că n-au cerut să mai vadă și altceva. Observatorii de la Crucea Roșie Internațională nu vor veni la Auschwitz.

Atunci... momentul nostru?

Nu știu, Edita. Vreau să cred că mereu există un moment pentru adevăr. Va trebui să fim atente, să avem răbdare. Dacă Crucea Roșie nu va veni, probabil că lagărul familial nu va mai fi util pentru Himmler.

Dita se simte dezamăgită. Toată lumea a crezut că Crucea Roșie va sosi cu un bisturiu ca să spintece măruntaiele Holocaustului și să le arate lumii, dar s-au prezentat cu niște plasturi. Și în plus, dacă

până atunci viețile lor valorau foarte puțin, acum deja nu mai valorează nimic.

Rău, rău, șoptește.

Miriam nu se înșală și evenimentele nu întârzie să se precipite. Intr-o dimineață, aparent la fel ca toate celelalte, Lichtenstern încheie lecțiile cu cinci minute mai înainte de ora stabilită, dar nimeni în afară de el nu își dă seama pentru că el este singurul din întreg lagărul care are un ceas. Il însoțește Miriam Edelstein și amândoi urcă, nu fără o oarecare greutate, pe latura orizontală a sobei care traversează pavilionul. Copiii, care cred că este sfârșitul lecțiilor de dimineață dinainte de ora supei, fac scandal, râd, fac glume veseli. De aceea nimeni nu se așteaptă ca șeful blocului să-și ducă fluierul la gură și să șuiere strident, cerând să i se dea atenție.

Pentru o clipă, veteranii și-l amintesc prin acel sunet pe îndrăgitul Fredy Hirsch și rămân tăcuți, știu că ceva grav este pe punctul de a se întâmpla, deoarece Lichtenstern folosește obiectul emblematic al fondatorului scolii.

Le spune cu o voce foarte serioasă că Miriam Edelstein urmează să comunice un lucru important. Ea pare obosită, dar vocea ei este categorică.

Domnilor profesori, elevi, supraveghetori... trebuie să vă comunic că organul de conducere de la Auschwitz-Birkenau ne-a informat că lagărul familial va fi închis imediat. Aceasta a fost ultima zi de școală din blocul 31.

Murmurele agitate inundă pavilionul, iar Miriam trebuie să facă gestul de a-i liniști.

Mâine, membrii trupelor SS vor face o selecție. Se vor alcătui două grupuri: cei care vor fi mutați în alt lagăr și cei care vor rămâne aici.

Ce fel de selecție? întreabă unul dintre profesori.

Nu ne-au dat și alte explicații, nu știu mai mult.

Murmurele agitate pun stăpânire pe întreg pavilionul. „Selecție" este un cuvânt pe care nimeni nu vrea să-l audă. Naziștii fac să se

învârtă ruleta. Dacă norocul îți întoarce spatele, ceea ce pierzi este propria viață.

Miriam, pe deasupra vălmășagului de comentarii care se produce, îi anunță că fiecare va asista la numărătoarea de dimineață în fața pavilionului său și că apoi se vor primi ordine de la *camp kapo* în ceea ce privește selecția. Rumoarea a sporit atât de mult încât doar cei care se află chiar lângă ea aud cum Miriam își încheie alocuțiunea urându-le din tot sufletul mult noroc tuturor.

Dita își mișcă ușor capul. Poate că norocul nu va mai putea face nimic pentru ei.

După-amiază, blocul 31 este pustiu. A devenit din nou o magazie. A bătut de mai multe ori la ușă și, cum Lichtenstern nu răspunde, folosește cheia care i-a fost dată cu câteva săptămâni în urmă. În cameră sunt câteva cutii de conserve goale, bucăți de cârpă cu pete, câteva cearșafuri nu foarte curate și câteva articole de îmbrăcăminte puse peste vreo două pachete din carton cu ceva provizii.

Profită de faptul că Lichtenstern nu se află acolo și că mai este încă puțin până la ora stingerii pentru a scoate, una câte una, toate cărțile ei.

De mai multe zile nu mai răsfoise atlasul și simte o plăcere imensă urmărind din nou linia sinuoasă a coastelor, urcând și coborând munți cu degetul, șoptind numele orașelor precum Londra, Montevideo, Ottawa, Lisabona, Pekín... și, făcând toate astea, i se pare că aude din nou vocea tatălui ei în timp ce învârtea globul pământesc. Scoate și exemplarul gălbui al *Contelui de Monte-Cristo,* o carte ale cărei secrete, în ciuda faptului că era scrisă în franceză, le-a putut descifra datorită Renatei. Murmură cu voce tare numele lui Edmond Dantes și încearcă să imite accentul franțuzesc până când se simte mulțumită. A sosit momentul să părăsească închisoarea de la If.

Îl scoate și pe H. G. Wells, profesorul ei particular de istorie din acele luni. Și gramatica limbii ruse, cartea lui Sigmund Freud și tratatul de geometrie. Și acel roman în rusă fără coperte, căruia nu a reușit să-i descifreze misterul chirilic. Cu foarte mare grijă, scoate

din ascunzătoare şi ultima carte, ediţia cu foi desprinse a romanului *Peripeţiile bravului soldat Švejk*. Nu rezistă tentaţiei de a citi câteva rânduri ca să se asigure că şmecherul Svejk este tot acolo, ascuns între acele pagini. Iată-l acolo, în plină formă, încercând să-l liniştească pe locotenentul Lukás după ultima lui trăsnaie.

> Lipseşte jumătate din această porţie de consome pe care mi-am adus-o de la bucătăria regimentului! Da, domnule *laitnant*. Era aşa de caldă încât s-a evaporat pe drum. S-o fi evaporat în maţele tale, parazit neruşinat ce eşti! Domnule *laitnant*, vă pot asigura că totul a fost provocat de evaporare, se mai întâmplă şi astfel de lucruri; unui cărăuş care făcea ruta Karlovy Vary i s-a întâmplat când transporta nişte vase mari de lut cu vin cald... Piei din faţa mea, animalule!

Îmbrăţişează acest maldăr de foi ca pe un vechi prieten.

Cu extrem de multă grijă lipeşte cu puţină gumă arabică unele dintre cotoarele dezlipite. De asemenea, şterge cu o cârpă curată vreo copertă pătată de pământul din ascunzătoare. Le vindecă rănile, cu siguranţă pentru ultima oară. Când deja nu mai poate să facă nimic pentru a le repara, le netezeşte foile pentru a îndrepta câteva colţuri îndoite, îşi trece de nenumărate ori mâna pe deasupra lor. Mai mult mângâie foile decât le netezeşte.

Cărţile aliniate formează un rând minuscul, o defilare modestă de veterani. Dar în acele luni au reuşit ca sute de copii să se plimbe prin geografia lumii, să se apropie de istorie şi să înveţe matematică. Şi, de asemenea, să pătrundă pe coclaurile ficţiunii şi vieţile lor să se multiplice. Nu este rău, ţinând cont că sunt doar un pumn de cărţi.

27

Iulie 1944

Au fost închise atelierele şi blocul 31. Mama ei stă de vorbă, sau mai bine zis asistă la discuția pe care o întreţin femeile şi pe care o conduce doamna Turnovska. Dita stă cu spatele rezemat de partea dinapoi a pavilionului. E atât de multă lume încât e greu să găsești loc ca să-ți sprijini spatele. Margit vine lângă ea şi își găseşte şi ea un loc pe bucata de pătură pe care i-o lasă Dita. Se observă că este agitată din felul cum își muşcă buza de jos.

Chiar crezi că ne vor muta în altă parte?

In privinţa asta să n-ai nici cea mai mică îndoială. Sper doar să nu ne trimită pe lumea cealaltă.

Margit se mișcă pe locul ei, neliniştită. Se iau de mână.

Mi-e frică, Dita.

Tuturor ne este frică.

Nu, tu eşti atât de liniştită... Chiar râzi de transfer. Mi-ar plăcea să fiu aşa curajoasă ca tine, dar mi-e foarte teamă. Tremur toată. Este cald și mie mi-e frig.

Odată, când îmi tremurau tare picioarele, Fredy Hirsch mi-a zis că oamenii cu adevărat curajoși sunt cei cărora le este frică.

Şi cum este posibil aşa ceva?

Pentru că trebuie să fii curajos ca să-ți fie frică și totuși să mergi înainte. Dacă nu ţi-e teamă, ce merit are să faci un lucru sau altul?

L-am văzut trecând pe domnul Hirsch pe *lagestrasse* de câteva ori. Era foarte chipeş! Mi-ar fi plăcut să-l fi cunoscut.

Nu era o persoană pe care să o fi putut cunoaște ușor. Își petrecea timpul închis în camera sa. Ținea discursurile de vineri, organiza activitățile sportive, dacă se ivea vreo problemă, apărea și o rezolva, era foarte amabil cu toți... dar apoi dispărea în camera lui. Era ca și cum ar fi vrut să se izoleze.

Tu crezi că era fericit?

Dita se întoarce spre prietena ei și se uită la ea cu neîncredere.

Ce întrebare e asta, Margit! Cine ar putea să o știe? Nu știu... eu cred că da. Nu a avut o viață ușoară, dar eu cred că îi plăceau provocările. Și nu a dat niciodată înapoi.

Tu îl admirai, nu-i așa?

Cum să nu-l admiri pe cel care te-a învățat să fii curajos!

Dar... Margit își cântărește cuvintele pentru că știe că o să spună ceva ce rănește. În ultima clipă Hirsch a dat înapoi, nu a rezistat până la sfârșit.

Dita oftează adânc.

M-am gândit de multe ori la moartea lui. Mi s-au spus tot felul de lucruri. Dar eu continui să cred că lipsește o piesă, că ceva din toată treaba asta nu se potrivește. Să se dea bătut Hirsch? Nuuuuu.

Dar registratorul Rosenberg l-a văzut murind...

Aha...

Deși am auzit spunându-se și că nu poți să ai încredere în tot ce povestea Rosenberg...

Se spun atâtea lucruri... Dar eu cred că în după-amiaza aceea de 8 martie s-a întâmplat ceva ce a schimbat totul. Partea proastă e că nu vom mai putea să-l întrebăm niciodată.

Dita amuțește și Margit îi respectă tăcerea preț de câteva clipe.

Și ce se va alege acum de noi, Ditinka?

Nimeni nu știe. Așa că nu merită să ne facem prea multe griji. Noi două nu putem să facem nimic. Dacă cineva hotărăște să organizeze o revoluție, vom afla și noi.

– Tu crezi că va fi o revoltă?

Nu cred. Dacă n-a avut loc cu Fredy în fruntea ei, fără el este imposibil.

Atunci va trebui să ne rugăm.

Incearcă.

Tu n-o să te rogi?

Să mă rog? La cine?

Cum la cine? La Dumnezeu. Şi tu ar trebui să faci asta.

Sute de mii de evrei se tot roagă la El din 1939 şi nu i-a ascultat.

Poate că nu ne-am rugat îndeajuns sau suficient de tare ca să ne audă.

Haide, Margit, Dumnezeu este în stare să ştie dacă în ziua sabatului ai cusut nasturele de la o cămaşă ca să te pedepsească şi nu a aflat că sunt omorâţi mii de nevinovaţi şi alte mii sunt ţinuţi prizonieri şi sunt trataţi mai rău decât câinii? Chiar crezi că nu a aflat?

Nu ştiu, Dita. Este păcat să te întrebi de ce Dumnezeu face lucrurile pe care le face.

Bine, atunci sunt o păcătoasă.

Nu vorbi aşa! Dumnezeu o să te pedepsească!

Mai mult?

Vei ajunge în iad.

Nu fi naivă, Margit. Suntem deja în iad.

Zvonurile continuă să şerpuiască prin lagăr ca nişte ţipari electrici. Unii spun că selecţia este o comedie tragică şi că o să-i omoare pe toţi. Alţii sunt de părere că da, că vor separa mâna de lucru aptă pentru muncă şi îi vor omorî pe ceilalţi.

Pe neaşteptate, Preotul intră în lagăr însoţit de două gărzi înarmate. Oamenii se prefac că nu-l văd, dar nu-l slăbesc din priviri pe acel individ piază-rea, care cu siguranţă că nu a venit pentru a prevesti ceva de bine la acele ore. Se opreşte la intrarea unui pavilion şi pe dată apare şefa blocului.

Se plimbă nervoasă prin împrejurimi până când o arată pe o internă stând jos pe partea laterală a pavilionului, cu un copil care-şi sprijină capul în poala ei. Sunt mătusa Miriam şi fiul ei Ariah. Sergentul o

informează că are ordine directe de la comandantul Schwarzhuber: îi vor muta pe ea și pe fiul său acolo unde se află soțul ei.

Eichmann a mințit-o: soțul ei Yakub nu se afla la Berlin. De fapt, nu a părăsit niciodată Auschwitz-ul. I-a zis, de asemenea, că în curând vor fi împreună. În privința asta, i-a zis adevărul. Dar adevărurile lui Eichmann sunt și mai rele decât minciunile lui.

Miriam și fiul ei sunt conduși într-un jeep la Auschwitz I, la trei kilometri distanță, unde sunt închiși deținuții politici, membrii Rezistenței, spionii și alți oameni periculoși pentru integritatea Reichului. De fapt, tot felul de prizonieri au sfârșit prin a călca prin acele celule cumplite, construite pentru a cauza cel mai mare rău și cea mai mare îmbulzeală cu putință. În închisoarea aceea, nimeni nu voia să iasă în curte pentru că asta se întâmpla doar când urma să mori împușcat.

Când i-au condus în sala în care două gărzi îl țineau pe Yakub, încătușat și strâns puternic de brațe, lui Miriam Edelstein i-a fost greu să-l recunoască așa, îmbrăcat cu o uniformă în dungi slinoasă și, ce era mai rău, cu pielea julită care i se lipea de oase. Lui probabil că i-a luat o clipă să o recunoască, pentru că nu purta ochelarii săi rotunzi de baga. Cu siguranță că îi pierduse când a sosit în acel loc și de atunci totul trebuie să i se fi părut încețoșat.

Miriam și Yakub Edelstein erau persoane de o inteligență sclipitoare. Au înțeles pe dată motivul pentru care îi reuniseră. Nimeni nu-și poate imagina ce le-a trecut prin minte în acel moment.

Un caporal SS a scos un pistol și l-a ochit pe micul Ariah. A tras de aproape. Apoi a doborât-o pe Miriam. Când au tras în Yakub Edelstein, cu siguranță că toate sentimentele lui deja muriseră.

În momentul în care s-a inițiat închiderea lagărului BIIb, pe 11 iulie 1944, erau acolo douăsprezece mii de prizonieri. Doctorul Mengele a organizat selecția, care a durat trei zile. Dintre toate pavilioanele, pentru a realiza selecția l-a ales pe cel cu numărul 31, pentru că oferea mai mult spațiu, căci acolo nu existau paturi suprapuse.

Mengele le-a spus ajutoarelor sale că acela era singurul pavilion care nu puțea. Deși era pasionat de autopsii, el era și o persoană rafinată, care nu suporta mirosurile urâte.

Lagărului familial îi sosește sfârșitul. Dita Adlerová și mama ei se pregătesc să treacă prin filtrul doctorului Mengele, care va decide dacă vor trăi sau vor muri. După zeama lungă de la micul dejun li s-a dat ordinul de a se alinia. Toți prizonierii din lagăr sunt neliniștiți, oamenii se agită nervoși și umblă de colo până colo, grăbindu-se să-și trăiască ultimele clipe de viață. Soții aleargă să-și ia adio de la nevestele lor, iar acestea, de la bărbații lor. Multe cupluri se întâlnesc în mijlocul acelei *lagerstrasse,* la jumătatea drumului dintre barăcile lor. Se îmbrățișează, se sărută și plâng, dar se aud și reproșuri. Mai sunt oameni care spun: „Dacă am fi plecat în America de Nord când ți-am zis eu...!" Fiecare își folosește în felul lui acele clipe care ar putea să fie ultimele din viața lui. Șefii de pavilioane fluieră cu furie ca fiecare prizonier să se întoarcă la blocul lui, sub privirile indiferente ale membrilor SS care sosesc în lagăr.

Doamna Turnovska se apropie să-i ureze noroc lui Liesl.

Noroc, doamnă Turnovska? spune altă femeie din grupul lor. Nouă ne trebuie un miracol!

Dita se îndepărtează câțiva pași în mijlocul tumultului de oameni care umblă de colo până colo agitați. Își dă seama că cineva se așază chiar în spatele ei, chiar îi poate simți răsuflarea pe ceafă.

Nu te întoarce, îi poruncește.

Dita, atât de obișnuită să audă ordine, rămâne pironită locului fără să se uite în spate.

Tu ai tot pus întrebări despre moartea lui Hirsch, nu-i așa?

– Da.

Păi, eu știu niște chestii... dar nu te întoarce!

Până acum tot ce mi s-a spus este că i-a fost frică, dar eu știu că nu teama de a muri l-a făcut să dea înapoi.

Păi, ai nimerit-o. Eu am văzut lista cu internii pe care urmau să-i ceară membrii SS pentru a-i scoate din lagărul de carantină ca să-i ducă înapoi în lagărul familial. Hirsch se afla pe acea listă. El nu avea să moară.

Atunci de ce s-a sinucis?

În privința asta, n-ai nimerit-o, îi spune, dar vocea șovăie pentru prima oară, de parcă n-ar şti până unde trebuie să povestească. Hirsch nu s-a sinucis.

Dita vrea să ştie tot şi se întoarce spre enigmaticul ei interlocutor. Dar atunci acesta o ia repede la fugă printre oameni. Îl recunoaște: este băiatul care lucra ca mesager în blocul-spital.

Se pregătește să pornească în urma lui când mama ei o ia de umeri.

Trebuie să ne aliniem!

Şefa pavilionului lor a început să împartă lovituri de baston şi gărzile fac şi ele acelaşi lucru. Nu mai este timp. De voie, de nevoie, Dita se aşază în rând împreună cu mama ei.

Ce a vrut să spună prin faptul că Fredy Hirsch nu s-a sinucis? Cum adică? Nu a murit așa cum i s-a povestit? Poate că acel băiat a inventat totul. Dar de ce să facă una ca asta? Totul a fost o glumă şi de aceea, când ea s-a întors, el a luat-o la fugă? Este posibil. Dar ceva îi spune că nu este vorba despre asta, că în clipa în care s-a uitat la el, în ochii lui nu se citea niciun pic de batjocură. Mai mult ca niciodată, este convinsă că ceea ce s-a întâmplat în acea după-amiază în lagărul de carantină nu este ceea ce au povestit oamenii din Rezistență. Și de ce să mintă? Sau poate că nici ei nu ştiau adevărul adevărat despre cele întâmplate?

Prea multe întrebări într-un moment în care poate că deja toate răspunsurile ajung prea târziu. Sunt mii de oameni în lagărul familial, dar toți vor trece ca prin urechile acului pe sub privirea dementului doctor Mengele... Spre viață sau spre moarte.

Diversele grupuri intră și ies de mai multe ore pe uşa din spate a blocului 31 şi nimeni nu știe sigur ce se întâmplă. Li s-a dat supa la prânz și au putut să se aşeze pe jos, dar oboseala și nervozitatea

aşteptării le impresionează pe femeile din grupul Ditei. Şi zvonurile se răspândesc, desigur. Se pare că se confirmă că selecţia este reală: sunt separaţi internii cei mai sănătoşi de cei bolnavi şi neproductivi. Câteva femei comentează că doctorul Mengele spune cine o să trăiască şi cine o să moară cu nepăsarea lui obişnuită. Prizonierii şi prizonierele trebuie să intre dezbrăcaţi în pavilion, ca să fie examinaţi de acel căpitan-medic. Cineva comentează că, cel puţin, Mengele a avut bunul-simţ să-i facă să intre separat pe bărbaţi şi pe femei. Se spune că nici măcar nu se uită libidinos la internele dezbrăcate, că observă pe toată lumea cu o absolută indiferenţă, că uneori cască, plictisit şi obosit de sarcina lui de examinator de fiinţe umane.

Un şir de membri SS nu permite nimănui să se apropie de blocul 31. Grupurile care nu vor lua parte în acea zi la selecţie se plimbă agitate prin lagăr. Profesorii încearcă să se ocupe de copii până în ultimul moment. Câteva grupuri se aşază în spatele pavilioanelor şi încearcă să organizeze jocuri cu ghicitori sau orice alt fel de joc. Orice, numai să domolească neliniştea. Chiar şi trufaşa profesoară Marketa joacă jocul cu batista cu câteva dintre fetele ei. De fiecare dată când ea pune mâna pe batistă, şi-o duce pe furiş la faţă şi îşi şterge lacrimile: fetele ei de unsprezece ani care aleargă pline de viaţă, care discută şi se ceartă pentru a stabili cine a reuşit să atingă prima batista... Va fi vreuna considerată suficient de mare ca să fie mână de lucru sau le vor omorî pe toate?

În sfârşit, Dita stă aliniată cu femeile din pavilionul ei în faţa blocului 31: ele sunt următoarele care vor intra. Sunt obligate să se dezbrace şi puse să-şi stivuiască hainele sub forma unor munţi, care încep să formeze şiruri de zdrenţe pe noroi.

O nelinişteşte mai mult faptul că mama ei este dezbrăcată în public decât faptul că propriul ei trup este dezgolit. Îşi întoarce capul ca să nu-i vadă sânii fleşcăiţi, pubisul dezgolit, oasele care-i ies prin piele. Unele femei încearcă să-şi acopere cu braţele cât mai bine cu putinţă părţile intime, dar majoritatea se arată nepăsătoare. De-o parte şi de alta a rândurilor există mici grupuri de membri SS leneşi,

în afara serviciului, care-şi petrec dimineaţa observându-le cu răutate pe femeile dezbrăcate şi comentând cu voce tare pe care le preferă. Trupurile sunt slăbănoage, coastele alcătuiesc mai multe curbe decât şodurile, sunt unele fete cărora de-abia le-a înmugurit puţin păr pubian între picioare, dar soldaţii au chef de distracţie şi sunt atât de obişnuiţi să vadă slăbiciunea scheletică a prizonierilor încât le laudă zgomotos pe femei ca şi cum ar fi nişte frumuseţi lascive.

Dita încearcă să se ridice pe vârfuri ca să vadă prin zidul de gardieni ce se petrece înăuntru. În ciuda faptului că este în joc viaţa ei şi a mamei sale, se gândeşte mereu cu tristeţe la biblioteca ei. Cărţile au rămas în ascunzătoarea lor, îngrămădite sub pământ, adormite profund până când cineva le va găsi din întâmplare şi, deschizându-le, le va trezi din nou la viaţă, ca acel Golem din legenda oraşului Praga, care stă nemişcat într-un loc secret, aşteptând să-l reînvie cineva. Acum îi pare rău că nu a lăsat vreun mesaj lângă acele cărţi, în caz că vreun alt prizonier de la Auschwitz ar da peste ele. I-ar fi plăcut să-i fi putut spune: ai grijă de ele şi ele vor avea grijă de tine.

Mai trebuie să aştepte dezbrăcate încă vreo câteva ore. Picioarele le dor şi li se moaie. O femeie s-a aşezat, pentru că nu mai putea şi, în ciuda ţipetelor şi a ameninţărilor tinerei *kapo*, a refuzat să se ridice. Doi gardieni au dus-o târâş în pavilion, de parcă ar fi cărat un sac de cartofi. Celelalte bănuiesc că or fi aruncat-o direct în grămada cu lepădături.

În cele din urmă, învăluită în şoapte şi rugăciuni, îi vine şi ei rândul şi intră împreună cu mama ei în blocul 31. Femeia care merge chiar în faţa lor plânge în hohote.

Să nu plângi, Edita, îi şopteşte mama ei. Acum trebuie să te arăţi puternică.

Ea încuviinţează. Acolo, în ciuda atmosferei încordate, a ofiţerilor SS înarmaţi şi a acelei mese din faţa sobei unde Mengele dă sentinţa, Dita se simte, într-un fel, protejată. Membrii SS nu au dat jos de pe pereţi desenele copiilor. Se află acolo Albă-ca-Zăpada cu piticii ei în diferite versiuni, sunt prinţese, animale din pădure, bărcuţe colorate

din acele prime zile în care au putut să picteze puțin... Își dă seama cât de mult i-a fost dor la Auschwitz să picteze, așa cum o făcea la Terezín, și să transforme zbuciumul emoțiilor ei într-un peisaj.

Totuși, chiar dacă acolo continuă să se afle băncuțele și desenele, blocul 31 deja nu mai există. Nu mai este o școală. Nu mai este un refugiu. Acum, încă de la intrare, ele dau peste un birou și, în spatele lui, stă jos pe un scaun doctorul Mengele, lângă un registrator și două gărzi cu pistoale-mitralieră. În capătul pavilionului, se formează încet-încet două grupuri deja selecționate. Cel din stânga va rămâne la Auschwitz, iar cel din dreapta va fi trimis să muncească în alt lagăr. Într-un grup se află femeile tinere și de vârstă mijlocie cu aspect sănătos; adică cele care încă pot să muncească. Celălalt grup, mult mai numeros, este compus din fetițe mici, bătrâne și femei cu aspect bolnăvicios. Când ofițerii SS au afirmat că grupul din stânga va rămâne la Auschwitz le-au spus adevărul: cenușa lor va fi aruncată în nămolul din pădure și se va amesteca pentru totdeauna cu noroiul de la Birkenau.

Medicul nazist, imperturbabil, își mișcă mâna cu mănușa albă în dreapta și-n stânga și îndreaptă oamenii de-o parte și de alta a vieții. Face asta cu o ușurință uimitoare. Fără să șovăie.

Șirul din față se risipește. Femeia care plângea a fost trimisă în stânga, în grupul celor slabi și nefolositori pentru Reich.

Dita trage aer în piept: i-a venit rândul.

Face câțiva pași și se oprește în fața mesei căpitanului-doctor. Mengele o privește. Se întreabă dacă chiar o va recunoaște ca făcând parte dintre cei din blocul 31, dar este imposibil să-și dea seama ce gândește. Ceea ce vede în ochii medicului îi produce un fior: nu există nimic, nicio emoție. Este o privire atât de goală și de neutră, încât surprinde.

Îi recită ceea ce i se cere, de mai multe ore, fiecărei prizoniere:

Nume, număr, vârstă și profesie.

Dita știe că pentru toți consemnul este să spună o profesie care să se poată dovedi utilă pentru germani (tâmplar, agricultor, medic,

bucătăreasă...), iar consemnul pentru minori era să mintă în privința vârstei, spunând că este mai mare și scăpând astfel de la tăiere. Dita știe asta, trebuie să fie prudentă, dar firea ei îi reclamă altceva.

În fața atotputernicului doctor Josef Mengele, stăpân al vieții și al morții precum un zeu al Olimpului, își recită numele, Edita Adlerová, numărul, 73 305, vârsta, șaisprezece ani (își mai adaugă un an), iar în momentul când să-i comunice profesia sa șovăie o clipă și, în loc să spună ceva convingător și util, care să-i facă plăcere membrului SS cu crucea de fier în piept, în cele din urmă, zice:

Pictoriță.

Plictisit, obosit din cauza a ceva ce pentru el este o rutină, Mengele o privește atunci în ochi cu mai mare atenție, la fel cum, dintr-odată, șerpii înalță capul când le iese o pradă în față.

Pictoriță? Pictezi pereți sau portrete?

Dita simte cum inima îi biciuiește cutia toratică, dar răspunde în germana ei impecabilă și cu o fermitate care în acel loc pare o rebeliune.

– Pictez portrete, domnule.

Mengele o privește strângând puțin din ochi, simulând un zâmbet ironic.

Ai putea să mă pictezi și pe mine?

Ditei nu-i fusese niciodată atât de frică. Nu există o situație de mai mare vulnerabilitate: la cincisprezece ani, singură și dezbrăcată în fața unor bărbați cu pistoale-mitralieră, care urmează să decidă în acea clipă dacă o vor omorî sau o vor lăsa să mai trăiască încă puțin. Transpirația îi curge pe pielea goală și picăturile cad până pe podea. Dar răspunde cu o vitalitate neașteptată.

Da, domnule!

Mengele se uită cu atenție la ea. Nu e de bine când căpitanul-medic se oprește să se gândească. Orice veteran ar spune că din capul acela nu poate să iasă nimic bun. Toată lumea este încremenită în acel moment. Liniștea stăpânește întreg pavilionul, nu se aud nici măcar respirațiile. Nici măcar membrii SS cu pistoalele-mitralieră nu îndrăznesc să-l deranjeze pe doctor în momentul lui de cugetare.

În cele din urmă, Mengele îi zâmbește amuzat și, făcând un gest cu mâna acoperită de mănușa albă, o trimite în dreapta: la grupul celor apte.

Dar încă nu oftează ușurată; în urma ei vine mama sa. Încetinește pasul și-și întoarce gâtul ca să o privească.

Liesl este o femeie cu un chip și un trup trist, cu umerii ridicați, ceea ce-i amplifică aspectul bolnăvicios, convinsă că nu va trece cu bine de acea separare, învinsă înainte de a începe să lupte. Nu are nicio șansă, iar medicul nu pierde nicio clipă cu ea.

Links!

Stânga. Grupul cel mai numeros, cel al femeilor care nu sunt apte.

Totuși, fără să aibă intenția de a se răzvrăti în vreun fel, pur și simplu din cauza zăpăcelii sau așa i se pare Ditei, Liesl se duce spre dreapta în urma fiicei sale și se așază în rândul care nu i se cuvine. Fetei i se taie respirația: ce face acolo mama ei? O vor îndepărta de acolo târâș și o să fie o scenă îngrozitoare. Ea se va înlănțui de mama ei, orice s-ar întâmpla. Să le târască pe amândouă.

Dar hazardul, care s-a purtat atât de urât cu ele, vrea ca tocmai în acel moment niciunul dintre gardieni, obosiți de rutina docilă a prizonierilor și mai atenți la tinerele fete decât la supraveghere, să nu bage de seamă. Nici Mengele, distras în acel moment de registrator, care se pare că nu a înțeles unele dintre numerele dictate și îi solicită ajutor. Câteva dintre femeile care au fost trimise în partea stângă au țipat, s-au rugat, s-au trântit pe jos, iar gardienii au fost nevoiți să le ridice târându-le. Dar Liesl nu s-a plâns și nici nu a protestat. Cu absolută docilitate s-a plimbat dezbrăcată prin fața morții cu o cumpătare și o naturalețe care i-ar fi distrus nervii și celui mai curajos om dintre cei mai curajoși.

Dita trebuie să-și ducă mâna la piept ca să nu-i sară inima. O privește pe mama ei, care este în spatele ei și care se uită la ea cu un aer absent, aparent străină de ceea ce a făcut: nu l-a ascultat pe Mengele, a rămas o clipă nemișcată și apoi s-a îndreptat spre latura cealaltă, nu spre cea indicată, pe când cei de la masă se uitau pe liste și soldații

le treceau în revistă pe fete. Totul a fost provocat de zăpăceala mamei ei, desigur, care nu a înțeles ordinul. Ea nu este atât de curajoasă pentru a face așa ceva premeditat... deși Dita nu știe ce să creadă. Fără să-și spună nimic, se iau de mână cu forță, strângându-se cât pot ele de tare. Se și privesc și își spun totul prin această privire. Mai vine la rând încă o femeie, care se așază în spatele mamei ei și o ascunde de privirea gărzilor.

Le duc în lagărul de carantină. Acolo au loc scene de îmbrățișări vesele între cei care se află în acel grup, care, deocamdată, au scăpat, și se observă chipuri abătute care-și așteaptă în apropiere de intrare rude și prieteni care nu mai sosesc niciodată. Doamna Turnovska nu se află printre ele și niciuna dintre prietenele cu care stătea de vorbă seara mama ei. Nu sosesc nici copiii. Nu a mai aflat nimic nici despre Miriam Edelstein. Deși este adevărat că domnește o foarte mare confuzie și că primele grupuri încep să fie evacuate spre peron când încă nici nu s-au încheiat ultimele selecții în lagărul BIIb. Nici Margit nu se află printre ele.

Este o certitudine că deocamdată au evitat moartea. Dar a supraviețui este o consolare minusculă când atâția nevinovați rămân acolo ca să moară.

28

PRIMĂVARA LUI 1945

Din nou trenul. Au trecut opt luni de la distrugerea lagărului familial și se află din nou într-un vagon de vite în care continuă să călătorească fără să știe unde sunt duse. Mai întâi au fost transportate de la Praga la Terezín. Apoi de la Terezín la Auschwitz. Mai târziu, de la Auschwitz la Hamburg. Și acum Dita nu mai știe unde o duc acele șine de pe care a deraiat tinerețea ei.

Pe peronul din Auschwitz le-au vârât cu îmbrânceli într-un tren de marfa și le-au trimis cu un grup de femei în Germania. A fost o călătorie în care au îndurat foame, sete, o călătorie pe care au făcut-o mame fără copii, fiice fără mame, surori fără soră. Când au deschis ușile trenului la Hamburg, ofițerii SS au găsit un container plin de păpuși distruse.

Faptul că au schimbat Polonia cu Germania nu a adus nimic bun. Acolo membrii SS aveau mai multe vești despre război și neliniștea sporea. Germania dădea înapoi pe toate fronturile și visul febril al celui de-Al Treilea Reich începea să se năruie. Își descărcau furia și frustrarea pe evrei, pe care-i acuzau de înfrângerea lor de acum iremediabilă.

Au fost repartizate într-un lagăr unde ziua de muncă era atât de lungă, încât părea că zilele aveau mai mult de douăzeci și patru de ore. Când se întorceau în pavilion nu aveau putere nici să se vaite. Izbuteau doar să-și mănânce supa în tăcere și să se întindă în patul lor mizerabil pentru a încerca să-și recapete forțele până a doua zi.

Despre lunile pe care le-a petrecut la Hamburg, Dita are o imagine întipărită în minte: cea a mamei sale în fața mașinii de făcut cărămizi, cu transpirația scurgându-i-se pe sub basmaua de pe cap. Femeia transpira, dar expresia feței sale era atât de neutră, de concentrată și senină de parcă ar fi pregătit o salată de vinete.

Dita suferea din cauza ei, căci era atât de slabă încât nici măcar cu ușoara îmbunătățire a porțiilor de mâncare față de ceea ce primeau la Auschwitz nu reușea să pună pe ea nici măcar un gram în plus. Le era interzis să stea de vorbă în timp ce munceau, dar când trecea ducând vreun material în apropiere de locul unde se afla mama ei, îi făcea un semn întrebând-o cum se simte, iar Liesl întotdeauna încuviința dând din cap și zâmbea. Mereu se simțea bine.

Recunoaște că uneori asta o scoate din sărite: dacă mereu spune că îi este bine, cum va ști cu adevărat când se simte bine și când îi este rău?

Dar pentru Edita doamna Adlerová mereu se simte bine.

În momentul acela, în tren, Liesl se preface că doarme ținându-și capul sprijinit de peretele vagonului. Știe că Edita vrea ca ea să doarmă, deși, în realitate, de luni întregi de-abia reușește să ațipească puțin pe timpul nopții. Dar nu-i va povesti asta fiicei sale. Este prea tânără ca să înțeleagă tragedia prin care trece o mamă văzând că nu-i poate oferi fiicei ei o copilărie fericită.

Tot ce poate să facă Liesl Adlerová pentru copila ei, care deja este mai puternică, mai isteață și mai curajoasă decât ea, este să nu-i dea motive în plus de îngrijorare, să-i spună mereu că îi este bine, deși, după moartea soțului ei, a început să simtă în sufletul ei o rană care nu se cicatrizează, care-i sângerează pe dinăuntru.

Munca în fabrică nu a durat mult timp. Nervozitatea conducătorilor naziști făcea ca ordinele să fie contradictorii. După câteva săptămâni au fost mutate la altă fabrică, unde se recicla material militar. Într-unul dintre ateliere se reparau bombe defecte, care nu reușiseră să explodeze. Nimănui nu părea să-i pese prea mult că lucra acolo, nici lor două; se muncea la adăpost și când ploua nu se udau.

Intr-o după-amiază, îndreptându-se spre pavilionul ei după încheierea zilei de muncă, a văzut-o ieşind dintr-un atelier pe Rene Naumann, care stătea de vorbă însufleţită cu alte fete. Dita s-a oprit şi a făcut gestul de a se duce spre ea. Chiar se bucura să o vadă. Rene i-a zâmbit amabil, dar a salutat-o de la distanţă făcându-i cu mâna în treacăt după care a continuat să meargă, antrenată în discuția cu colegele ei, fără să se oprească. Își făcuse prietene noi, se gândi Dita, persoane noi care probabil că nu ştiau că odată a fost prietenă cu un membru al trupelor SS și cărora nu mai trebuia să le dea nicio explicaţie. Nu a vrut să se oprească să stea de vorbă cu trecutul ei.

Au fost din nou mobilizate, fără să li se comunice destinaţia. Încă o dată, devin o turmă de vite care trebuie să fie transportate.

Se poartă cu noi ca şi cum am fi nişte miei pe care-i duc la abator, se lamentează o femeie cu accent din Munții Sudeți.

Am vrea noi! Oilor pe care le duc la tăiere le dau de mâncare.

Vagonul de marfă se clatină făcând un zgomot de maşină de cusut: este ca un cuptor metalic unde se fierbe sudoarea. Dita şi mama ei stau pe jos alături de un contingent de femei de diferite naţionalităţi, multe dintre ele evreice de origine germană. Dintre cele o mie de femei care au părăsit cu opt luni în urmă lagărul familial de la Auschwitz-Birkenau, jumătate au rămas la Hamburg ca să lucreze într-un atelier situat la periferia oraşului, în apropiere de râul Elba. Sunt epuizate. Ultimele luni au fost extenuante din cauza muncii în fabrici, cu zile de muncă foarte lungi în condiții extreme. Dita își priveşte mâinile; sunt ale unei femei bătrâne.

Dar poate că oboseala este de altă natură. De ani de zile se tot mută dintr-o parte în alta, îmbrâncite, amenințate cu moartea, dormind prost și hrănindu-se și mai prost, fără să știe dacă toate astea vor folosi la ceva, dacă chiar vor reuși să apuce să vadă sfârşitul acelui război.

Cel mai rău este că Ditei începe să-i fie totul indiferent. Apatia este cel mai rău simptom.

Nu, nu, nu... nu o să mă dau bătută.

Se ciupește de un braț până când începe să o doară. Se ciupește cu și mai multă putere și aproape că îi dă sângele. Are nevoie să simtă cum o doare viața. Când te doare ceva înseamnă că îți pasă de acel lucru.

Își amintește de Fredy Hirsch. În acele luni s-a gândit mai puțin la el, pentru că amintirile își găsesc până la urmă locul lor. Dar încă se mai întreabă ce i s-a întâmplat în acea după-amiază. Băiatul acela cu picioare lungi a spus că nu s-a sinucis... Atunci a întrecut măsura cu acele calmante? Își dorește să creadă că el nu a vrut să dispară de pe fața pământului, că a fost o greșeală. Deși știe că Hirsch era un bărbat foarte metodic, cu un caracter specific nemțesc. Cum de a putut să ia din greșeală douăzeci de pastile?

Oftează. Poate că nimic din toate astea nu mai contează: el nu mai este și nu se va mai întoarce. La ce bun?!

În tren umblă zvonul că sunt trimise într-un loc numit Bergen-Belsen. Aude cum în unele discuții se fac speculații în legătură cu noul lagăr. Unele au auzit spunându-se că este un lagăr de muncă și că nu are nimic de-a face cu Auschwitz sau cu Mauthausen, unde singura industrie este aceea de a omorî oameni. Deci, nu sunt duse la un abator. Par vești liniștitoare, dar cele mai multe tac, pentru că speranța a devenit la fel de subțire ca o lamă de ras. Și de fiecare dată când pui mâna pe ea, te tai.

Eu vin de la Auschwitz, afirmă una. Deja nimic nu poate să fie mai rău.

Celelalte femei nu spun nimic. Nu sunt convinse. Se arată reticente față de acest raționament atât de logic. În toți acești ani au descoperit că oroarea nu are limite. Nu au încredere în nimic. S-au fript de prea multe ori, încât acum fug și de apa rece. Se tem. Dar cel mai rău este că vor avea dreptate.

Drumul de la Hamburg la Bergen-Belsen este unul scurt, dar trenul întârzie mai multe ore până se oprește cu un scrâșnet din dinți. Trebuie să meargă pe jos de la peron până la intrarea în lagărul de femei. Sunt conduse de niște gardience din secția feminină a trupelor SS, care le împing cu violență și le strigă cuvinte urâte. În privire li

se citește răutatea. O prizonieră rămâne uitându-se la o supraveghetoare și aceasta o scuipă în față ca să-și întoarcă chipul.

Scroafo, șoptește Dita.

Mama ei o ciupește ca să tacă.

Se întreabă de ce or fi atât de înverșunate împotriva lor, când ele sunt cele umilite și deposedate de tot ce aveau, când de-abia au pus piciorul în acel lagăr și nu au făcut niciun rău nimănui, când ele nu vor face altceva decât să le dea ascultare și să muncească intens pentru Reich, fără să ceară nimic. Dar acele gardience durdulii, bine hrănite și îmbrăcate bine, se arată furioase. Nu poate să înțeleagă de ce. Dar gardiencele sunt surescitate, le lovesc în coaste cu bastoanele, le insultă rostind fraze obscene și se arată violente față de acele femei docile care tocmai au sosit. Încă o dată, nu încetează să o surprindă iritarea agresorilor, furia lor față de cei care nu le-au făcut nimic.

După ce s-au aliniat, apare supraveghetoarea. Este o femeie înaltă, blondă, lată în spate și cu o față pătrată. Se mișcă vădind acea siguranță a gesturilor pe care o au persoanele obișnuite să poruncească și să li se dea ascultare imediat. Le aduce la cunoștință cu vocea ei groasă interdicția de a ieși din pavilioane după ce se dă stingerea la ora șapte, sub pedeapsa cu moartea. Face o pauză și caută lacomă privirile prizonierelor, care își țin ochii ațintiți în gol.

O tânără face greșeala de a-i întoarce privirea și supraveghetoarea se pironește în fața ei din doi pași mari și o ia înverșunată de păr. O scoate târâș din rând și o trântește pe jos în fața celorlalte. Deși se pare că nimeni nu se uită direct, toate văd ce se întâmplă. O lovește pe fată cu bastonul o dată. Și apoi încă o dată. Și din nou. Fata nu țipă, doar plânge în hohote. După a cincea lovitură nici măcar nu mai plânge, de-abia mai geme. Femeile nu aud ce îi spune supraveghetoarea când își apropie gura de urechea fetei, dar prizoniera se ridică sângerând și se întoarce clătinându-se în rând, la locul ei.

Supraveghetoarea gardiencelor de la Bergen-Belsen se numește Elisabeth Volkenrath. După instruirea ei ca gardiancă la Ravensbrück, a trecut pe la Auschwitz, unde și-a făurit o reputație solidă datorită ușurinței cu care poruncea execuții prin spânzurare

pentru orice greșeală. La începutul lui 1945 a fost repartizată la Bergen-Belsen.

Drumul le face să lase în urmă mai multe zone împrejmuite care delimitează diverse lagăre, despre care vor afla mai multe odată cu trecerea timpului. Lagărul de prizonieri destinat bărbaților, lagărul pentru internii destinați schimbului de prizonieri de război, lagărul neutru pentru mai multe sute de evrei cu pașaport din țări neutre, lagărul de carantină pentru a-i izola pe bolnavii de tifos, lagărul unguresc și temutul lagăr-închisoare, care în realitate este un lagăr de exterminare unde sunt internați prizonierii bolnavi proveniți din alte lagăre de muncă și care sunt forțați să muncească în condiții extreme pentru a-i stoarce de puteri până când, după câteva zile, mor.

În cele din urmă, grupul lor ajunge în lagărul mic de femei, pe care au trebuit să-l ridice în grabă lângă lagărul mare, pe un teren viran, datorită numărului foarte mare de femei deportate care sosiseră la Bergen-Belsen în ultimele luni. Este un lagăr provizoriu de pavilioane prefabricate, fără conducte și nici orificii de scurgere; sunt doar patru pereți subțiri din lemn.

În pavilionul unde sunt repartizate Dita și mama ei, împreună cu încă vreo cincizeci de alte femei, nu li se dă nimic de mâncare la cină, nu există paturi și păturile miros a urină. Trebuie să doarmă pe podeaua din lemn și aproape că nu au loc nici pe jos.

Bergen-Belsen era la început un lagăr pentru prizonierii de război ținuți sub supravegherea Wehrmachtului, dar presiunea trupelor rusești în Polonia a provocat o deplasare a prizonierilor din acele lagăre spre Bergen-Belsen, astfel că trupele SS au preluat controlul. Noile transporturi sosesc întruna și pavilioanele de acolo sunt pline ochi. Înghesuiala, lipsa merindelor și lipsa igienei au provocat moartea prizonierilor.

Mama și fiica se privesc. Liesl schițează o expresie de dezolare văzându-le pe noile lor colege de pavilion, atât de slabe și de bolnăvicioase. Dar cel mai rău este rictusul întipărit pe fața multora dintre ele, privirea pierdută, majoritatea fiind atât de apatice, încât s-ar spune că s-au dat deja bătute. Dita nu știe dacă expresia de pe chipul

mamei sale este din cauza acelor prizoniere flămânde sau din cauza lor însele, pentru că așa vor arăta și ele în foarte scurt timp. Veteranele de-abia reacționează la agitația produsă de sosirea lor. Multe nu se ridică din paturile lor improvizate, făcute din pături vechi așezate grămadă unele peste altele. Unele dintre femei, și dacă ar vrea, tot n-ar putea să se ridice.

Dita întinde pe jos pătura mamei sale și îi spune să se lungească. Doamna Adlerová îi dă ascultare și se ghemuiește. Femeia își apropie fața de pătură și vede sărind pe ea o armată de purici, dar asta nu o impresionează. Deja nici nu-i mai pasă. Una dintre nou-venite o întreabă pe una dintre veterane ce fel de munci fac acolo.

Aici nu se mai muncește, îi răspunde în silă o femeie tolănită. Aici doar supraviețuiești cât poți.

De-a lungul zilei au auzit exploziile aviației aliate și pe timpul nopții văd strălucirea bombelor. Frontul este foarte aproape, aproape că îl ating cu degetele. Printre prizoniere se răspândește o oarecare euforie. Sunetul bombelor Aliaților este o furtună din ce în ce mai apropiată. Unele femei vorbesc despre ce vor face când se va încheia războiul. O femeie fără dinți spune că își va planta din nou toată grădina cu lalele.

Nu fi proastă, îi răspunde o voce acră. Dacă eu aș avea o grădină, aș sădi cartofi ca să nu mai fac foamea nici măcar o zi din viața mea.

De dimineață, ele încep să înțeleagă cuvintele prizonierei care le-a spus că la Bergen-Belsen nu se muncește, ci doar se supraviețuiește. Vreo două gardience ale SS le trezesc cu țipete și lovituri de picioare și ele se grăbesc să iasă ca să se alinieze. Totuși, gardiencele dispar și mult timp internele rămân la intrarea în pavilion așteptând să primească instrucțiuni care nu sosesc. Unele dintre veterane nici măcar nu s-au ridicat de pe păturile lor și au suportat cu stoicism loviturile de picioare fără să se miște.

După mai bine de o oră, apare o gardiancă și le cere țipând să se alinieze pentru a face apelul, dar își dă imediat seama că nu are lista și o întreabă pe *kapo* a pavilionului. Nimeni nu răspunde. Întreabă până la de trei ori, din ce în ce mai furioasă.

Târfe blestemate! Unde dracului este *kapo* a acestui pavilion nenorocit?

Nimeni nu răspunde. Roşie de mânie, gardianca o apucă violent de gât pe o prizonieră şi o întreabă unde este *kapo* a lor. Este o nou-venită şi îi spune că nu ştie. Atunci gardianca se întoarce spre o veterană uşor de recunoscut datorită slăbiciunii sale scheletice şi îi repetă întrebarea ţintuind-o cu bastonul.

Ei bine?

A murit acum două zile, îi răspunde veterana.

Şi noua *kapo?*

Interna ridică din umeri.

Nu există.

Gardianca rămâne pe gânduri şi nu ştie ce să facă. Ar putea să o numească pe oricare dintre femei *kapo,* dar nu există prizoniere normale: în acel pavilion toate sunt evreice şi ar putea să intre în belele. În cele din urmă, face stânga împrejur şi pleacă fără să mai spună ceva. Internele veterane rup rândurile din proprie iniţiativă şi intră din nou în pavilionul lor. Cele noi se privesc unele pe altele, stând încă în picioare în faţa uşii. Dita aproape că preferă să stea acolo, afară; înăuntru puricii şi păduchii au sâcâit-o şi simte o mâncărime groaznică pe tot trupul. Dar mama ei este obosită şi îi face un semn dând din cap ca să se întoarcă înăuntru.

Intrând, o întreabă pe o veterană la ce oră se ia micul dejun. Mutra uimită, care ascunde un zâmbet amar, se dovedeşte grăitoare.

– Ora micului dejun? spune alta. Să ne rugăm să avem azi ora mesei de prânz.

Toată dimineaţa femeile stau fără să facă nimic până când cineva strigă: *Achtung!* cu ostilitate, ceea ce le determină să se ridice repede în picioare. În pavilion intră supraveghetoarea urmată de vreo două ajutoare. Cu bastonul o indică pe una dintre veterane şi o întreabă dacă există pierderi. Prizoniera arată spre partea din spate a pavilionului şi altă internă din acea zonă face un gest către podea. O femeie nu s-a ridicat când a auzit strigătul. Este moartă.

Volkenrath își plimbă privirea repede și indică patru prizoniere: două veterane și două novice. Nu pronunță niciun cuvânt, cele două veterane știu deja ce trebuie să facă. Se grăbesc să se apropie de cadavru cu un entuziasm neașteptat și fiecare o apucă de câte un picior. Știu că trebuie să apuce dintr-o latură bună: la picioare cadavrele cântăresc mai puțin; e și mai puțin neplăcut. Acel *rigor mortis* i-a desprins mandibula, iar femeia a rămas cu gura larg deschisă și cu ochii holbați. Dând din cap, le indică celorlalte două prizoniere să se apropie să pună umărul la treabă. Toate patru își deschid drum spre ieșire ducând-o pe moartă.

Gardiencele dispar din nou și nimeni nu mai intră în pavilion până seara. Atunci o supraveghetoare se ivește și alege patru interne ca să se ducă la bucătărie să ia oala cu supă. Se iscă atunci o dezordine și se aud țipete de veselie.

Avem cină!

Mulțumescu-ți ție, Doamne!

Apar internele ducând oala pe două scânduri late ca să nu se frigă și în seara aceea se mănâncă supă la cină.

Bucătarul ăsta a învățat la aceeași școală ca acela de la Birkenau, spune Dita printre sorbituri.

Și mama ei își răvășește pletele care încep să i se ridice în sus.

În zilele următoare, anarhia se va intensifica. Vor fi zile în care vor mânca o farfurie de supă la prânz, dar nu vor avea parte de mic dejun și nici de cină; câteodată se întâmplă să mănânce și la prânz și seara, dar alteori nu li se dă nimic de mâncare toată ziua. Foamea devine o tortură și o sursă de neliniște care le blochează mintea și nu le permite să gândească. Tot ce fac este să aștepte în letargie următorul moment în care vor primi mâncare. Atâtea ore libere, împreună cu acea îngrijorare provocată de foame, fac ca mintea să devină apoasă și totul începe să se destrame.

29

In săptămânile următoare sosesc şi mai mulţi interni şi mesele se răresc şi mai mult. Mortalitatea creşte extraordinar. Chiar şi fără camere de gazare, Bergen-Belsen devine o maşinărie de ucis oameni. În fiecare zi trebuie să fie îndepărtate din pavilion o jumătate de duzină de cadavre. Oficial, femeile sunt declarate ca decedate prin moarte naturală. La Bergen-Belsen moartea este tot atât de firească precum o muscă într-un grajd.

Când sosesc supraveghetoarele pentru a selecta prizonierele însărcinate cu luarea cadavrelor, toate devin încordate şi speră să nu câştige la această loterie. Dita încearcă să se prefacă şi să arate că nu-i pasă.

Dar în dimineaţa aceea îi vine rândul ei.

Supraveghetoarea SS o arată clar pe ea cu bastonul. A fost ultima selectată, astfel că, atunci când ajunge în dreptul cadavrului, locurile de la picioare sunt deja ocupate. Ei şi unei femei atât de brunete încât pare ţigancă le revine sarcina de a apuca moarta de umeri. In acei ani a văzut deja multe cadavre, dar nu a atins niciodată vreunul. Nu poate să evite atingerea mâinii decedatei şi răceala de marmură îi provoacă un fior.

Ea şi femeia brunetă trebuie să suporte cea mai mare greutate. Pe Dita o enervează că moartei nu i se mişcă braţele, că rămân rigide şi pe jumătate îndoite, de parcă acel trup ar fi o păpuşă cu articulaţii.

Una din femeile care ţin cadavrul de picioare arată drumul şi ajung până într-o zonă cu garduri din sârmă ghimpată. Doi paznici înarmaţi cu pistoale-mitralieră le taie calea. Se duc pe un teren viran

și acolo le iese în cale un ofițer german, îmbrăcat cu o cămașă cu mâneci scurte, care strigă la ele să se oprească. Ele se opresc fără să-i dea drumul moartei și el le examinează dintr-o privire. Le întreabă care este numărul pavilionului lor și numele decedatei. Notează informatiile într-un carnet și apoi le face semn să-și continue treaba. Una din veterane șoptește că este doctorul Kline și că este însărcinat să controleze focarele de tifos. Dacă descoperă boala într-un pavilion, fac o selecție drastică și bolnavele sunt trimise într-un lagăr de carantină, ca să moară acolo.

Pe măsură ce înaintează, mirosul devine din ce în ce mai grețos. La câțiva metri mai încolo îi văd muncind pe mai mulți bărbați vânjoși; batistele murdare cu care-și acoperă nasul le oferă un aspect de bandiți. În fața lor, alt grup de femei depozitează în acel moment un cadavru lângă alte trupuri neînsuflețite. Unul dintre bărbați le face un semn să lase jos cadavrul pe care l-au adus. Bărbații îi aruncă pe morți într-o groapă imensă, ca pe niște saci de cartofi. Dita se uită un moment și ceea ce vede îi provoacă o amețeală care o face să se agațe de una dintre colegele ei.

Doamne Dumnezeule...

Este un șanț imens plin de cadavre. Cele de pe fundul gropii sunt pârlite, cele de deasupra, îngrămădite unele peste altele într-un talmeș-balmeș de trupuri și o amestecătură de brațe, capete și piei îngălbenite. În acel loc, moartea își pierde orice fel de demnitate și-i reduce pe oameni la categoria de rămășițe pământești.

Ditei i se întoarce stomacul pe dos, dar mai ales i se tulbură cele mai intime convingeri.

Asta e tot ce suntem? Un pumn de materie în descompunere? Câțiva atomi alăturați, ca aceia ai unei sălcii sau ai unui pantof?

Chiar și veterana, care a mai fost acolo de mai multe ori, se arată tulburată. Pe drumul de întoarcere, nimeni nu scoate un cuvânt. Moartea văzută în felul acela cufundă pe oricine într-o stare profundă de confuzie și-i răstoarnă toate convingerile de până atunci: că viața este sfântă.

Văzută din această perspectivă, pare că nu valorează nimic.

Persoane care acum câteva ore gândeau și simțeau sfârșesc într-o căldare ca și cum ar fi gunoaie. Muncitorii au batiste la nas, în aparență pentru a suporta mirosul neplăcut. Dar Dita crede acum că le poartă ca să-și acopere fața.

Se simt rușinați că sunt gunoieri de oameni.

Când Dita sosește în pavilion și mama ei o întreabă din priviri cum i-a mers, ea își ascunde fața cu mâinile. I-ar plăcea să rămână singură. Dar mama ei o îmbrățișează și îi stă alături.

Haosul este din ce în ce mai mare. Grupurile de muncă organizate au dispărut și li se dă ordinul de a rămâne în preajma pavilionului lor toată ziua, în caz că ar fi nevoie de ele. Uneori apare o membră SS dând energic din mâini, etalându-și pulpele lucioase, dovadă a faptului că este bine hrănită, și strigă cu voce tare câteva nume ca să o însoțească pentru a colabora la întreținerea șanturilor de drenaj sau pentru a ocupa posturile vacante în vreun atelier. Pe Dita o recrutează de câteva ori ca să muncească într-un atelier unde se dau găuri la curelele și la diagonalele uniformelor. Mașinile sunt foarte vechi și trebuie să apeși cu multă putere pentru ca presa de găurit să aibă suficientă forță pentru a perfora fâșiile de piele.

Într-o dimineață, când deja numărătoarea este pe sfârșite, supraveghetoarea Volkenrath se prezintă în fața grupului aliniat. Poate fi ușor remarcată datorită cocului ei pretențios, din care ies mereu șuvițe blonde în toate părțile, astfel că pare mai curând neîngrijită decât aranjată. Seamănă cu cineva care și-ar fi făcut o coafură costisitoare la un salon și după aceea s-ar fi tăvălit într-un hambar. Dita a auzit comentându-se că în viața civilă era frizeriță, ceea ce explică acele pieptănături atât de sofisticate cu care se plimbă printre mizeria, păduchii și tifosul de la Bergen-Belsen.

Volkenrath are aceeași expresie mânioasă dintotdeauna, care le îngrozește chiar și pe ajutoarele sale. Ditei îi trece prin minte că, dacă n-ar fi ajuns Hitler la putere și n-ar fi izbucnit războiul, acea femeie fără scrupule, care acum apare în fața lor cu o strălucire criminală în privire, ar fi încă una dintre acele frizerițe simpatice, ușor grăsuțe, care le fac fetițelor cârlionți și comentează vesele cu clientele lor

bârfele din cartier. Femeile, inclusiv evreicele de origine germană, şi-ar apleca gâturile şi ea le-ar tăia părul cu foarfecele în mână fără ca vreuna să-şi facă griji pentru că-şi lasă ceafa pe mâinile acelei femei mătăhăloase, pasionată de coafurile puţin cam fanteziste. Dacă, odată cu trecerea anilor, cineva ar fi insinuat că Elisabeth Volkenrath ar fi putut să fie o asasină, întreaga colectivitate s-ar fi indignat auzind o asemenea calomnie. „Buna Beth? Femeia asta n-ar omorî nicio furnică!“, ar replica toată lumea, foarte indignată. I-ar cere celui care a lansat o asemenea calomnie să-şi retragă imediat cuvintele. Şi poate că ar avea dreptate să o facă. Dar lucrurile s-au petrecut altfel. Acum, când una dintre femeile care sosesc în stabilimentul ei nu se comportă cum doreşte ea, inofensiva fată de la frizerie îi pune ştreangul în jurul gâtului şi o spânzură.

Este cufundată în acele gânduri când sunetul pătrunde în creierul ei la fel ca acul metalic care găureşte fâşiile de piele în atelier.

Elisabeth Adlerová!

La Bergen-Belsen este o atât de mare încurcătură administrativă încât prizonierii sunt strigaţi din nou pe numele lor, în loc de numărul lor. Vocea acelei membre a SS (autoritară, fermă, agresivă, milităroasă, nerăbdătoare) o strigă din nou pe... Elisabeth Adlerová!

Mama ei era oarecum absentă. Dă să iasă din rând, dar Dita este mult mai rapidă şi iese foarte hotărâtă din aliniere.

Adlerová, prezent.

Adlerová, prezent? Liesl deschide larg ochii şi rămâne atât de surprinsă de îndrăzneala fiicei sale încât, timp de câteva secunde, nu ştie ce să facă. Când se decide să iasă din rând şi să le clarifice gardiencelor confuzia, acestea dau ordinul: „Rupeţi rândurile!“ Fluxul de femei mişcându-se energic într-o parte şi-n alta o blochează pe doamna Adlerová şi, când se risipeşte mulţimea, fiica ei deja a dispărut înăuntrul pavilionului ca să mute morţii din acea zi. Femeia rămâne încremenită, deranjându-le pe colegele ei, care se grăbesc inutil, de parcă nu şi-ar aminti că n-au voie să se ducă nicăieri. După puţin timp, Dita iese cărând un cadavru împreună cu alte trei interne. Mama ei, încă pironită în acelaşi loc, deja rămasă singură

în mijlocul drumului de noroi, o privește foarte contrariată pe fiica ei îndepărtându-se.

Încă un drum spre ultima frontieră a condiției umane.

Dita se uită din nou pe marginea gropii și se întoarce palidă din cauza amețelii. Toate spun că mirosul urât le amețește, dar ceea ce le perturbă cu adevărat este acea viziune a vieților azvârlite într-o groapă de gunoi, o imagine cu care nu este ușor să te obișnuiești.

Speră să nu se obișnuiască niciodată.

Când se întoarce în pavilion, o găsește pe mama ei stând în continuare în fața intrării, de parcă nu s-ar fi rupt rândurile după numărătoare. Pe chipul său se citește o profundă supărare, chiar mânie.

Ești proastă? Ai uitat că dacă-i iei locul unei alte deținute ești pedepsită cu moartea? țipă mama ei.

Dita nu-și mai amintea când țipase mama ei ultima oară la ea. O internă care trece prin apropiere se întoarce să privească și Dita simte că roșeața îi încălzește obrajii. Nu i se pare corect și, deși nu vrea să plângă, ochii i s-au umplut de lacrimi. Doar orgoliul ei o ajută să și le stăpânească, cu chiu, cu vai, pe marginea pleoapelor. Încuviințează dând din cap și face stânga împrejur.

Nu suportă ca mama ei să se poarte cu ea ca și cum ar fi o fetiță. Nu a fost dreaptă cu ea. A făcut asta tocmai pentru că știe că Liesl este slăbită și că nu are putere să care un cadavru. Dar nici măcar nu a lăsat-o să-i dea vreo explicație. Dita credea că mama ei va fi mândră de ea pentru ce a facut, dar a avut parte de cea mai aspră mustrare pe care și-o amintește după palma pe care i-a dat-o la Praga.

Nu apreciază nimic din tot ce fac...

Se simte neînțeleasă. Se află într-un lagăr de concentrare, dar nu se deosebește cu nimic de milioane de alți adolescenți din întreaga lume care se pregătesc să împlinească șaisprezece ani.

Totuși, Dita se înșală amarnic crezând că mama ei nu se simte mândră de ea. Este foarte mândră de fiica ei. Dar n-o să i-o spună. In toți acei ani au torturat-o îndoielile cu privire la ce fel de persoană va deveni fiica ei după ce a crescut în acea represiune militară, nefiind instruită în mod adecvat, umblând prin locuri infectate de ură și de

violență. Și acea faptă generoasă a fiicei sale îi confirmă toate intuițiile și speranțele: știe că, dacă Edita supraviețuiește, va fi o femeie de toată isprava.

Dar nu-i poate spune toate astea. Să se arate mulțumită de o faptă atât de riscantă ar însemna să o încurajeze să-și pună din nou viața în pericol de nenumărate ori pentru a o scuti pe ea de chinuri. In orice caz, ea ca mamă ar vrea să o ferească pe fiica ei de alte suferințe. Căci pentru Liesl viața nu va mai fi nici mai bună, nici mai rea. Pentru ea, existența a devenit ceva indiferent, ca unul dintre acei pești fierți, care atunci când îi duci la gură nu au niciun gust. Singura ei fericire este aceea care sclipește în ochii fiicei sale. Dar Dita este încă prea tânără ca să-și dea seama de asta. A doua zi, se prezintă în pavilion o supraveghetoare pe care Dita a poreclit-o Față de Corb și care le poruncește să iasă și să se alinieze.

Toată lumea! Pe cea care nu se ridică o să o omor eu cu o împușcătură!

În silă, fără să se grăbească prea tare, femeile încep să se mobilizeze.

Luați păturile!

Asta chiar este o noutate. Se privesc unele pe altele, dar în curând se risipește misterul. Le mută în lagărul mare de femei ca să facă loc unui nou contingent care tocmai sosise. Și dincolo femeile sunt la fel de înfometate și apa este puțină, raționalizată doar pentru a fi băută, nimeni nu are voie să spele nimic. Haosul este atât de mare, încât unele prizoniere nici măcar nu poartă uniforma în dungi. Altele poartă pe deasupra camizolului de ocnaș o vestă sau orice alt articol de îmbrăcăminte de genul acesta. Jegul înnegrește atât de mult pielea femeilor, încât nu se știe dacă sunt petice de material sau fâșii de piele sfâșiate și înnegrite. Un membru SS supraveghează un grup de femei care muncesc strângând din dinți în șanțurile de drenaj; brațele lor se confundă cu cozile săpăligilor.

Pavilionul este plin de oameni, dar are micul avantaj că dispune de paturi suprapuse ca la Auschwitz, adică de un pat de paie mizerabil ticsit de ploșnițe, dar în care măcar nu-ți simți oasele. Sunt multe femei tolănite; majoritatea sunt bolnave și pur și simplu nu se

mai ridică. Supraveghetoarele nu se apropie de ele pentru că le este foarte frică să nu se molipsească de tifos. Unele se prefac bolnave ca să nu fie deranjate.

Edita şi mama ei se aşază pe o saltea liberă pe care o vor împărţi amândouă; mama ei este foarte obosită, dar pe Dita neliniştea o face să se ridice şi să iscodească prin lagăr. De fapt, nu prea are ce să vadă: pavilioane şi împrejmuiri. Încă se mai zăresc grupuri de femei stând de vorbă însufleţite, cele care au sosit în ultimele transporturi şi încă mai au o rezervă de energie în trupurile lor, dar multe altele nu au putere nici să vorbească. Te uiţi la ele şi ele nu te privesc.

S-au predat.

Atunci remarcă faptul că, pe partea laterală a unuia dintre pavilioane, se află o fată care poartă uniforma în dungi de prizonieră şi un batic alb pe cap, surprinzător de alb în mijlocul acelei mocirle uriaşe. O priveşte şi pe dată închide ochii, pentru că i se pare că n-a văzut bine. Dar îi deschide din nou şi nu a fost o halucinaţie. Ea se află chiar acolo.

– Margit...

O ia la fugă şi îi strigă din nou numele cu o putere pe care nu credea că o mai avea în trup.

Margit!

Prietena ei ridică brusc capul şi dă să se ridice, dar Dita se năpusteşte asupra ei şi o răstoarnă şi amândouă cad rostogolindu-se şi râzând pe pământul din lagăr. Se apucă strâns de braţe şi se privesc. Dacă în acele împrejurări se poate vorbi despre fericire, ele sunt fericite în acea clipă.

Se iau de mână şi se duc să se vadă cu Liesl. De cum o zăreşte, Margit se apropie de ea şi, deşi nu a mai făcut asta niciodată până atunci, o îmbrăţişează. De fapt, se agaţă de umerii ei; avea nevoie de mult timp de un loc unde să se simtă protejată ca să poată plânge.

După ce-şi descarcă sufletul, le povesteşte că selecţia din lagărul familial a fost oribilă: pe mama şi pe sora ei le-au trimis în grupul celor condamnate. Cu precizia milimetrică a cuiva care a retrăit

de multe ori în minte aceeaşi scenă, povesteşte cum le-au trimis în rândul celor slabi.

Le-am avut în fața ochilor tot timpul cât am stat în pavilion până când s-a încheiat selecția. Se țineau amândouă de mână, foarte liniștite. După aceea, grupul mai restrâns, cel al femeilor apte printre care mă aflam și eu, a primit ordinul să iasă din pavilion. Eu nu voiam să plec, dar o mulțime de femei m-au împins afară. Eu le vedeam pe Helga și pe mama de cealaltă parte a sobei din pavilion, din ce în ce mai mici, înconjurate de fetițe și de bătrâne. Mă priveau cum plecam. Știi ceva, Ditinka? În timp ce se uitau la mine cum mă îndepărtam... zâmbeau! Îmi făceau cu mâna în semn de adio și zâmbeau. Iți vine să crezi? Erau condamnate la moarte și zâmbeau.

Margit rememorează momentul acela, care a rămas întipărit în mintea ei, și leagănă din cap ca și cum nu i-ar veni să creadă.

Oare or fi fost conştiente că faptul că se aflau în acel grup de femei bătrâne, bolnave și copii era practic o sentință de moarte sigură? Poate că știau și se bucurau pentru mine, care mă aflam în grupul celor care se puteau salva.

Dita ridică din umeri și Liesl o mângâie pe păr. Amândouă și le imaginează pe mama şi pe sora lui Margit în acel moment în care te afli deja de cealaltă parte a lucrurilor, când lupta pentru supraviețuire s-a sfârșit și nu mai există teamă.

Zâmbeau... şopteşte Margit.

O întreabă de tatăl ei; din acea dimineață în lagărul BIIb nu l-a mai văzut.

Aproape că mă bucur că nu știu ce s-a întâmplat cu el.

Poate că a murit sau poate că nu, însă nu poate depăși această îndoială.

Margit are deja șaptesprezece ani, dar doamna Adlerová îi spune să-și aducă pătura în pavilionul lor. Haosul este atât de mare încât nimeni nu-și va da seama și astfel vor dormi toate trei pe saltea.

Va fi incomod pentru voi, le spune Margit.

Dar vom fi împreună. Și răspunsul lui Liesl nu admite replică.

Va avea grijă de ea ca de o a doua fiică. Pentru Dita, Margit este acea soră mai mare pe care mereu și-ar fi dorit să o aibă. Cum amândouă erau brunete și aveau un zâmbet gingaş cu dinți puțin cam depărtați, multă lume din lagărul familial era convinsă că erau surori şi lor acea confuzie le făcea plăcere.

Nimeni nu va spune nimic dacă se mută în pavilionul Ditei. Nimeni nu mai vrea să ştie nimic. Totul le este indiferent. Nu este un lagăr de prizonieri, este un lagăr de învinși.

În acea după-amiază se privesc întruna.

Nu suntem prea seducătoare cu aceste cămăşi de noapte, îi spune Dita etalându-și mânecile enorme ale uniformei sale în dungi, cu câteva numere mai mare decât era nevoie.

Se privesc. Constată că sunt mai slabe și mai șubrezite, dar niciuna nu-i spune asta celeilalte. Se încurajează. Vorbesc, deși în acel loc nu au prea multe de spus. Haos și foamete, lâncezeală absolută, infecții şi boli. Nimic nou.

La câteva rânduri de paturi distanță de al lor, două surori bolnave de tifos sunt pe punctul de a pierde lupta cu viața. Sora cea mică, Ana, se agită în patul suprapus delirând. Sora ei Margot este într-o stare și mai proastă. Stă în patul de jos, nemişcată, conectată la viață printr-un firicel de respirație care i se stinge.

Dacă Dita s-ar fi apropiat să o privească pe fata care încă mai trăieşte, ar fi observat că seamănă mult cu ea însăși: este o adolescentă, cu zâmbet gingaș, păr închis la culoare, ochi visători. Ca și Dita, este o fată energică și vorbăreață, puțin cam fantezistă și cam rebelă. Este şi o fată care, dincolo de aparența ei neastâmpărată şi dezinvoltă, în adâncul sufletului ei este melancolică și gânditoare, dar acela este secretul ei. Cele două surori sosiseră la Bergen-Belsen în octombrie 1944, venind de la Auschwitz, unde fuseseră deportate de la Amsterdam. Delictul lor era cel al tuturor: erau evreice. Cinci luni au însemnat prea mult timp pentru a evita moartea în acea mlaștină. Tifosul nu a avut niciun respect pentru tinerețea lor.

Ana moare pe patul ei mizerabil, într-o singurătate absolută, la o zi după sora ei. Rămășițele lor vor rămâne pentru totdeauna în

acele gropi comune de la Bergen-Belsen. Dar Ana a făcut ceva ce va deveni un mic miracol: amintirea ei şi a surorii sale Margot va rămâne vie timp de mulți ani. În ascunzătoarea în care au stat pitite la Amsterdam împreună cu familia lor, a scris, timp de doi ani, impresii despre viaţa ei din „casa din spate“, nişte dependinţe anexe biroului tatălui ei pe care le-au închis discret şi le-au transformat în tainiţa lor. Timp de doi ani, familia ei a trăit ascunsă cu rudele Van Pels şi Fritz Pfeffer, contând pe ajutorul unor prieteni ai familiei sale care le făceau rost de merinde. La puţin timp după ce s-au instalat acolo, i-au sărbătorit ziua de naştere şi, printre cadouri, a primit şi un caiet. Cum acolo nu putea să aibă o prietenă intimă căreia să-i povestească trăirile ei, a hotărât să îi relateze totul acelui carnet pe care l-a numit *Kitty*. Nu i-a trecut prin minte niciun alt titlu pentru acea perioadă din viața ei petrecută în casa din spate, dar posteritatea a avut grijă să o facă. A intrat în istorie ca *Jurnalul Anei Frank*.

30

Mâncarea a devenit deja o raritate. De-abia dacă li se dau câteva bucăți de pâine pentru toată ziua. Foarte rar apare câte o oală cu supă. Dita și mama ei au slăbit chiar mai mult decât la Auschwitz. Veteranele, care sunt de mult timp în situația asta, nu mai sunt doar slabe sau înfometate: au ajuns pur și simplu niște marionete din lemn, cu brațele și picioarele ca niște bețe. Apa se drămuiește și trebuie să stai la coadă ore întregi ca să umpli o strachină de la un robinet care încă picură.

Și, în acel lagăr ticsit unde nu mai există nimic în afară de infecții și boli, mai vine încă un transport cu femei. Sunt evreice de origine ungară. Una dintre nou-venite întreabă unde se află latrinele. Naivă.

Avem băi cu robinete din aur. Cere-i lui Volkenrath să-ți aducă niște săruri de baie.

Și unele râd în hohote.

Nu există latrine. Au săpat niște gropi, dar deja sunt pline.

Altă femeie din acel transport, furioasă rău, se adresează uneia dintre gardiencele care intră în acel moment spunându-i că ele sunt muncitoare, că trebuie să le trimită la o fabrică și să le scoată din acea groapă cu bălegar. A avut proasta inspirație să se ducă să i-o spună celei mai puțin indicate. O veterană îi șoptește că Volkenrath este supraveghetoarea tuturor gardiencelor și că trebuie să fugă de ea ca de tifos, poate chiar mai rău, dar avertizarea vine prea târziu.

Acea membră a SS își aranjează liniștită cocul blond care-i căzuse puțin, apoi scoate de la cingătoare un pistol Luger și îi lipește țeava de frunte. Îi aruncă și o privire atât de furioasă, ca a câinilor turbați pe care Pasteur s-a preocupat să-i studieze. Prizoniera ridică

braţele şi îi tremură picioarele atât de tare, încât pare că dansează. Volkenrath zâmbeşte.

Doar ei îi vine să râdă.

Pistolul este ca o bară de fier lipită de capul ei şi o urină caldă începe să i se scurgă printre picioare. Nu este o dovadă de bună creştere să urinezi în faţa unei supraveghetoare. Toate strâng din dinţi şi se pregătesc să audă împuşcătura. Câteva femei lasă privirea în jos ca să nu vadă cum îi explodează capul în bucăţele. Volkenrath are un rid vertical între sprâncene, care-i ajunge până la rădăcina părului, atât de marcat şi de adânc încât pare o cicatrice neagră. Încheieturile pumnului cu care ţine pistolul sunt albe din cauza furiei cu care îl strânge. Lipeşte arma cu înverşunare de fruntea femeii, care plânge şi urinează în acelaşi timp. În cele din urmă, ridică pistolul. Prizonierei îi rămâne pe pielea frunţii un cerc roşiatic. Făcându-i semn cu bărbia, îi porunceşte să se întoarcă la locul ei.

N-am să-ţi fac această favoare, căţea evreică! Nu, nu este ziua ta norocoasă.

Şi îi scapă un hohot de râs dement, care răsună ca un ferăstrău.

În noaptea aceea, o femeie cu părul alb a plâns din zori moartea fetei sale. Nici măcar nu ştie din ce cauză a murit. De dimineaţă a îngenuncheat în spatele pavilionului şi a început să sape în pământ cu mâinile ca să-i facă un mormânt fetei. Nu a reuşit să facă decât o mică gaură, unde de-abia dacă încăpea o vrăbiuţă. Femeia se lasă să cadă în noroi şi o colegă de pat se apropie de ea să o consoleze.

N-o să mă ajute nimeni să-mi îngrop fata? ţipă de pe jos.

Femeile nu mai au prea multă energie şi nimănui nu i se pare prea înţelept să şi-o irosească făcând ceva fără rost. Chiar şi aşa, mai multe femei se oferă să o ajute şi încep să sape în noroi. Dar pământul este tare şi mâinile lor fragile încep în curând să sângereze. Femeile, epuizate şi îndurerate, se opresc din săpat fără să fi reuşit să dea la o parte mai mult de câţiva pumni de lut.

Prietena o convinge să-şi ducă fata la groapa comună.

Groapa... Eu am văzut-o. Nu, te rog, nu acolo. E o ofensă adusă lui Dumnezeu...

Va fi alături de ceilalți nevinovați. În felul acesta, nu va fi singură, îi spun celelalte.

Femeia consimte foarte ușor. Nicio consolare nu îi este de folos.

Lagărul duhnește. Este inundat de excremente ale bolnavilor de dizenterie, care se sprijină de pereții din lemn ai pavilioanelor și se prăbușesc la pământ deasupra propriilor excremente fără ca nimeni să-i ajute. Dacă decedatul are rude sau prieteni, îl duc până la groapa comună. Dacă nu, trupul său rămâne pe potecile lagărului până când vreun membru SS își scoate pistolul și îi obligă pe câțiva interni să-l ia de acolo târâș.

Merg încet de-a lungul lagărului și priveliștea este la fel de dezolantă pretutindeni. Dita le ia de mână pe Margit și pe mama sa, care tremură, de febră sau de oroare. Nu se poate face deosebire între boală și degradare.

Se întorc în pavilion și este și mai rău. Mirosul acru al bolilor, vaietele, suspinele, murmurul monoton al rugăciunilor. Mulți bolnavi nici nu se mai pot da jos din paturile lor; mulți dintre ei fac pe ei, mirosul urât este insuportabil.

Interiorul pavilionului pare un azil de bolnavi incurabili. De fapt, chiar așa și este. Dita privește penumbra dezolantă a paturilor suprapuse; în jurul unora, rudele și prietenii încearcă să-i aline pe bolnavi. În multe paturi, bolnavii suferă singuri, agonizează singuri, mor singuri.

Dita și mama ei se hotărăsc să părăsească pavilionul. A sosit luna aprilie, dar în Germania este în continuare un frig intens, un frig de te dor dinții, un frig care-ți strânge degetele, care-ți îngheață nările. Starea firească a oricui rămâne afară, în aer liber, este tremuratul.

Mai bine să mori de frig decât de scârbă, îi spune Dita mamei sale.

Edita, nu fi obraznică.

Mulți alți interni au optat, la fel ca ele, să rămână afară. Liesl și cele două fete au făcut rost de o bucată liberă de perete exterior pe care să-și sprijine spatele și au rămas acolo, înfășurate în pături pe care preferă să nu le privească prea atent. Lagărul este închis, nimeni nu mai intră și nici nu mai iese și câțiva gardieni păzesc cu mitralierele din

turnurile de control. Ar trebui să încerce să fugă dacă le-ar prinde, cel puțin ar muri mai repede , dar nu mai au putere nici măcar să încerce. Nu le mai rămâne nimic.

Pe măsură ce trec zilele, totul se năruie. Membrii gărzilor SS nu mai patrulează prin lagăr, care a devenit o cloacă. De câteva zile nu mai este mâncare și s-a întrerupt definitiv și apa. Unele femei beau din bălțile de pe jos și, la scurt timp după aceea, se chircesc din cauza crampelor și mor de holeră. Dita privește în jurul ei și închide ochii, ca să nu mai vadă cum viața putrezește obscen în fața ei. Este din ce în ce mai cald și cadavrele se descompun și mai repede. Femeile nu mai au putere nici să le îndepărteze.

Aproape nimeni nu se mai ridică din locul în care se află. Multe femei nu se vor mai ridica niciodată; unele încearcă să o facă, dar picioarele lor de sârmă le sunt slăbite și se prăbușesc pe pământ, care este plin de depuneri de tot felul. Altele cad cu zgomot pe vreun cadavru. Este greu să-i distingi pe cei vii de cei morți.

Exploziile de pe front sunt din ce în ce mai aproape, mai clare. Impușcăturile sunt mai sonore, vibrația bombelor le gâdilă la picioare și singura speranță care le-a mai rămas este ca acel infern să se sfârșească la timp. Dar moartea pare să avanseze mult mai repede și mai hotărât pe propriul ei front.

Dita își îmbrățișează mama. O privește pe Margit, care are ochii închiși, și decide că nu o să continue lupta. Închide și ea pleoapele: se lasă cortina. I-a promis lui Fredy Hirsch că o să reziste. Ea nu s-a dat bătută, dar trupul ei da. În orice caz, însuși Hirsch s-a predat în cele din urmă... Sau nu? Ce mai contează!

Inchizând ochii, oroarea de la Bergen-Belsen dispare și Dita se mută la stațiunea balneară Berghof din *Muntele vrăjit.* Chiar i se pare că simte o rafală a acelui vânt rece și cristalin din Alpi.

Slăbiciunea alimentează o lene mintală, care face să se descuie lacătele, să cedeze ușile amintirilor și totul să înceapă să se îngrămădească dezordonat în închipuirea ei. Se amestecă momente, locuri și personaje pe care le-a cunoscut în realitate cu altele pe care le-a cunoscut din cărți, iar Dita nu este în stare să distingă amintirile reale de cele care s-au plămădit în imaginație.

Nu știe care este mai adevărat: arogantul doctor Behrens de la Berghof medicul care-l îngrijea pe Hans Castorp sau doctorul Mengele; la un moment dat este în stare să-i vadă plimbându-se împreună prin grădinile sanatoriului. Par să vorbească însuflețiți. Dintr-odată, ea intră într-o sufragerie și îi găsește stând la masa plină de bucate minunate pe cavalerescul doctor Manson din *Citadela*, pe chipeșul Edmond Dantes cu cămășoaia lui de marinar desfăcută și pe madame Chauchat, foarte elegantă și seducătoare. Se uită puțin mai bine și vede că cel care stă în capul mesei este doctorul Pasteur, care, în loc să taie zemosul curcan la cuptor pentru a-l mânca, îl disecă mânuind un bisturiu. Trece pe acolo doamna Křížková, pe care ea întotdeauna o strigă „doamna Burduf", certându-l pe un ospătar care încearcă să se facă nevăzut; chipul acestuia este cel al lui Lichtenstern. Alt ospătar, mai grăsun, se apropie ducând o tavă cu o delicioasă plăcintă cu carne; dar, cu o neîndemânare nemaipomenită, se împiedică și aruncă mâncarea zgomotos pe masă, stropindu-i cu grăsime pe comeseni, care se uită la el cu dezaprobare. Chelnerul își cere iertare foarte mâhnit din cauza lipsei sale de tact și înclină capul de mai multe ori cu supunere, în timp ce se grăbește să strângă resturile plăcintei făcute bucăți. Atunci Dita îl recunoaște: este șmecherul Svejk făcând una dintre trăsnăile sale! Cu siguranță că, ajungând în bucătărie, va da un ospăț pentru ajutoarele de bucătar cu acele bucăți de plăcintă respinse de invitați.

Judecata ei s-a moleșit. Este mai bine așa. Se desprinde de realitate, știe asta. Și nu-i pasă. Se simte fericită, la fel ca atunci când era mică și, închizând ușa camerei sale, lumea rămânea afară și nimic nu o putea răni. Amețește, lumea se încețoșează și începe să se năruie. Vede gura tunelului.

Aude răsunându-i în cap niște voci ciudate, ca din altă lume. Simte că a trecut deja granița și că se află de cealaltă parte a lucrurilor, într-un loc unde există voci masculine puternice, care vorbesc o limbă de neînțeles, un galimatias enigmatic pe care știu să-l descifreze doar cei aleși. Nu-și pusese niciodată întrebarea referitoare la ce limbă se vorbește în cer. Sau în purgatoriu. Sau în iad. Este o limbă pe care ea nu o înțelege.

Aude și strigăte de isterie. Dar acele țipete atât de ascuțite... sunt prea pline de emoție, nu poate fi vorba despre lumea de dincolo. Sunt țipete din această lume mizerabilă. Asta înseamnă că încă nu a murit. Deschide ochii și le vede ridicându-se pe câteva interne, care țipă nebune, pradă unei isterii bruște. Oamenii țipă, se bâlbâie, răsună fluiere, se aud zgomote și pași. Este atât de amețită încât nu înțelege nimic.

Toate au înnebunit, șoptește. Lagărul este un balamuc.

Margit deschide ochii și o privește speriată, de parcă încă s-ar putea teme de ceva. Atinge brațul mamei Ditei și aceasta deschide ochii.

Atunci ele văd intrând în lagăr soldați. Sunt înarmați, dar nu sunt nemți. Poartă niște uniforme de culoare maro-deschis, diferite de uniformele negre pe care le-au văzut până atunci. Mai întâi, soldații țintesc cu armele lor în toate direcțiile, dar imediat după aceea le lasă în jos, unii își pun puștile în bandulieră și își duc mâinile la cap.

Oh, my God!

Cine sunt, mamă?

Sunt englezi, Edita.

Englezii...

Ea și Margit au rămas cu gura căscată și cu ochii larg deschiși.

Englezi?

Un tânăr subofițer se cocoață pe o cutie de lemn goală și își duce mâinile la gură, ca un claxon. Vorbește o germană rudimentară.

In numele Regatului Unit al Marii Britanii și al aliaților ei, acest lagăr este eliberat. Sunteți libere!

Dita îi dă un cot lui Margit. Prietena ei a rămas paralizată, nu poate să vorbească. Deși credea că nu mai are putere, Dita reușește să se ridice în picioare și se sprijină cu o mână pe umărul lui Margit și cu alta pe cel al mamei sale, care privește și ea la fel de amețită. Și în sfârșit pronunță fraza pe care a așteptat să o pronunțe de-a lungul copilăriei sale.

Războiul s-a încheiat.

Și bibliotecara blocului 31 începe să plângă. Plânge pentru toți cei care nu au putut să ajungă până aici pentru a vedea asta: bunicul ei,

tatăl ei, Fredy Hirsch, Miriam Edelstein, profesorul Morgenstern... pentru toți cei care nu se află acolo pentru a se bucura de acel moment. Este amărăciunea veseliei.

Un soldat se apropie de supraviețuitorii din zona în care se află ele și le strigă într-o germană cu accent galez că lagărul a fost eliberat, că ele sunt acum libere.

Libere! Libere!

O femeie se târăște până ajunge să îmbrățișeze piciorul soldatului. Acesta se apleacă zâmbitor, dispus să primească mulțumirile celor eliberați. Dar femeia cadaverică îi vorbește cu un ton de reproș aspru:

De ce ați întârziat atât de mult?

Soldații britanici se așteptau să fie primiți de o mulțime de oameni veseli și euforici. Se așteptau să vadă râsete și exclamații de bucurie. Dar nu se așteptau să dea peste o primire plină de plânsete, de suspine și de horcăieli, peste oameni care plâng cu un amestec de veselie pentru că au fost salvați și de tristețe profundă pentru soții, copiii, frații, unchii, verii, prietenii, vecinii... atâția și atâția oameni care n-au reușit să trăiască acel moment.

Pe chipurile câtorva soldați se citește compasiunea, pe ale altora neîncrederea, pe ale multora se vede chiar și scârba. Nu au crezut niciodată că un lagăr de concentrare a evreilor ar putea să fie acea mocirlă de trupuri unde viii și morții nu se deosebesc, zăcând unii peste alții în noroi. Cei vii sunt chiar mai scheletici decât morții. Englezii credeau că vor elibera un lagăr de prizonieri, dar au dat peste un cimitir.

Unele voci încă mai sunt în stare să strige vlăguite vestea. Însă majoritatea femeilor care sunt în viață mai au putere doar să privească pline de neîncredere. Cu atât mai mult cu cât văd trecând prin fața lor un pluton de deținute. Dita trebuie să se uite de două ori ca să poate crede. Pentru prima dată în viața ei, de când se știe, deținuții nu sunt evrei. In fruntea rândului, păzit de soldați britanici înarmați, merge cu capul ridicat semeț Elisabeth Volkenrath, cu chipul acoperit de șuvițele care ies din cocul răvășit.

31

Primele zile de libertate au fost ciudate. Au avut loc scene pe care Dita nu și le-ar fi putut imagina niciodată: supraveghetoarele naziste târând morți cu mâinile lor; Volkenrath, mereu atât de impecabilă, cu uniforma murdară de noroi și părul unsuros, ducând în brațe cadavre până la groapa comună. Britanicii l-au pus pe doctorul Kline să coboare în groapă cadavrele pe care i le pasează gărzile SS, transformați în prizonieri condamnați la muncă forțată.

A sosit momentul libertății, dar nimeni nu este vesel la Bergen-Belsen. Numărul mare de morți este dezolant. În curând își dau seama că nu se pot ocupa de cei morți cu respectul cuvenit, pentru că bolile se răspândesc foarte repede. În cele din urmă, britanicii le poruncesc membrilor SS să pună trupurile unele peste altele și un excavator-buldozer le împinge până la groapa comună. Pacea impune aceste exigențe: urmările războiului trebuie să fie șterse cât mai repede.

Margit stă la coadă ca să primească porția de mâncare de la prânz și o mână o atinge pe umăr. Este un gest neînsemnat. Dar ceva în acel gest face ca, dintr-odată, viața ei să capete amploare. Înainte de a se întoarce, știe deja că este mâna tatălui ei.

Dita și Liesl se bucură mult pentru Margit. Se simt fericite să o vadă pe ea fericită. Când ea le spune că englezii i-au rezervat tatălui ei un loc în trenul spre Praga și că au putut să aranjeze lucrurile ca ea să-l poată însoți, ele îi doresc mult noroc în noua ei viață. Totul se schimbă cu viteza fulgerului.

Margit devine foarte serioasă și le privește foarte intens.

Casa mea va fi și a voastră.

Nu o spune din politețe. Dita știe că este declarația de afecțiune din partea unei surori. Tatăl lui Margit le notează pe o bucată de hârtie adresa unor prieteni cehi, dar nu de origine evreiască, despre care speră că sunt bine și că îi vor putea adăposti la Praga.

Ne vom vedea la Praga! îi spune Dita în timp ce-și dau mâna pentru a-și lua rămas-bun.

De data asta este vorba despre o despărțire mai plină de speranțe. O despărțire la care în sfârșit are sens să spună: „Pe curând!"

Confuzia din primele zile este mare. Britanicii erau antrenați să lupte din tranșee, dar nu pentru a se ocupa de sute de mii de persoane dezorientate și fără documente, multe dintre ele prost hrănite sau bolnave. Batalionul englez are un birou pentru a gestiona repatrierea internilor, dar acesta este depășit de evenimente și distribuirea unor acte provizorii se dovedește insuportabil de lentă. Cel puțin, deținuții au început să primească din nou porții de mâncare, pături curate și au fost instalate spitale de campanie pentru miile de bolnavi.

Dita nu a vrut să-i strice ziua lui Margit dezvăluindu-i că este îngrijorată: mama ei nu se simte bine. Chiar dacă a început să mănânce din nou acceptabil, nu ia în greutate și are febră. Nu va avea încotro și va trebui să o interneze. Asta le amână plecarea.

Spitalul de campanie, instalat de trupele aliate în vechea infirmerie a lagărului, folosită pentru a-i îngriji pe supraviețuitorii de la Bergen-Belsen, se pare că nu a aflat că războiul s-a încheiat. Armata germană s-a predat, Hitler s-a sinucis în buncărul său și ofițerii SS au devenit prizonieri aflați în așteptarea unor procese sumare sau se ascund ca niște proscriși. Dar în spitale războiul refuză cu încăpățânare să depună armele. Armistițiul nu face să le crească mutilaților membrele amputate, nu vindecă durerea răniților, nu stârpește tifosul, nu-i salvează de la cădere pe muribunzi, nu-i aduce înapoi pe cei care au părăsit această lume. Pacea nu vindecă orice, cel puțin nu atât de repede.

Liesl Adlerová, care a îndurat ca o tulpină verde toate lipsurile, tragediile și mizeriile din acei ani, se îmbolnăvește grav când se aș-terne pacea. Ditei nu-i vine să creadă că, după toate încercările pe care le-a depășit, nu o să sară acel ultim gard care-i mai rămâne pen-tru a trăi liniștită. N-ar fi corect.

Femeia este lungită pe un pat de campanie, dar măcar cearșafurile sunt curate sau cel puțin ei i se par curate în comparație cu ceea ce i-a acoperit trupul în ultimii ani. O ia pe mama ei de mână și îi șoptește la ureche cuvinte de încurajare. Medicamentele o mențin sedată.

Cu trecerea zilelor, infirmierii se familiarizează cu prezența ace-lei fete cehe cu chip de înger șmecher care nu se desparte de patul mamei sale. Pe cât posibil, ei încearcă să aibă grijă și de Dita: au grijă să-și mănânce porția de mâncare și să iasă din când în când din spital, să nu rămână acolo multe ore în șir, să-și pună masca pe față când se apropie de mama ei.

Intr-una din acele după-amiezi îl vede pe unul dintre infirmieri, un băiat pistruiat cu fața foarte rotundă pe nume Francis, citind un roman. Se apropie de carte și-i observă cu lăcomie titlul. Este un roman de aventuri și pe copertă apare un căpitan indian cu un moț de pene țipător, vopsea de război pe obraji și o pușcă în mână. Sim-țindu-se observat atât de insistent, infirmierul ridică ochii din carte și o întreabă dacă-i plac romanele de aventuri. Dita citise un roman de Karl May și-i plăcea de curajosul Old Shatterhand și de prietenul său apaș, Winnetou, pe care și-i imagina trăind aventuri extraordinare pe preriile nesfârșite din America de Nord. Dita se apropie și atinge cartea cu degetul ca și cum ar mângâia-o, își plimbă degetul pe cotor foarte încet în sus și-n jos. Soldatul o privește cam uimit. Crede că fata aceea s-ar putea să fie puțin zăpăcită. N-ar fi fost de mirare, după ce trăise în acel infern.

– Francis...

Dita îi arată cartea și apoi se arată pe sine. El a înțeles că vrea să i-o împrumute. Infirmierul îi zâmbește. Se ridică și scoate din buzu-narul din spate al pantalonului încă două romane cu formă similară:

mici, flexibile, cu foaie gălbejită și coperte viu colorate. Unul este de aventuri și celălalt un roman polițist. I le dă și Dita se îndepărtează cu ele. Atunci infirmierul își dă seama și o strigă cu voce tare.

Hey, sweetie! They're in English! Și el însuși traduce ceea ce a spus în germană în mod stângaci: Fato! Sunt în engleză!

Dita se întoarce și îi zâmbește fără să se oprească. Știe că sunt în engleză și că n-o să înțeleagă nimic. Dar nu-i pasă. În timp ce mama ei doarme, se așază pe un pat liber și miroase acea hârtie a romanelor, dă repede foile cu degetul mare și sunetul foilor hărtănite o face să zâmbească. Deschide o carte și hârtia foșnește. Își plimbă din nou degetele pe cotor și simte umflături pe coperte. Îi plac numele autorilor, sunt nume englezești care sună exotic. Faptul că are din nou cărți în mâini o face să simtă că viața începe să se așeze la locul ei, că piesele unui puzzle pe care cineva l-a împrăștiat călcându-l în picioare încep să se îmbine încet-încet.

Dar există o piesă care s-a îndoit și nu vrea să se îmbine: starea mamei sale nu se îmbunătățește. Trec zilele și este din ce în ce mai rău, febra o consumă și trupul ei devine tot mai transparent. Medicul care o îngrijește nu vorbește germana, dar gesticulează în așa fel încât Dita știe perfect cum stau lucrurile: nu prea bine.

Într-o noapte, starea lui Liesl se înrăutățește, respirația ei devine întretăiată și se agită în pat. Dita decide să încerce pentru ultima oară, să joace ultima carte, totul sau nimic. Iese afară și merge până se îndepărtează de luminile clipitoare pe care le asigură generatoarele electrice ale spitalului. Caută întunericul și îl găsește pe o esplanadă, la câteva sute de metri. Când este absolut singură, ridică fața spre un cer înnorat de noapte, pe care nu se văd nici luna, nici stelele. Cade în genunchi și-i cere lui Dumnezeu să o salveze pe mama ei. După tot ce s-a întâmplat, nu este posibil să moară fără ca măcar să se întoarcă la Praga, când nu trebuie să mai facă altceva decât să se urce într-un tren și să plece. Dumnezeu nu-i poate face una ca asta. Îi este dator. Femeia aceea nu a făcut niciodată rău nimănui, nu a jignit și nici nu a supărat pe nimeni, nu a luat nicio firimitură de pâine de la

cineva. De ce să o pedepsească în felul acela? Îi reproşează, îl roagă, îl imploră pe Dumnezeu cu umilinţă să nu îngăduie ca mama ei să moară. Face tot felul de promisiuni pentru ca mama ei să se vindece: promite să devină cea mai credincioasă dintre credincioase, să se ducă în pelerinaj la Ierusalim, să-şi dedice întreaga viaţă întru slava şi generozitatea Lui nemărginită.

Când se întoarce, vede în cadrul uşii luminate a spitalului o siluetă înaltă şi slabă care priveşte noaptea. Este Francis, infirmierul. O aşteaptă. Asistentul sanitar, foarte serios, se apropie cu un pas spre ea şi îi pune cu afecţiune o mână pe umăr. O mână grea. O priveşte şi dă din cap dezaprobator, încercând să-i spună că nu s-a putut face mai mult.

Dă fuga spre patul mamei sale şi îl găseşte acolo pe doctor închizându-şi trusa medicală. Mama ei nu se mai află acolo. A mai rămas doar mica ei carcasă umană, trupul unei păsărele. Nimic mai mult.

Învinsă, se aşază pe un pat. Infirmierul pistruiat se apropie de ea.

— *Are you OK?* Şi ridică degetul mare ca ea să înţeleagă că o întreabă dacă se simte bine.

Cum să se simtă bine? Destinul, sau Dumnezeu, sau diavolul, sau cine ştie cine nu a scutit-o pe mama ei niciun minut de suferinţă în cei şase ani de război, dar, în schimb, nu i-a permis să se bucure nici măcar o zi de pace. Infirmierul continuă să o privească, aşteptând parcă un răspuns.

— Rahat! îi răspunde.

Infirmierul face mutra aceea comică pe care o au englezii când nu înţeleg ceva, întinzându-şi gâtul şi ridicând mult din sprâncene.

— *Shit*... rahat, îi spune Dita, care a învăţat acel cuvânt în ultimele zile.

Atunci infirmierul încuviinţează.

— *Shit*, repetă el. Şi se aşază lângă ea în tăcere.

Ditei îi rămâne consolarea că mama ei şi-a dat ultima suflare fiind o femeie liberă. Dar i se pare o consolare neînsemnată pentru o durere atât de mare. Se întoarce spre infirmier, care o priveşte oarecum

îngrijorat, şi îi face un semn cu degetul mare ridicat spunându-i astfel că este OK. Tânărul asistent sanitar se simte mai liniştit şi se ridică să-i dea apă unei paciente din alt pat.

Şi de ce i-oi fi zis infirmierului că sunt bine, când eu mă simt îngrozitor, când mai rău de atât n-am cum să mă simt? se întreabă Dita. Şi ştie răspunsul înainte de a-şi duce întrebarea până la capăt: pentru că este prietenul meu şi nu vreau să-l îngrijorez.

Încep să mă comport ca mama...

E ca şi cum i-aş lua locul.

A doua zi, medicul îi spune că vor grăbi demersurile pentru ca ea să se poată întoarce imediat acasă. Doctorul se aşteaptă ca vestea aceasta să o bucure, dar Dita îl ascultă ca o somnambulă.

„Să mă întorc? se întreabă. Unde?“

Nu are părinţi, nu are casă, nu are nici măcar un act de identitate care să spună cine este ea. Mai există vreun loc unde să se întoarcă?

32

Vitrina magazinelor Hedva de pe strada Na Prikope îi arată o necunoscută: o femeie tânără, cu o rochie lungă din stofă albastră şi o pălărie modestă gri, din fetru, cu o panglică din material textil. Dita o priveşte cu atenţie şi tot nu o recunoaşte. Nu reuşeşte să accepte că străina aceea este chiar ea, oglindirea ei într-un geam.

În ziua în care nemţii au pătruns în Praga ea era o fetiţă de nouă ani care mergea pe stradă ţinută de mână de mama ei, acum este o fată singuratică, de şaisprezece ani. Încă se înfioară când îşi aminteste cum se cutremura pământul când tancurile traversau oraşul. Totul s-a sfârşit, dar în mintea ei nimic nu s-a terminat. Nu se va termina niciodată.

După larma provocată de victorie şi sărbătorirea sfârşitului războiului, după balurile organizate de trupele aliate şi discursurile răsunătoare, realitatea de după război se arată exact aşa cum este: mută, aspră, fără fanfaronade. Grupurile muzicale au plecat, defilările s-au încheiat şi marile discursuri s-au potolit. Adevărul despre pace este că în faţa ei se deschide o ţară în ruine, fără părinţi şi fără fraţi, fără casă, fără studii, fără nicio altă avere decât hainele pe care le-a primit de la departamentul de ajutor civil şi fără vreun alt mod de a supravieţui decât cartela de raţionalizare de care a putut să facă rost după multe formalităţi încâlcite. În acea primă noapte la Praga se duce să doarmă într-un adăpost pregătit pentru cei repatriaţi.

Tot ce i-a mai rămas este o bucată de hârtie cu o adresă mâzgălită. A privit-o de atâtea ori încât o ştie pe de rost. Războiul schimbă totul.

Pacea, de asemenea. Ce-o să rămână, acum că totul s-a terminat, din fraternitatea care exista între ea și Margit în lagărele de concentrare? Credeau că ea și mama ei vor lua un tren după o zi sau două, dar boala mamei sale le-a întârziat întoarcerea cu câteva săptămâni. În această vreme, poate că Margit și-a făcut noi prietene și că singurul ei scop este să uite trecutul. La fel ca Rene, care le-a salutat de la distanță, fără să se oprească, de parcă ar fi vrut să se îndepărteze de molipsirea de trecut.

Adresa notată de Margit este cea a unor prieteni care nu sunt evrei, cu care nu mai luase legătura de mulți ani. În realitate, când au plecat de la Bergen-Belsen, nici ea și nici tatăl ei nu știau unde vor locui și ce vor face cu noua lor viață. Nici măcar nu știau dacă acei prieteni ai lor de la adresa aceea mai locuiau acolo după atâția ani de război sau dacă aveau să-i primească. Bucata de hârtie se mototolește în mâna ei și scrisul începe să devină ilizibil.

Hoinărește prin nordul orașului în căutarea acelei adrese, întrebând oamenii și încercând să urmeze indicații pe niște străzi pe care nu le străbătuse niciodată. Nu mai știe să se orienteze în Praga. Orașul i se pare enorm și labirintic. Lumea se dovedește enormă când te simți mică.

În cele din urmă, ajunge în piața celor trei bănci distruse care i-a fost indicată; în apropiere este numărul 16 de pe strada notată pe hârtie. Pătrunde în portic și apasă pe soneria de la numărul 1B. Îi deschide o doamnă blondă destul de voluminoasă. Nu este evreică; evreii grași sunt o specie pe cale de dispariție.

Scuzați-mă, doamnă. Locuiesc aici domnul Barnash și fiica lui, Margit?

Nu, nu locuiesc aici. S-au dus să trăiască departe de Praga.

Dita aprobă. Nu le reproșează că au făcut asta. Poate că au așteptat-o câteva zile, dar a întârziat atât de mult să se întoarcă, încât este prea târziu. Or fi luat-o de la capăt în altă parte. După toate cele întâmplate, nu trebuie doar să dai pagina; trebuie să închizi o carte și să deschizi alta.

Nu sta în ușă, îi spune femeia, intră și mănâncă o bucată din tarta pe care tocmai am pregătit-o.

Nu, mulțumesc, nu vă deranjați. Sunt așteptată, serios. O obligație de familie, știți cum e. Am plecat. Cu altă ocazie...

Face stânga împrejur ca să plece cât mai repede și să o ia și ea de la capăt. Dar femeia o strigă.

Tu ești Edita... Edita Adlerová.

Și se oprește, având deja un picior pe scară.

Imi știți numele?

Ea încuviințează.

Te așteptam. Am ceva pentru tine.

Femeia i-l prezintă pe soțul ei, un bărbat cu părul alb și ochi albaștri care, în ciuda vârstei sale înaintate, continuă să fie chipeș. Doamna îi aduce o bucată enormă de prăjitură de afine și un plic care-i poartă numele.

Sunt niște domni atât de amabili, încât nu are nimic împotrivă să deschidă plicul în fața lor. Înăuntru sunt niște vederi din Teplice, două bilete de tren și o notă scrisă de Margit cu acel scris școlăresc al ei:

„Dragă Ditinka, vă așteptăm la Teplice. Veniți imediat. Un sărut uriaș de la sora ta... Margit".

O persoană care te așteaptă undeva este o lumânare care se aprinde într-un câmp pe timpul nopții. Poate că nu reușește să lumineze întregul întuneric, dar îți arată drumul de întoarcere acasă.

În timp ce mănâncă, soții îi explică faptul că domnul Barnash a găsit un serviciu în orașul Teplice și s-a instalat acolo cu Margit. Ei îi povestesc că Margit a vorbit despre ea după-amiezi întregi.

Inainte de a pleca spre Teplice trebuie să-și pună în ordine actele, așa cum i s-a indicat la biroul Consiliului Evreiesc. De aceea, la prima oră a dimineții se așază la coada cea lungă de la biroul de eliberare a actelor de identitate.

Ore întregi de așteptare; din nou, o coadă. Dar nu este ca la Auschwitz, pentru că aici lumea, în timp ce așteaptă, își face planuri.

Mai sunt și persoane supărate, mai înfuriate chiar decât la acele cozi pe o zăpadă de două palme și la care, în cele din urmă, așteptau doar o farfurie de zeamă lungă sau un codru de pâine. Oamenii se enervează din cauza întârzierii, sau pentru că nu sunt bine informați, sau din cauză că li se cer multe documente. Dita zâmbește în sinea ei. Viața își reia cursul când lumea se supără din nimicuri.

Cineva sosește la rând și se așază chiar în spatele ei. Privind cu coada ochiului, își dă seama că este un chip cunoscut. Este unul dintre tinerii profesori din lagărul familial. Și el pare surprins să o întâlnească acolo.

Bibliotecara cu picioarele subțiri! exclamă.

Este Ota Keller, tânărul profesor despre care se spunea că fusese comunist și că inventa pentru elevii săi povești despre Galileea. Ea recunoaște imediat acea privire ironică, plină de inteligență, care o intimida puțin.

În schimb, acum vede în privirea tânărului profesor o căldură aparte. De parcă, brusc, ar recunoaște-o. Nu e vorba că doar o recunoaște ca fiind o colegă de lagăr într-un moment critic al vieții lor, ci descoperă în ea ceva ce îi unește. În blocul 31 de-abia dacă au stat de vorbă. De fapt, nimeni nu le-a făcut niciodată cunoștință, sunt două persoane care aparent nu se cunosc. Dar, întâlnindu-se din întâmplare la Praga, este ca și cum s-ar revedea doi vechi prieteni.

Ota o privește și zâmbește. Ochii lui vioi și puțin ștrengari îi spun fetei: mă bucur că ești în viață, mă bucur că te-am întâlnit din nou. Și ea îi zâmbește, fără să știe prea bine de ce. Este firul care-i unește. Acel fir care le unește pe unele persoane. Care devine un ghem.

Imediat el o molipsește cu buna lui dispoziție.

Am găsit un serviciu, țin contabilitatea unei fabrici și am făcut rost și de o locuință modestă... Mă rog, dacă ținem cont de unde venim, trebuie să spun că este un palat!

Dita zâmbește.

Dar sper să găsesc ceva chiar mai bun. Mi s-a oferit un post de traducător de engleză.

Coada este lungă, dar Ditei i se pare scurtă. Vorbesc întruna, fără pauze stânjenitoare, cu acea încredere care există între niște prieteni buni. Ota îi vorbeşte despre tatăl său, acel om de afaceri serios care, în realitate, a vrut întotdeauna să fie cântăreț.

Avea o voce extraordinară, îi explică având pe buze un zâmbet de mândrie. În 1941 i-au luat fabrica și chiar l-au întemnițat. Apoi ne-au trimis pe toți la Terezín. Și de acolo, în lagărul familial. La selecția din iulie 1944, atunci când s-a destrămat lagărul BIIb, nu a scăpat.

Ota, atât de vorbăreț şi de glumeț, simte că i se înăbuşe cuvintele, dar nu îi este rușine că Dita îl vede cum i se umezesc ochii.

Uneori, în timpul nopții, mi se pare că-l aud cântând.

Când unul din cei doi își abate privirea pentru a rememora un moment dificil sau dureros din acei ani, celălalt își îndreaptă și el ochii spre acel punct de evadare spre care nu-i lăsăm să ne însoțească decât pe oamenii în care avem totală încredere, cei care ne-au văzut râzând și plângând. Ei doi străbat împreună toate momentele care i-au marcat pentru totdeauna. Sunt atât de tineri, încât povestindu-și tot ce au îndurat în acești ani înseamnă a-şi povesti întreaga viață.

Ce s-o fi întâmplat cu Mengele? L-or fi spânzurat? se întreabă ea.

Încă nu, dar îl caută.

Oare îl vor găsi?

Sigur că îl vor găsi! Armate întregi îl caută. Il vor prinde și-l vor judeca.

Să-l spânzure de-a dreptul, e un criminal.

Nu, Dita. Trebuie să-l judece.

De ce să se piardă timpul cu formalități?

– Noi suntem mai buni decât ei.

Și Fredy Hirsch spunea asta!

– Hirsch...

- Cât de dor îmi este de el...

Le vine rândul la ghișeu și își rezolvă demersurile. Gata. Continuă să fie doi necunoscuți, este momentul să-și ureze succes și să-și ia rămas-bun. Dar el o întreabă unde se va duce. Ea îi răspunde că la

Biroul Comunităţii Evreieşti; vrea să ştie dacă este adevărat, cum i s-a spus, că poate să solicite o mică pensie de orfană.

Ota îi spune că, dacă nu o deranjează, o însoţeşte până la Biroul Comunităţii Evreieşti.

E în drumul meu, îi zice atât de serios încât ea nu ştie dacă să-l creadă sau nu.

Este un pretext ca să mai stea cu ea, dar nu este o minciună. Paşii Ditei sunt deja drumul lui.

Câteva zile mai târziu, la Teplice, la câţiva kilometri de capitală, Margit Barnash mătură la intrarea în clădire. Mişcă mătura gândindu-se la un băiat care face comisioane cu o bicicletă şi care apasă vesel pe claxon de fiecare dată când trece pe lângă ea. Se gândeşte că poate este timpul să se pieptene mai frumos de dimineaţă şi să-şi pună bentiţa nouă în păr. Dintr-odată, vede cu coada ochiului umbra cuiva care intră în portic.

Eşti foarte grasă, Iato! îi strigă cineva.

Primul ei impuls este să-i răspundă urât acelei vecine nepoliticoase. Dar după o clipă mătura este gata să-i cadă din mâini.

Este vocea Ditei.

Margit este mai mare decât Dita, dar mereu s-a simţit ca fiind sora mai mică. Se aruncă în braţele Ditei aşa cum fac copiii mici, fără să-şi reprime impulsul, fără nicio reţinere.

O să cădem pe jos! îi spune Dita printre râsete.

Şi ce contează?! Suntem împreună!

Era adevărat, în sfârşit ceva era adevărat. Ea şi tatăl ei o aşteptau.

EPILOG

Ota era un prieten deosebit, care cobora din tren în unele după-amiezi când ea se chinuia cu eventualele locuri de muncă pe care le găsea. Le potrivea cu orele de curs la care asista la școala de la Teplice, unde ea și Margit au recuperat puțin din timpul pierdut. Dacă este posibil așa ceva.

Teplice este un oraș balnear foarte vechi, foarte cunoscut pentru apele sale termale. În cele din urmă, Dita și-a găsit Berghoful ei. În preajmă nu erau Alpii ca în *Muntele vrăjit*, dar avea în apropiere tărâmurile înalte ale Bohemiei. Îi plăcea să se plimbe pe străzile al căror caldarâm avea forme geometrice, deși războiul pedepsise aspru acel oraș frumos cu clădiri senioriale. Uneori se întreba ce s-o fi întâmplat cu enigmatica madame Chauchat, care a plecat din stațiunea balneară în căutare de noi orizonturi. I-ar plăcea să-i ceară sfaturi cu privire la ce să facă cu viața ei.

Frumoasa sinagogă luase foc și ruinele sale arse aminteau de groaza acelor ani calcinați. Sâmbăta, Ota o însoțea în plimbările ei. Îi vorbea despre o grămadă de lucruri. Era un tânăr cu o curiozitate avidă, totul îl interesa. Uneori se plângea puțin că trebuia să ia trenul și apoi un autobuz pentru a străbate cei optzeci de kilometri distanță între Teplice și Praga. Mai mult torcea ca o pisică decât se plângea.

Luni de zile au dat târcoale prin acele piețe care, încetul cu încetul, își recuperau ghivecele cu flori și îi ofereau orașului Teplice aerul său cochet de oraș balnear. În timpul acelor plimbări, Dita și Ota s-au

tot răsucit în acel fir care-i unea. La un an după întâlnirea de la coada din fața biroului de acte, Ota i-a spus ceva ce avea să schimbe totul:

De ce nu vii la Praga? Nu te pot iubi la distanță!

În toate acele după-amiezi își povestiseră deja întreaga viața. Sosise momentul să o ia de la zero, să înceapă o viață nouă.

Ota și Dita s-au căsătorit la Praga și, în 1949, s-a născut primul lor copil.

După formalități anevoioase, Ota a reușit să recupereze fabrica de lenjerie intimă feminină a tatălui său și s-a ocupat de ea ca să o pună din nou pe picioare. Era un proiect care-l entuziasma pentru că, într-un fel, acesta îi permitea lui Ota să se întoarcă în timp. Nici absențele, nici cicatricele nu se puteau șterge, dar cel puțin era un mod de a se întoarce în Praga anului 1939, care simboliza afacerea familiei. Ota nu era convins că vrea să fie om de afaceri. Semăna puțin cu tatăl său, care prefera partiturile de operă în locul foilor de calcul. El prefera limbajul poeților în locul celui al avocaților.

Dar nici măcar n-a avut timp să sufere dezamăgirea omului de afaceri. Încă nu se șterseseră de pe străzile din Praga urmele bocancilor naziștilor când au intrat sovieticii, călcând în picioare totul în calea lor. Fără îndoială, istoria se încăpățânează să se repete neîncetat, astfel că fabrica le-a fost confiscată din nou. De data aceasta, nu era în numele celui de-Al Treilea Reich, ci al partidului comunist.

Din nou, au rămas fără nimic. Oricine s-ar fi dat bătut simțindu-se descurajat. Ota nu a făcut asta. Nici Dita. Erau făcuți să înoate împotriva curentului. Datorită faptului că stăpânea foarte bine engleza și cunoștințelor sale de literatură, tânărul a obținut un post la Ministerul Culturii; munca lui va consta în selecționarea noutăților editoriale destul de interesante pentru a fi traduse în cehă. Era singurul angajat care nu se înscrisese în partidul comunist. Mulți vorbeau în acea vreme despre leninism. Dar lui n-aveau cum să-i dea lecții, el știa mai multe despre marxism decât oricare dintre ei. Citise mai mult decât ei toți. Știa mai bine decât oricine că ideologia comunismului era o cărare frumoasă care se sfârșea cu o prăpastie.

Au complotat împotriva lui, au început să-l acuze că ar fi duşman al partidului, situaţia a devenit dificilă. In 1949, Ota şi Dita au hotărât să emigreze în Israel, ca să o ia de la zero. În cele din urmă, ei aveau să îndeplinească visul lui Fredy Hirsch.

Acolo au muncit din greu la un kibbutz şi Dita şi-a terminat studiile. Chiar în Israel s-au întâlnit cu o altă veche cunoştinţă din blocul 31, profesorul Avi Ofir, care transforma un pavilion modest de copii prizonieri într-o veselă şcoală de canto. El a fost cel care le-a întins o mână de ajutor ca să înceapă să lucreze la Şcoala Hadassim, în apropiere de Netanya. Acolo, Ota şi Dita şi-au exercitat meseriile de profesor de engleză şi educatoare la unul dintre cele mai celebre centre şcolare din Israel, care a primit mai mulţi copii sosiţi odată cu acel val migrator de după sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial. După aceea, şcoala a început să se ocupe de copiii proveniţi din familii cu probleme şi de elevi expuşi riscului de excludere socială. Mereu se bazau pe mai mulţi profesori implicaţi special în acest tip de activităţi, dar niciunii nu erau atât de sensibili în ceea ce priveşte suferinţa oamenilor ca Ota şi Dita.

Cuplul a avut trei copii şi patru nepoţi. Ota, care fusese un mare povestitor în blocul 31, a scris mai multe cărţi. Una dintre ele, *The Painted Wall*, relatează experienţele trăite de mai mulţi oameni din lagărul familial BIIb, având caracter de ficţiune. Dita şi Ota au trăit împreună bucuriile şi necazurile vieţii timp de cincizeci şi cinci de ani. S-au iubit şi s-au ajutat unul pe altul întotdeauna. Au împărţit pasiunea pentru cărţi, un simţ al umorului indestructibil, au împărţit întreaga viaţă.

Au îmbătrânit împreună. Doar moartea a putut să desfacă acea legătură de fier, făurită în vremurile cele mai teribile pe care le poate trăi cineva.

ULTIMA ETAPĂ

Încă mai sunt de povestit chestiuni importante despre bibliotecara blocului 31 și despre Fredy Hirsch.

Această narațiune este bazată pe fapte reale, care în această carte s-au contopit cu ficțiunea. Numele adevărat al bibliotecarei blocului 31, a cărei viață a inspirat aceste pagini, era (până să se căsătorească) Dita Polachova, iar profesorul Ota Keller din acest roman îl are ca sursă de inspirație pe cel care-i va deveni soț, profesorul Ota Kraus.

Mențiunea pe care a făcut-o Alberto Manguel în *Biblioteca nopții* cu privire la existența unei biblioteci minuscule într-un lagăr de concentrare a fost punctul de plecare pentru a începe investigația jurnalistică ce a dat naștere acestui volum.

Probabil unii oameni nu vor fi de acord cu această fascinație a unor persoane de a-și risca viața pentru a menține deschisă o școală secretă și o bibliotecă clandestină la Auschwitz-Birkenau. Unii vor crede că este un act de curaj inutil într-un lagăr de exterminare, când există alte preocupări mai peremptorii: cărțile nu vindecă bolile și nici nu pot fi folosite ca arme pentru a doborî o armată de călăi, nu țin de foame și nici de sete. E adevărat: cultura nu este necesară pentru supraviețuirea omului, necesare sunt doar pâinea și apa. Este adevărat că omul supraviețuiește dacă are pâine să mănânce și apă să bea, dar mulțumindu-se doar cu atât moare întreaga omenire. Dacă omul nu se emoționează în fața frumuseții, dacă nu închide ochii și nu-și pune în funcțiune mecanismele imaginației, dacă nu este în stare să-și pună întrebări și să întrezărească limitele ignoranței sale, fie că este bărbat

sau femeie, atunci înseamnă că nu este o persoană; înseamnă că nimic nu-l distinge de un somon, de o zebră sau de un bou.

Pe internet există o grămadă de informații despre Auschwitz, dar acea documentație nu-ți vorbește decât despre locul cu pricina. Dacă vrei ca un loc să-ți vorbească, trebuie să te duci acolo și să rămâi atâta timp cât este nevoie pentru a asculta ceea ce are să-ți spună. Pentru a căuta vreun vestigiu al lagărului familial sau vreo pistă pe care să o urmez, am călătorit la Auschwitz. Nu aveam nevoie doar de informațiile numerice și de datele calendaristice, trebuia să simt freamătul acelui loc blestemat.

Am zburat până la Cracovia și de acolo am luat un tren până la Oswięcim. Nimic din acel oraș mic și liniștit nu te duce cu gândul la oroarea trăită în împrejurimile lui. Totul este atât de plăcut, încât se ajunge la porțile lagărului cu autobuzul.

La Auschwitz I există o parcare pentru autocare și o intrare ca de muzeu. Fusese o fostă cazarmă a armatei poloneze și plăcutele sale clădiri dreptunghiulare din cărămidă, despărțite de bulevarde largi pavate, pe unde ciugulesc păsărelele, nu dezvăluie la prima vedere indicii ale ororii. Dar sunt mai multe pavilioane în care se poate intra. Unul dintre ele a fost amenajat ca un acvariu: se traversează un culoar întunecat și, de-o parte și de alta, există vitrine luminate. Ele conțin pantofi rupți, o grămadă, cu miile. Două tone de păr omenesc care alcătuiesc o mare sumbră. Proteze nespălate, ca niște jucării stricate. Mii de perechi de ochelari rupți, aproape toți rotunzi, ca aceia ai profesorului Morgenstern.

La Auschwitz II-Birkenau, la o distanță de trei kilometri, se ridica lagărul familial BIIb. În ziua de azi a mai rămas halucinantul turn de supraveghere de la intrarea în *lager*, cu un tunel la bază pentru ca, începând din 1944, calea ferată să pătrundă până în interiorul lagărului. Barăcile originale au fost arse după război. Există câteva barăci reconstruite, în care se poate intra: sunt grajduri de cai care, chiar dacă sunt curate și aerisite, se dovedesc întunecoase. După acel prim șir de pavilioane care ar fi lagărul de carantină, se ivește un imens

câmp deschis, care era ocupat de celelalte lagăre. Ca să vezi locul pe care l-a ocupat la vremea lui lagărul BIIb trebuie să părăsești traseul pe care ți-l indică ghidul, care nu depășește replicile pavilioanelor din primul șir, și trebuie să înconjuri întreg perimetrul. Trebuie să rămâi singur. Să te plimbi singur prin Auschwitz-Birkenau înseamnă să suporți un vânt foarte rece, care aduce ecoul vocilor celor care au rămas acolo pentru totdeauna și fac parte din noroiul pe care călcăm. Din lagărul BIIb nu au mai rămas decât poarta metalică prin care se pătrundea în acel loc și o singurătate imensă, unde de-abia dacă cresc niște desișuri. Au rămas doar câteva pietricele de râu, vântul și tăcerea. Un loc calm sau fantomatic; depinde de cât de multe știu ochii care-l privesc.

Din acea călătorie am adus cu mine multe întrebări și aproape niciun răspuns, câteva noțiuni despre ceea ce a fost Holocaustul pe care nu le puteam învăța din nicio carte de istorie și, din pură întâmplare, o ediție a unei cărți importante: *Je me suis evade d'Auschwitz*, traducerea în franceză a memoriilor lui Rudolf Rosenberg *(I Cannot Forgive)* pe care am găsit-o în librăria de la Muzeul lagărului de concentrare din Cracovia.

Mai era o carte care mă interesa în mod deosebit și pe care am început să o caut de îndată ce m-am întors. Era un roman a cărui acțiune se petrecea în lagărul familial, scris de cineva pe nume Ota B. Kraus și intitulat *The Painted Wall.* Exista o pagină web de unde se putea cumpăra cartea, cu plata ramburs. Dar nu era un site prea profesional, nu se putea face plata prin card Visa, ci exista o adresă de contact. Am scris la acea adresă, interesându-mă de carte și întrebând unde puteam să trimit banii. Și atunci am primit un e-mail din acelea care-ți demonstrează că viața este o răscruce de drumuri. Răspunsul, foarte politicos, era că puteam să trimit banii prin Western Union. Era o adresă din Netanya (Israel) și e-mailul era semnat de un anumel D. Kraus.

Cu cel mai mult tact de care am fost în stare am întrebat dacă era Dita Kraus, fata care stătuse în lagărul familial de la Auschwitz-Birkenau.

Chiar ea era. Bibliotecara blocului 31 trăia și-mi scria un e-mail! Viața este surprinzătoare, dar uneori poate fi extraordinară.

Dita nu mai era o copilă, avea pe atunci optzeci de ani, dar continua să fie la fel de devotată și de luptătoare ca întotdeauna, acum se lupta ca scrierile soțului ei să nu cadă în uitare.

Și astfel am început să corespondăm. Amabilitatea ei nemaipomenită înlesnea înțelegerea dintre noi, având în vedere engleza mea stâlcită. In cele din urmă, am stabilit să ne vedem personal la Praga, unde petrece câteva săptămâni pe an, și m-a dus să străbatem ghetoul de la Terezín. Nu este o bunicuță liniștită cum erau pe vremuri. Dita este o persoană năvalnică și amabilă care mi-a găsit imediat o locuință în apropiere de casa ei și care a organizat totul. Când am ajuns la recepția hotelului Triska, ea deja mă aștepta stând pe o canapea din hol. Era așa cum mi-o imaginasem: slabă, agitată, activă, serioasă și în același timp visătoare, absolut încântătoare.

Viața ei nu a fost ușoară nici în timpul războiului și nici după aceea. Ea și Ota au fost foarte uniți până când el a murit în anul 2000. Au avut doi băieți și o fată; aceasta a murit la vârsta de optsprezece ani, după o boală îndelungată. Dar ea nu s-a lăsat înduplecată de loviturile sorții, nu a făcut-o în acele vremuri și nu o va face niciodată.

Este uimitor cum cineva care a acumulat pe umerii săi atâta suferință este în stare să nu-și piardă zâmbetul. „Este tot ce mi-a mai rămas“, îmi spune. Dar i-au mai rămas multe alte lucruri: energia ei, demnitatea de luptătoare împotriva oricui şi a orice, fapt ce o face să fie o femeie semeață de optzeci de ani și cu niște ochi care împrăștie foc. Refuză să luăm un taxi și eu nu îndrăznesc să-i contrazic nevoia de a face economie, specifică acelora care au trăit vremuri foarte grele. Mergem cu metroul și stă în picioare. Sunt locuri libere şi nici măcar nu se așază. Nimeni nu o poate doborî pe o astfel de femeie. Al Treilea Reich nu a putut să-i facă față.

Neobosită sau obosită, dar niciodată resemnată să se lase biruită, mă roagă să-i dau o mână de ajutor pentru că vrea să ducă cincizeci de exemplare din *The Painted Wall* la magazinul memorial de la

Terezín, căci s-au epuizat. Nici măcar nu închiriem o mașină, insistă să mergem cu autobuzul. Străbatem același traseu pe care ea l-a făcut cu aproape șaptezeci de ani în urmă, deși acum târăște după ea un geamantan plin de cărți. Mă tem că pe ea ar putea să o afecteze această călătorie în timp, dar este o femeie foarte puternică. In acel moment, cea mai mare preocupare a ei este să refacă stocul de cărți din librăria ghetoului.

Terezín pare un cartier liniștit, cu clădiri pătrate, presărat cu grădini cu pomi și scăldat de lumina strălucitoare a lunii mai. Dita duce cărțile în librărie, dar mai face și altceva: ambițioasă ca întotdeauna, îmi face rost de un bilet gratuit la expoziția permanentă.

Este o zi plină de momente foarte emoționante. Printre tablourile internilor din ghetou expuse acolo, este unul care o înfățişează chiar pe Dita, un tablou întunecat şi tenebros, care prezintă un oraş mai puțin luminos decât cel pe care l-am străbătut. Există și o încăpere cu numele copiilor care au sosit la Terezín. Dita le parcurge lista şi zâmbește amintindu-și-i pe unii dintre ei. Aproape toți sunt morți.

Nişte monitoare proiectează mărturia supraviețuitorilor care explică experiența trăită la Terezín. Şi pe unul dintre cele patru ecrane apare un bărbat matur cu o voce gravă: este Ota Kraus, soțul ei. Vorbeşte în cehă și, deși cuvintele lui au subtitrare în engleză, nu sunt atent la ele, mă hipnotizează prea mult vocea lui. Transmite o asemenea gravitate încât nu poți să nu o asculți. Dita urmărește în tăcere. Este serioasă, dar nu varsă nicio lacrimă. Ieşim și îmi spune că ne vom duce să vedem unde locuia ea. Femeia asta este de fier sau aşa pare. O întreb dacă nu este dureros pentru ea. „Este", îmi răspunde, dar nu se opreşte, continuă să meargă cu pas hotărât. Nu am cunoscut niciodată o femeie cu un asemenea curaj pe toate planurile vieții sale.

Fostul bloc în care s-a instalat pe durata şederii sale în ghetoul de la Terezín este acum o casă oarecare, cu mulți chiriaşi. Ea ridică privirea spre etajul trei. Îmi povestește că un văr de-al ei, care era tâmplar, i-a făcut un raft. Îmi mai povesteşte și alte lucruri în timp ce ne îndreptăm spre o altă clădire unde s-a păstrat ca muzeu un etaj

cu nişte cămăruţe pline de paturi suprapuse, exact aşa cum era pe vremea ghetoului. Este un loc apăsător, prea strâmt pentru atâtea paturi. Se află acolo chiar şi ligheanul din faianţă pe care-l foloseau ca toaletă comună.

Îţi poţi închipui mirosul? mă întreabă.

Nu, nu pot.

Intrăm într-o altă sală, unde este un paznic; pe pereți atârnă tablouri şi postere din acea epocă. În sala răsună opera lui Viktor Ullmann, un pianist și compozitor celebru, care a devenit unul dintre cei mai activi animatori culturali de la Terezín. Dita se opreşte în mijlocul sălii goale, ocupată doar de supraveghetoarea cea plictisită, şi începe să cânte cu blândeţe opera lui Ullmann. Vocea ei este glasul copiilor de la Terezín, care răsună din nou în acea dimineață pentru un public foarte restrâns, dar nu mai puţin surprins. Nici nu mai încape vorbă că supraveghetoarea nu îndrăzneşte să o întrerupă. Acela este un alt moment în care timpul alunecă înapoi, și Dita devine din nou Ditinka, cântând opera *Brundibár*, cu șosetele ei de lână și ochii ei visători.

Pe drumul de întoarcere de la Terezín la Praga, Dita i-a cerut energic şoferului autobuzului să deschidă clapa de aerisire de sus, ca să nu ne asfixiem de căldură într-un vehicul fără ferestre rabatabile. Văzând că şoferul nu o ia în seamă, ea însăşi a început să tragă de clapă şi apoi eu. Amândoi am reușit să o deschidem.

Stând jos în autocar, am ajuns, din vorbă în vorbă, la un subiect care-mi tot dădea târcoale prin minte de luni de zile: ce s-a întâmplat în după-amiaza zilei de 8 martie, când Fredy Hirsch s-a dus să mediteze la propunerea pe care i-o făcuse Rezistenţa de a conduce răzvrătirea prizonierilor din lagăr în fața iminentei exterminări în camerele de gazare la care avea să fie supus transportul adus în septembrie. De ce s-a sinucis cu o supradoză de Luminal un bărbat atât de cumpătat ca Fredy Hirsch?

Dita mă privește și în ochii ei este o întreagă lume. Și încep să înteleg. Citesc în ochii ei ceea ce citisem în rândurile pe care le-a scris Ota în cartea lui, dar pe care le-am considerat o licenţă romanescă

sau o ipoteză personală. Oare *The Painted Wall* era sau nu o carte de ficţiune? Sau era doar menită să ascundă anumite lucruri pe care dacă Ota le-ar fi spus în alt context ar fi putut să-i provoace probleme serioase?

Dita m-a rugat să păstrez discreţia, pentru că ea credea că ceea ce mi-a povestit i-ar putea aduce probleme.

De aceea, în loc să explic ceea ce mi-a spus, o să reproduc ce a scris şi a publicat Ota B. Kraus în romanul său, *The Painted Wall*, a cărui acţiune se petrece în lagărul familial. Unul dintre puţinele personaje care apar cu numele lor real în acea carte este antrenorul din blocul 31, Fredy Hirsch. Iată ce povesteşte cartea despre momentul crucial în care, după ce membrii SS i-au mutat în lagărul de carantină pe oamenii aduşi în septembrie, Rezistenţa îi cere lui Hirsch să conducă o răscoală şi el solicită să i se dea un timp de gândire:

> După o oră, Hirsch s-a ridicat din pat ca să se ducă să-l caute pe unul dintre medici.
>
> M-am hotărât, spuse. De îndată ce se va întuneca, voi da ordinul. Am nevoie de o pastilă să-mi calmez starea de agitaţie.
>
> [...]
>
> O răscoală împotriva nemţilor era o nebunie, s-a gândit doctorul; însemna moartea pentru toţi: pentru cei din transportul condamnat, pentru prizonierii din lagărul familial şi chiar şi pentru echipa medicilor din spital solicitată de Mengele. Bărbatul acela înnebunise, fără îndoială că nu era în toate minţile şi, dacă nu-l opreau, doctorii evrei aveau să moară împreună cu ceilalţi deţinuţi.
>
> O să-ţi dau ceva, un sedativ, i-a spus doctorul şi s-a întors spre spiţer.
>
> Întotdeauna le lipseau medicamentele, dar aveau un mic stoc de calmante. Spiţerul i-a întins un flacon de pastile de dormit. Doctorul a vărsat conţinutul şi a închis pumnul cu o mişcare rapidă. Avea nişte ceai rece în ceaşca lui şi a amestecat în el până a dizolvat pastilele în acel lichid tulbure.

Există cuvinte în codul penal care descriu ceea ce i s-a întâmplat cu adevărat lui Fredy Hirsch în acea după-amiază a anului 1944. Uneori ficțiunea din romane ascunde adevăruri care nu se pot povesti altfel.

Alte mărturii risipesc din ce în ce mai mult teoria sinuciderii care poate fi citită în rapoartele oficiale care vorbesc despre el. Michael Honey, un supraviețuitor al lagărului familial, care era mesagerul medicilor, se îndoiește de mărturia pe care o scrie Rosenberg în cartea lui de memorii în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în ziua de 8 martie 1944: *He was given an overdose of Luminalets when he asked for a pill because of a headache.* (Când a cerut o pastilă pentru durerea de cap, i-au dat o supradoză de tablete de Luminal.)

Sper ca această carte să îi restaureze memoria lui Fredy Hirsch, oarecum întinată de ideea falsă că și-a luat viața intenționat. Din cauza acestei idei, ani de-a lungul s-a pus la îndoială integritatea sa din momentele decisive. Fredy Hirsch nu s-a sinucis. Nu și-ar fi lăsat niciodată de izbeliște copiii. Era un căpitan: s-ar fi înecat împreună cu nava sa. Așa trebuie să ni-l amintim: ca pe un luptător cu un curaj deosebit.

Și, firește, această carte este un omagiu adus Ditei, de la care am învățat atât de multe lucruri.

Bibliotecara blocului 31 continuă să trăiască în Netanya și vine câteva zile pe an în micul ei apartament din Praga. Și va continua să facă asta atâta timp cât sănătatea va ține cu ea. Încă este o femeie de o curiozitate, clarviziune, amabilitate și integritate care depășesc imaginația. Până acum eu n-am crezut niciodată în eroi, dar acum știu că există: Dita este unul dintre ei.

ANEXĂ

CE S-A ÎNTÂMPLAT CU...?

Rudi Rosenberg

După război, și-a schimbat numele în Rudi Vrba. După ce a evadat de la Auschwitz, s-a grăbit să le dicteze conducătorilor evrei din orașul Zilina un prim raport despre ceea ce li se întâmpla cu adevărat deportaților de la Auschwitz, lucruri care nu aveau nicio legătură cu minciunile naziştilor. Raportul a fost expediat la Budapesta, dar câțiva înalți demnitari evrei nu l-au luat în seamă și, în mai, naziștii au început să trimită la Auschwitz până la douăsprezece mii de evrei pe zi. Când a ajuns în Marea Britanie, Rudi Rosenberg a redactat, împreună cu tovarăşul său de evadare, Fred Wetzler, alt raport detaliat, care a fost de folos pentru ca lumea să cunoască teribilul adevăr despre ceea ce se întampla în lagărele de concentrare. Acel text a fost una dintre dovezile utilizate în timpul proceselor de la Nürnberg. După război, Rosenberg a fost decorat. A studiat chimia la universitatea din Praga și a ajuns un profesor respectat în domeniul neurochimiei. A trăit în Canada şi a murit in 2006. Criticile sale aspre la adresa unor membri de vază ai comunității evreiești din Ungaria, care apoi vor avea un rol relevant la intemeierea statului Israel, au făcut ca, decenii la rând, anumite sectoare ale statului evreu să-i pună la îndoială mărturiile şi integritatea, și chiar și în zilele noastre acolo el continuă să fie un personaj controversat.

Elisabeth Volkenrath

Era de meserie coafeză, dar aderarea ei la partidul nazist a îndemnat-o să se înroleze în trupele SS. S-a instruit o vreme în lagărul de la Ravensbrück și, în anul 1943, au repartizat-o la Auschwitz pe funcția de SS-Aufseherin. În noiembrie 1944, au promovat-o pe postul de SS-Oberaufseherin și, de pe această funcție, a poruncit un număr mare de execuții. La începutul anului 1945, au transferat-o în lagărul Bergen-Belsen, ca supraveghetoare. Când Aliații au eliberat lagărul, a fost arestată de trupele britanice și a ajuns pe banca acuzaților. În urma procesului care a avut loc pentru a elucida crimele gardienilor de la Bergen-Belsen, au condamnat-o la moarte prin spânzurare. A fost executată pe 13 decembrie 1945 în localitatea Hamelin.

Rudolf Hoss

Comandantul de la Auschwitz primise o educație catolică strictă și tatăl său a vrut chiar ca el să devină preot. În cele din urmă, Hoss a înclinat spre armată: îl fascinau ordinea și ierarhia. În timpul mandatului său, la Auschwitz au fost ucise între unul și două milioane de persoane. După sfârșitul războiului, Hoss a scăpat de asediul Aliaților, care erau pe urmele principalilor criminali de război, adoptând o identitate falsă și dându-se drept sodat din Armata Terestră. Timp de aproape un an a lucrat ca agricultor, până când aliații au forțat-o pe soția lui să mărturisească unde se ascunde și l-au arestat. A fost judecat în Polonia și condamnat la moarte. Inainte de execuție, a scris în închisoare niște memorii în care nu nega sutele de mii de crime și le justifica afirmând că, dat fiind rangul său militar, trebuia să îndeplinească ordinele primite. Chiar se mândrea cu talentul său organizatoric de a manevra o mașinărie a morții atât de complexă precum cea de la Auschwitz. L-au spânzurat la Auschwitz I și chiar și în zilele noastre se poate vedea acolo eșafodul pe care a fost executat.

Adolf Eichmann

A fost unul dintre principalii ideologi ai aşa-numitei soluţii finale pentru exterminarea rasei evreilor. Eichmann s-a ocupat de logistica deportărilor spre lagărele de concentrare. A fost, de asemenea, maestrul acelor *Judenräte* sau consilii evreieşti, care colaborau la deportări. Când s-a încheiat războiul, Eichmann a fost prins de trupele americane, dar a uzurpat identitatea lui Otto Eckmann şi aceştia nu şi-au dat seama că era vorba despre unul dintre cei mai căutaţi nazişti. După ce s-a ascuns în Germania şi a trecut prin Italia, în 1950 s-a îmbarcat pe un vapor cu destinaţia Argentina. Acolo şi-a reunit familia şi a trăit sub un nume fals, lucrând ca muncitor într-o fabrică de automobile. În 1960, datorită informaţiilor aduse de vânătorul de nazişti Simon Wiesenthal, un grup de elită al serviciului de informaţii israelian (Mossad) a pus mâna pe el la Buenos Aires. În cadrul unei operaţiuni îndrăzneţe, l-au arestat pe Eichmann în plină stradă, l-au vârât repede într-o maşină şi s-au îndreptat spre aeroport. De acolo, l-au scos clandestin din ţară cu un avion al companiei israeliene El Al, facându-l să treacă drept un mecanic de zbor în stare de ebrietate. A fost o chestiune care a creat un conflict diplomatic serios între Argentina şi Israel. Locotenent-colonelul SS a fost judecat la Ierusalim si condamnat la moarte. Sentinţa a fost executată pe 1 iunie 1962.

Petr Ginz

Redactorul-şef al revistei *Vedem*, pe care o editau voluntar tinerii din Terezín, s-a născut pe 1 februarie 1928 în Praga. Părinţii lui erau vorbitori de esperanto şi nişte persoane cu preocupări culturale deosebite. În octombrie 1942, Petr a fost deportat împreună cu alte sute de vecini la Terezín, din ordinul Gestapoului, în timp ce părinţii şi sora lui au rămas pentru moment în Praga. Petr era unul dintre puţinii copii fără familie de la Terezín, deşi părinţii lui îi trimiteau frecvent pachete de mâncare şi foi ca să scrie. Într-o scrisoare care s-a păstrat, Petr îi cerea familiei lui gume de mestecat, carnete, o lingură,

pâine, planşe... şi o carte de sociologie. Împărţea pachetele cu tovarăşii săi de cămăruţă. Generozitatea lui, inteligenţa şi amabilitatea au făcut să fie unul dintre cei mai îndrăgiţi băieţi, atât de profesorii, cât şi de colegii săi. In 1944, l-au deportat de la Terezín şi, la sfârşitul războiului, nu s-a mai întors acasă. Numele său nu a apărut în niciun registru de morţi şi, timp de zece ani, familia lui a păstrat slaba speranţă de a-l vedea. Dar, după acest timp, a luat legătura cu ei Jehuda Bacon, care fusese deportat în acelaşi transport, şi le-a spus că au fost trimişi la Auschwitz. Pe loc, în gară, s-a făcut o selecţie: cei din grupul din dreapta se duceau în lagăr, iar cei din grupul din stânga direct în camerele de gazare. Jehuda l-a văzut pe Petr ducându-se spre rândul din stânga.

David Schmulewski

Liderul polonez al Rezistenţei de la Auschwitz era deja un veteran de stânga înainte de a fi arestat: luptase în Brigăzile Internaţionale în timpul Războiului Civil Spaniol şi apoi i-a combătut pe nazişti. La sfârşitul războiului a ocupat funcţii importante în partidul comunist polonez. O chestiune tulbure în care s-a văzut implicat ceva legat de traficul de opere de artă l-a obligat să părăsească partidul şi să plece în exi la Paris, unde a trăit până la moarte. Nu se ştie până în ce punct implicarea sa în traficul cu opere de artă a fost o uneltire a conducătorilor partidului comunist pentru a-l defăima, dat fiind faptul că poziţia sa de erou de război îl făcea intangibil. Nepotul său, combativul şi strălucitorul intelectual englez Christopher Hitchens, mort în 2011, a povestit câteva dintre aceste lucruri în cartea *Hitch-22*.

Siegfried Lederer

A fost tovarăşul de evadare al caporalului din trupele SS Viktor Pestek, pe care faptul că a dezertat l-a costat viaţa. Lederer a scăpat ca prin urechile acului de Gestapo şi a devenit un membru activ al Rezistenţei. La Zrabaslav a reuşit să se dea drept general al trupelor

SS pentru a le ajuta pe grupurile locale ale Rezistenței. În cele din urmă, s-a dus în Slovacia, unde s-a dedicat, în timpul cât a mai durat războiul, sprijinirii partizanilor locali.

Hans Schwarzhuber

În noiembrie 1943 a fost numit responsabil al zonei de bărbați de la Auschwitz-Birkenau (de care aparținea și lagărul familial). În 1944, a fost detașat în lagărul de la Ravensbruck în calitate de comandant-adjunct. În 1954, armata britanică l-a arestat și pe loc s-au strâns dovezi că trimisese în camerele de gazare în acele ultime luni cel puțin 2 400 de persoane. A fost judecat și condamnat la moarte. În 1947 a fost executat prin metoda care-i plăcea atât de mult când era comandant: spânzurătoarea.

Josef Mengele

În ianuarie 1945, cu puține zile înainte ca trupele aliate să pună stăpânire pe lagărul de la Auschwitz, Mengele s-a amestecat printre militarii dintr-un batalion de infanterie în retragere. Astfel, a devenit prizonier împreună cu sute de soldați și a reușit să treacă neobservat. La asta a contribuit, în afară de haosul din primele săptămâni de după război, și circumstanța că Aliații îi identificau pe membrii SS prin faptul că toți aveau tatuată pe braț grupa sanguină, ceea ce nu se întâmpla cu soldații obișnuiți. Dar Mengele, întotdeauna prevăzător, nu și-a făcut niciodată acel tatuaj. A reușit să fugă din Germania cu ajutorul economic al influentei sale familii de industriași și s-a refugiat în Argentina. Acolo a trăit liniștit, ducând o viață plină de avantaje, fiind asociat al unei firme farmaceutice. La sfârșitul anilor cincizeci, vânătorul de naziști Simon Wiesenthal i-a dat de urmă grație certificatului de divorț semnat de Mengele, o formalitate pe care căpitanul-medic a stabilit-o cu soția sa printr-o scrisoare. Dar cineva a reușit să-l anunțe că fusese descoperit și Mengele a plecat în Uruguay. Acolo a trăit cu o nouă identitate falsă, dar cu mai multe

lipsuri, într-o cocioabă și cu neliniștea de a se simți urmărit. Totuși, nu l-au prins niciodată. A murit în timp ce făcea baie pe o plajă (probabil a suferit un infarct) în 1979, la vârsta de șaizeci și opt de ani. În biografia lui Mengele, scrisă de Gerald Posner și John Ware, autorii relatează cum fiul său, Rudolf, s-a dus să-l viziteze înainte de a muri, după ce păstraseră legătura ani de zile prin scrisori. In sfârșit, Rolf a putut să-i pună întrebarea care-l rodea încă de când era mic: dacă era într-adevăr vinovat de crimele îngrozitoare care i se imputau. Pentru un copil este greu să accepte că tatăl său, atât de amabil și de chibzuit în scrisorile sale, ar putea să fie acel monstru însetat de sânge despre care scriau ziarele. Când, în cele din urmă, l-a întrebat în față dacă într-adevăr poruncise executarea a mii de oameni, Josef Mengele l-a asigurat exact de contrariu. Foarte convins și cu o răceală absolută, i-a spus că, prin selecțiile lui prin care îi separa pe evreii care încă erau apți de muncă de cei care urmau să fie uciși , îi salvase pe mii de evrei de la moarte, trimițându-i în rândul celor apți.

Seppl Lichtenstern

Seppl Lichtenstern a trecut de selecția din iulie 1944 din lagărul familial și a fost repartizat în lagărul de la Schwarzheide, în Germania. Acolo l-au pus să muncească în uzina în care se obținea motorină pe bază de lignit. La sfârșitul războiului, naziștii au organizat un marș macabru, fără provizii, cu mii de prizonieri din lagăre care erau cât pe-aci să cadă în mâinile Aliaților, fugind nu se știe încotro. A fost numit „marșul morții" pentru că, în această plimbare forțată în care se trăgea cu armele pe neașteptate și cei care leșinau erau executați la marginea drumului, au murit mii de prizonieri. Lichtenstern a murit în timpul acestui ultim act de nebunie al nazismului și rămășițele sale se odihnesc în cimitirul din Saupsdorf, în Germania.

Margit Barnai

S-a căsătorit și a trăit toată viața la Praga. Și deși Dita a emigrat în Israel, nu au pierdut niciodată legătura. Își scriau și-și trimiteau

poze cu copiii lor. Margit a avut trei fete. A treia dintre ele a sosit pe neaşteptate, când ea avea deja patruzeci de ani, şi i-a pus numele Dita. A murit prea tânără, la vârsta de cincizeci şi patru de ani. Dita Kraus continuă să menţină legătura cu fiicele lui Margit, este ca o mătuşă pentru ele şi se văd în continuare de fiecare dată când ea vizitează Praga.

PPRINCIPALA BIBLIOGRAFIE CONSULTATĂ

ALDER, Shimon, *Block 31: The Children's Block in the Family Camp at Birkenau*, Yad Vashem Studies XXIV, 1994.

DEMETZ, Peter, *Prague in Danger*, Farrar, Straus and Giroux, 2009.

GUTMAN, Yisrael, y Michael Berenbaum, Michael (eds.), *Anatomy of the Auschwitz Death Camp*, Indiana University Press, 1994.

KRAUS, Ota B., *The Painted Wall*, Yaron Golan Publ., 1994.

KRIZKOVÁ, Marie Rut, Kurt Jirí Kotouc y Zdenek Ornest, *We Are Children Just the Same. Vedem, the Secret Magazine by the Boys of Terezin*, Aventinum Nakladatelstvi, 1995.

LEVINE, Alan J., *Captivity, Flight and Survival in World War II*, Praeger, 2000.

MILLU, Liana, *El humo de Birkenau*, Acantilado, 2005.

POSNER, Gerald L., y John Ware, *Mengele*, La Esfera de los Libros, 2002.

VENEZIA, Sholomo, *Sonderkommando*, RBA, 2010.

VRBA, Rudolf, și Alan Bestic, *Je me suis evade d'Auschwntz*, Editions J'ai Lu, 1998.



ANTONIO G. ITURBE (Zaragoza, 1967) are la activ 20 de ani de jurnalism cultural. A fost coordonator al suplimentului de televiziune al publicației *El Periodico*, redactor al revistei de cinema *Fantastic Magazine* și lucrează de 16 ani la revista *Que Leer*, al cărei director este actualmente. A colaborat, printre altele, și la secțiunile de carte de la emisiunea TV „Protagonistas", posturile de radio *Ona Catalana, ICat FM* și la *Cope*, precum și la suplimentele culturale ale unor ziare ca *La Vanguardia* și *Avui*. A publicat romanele *Rectos torcidos* și *Días de sal* și este autorul unei serii de cărți pentru copii, traduse în cinci limbi.

Pentru romanul *Bibliotecara de la Auschwitz,* ziaristul și scriitorul aragonez Antonio G. Iturbe a obținut premiul Troa Libros, acordat de Fundația Troa.

Juriul i-a acordat premiul în unanimitate pentru „calitatea sa literară și pentru valorile pe care le cuprinde". Conform membrilor juriului, „romanul se potrivește perfect cerințelor premiului: este foarte bine scris și documentat și reprezintă un omagiu adus cărților. O lecție de supraviețuire și o dovadă că speranța nu trebuie să lipsească niciodată din viețile noastre".

Cartea se bazează pe povestea adevărată a unei supraviețuitoare a lagărului de concentrare nazist, Dita Kraus, care trăiește acum în Israel și cu care autorul a luat legătura în cursul investigațiilor pe care le-a făcut pentru realizarea romanului.



Antonio G. Iturbe ne propune o poveste fantastică și plină de speranță, pe care a știut să o transforme într-un roman tulburător și pasionant, Bibliotecara de la Auschwitz, *după patru ani de cercetări și călătorii în care s-a confruntat cu îndoieli, ipoteze și multe emoții.*

abc.es



editura rao